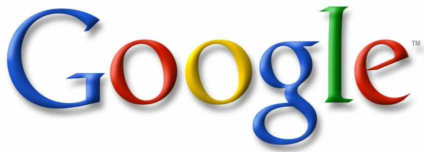
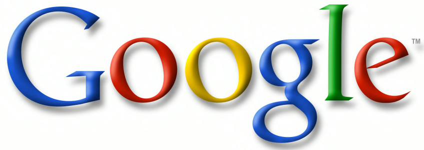
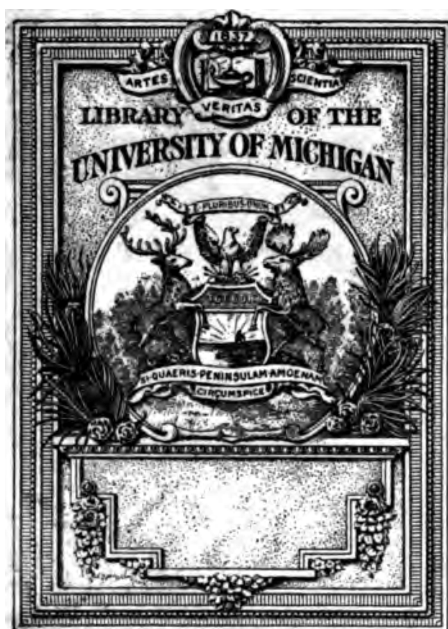

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

[redacted]

SAMLADE SKRIFTER

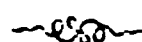
I OBUNDEN STIL

AF

P. D. A. ATTERBOM.

TREDJE DELEN.

IV.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1862.

[redacted]

SVENSKA

SIARE OCH SKALDER

ELLER

GRUNDDRAGEN

AF

SVENSKA VITTERHETENS HÄFDER.

INTILL OCH MED GUSTAF III:s TIDEHVARF

TECKNADE

AF

P. D. A. ATTERBOM.

FJERDE BANDET.

ANDRA UPPLAGAN.

ÖREBRO,
N. M. LINDH, 1862.

Nehmt dies mein Blumenopfer, heil'ge Manen!
Wie Göttern, biet' ich euch die eignen Gaben;
Mit Euch zu leben, mit den grossen Ahnen,
Ist, was mir einzig das Gemüth kann laben.

A. W. von Schlegel.

TILL

ERIK GUSTAF GEIJER.

Det vanliga språkbruket hade kanhända fordrat en annan öfverskrift: "till Skuggan af Geijer"; eller något dylikt. Men jag skrifver icke så. Det är just skuggan af Dig, som har försvunnit. Jag känner, i min innersta själ, din verkliga närvaro; och vet, att jag nu mera, än någonsin, talar till väsendet.

Denna utförliga målning, der alla vigtigare företeelser af den Tredje Gustafs tidsålder blifvit grupperade omkring Thorilds höga siar-gestalt, var från begynnelsen ämnad att tillegnas Dig. Bland dina otaliga rättigheter till min hela varelses erkänsla, är äfven den, att hafva gifvit mig dess uppdrag med oinskränkt öfverlåtande af allt, hvad efter den hädangångne ännu fanns qvar i din ägo, och att sedan, bland samtliga mina vänner, trägnast hafva uppmuntrat mig till dess fullbordan. Ännu vid vårt sista möte, dagen före min hemfärd från Stockholm och blott få veckor före vår längre skilsmessa, betygades din fägnad öfver min helsas började återkomst med tillägg af det hopp, att nu intet vidare hinder skulle fördröja Thorilds uppställande i Svenska vitterhetens bildsal. Plötsligen anträddes af dig en annan resa: till den verld, som är osynlig för dödliga ögon. Men derigenom är ingenting förändradt af det eviga i vårt förhållande. Må då mitt beslut fullföljas! Det visste icke, att det skulle få yttra sig blott i en daggstänkt blomma, kastad på din grift. Men i hennes darrande perlor ler en stråle, som känner sig genombryta tiden och rymden.

Svaga själar mäkta ej förstå den saknad, som vid en väns graf kan tala både kärlek och sanning. Sanning, — eller hvad man för sanning håller; ty väl kan i det afseendet, under en så förvirrad tid af hvarandra korsande tänkesätt, mången stundom frestas (ehuru i bättre mening) till Pilati fråga. Guds tillhörighet är

det sanna; menniskans, är sökandet derefter. Men hvad i Gud är den *rena sanningen*, motsvaras i menniskan af den *rena öfvertygelsen*. Djupt fattad, rastlöst pröfvad, heligt vårdad, redligt utsagd, innehar hvarje sådan öfvertygelse åtminstone *något* mått af ett gudomligen sannt, som deruti, med en himmelsk beröring, åt den forskande själen meddelar sin pant för ernåendet af än större andel. Din hela bana, så glansrik af en sällsynt snillets och ärans mångfald, har i ingen hänsigt gifvit oss ett herrligare föredöme. *Ditt* sökande var en offerflamma, som outtröttligt steg åt höjden, och som förblef sig, hvilka tidsvindar än ville inverka på rigtningen, deri oförändradt lik. I *denna* betydelse fanns aldrig en större filosof, än du. Innerst består i ”vishetskärlek”, enligt sitt namns ursprungliga mening, all verklig filosofi; och hos dig var hon det med ett nit, för hvilket alla betänkligheter måste vika. Äfven sådana, dem ditt godhetsflödande hjerta ej öfvervann utan enskilda — och kanske aldrig fullt utplånade — smärtor, frambar du tveklöst till segergärd åt ett mål, som för forskning och yttranderätt kräfde den mest obegränsade frihet. Slätt skulle då *ditt* minne firas af en vänskap, som dervid, af klenmod, gjorde sig till tolk åt en annan öfvertygelse, än *sin*; eller skyggade tillbaka för den uppgift, att inför en opartisk efterverld teckna äfven *din* bild så, som den förtjenar: det vill säga: till *alla* delar sådan, som den är.

Just den *djupaste* saknaden är den ärligaste. Hon, hvars blickar intränga till sjelfva grundbeskaffenheten af sitt föremål, kan ock derföre, äfven under tårar, bibehålla styrkan att skåda det med oförvillad klarhet. Hon vet ock bäst, att ditt minne kan uthärda profvet, och att din skepnad, ehvad än från dess förgängliga tillbehör må bortbrännas af granskningens skärseld, qvarstår i Svenska Ärans tempel såsom gjuten af luttradt guld, vördad så länge ännu — i verklighet eller åminnelse — ett Sverige finnes. Hon, som bittrast beklagar, att ditt stora fosterländska häfdaväxf afbröts genom ett hängifvande åt nutids-tydningar, der mången hägring förblandade sig med mången profetisk syn, erkänner ock redebognast det vackra, det rörande, ja heliga i bevekelsegrunderna, och tackar dig varmast för allt, hvad af din

verksamhet har evärdlig halt. Sverige går öden till mötes, hvilkas utveckling döljer sig bortom en alla spaningar gäckande förlåt. Kanske bringa de omsider öfver våra ättlingar hotet af en natt, som nalkas att insvepa det urgamla Manhem i frost och dimmor. Då skola, i medelpunkten af den rymd som du fyllde med Skaldens och Tonsättarens tjusningar, dina Häfdaminnen framstå liksom höga, af vallsånger och kämpaqväden mellanklingade bergspetsar, glänsande af qvällsol sedan dälderna sjunkit i skymning. Strålande af fordna dagars allvar, skola dessa eviga höjder locka sinnen och blickar upp till sig; och nytända, i alla ädlare bröst, det äkta svenska sättet att känna, tänka och handla.

Dock — jag glömmer afsigten med denna helsning. Den får icke bli lång. Vore den ett afsked: så kunde det visserligen kallas alltför kort för ett vänskapsband, som intill ålderdomens gräns har fortbestått ifrån gemensamma ungdomsår. Men hvad jag här talat, är ej afskedsord, — icke ens i jordisk betydelse; ty om det förunnas mig, att till förevarande verk äfven foga en skildring af Svenska vitterhetens nyaste tidsålder, ämnar jag der åt dig inrymma en plats, som tillåter ett fullständigare vårdtecken. Frestelsen ligger eljest i detta ögonblick nära, att förlänga tilltalandet, liksom i fordna förtroliga stunder; att ur det förflutnas växande afstånd frambesvärja den långa ked af sköna drömbilder, hvartill nu vår samlefnads hågkomster förvandlat sig; att återförsätta oss i ynglingakänslans vexelvis meddelade hänryckningar och sträfvanden, i samfäldt företagna studier och resor, i Amalias tjusring, i de senare stilla nöjen, som skänktes af en huslig lyckas dagligt hvarandra berörande kretsar. Allt detta, som nu i minnet omhvärfver mig med lifvets varmaste färgor, är förbi! förbi! — Dock endast för ett inskränkt tidsförlopp; innehållet fortlefver, och har ännu nya utvecklingar att förvänta. Du har gått förut. Den njutning, som Platos Sokrates anar, när han gläder sig att snart på de saliges öar få umgås med Orpheus, och Musäus, och Hesiodus, och Homerus, och Ajax Telamons son, är dig nu beskärd; i gillet af de med vår ungdom samtidiga stora snillen och hjeltar, genom hvilka jorden då var så rik på föremål att beundra. Äfven hufvudpersonerna på

den tafla jag nu framburit, Thorild och Gustaf, lefva der i skärad verklighet, skifta olympiska samspråk, och förstå fullkomligt hvarandra. — Eller fortfar, jemväl inom denna högre tingens ordning, i någon mån en åsigternas skiljaktighet? — Utan tvifvel är lifvet der en musik, i hvilken blott sådana dissonanser förekomma, som äro nödvändiga just för frambringandet af det rikaste välljud. Om de andar, som bebo klarhetens och fridens verld, någongång skåda tillbaka på den jord, hvar vi andra ännu möda oss i så mången fåfänglig vexling af arbeten, önskningar, förhoppningar och förhinder: huru måste icke då all vår sträfvan efter ett mål, som städse undanviker, framstå i hela sin egenskap af ett barnspel, hvaröfver de odödlige småle! Och likväl förhöjes, måhända, stundom detta smålöjes glans af någonting som liknar en tår, när de se, huru äfven allt det, som i menniskans personlighet är det högsta, omslutes af denna lek inom en rymd så knapp, att vi näppligen vid dess ena gräns hunnit känna "stugan för trång" och ur "skogen" längta ut på "hafvet", än vi redan befinna oss vid den andra och på "den stilla sjö", öfver hvilken aftonbönens klocka börjar klinga. Må, vid denna klang, min helsning uppstiga till dig, och till kretsen af gemensamma vänner! Jag är viss, att du, liksom tillförne här, skall äfven der möta mig med en glad blick, ett hjertligt handslag, en omfamning som inviger för evigheten.

FÖRETAL.

Flerfaldiga hinder, till större delen omedelbart föranledda af min tjenstbefattning såsom akademisk lärare, hafva vållat det långvariga uppskofvet i denna fortsättnings längesedan började, men gång efter gång afbrutna, utgifvande. Då den nu ändtligen framträder, hyser jag blott en enda önskan: att ingen må tycka den vara blifven längre eller vidlyftigare, än den borde. Kan den likväl i slik hänsyn ej sjelf rättfärdiga sig, så skulle äfven det vältaligaste förespråk endast tjena till att förvärra olyckan. De materialier, med hvilka jag blifvit utrustad dels af Thorilds vördnadsvärda enka, genom hans, måg, professorn vid Greifswalds universitet Florello, dels af min bortgångne vän Geijer, dels af åtskilliga andra Thorilds beundrare och för svenska minnen nitälskande samlare, äro så ymniga, att jag hvarken kunnat eller ansett mig böra öfvervinna frestelsen till den utförliga bearbetning, hvilken mina läsare härmed emottaga. Vid tecknandet af den märkvärdiga personlighet, som på denna nya tafla är hufvudgestalten, blef jag alltså oemotståndligt dragen till det mål, att framställa lika mycket en tidsbild, som en personbild; att, med detsamma, gifva en fullständigare — och, såsom jag smickrar mig, objectivare — litterär-historisk skildring af hans och den Tredje Gustafs tidsålder, än hittills någonsin varit gjord; och detta på ett sätt, hvarigenom äfven allt det, som af den tidens häfder är i politiskt afseende vigtigast, skulle framstå i mången ny belysnings dager.

Upsala den 30 Oktober 1847.

INNEHÅLL.

[redacted]

THORILD.

O alle hohen Dichter! das philosophische Jahrhundert war zu albern: lasset uns das poetische Jahrhundert anfangen. Poesie aber, — nicht der Sage, sondern der Wahrheit; nicht des Orakeltempels, sondern der Natur. Und auf dies Thema: Göttlichkeit in That und Freude. Nicht gaukelnde Leyerjungen, sondern Engel des Himmels, singet: alles Wohl aller. Stürmet so himmlisch an und entzücket, bis die Menschen aus ihrer Schmach errettet sind und wir endlich einmal, ohne Erblassen und ohne Erröthen, das Licht des Himmels und die Blumen der Erde anblicken können!

THORILD.

THOMAS THORILDS

LEFNAD, DIKTNING OCH LÄRA.

Inledning.

Jag söker ett publicum; och till er egentligen, mine unge medborgare, vänder jag mig. Jag tillbjuder mig att vara er auctor. Om tjugu år ägen och styren J detta landet. Må det då hafva ett bättre skick! Må de gamla halfgud-spåren af frihet, mognad och manlighet åter synas! — Men huru börjar man denna stora och ärofulla vägen? Med vett.

DEN NYE GRANSKAREN.

Redan under de senare åren af Dalins lefnad började Swedenborg utgifva de underbara skrifter, i hvilka vi, oaktadt deras sorglöshet om alla enkom ästhetiska syften, mött så mången djup blick inåt det allraheligaste af skönhet och poesi. När Kellgren uppsteg i sin vittra öfverdomstol, voro de samtligen utkomna; och Siaren sjelf, i sin ungdom en varm älskare af skaldekonst, i sin höga ålderdom ännu en lika varm af blommor, angenämt fruntimmers-sällskap, musik och sång, hade för alltid vandrat öfver till den rena andeverld, der han långt dessförinnan gjort bekantskap med alla rena nöjens urbilder. Men det förhållande, hvari han står till både vishetslära och konstlära, var i Kellgrens dagar det okändaste af allt okändt. Mängden, svärjande just på Kellgrens ord, såg i de nyssnämnda skrifterna blott vidlyftiga uppteckningar af en "fånes" drömmar. De annorlunda tänkande åter funno der blott en ny art af theologisk dogmatik: af motståndarne afskydd såsom kättersk; af anhängarne hyllad såsom den enda sannt

christliga; af några mellanmän prisad åtminstone framför hvarje föregående, såsom en mera förnuft-enlig och mera sedligt fruktbar. Fördröjandet af en grundligare och rigtigt opartisk kännedom härrörde, tvifvelsutan, dels från den obenägenhet för alla på djupet gående speculativa och religiösa forskningar, i hvilken — fastän af olika skäl — tidens mode-filosofi och tidens orthodoxi öfverensstämde; dels från en oförmåga hos Swedenborgs anhängare, att af hans lära framhålla annat, än just det, hvarigenom hon hade skapat en *sect* i kyrkohistorisk mening. Dock får man härvid ej glömma, hvad yttermera, hos både fritänkare och fromma, syntes rättfärdiga deras ovilja för denna lära: nämligen vissa tvetydiga personers äflan att sammanbinda och sammangjuta henne med frimurar-mystik, andebesvärjelser och åtskillig annan magi; hvartill jemväl den af Mesmer nyupptäckta animala magnetismen blef missbrukad. Hvarken vänner eller fiender tycktes veta, huru skarpt en slik behandling stridde mot hennes innersta grundsatser, ja, hennes uttryckliga varningar. Mellertid var det endast i följd af *den*, som ett slags välbehag för Swedenborg banade sig — om än flygtigt — väg upp till konungathronen och dess närmaste grannskap. Hvadan det ock ingalunda ökte förtroendet, att i det Swedenborgar-samfund, som kallade sig det "Exegetiska och Philanthropiska Sällskapet", konungens egen broder — hertig Carl — ingick såsom ledamot och beskyddare.

Ehrensvärd var Kellgrens samtiding. Honom ansåg man visserligen för ett snille. Men af hans *lära* förstod man ungefär lika mycket, som af Swedenborgs. I sjelfva verket afvek hennes naturfilosofiskt-artistiska lynne, med sin antik-artade höghet och stränghet, föga mindre från tidsandans tänkesätt och smak, än den theosofiskt-religiösa förkunnelsen om ett Nytt Jerusalem. Också lät hon — icke af försigtighet, utan af stolthet — hvila inom sig, tillslutet, obemärkt, hvad i henne var fiendtligt mot äfven de inhemska oraklerne af denna anda. Lyckligtvis kunde hon undgå, att för dem i något drag förråda lärarens egen traktan efter mystisk och magisk

visbet; ehuru han redan under sin italienska resa, och likaså under de första åren efter sin hemkomst, var med dithörande studier ifrigt sysselsatt. Att genomtränga henne sjelf, att intränga till hennes egentliga väsen — dertill förslog ej en och annan enskild väns (t. ex. Adlerbeths) visserligen välvilliga omdömesgåfva. Bland då lefvande svenska författare fanns blott en, som uppfattade henne med hänryckning och helsade henne med offentligt aktningsbevis. Hans recension öfver "de Fria Konsternas Philosophi" har samma egenskap, som den sjelf tillerkänner boken: "den sätter i förundran och rörelse". Märkvärdigt nog var denne ende man ock densamme, som först bland Sveriges snillen vågade nämna Swedenborg med vördnad, och i en särskildt deråt egnad skrift framställa grundbegreppen af hans theosofi.

Och hvem var denne ende? — Thorild. Men åt honom allena förbehölls ock det krigiska kall, att i öppen fejd uppträda mot de åsigter, som beherrskade hans samtid. Onekligen ägde dessa sin gemensamma grund i en alltför ensidigt ifrån Frankrike hämtad bildning; hvars oarter syntes honom, oaktadt dess hufvudmäns lika onekliga talenter, vara på väg att kufva den anborna svenska sinnes-högheten under ett välde af ytlig förståndighet, småaktig qvickhet, täck lättfärdighet, sminkad moral och en skrifkonst, i vers och prosa lika tom som glittrande, lika kall som glattadt felfri. Han befarade en allmän andans träldom, som skulle, spridande sig från vitterheten till äfven hvarje annan medborgerlighet, allt längre och längre bortföra från det verkliga i saker, det manliga, det egendomliga, det sjelfständiga i tänkesätt och handlingar. Naturens sanning! Snillets frihet! det högsta af Känsla och det högsta af Förstånd! så ljudade hans lösen; och med detta fältrop samlade sig en icke ringa här under hans fanor. Han sökte rigta dess håg företrädesvis på det i snille och skönhet nya, starka, dristiga. Han tyckte sig se, att bland fosterlandets vittre saknades både behörig uppmärksamhet och behörigt skydd för just det kraftigaste af tanke, det innerligaste af själsstämning,

det varmaste af intryck, det omedelbaraste af uttryck, det kärleksrikaste och ädlaste af syftning. Hemligheten, helgedomen af allt detta var för honom, likasom för Heloises Rousseau och Werthers Goethe, en öfverfull lifskänslas natur-mysterium, för alla profana varelser oafslöjeligt, men i sig sjelft uppenbart och sådant, att utan invigningen deri bli äfven de utvändigt naturtrognaste skildringar blotta lekverk af artigt bildgyckel. Han ville väcka de tongifvandes smak och kritik till ett begrepp om det ursprungligt poetiska i lifvet, i tingen, i menniskohjertat, i diktsången, uppifrån det siarvisaste ode-allvars och den tårmildaste elegi-klagans ingifvelser ned till det humoristiska skämtets och den bacchiskt jublande glädjens. Derför fostrade han Lidner (så långt, som denne lät sig fostras); derför såg man samme gransknings-lagstiftare, som öfver alla skalder upphöjde Ossian, Shakspeare, Young och Klopstock, prisa jemväl Bellman och Hallman med en aktning, som i den tiden, der dessa bägge ännu gällde för något föga bättre än ett par qvicka Hanswurstar, var oerhörd. Med honom — och, till en betydlig del, genom honom — upplåter sig derför nu en helt annan sida, än den hittills betraktade, af Gustaf den Tredjes tidsålder; en sida, i hvilken dock månget ifrån den förra återkommande eller igenkännligt drag påminner, att gestalterna lefva och röra sig på samma historiska botten.

Thorilds lott kan i få ord så beskrifvas: kort hjeltefärd, tidig död och lång seger. Sjelf togs han bort, innan ett yngre lärjunga-slägtes förbund, ehuru då redan i tysthet stiftadt, hann till mästaren öfverbringa segrens budskap. En tidpunkt var dock förut, då han ansåg den för inemot vunnen. De i Sverige makthafvande, när de förvisade honom till ett främmande land, ryckte den, tilläfventyrs, ur hans händer. Väl ville han der fortsätta striden, i förstorad vidd af omfång och slagfält; men hans timglas utrann ungefär i det ögonblick, då han hade fullbordat de första tillrustningarna. Så blef hans förnämsta verksamhet ett långt och nästan oafbrutet — örlig.

Han började det i Sverige, under Tredje Gustafs tidehvarf, med en ästhetisk kamp: mot en vitterhet och särdeles en kritik, hvilkas ledande grundsatser syntes honom utgå från "flärdsnille" och föra till "småmästerskap". Han lyktade det i Tyskland, under Kants, Fichtes och Schellings tidehvarf, med en filosofisk kamp: mot den djupare kriticism och deraf föranledda idealism, hvilka för hans ögon voro ingenting annat, än förnyelser af en verklighets-tom och uppblåst scholastik, en "transcendental fanatism", uppstigande till sin yttersta svindelhöjd. Mellan båda låg ett politiskt *intermezzo:* en strid om rätta begreppen af samhällens ändamål och författningar; hvars historia har, utom andra märkligheter, också den, att England, under Pitts tidehvarf, blef skådeplatsen för ett af dess uppträden. Föröfrigt visar en allmän öfverblick, att äfven i både den första och den sista af dessa strider ingingo — fastän på olika sätt — politiska beståndsdelar. Hvarför? Ty vitterhet och vetenskap stodo för honom alltid i omedelbaraste sammanhang med samhällsväl.

Han öppnade likväl icke sin bana med bardalekar. Han uppträdde först i egenskap af skald, och trodde sig ämnad, att inom svenska poesien tillvägabringa en reform genom egna skaldeverk. Ända till slutet af sin lefnad tillerkände han dessa verk ett högre värde, än sjelfva hans beundrare — numera — tillerkänna dem; och lika litet, som han någonsin upphörde att betrakta sitt skaldskap med välbehag, öfvergaf han någonsin alldeles dess utöfning. Man har poemer äfven från hans sista dagar. Men han må nyttja skaldens språk, eller icke: hvad han i bägge fallen först och främst är, det är — tänkare och talare. Så rent än hans skaldskap uppenbarar sig i mången af sina lyriska yttringar, så uttrycker det likväl i allmänhet till den grad omedelbarligen hans tänkarskap och talarskap, att det har just i detta uttryck sin egnaste betydenhet. En filosoferande och oratorisk syftning herrskade hos honom alltid. Men dess lynne var motsatsen af all kammar-speculation och skrifbords-rhetorik; det åtnöjde sig in-

galunda med det lugna begrundandets enslighet. Det var, tvärtom, ända från sin upprinnelse, ett — om än i ädel bemärkelse — demagogiskt. Deraf den honom ofta med skäl, oftare utan, förebrådda böjelsen att "declamera". Deraf den honom egna, af poesi, declamation, humor, ordlek revolutionärt blandade stilen: i sitt hela ljungande, slående, tändande, medryckande; men ofta jemväl måttlöst spänd och eldfylld, ofta öfvertygande blott genom öfverrumplingar, ofta framrusande med beteenden som likna våldsamheter; aldrig skygg för äfven de mest burleska (till och med cyniska) infall, eller tveksam om deras plats ens i det — eljest — högtidligaste föredrag, när de rakast drabba hvad han vill inskärpa eller belysa. Med få ord: hans innersta kallelse dref, att verka såsom undervisande folktalare; hvartill han ock kände sig utrustad genom en muntlig talegåfva, fullt ut hans skriftliga jemnlik. Också var hans mäktigaste och glansfullaste lefnadsskifte det vådliga, då han åt denna kallelse öfverlät sig med en fart, hvars följder, skiljande honom från hans fädernesland, med detsamma äfven skiljde honom från den egentliga möjligheten till dylika verkningars fortsättning.

Rättmätigt kallade han sitt skaldeqväde "Passionerna", det af sällskapet *Utile Dulci* år 1782 med beröm halfbelönta, en "lärosång": ty det innehåller en verklig känslans och lidelsernas metafysik. Men han gick längre; han förklarade uttryckligen lärodikten för det högsta af all vitter snille-idrott. Äfven Leopold ville, i spetsen för många andra redbara män, att sångmön borde framför allt annat vara "vis" och "nyttig" *). Man skulle häraf kunna förmoda, att grundskillnaden mellan honom och Thorild aldrig varit någon väsendtlig. Den var det ändock. Thorild uppfattade detta diktslag i dess ursprungliga stora betydelse, i Orphisk och Empedokleisk anda. "Man har" — säger han i "Passionernas" företal — "uttömt konstens små skönheter; dessa eviga hvardagsprål. Sagornas

*) Eller — såsom det heter i lärostycket "Förtjensten" — sjunga med en "nyttigt ljuf röst".

och jollrets tid är ej mer. Man behöfver naturens och själens under. Dessa äro väsendet af en Lärosång: det ädlaste och högsta snillet kan arbeta uti; den vises hymn, betraktelse, andakt till naturen, sådan denna visar oss de högsta stegen af under och skönhet intill Gud". Grundtonen i hans poesi var fördenskull en *filosofisk* blott derigenom, blott så till vida, att grundtonen i hans filosofi alltid var en *poetisk*. Liksom hans poesi är en känslans och inbildningens speculation, så är hans speculation en *sig i tanka bekräftande poesi*, som bestämmer innehållet och arten af hvarje försök att använda den poetiska formen. Hans lärodiktning och hans lära förutsätta således, och innebära, ömsesidigt hvarandra. Icke dessmindre skönja vi snart, att för honom sjelf är läran hufvudsaken; hvadan hon ock såsom sådan utvecklade sig, under fortgången af hans författarskap. Hon skulle det nödvändigt; hon var ju hos honom detsamma, som egentligen också sjelfva poesien var: det *poetiska i tankan*, såsom från tankan oskiljeligt, — eller såsom varande just lifligheten af den skådningskraft, klarheten af den allblick för inre och yttre verkligheter, fullheten af den själshelsa, hvarförutan tänkandet förvandlas till ett sinnlöst grubbel, ett i mörker famlande "tänkeri", som evinnerligt gäckas af sina egna yrseldrömmar. Sådan friskhet, sådan liflighet och klarhet kunde alltså, enligt *hans* synpunkt, yttra sig äfven oberoende af poesiens särskilda konstform; eller lika väl utom denna form, som inom den; ofta, till och med, i förra fallet bättre. Då på slikt vis formen alltid var för honom en omständighet af underordnad vigt, måste deraf helt naturligt följa, att dess tidigaste beskaffenhet — eller egenskapen af en särskildt poetisk — mer och mer försvann ur hans skriftliga meddelanden; utan att likväl de senare beskaffenheterna, der språk och föredrag antogo först en öfvervägande oratorisk och slutligen en öfvervägande dialektisk stämpel, någonsin kunde förneka den ursprungliga diktspels-andans qvarvaro. Desto mindre bör undras, att icke heller någon af dessa formskiftningar förnekade

hans snilles medfödda demagogiska lust. Oförminskadt bibehållen ännu, när han gick att förkunna sin lära på utländska tungomål, genomlyser den till och med dem af hans skrifter, som, författade i sjelfva speculationens enkannerliga hembygd, framför alla de tidigare göra anspråk på filosofiskt framställningssätt.

Hans lefnadshändelser utvisa, huru han blef drifven ur den poetiska productionen in i den kritiska; huru denna kom att taga både en ästhetisk och en politisk rigtning; huru han inleddes i bemödandet att utveckla samtligheten af sina åsigter såsom ett vetenskapligt helt, ett system; huru han omsider vågade hoppas, att med detta system kunna verka såsom reformator inom Tysklands filosofi, som dymedelst skulle bli värdig att vara Europas och menskligbetens. Man ser, att hans förtröstan till sin förmåga väl kunde stegras, men aldrig minskas. Han var, alltigenom, en de djerfva företagens och förhoppningarnes man; kanske mer, än någon annan svensk författare så före, som efter honom.

Möjligtvis hade han, utan det af sällskapet *Utile Dulci* fällda omdömet öfver hans "Passioner", aldrig fattat det beslut, att göra yrket af vitter granskare till ett hufvudvärf. Det är troligt, att han, utan dylika eggelser, helst velat bekämpa den rådande smaken blott genom egna positiva snillealster. Likväl var sådan hans oafvägda fritalighet, sådan hans afgjorda och afgörande missaktning för denna smak, att i alla fall skulle hans skrifter ha ådragit honom tvister, eller blifvit behandlade såsom stridskrifter. Hans lynne, hans karakter, grundstämningen af hans känsla och fantasi, hans oföränderliga ungdomskärlek för just de skalder, som af den "goda smakens" vitterhetslära stämplades till barbarer, "skogsmenniskor" *) eller åtminstone halfvildar, — allt detta gjorde invecklingen i fejder till hans oundvikliga öde. Ej heller kunde besagda theori och kritik afvinna honom synnerlig vördnad, då hon

*) Leopolds bekanta uttryck om Shakspeare ("litteraturens skogsmenniska").

sjelf icke gaf bättre besked om hvad "allmänt god smak" egentligen vore, än att den — såsom man fick veta af t. ex. hennes prisade tolk Blair — "finnes i sådana arbeten, om hvilkas värde alla tider och folkslag öfverensstämma"; en upplysning, i kraft hvaraf hon ideligen framhöll "Virgilius, Horatius, Boileau, Corneille, Racine, Molière, Voltaire, Pope" *) såsom de enda ofelbara skönhets-mönstren, och lät — ehuru med mycken höflighet — förmärka, att i jemförelse med dem vore sjelfva de Grekiska mästarne blotta förberedare. Förstod man rigtigt hennes mening, så påstod hon öfverhufvud, att fullt äkta smak tillvarit blott två gånger i verlden: nämligen först i Rom, under Ciceros och Augusti tid; sedan i Frankrike, under Ludvig XIV:s och Voltaires. Kom nu härtill, att det var denna "förnuftets och smakens lagliga styrsel", på hvilken Stockholms-Posten beropade sig såsom sin, när den syntes nästan uteslutande gilla blott det småbehagliga och småqvicka; och likaså sällskapet *Utile Dulci*, när det i ett af Stockholms-Postens blad tilldömde skaldestycket "Passionerna" endast sitt mindre pris: då kunde väl en yngling med Thorilds stolta eldsjäl desto snarare anse sig fullbefogad att bryta löst mot båda dessa myndigheter, som det måste vara honom klart, att sättet af deras dom alltför mycket blottade ytligheten af deras vittra förmyndar-vishet. Poemet underkändes nämligen, icke på grund af dess i anmälandet likväl betecknade verkliga brister, utan derför, att — det var författadt i hexametrer; eller, såsom sällskapet utlät sig, "bundet i ett orimmadt daktyliskt verslag, stridande mot den i vitterheten allmänt godkända smaken". Detta vore — fortfor sällskapet — "en lika så vådelig, som onödig nyhet": hvilken det fördenskull, och ehuru "auctoren eljest varit tillfyllest berättigad till det större priset, ej hade trott sig böra, genom en sådan belöning, oinskränkt gilla". Detta af Kellgren uppsatta utslag, som längre fram skall meddelas i sin utförlighet, blef den tyngd, som

*) För sin del, tillade Leopold sedermera Tasso och Wieland. Med den förre blef han dock aldrig fullt belåten.

kastad i den dittills jemnvägande vågskålen, afgjorde Thorilds val af en *granskares* kall. Att *han* — personligen — var af sällskapet förorättad, klagade han med oskäl; hans skaldedikt var det, till någon del, visserligen. Men han stannade ej inom gränsorna af enskildt försvar, eller af ett krig fördt till skydd och hämd för egen sak. Han fattade granskarekallet i stort, eller såsom ett utredande och framteende af dess *eviga* lagar. Det dåvarande kritiska oraklet, Stockholms-Posten, oftare kitsligt än klyftigt, var — särdeles i de första årgångarna — behäftadt med ett fransyskeri, en miniatur-voltairism, som betedde sig nog lillepyttiskt och stod i ett (inför skarpare blickar) vidunderligt förhållande till den oinskränkta hyllning, hvarmed det af allmänheten erkändes för ofelbart. Sådant föranledde honom till en ny skärskådning af lagarna för allt vittert omdöme; och denna blef hufvudfrukten af den mångåriga *kamp*, som föröfrigt yttrade deruti sin närmaste välgörande verkan, att Kellgren sjelf var vid dess slut en betydligt annan man än vid dess början, då han i ett Thorilds bref till Leopold kallades "en liten fin och rar Vestgöte, med kallt hjerta och ett oändeligen litet begrepp". Men en undersökning, rigtad på lagarna för allt *vittert* omdöme, måste i samma mån, som den trängde till deras innersta grunder, snart bringa honom att undersöka lagarna för hvarje *vettigt*. Så vidgade sig hans kritiska förehafvande från gräns till gräns, utan uppehör; så förde det honom, längre och längre, in på hvartenda område af menskligheten förnämsta interessen. Och så skedde, att åsigter, dem han först velat göra gällande inom vitterheten, bragte honom, steg för steg, till utbildandet af en hel kunskapslära om lifvet och samhället.

Så till vida ändade han ock sin bana i likhet med sin motståndare Leopold: nämligen med att anse filosofien för sin lefnads egentligaste uppgift. Redan före beträdandet af Tysklands jord hade han utsträckt sina reform-bemödanden till lagkunskap, statshushållning och statsförfattning, äktenskapslära, ja diet-lära och helsovård. Det bör då ej synas oväntadt, att

han, dit förflyttad, ville der framgifva sina forskningars samtliga frukter i en fullständig "Archimetri" eller ur- och allmått-vetenskap, som skulle undervisa om de evärdliga mått af erfarenhet och sanning, enligt hvilka menniskan, såsom kännande, tänkande, viljande, bör skåda och behandla all den verklighet, hvars lefvande verld är på samma gång sin egen och hennes. Så uppkom ett system, som har ett ganska eget slags poetico-etymologico-mathematisk skepnad; der, oaktadt och midt under syftandet efter den strängaste method i satsernas uppställning och bindning, de allvarligaste känslo-utbrott omvexla med fyrverkerier af komiska (och jemväl här mångengång burleska) hugskott, blixtrande qvickheter, glimmande ordspel, som ofta blott öfverraska och blända, men ofta äfven i sanning upplysa, — eller företräda bevisningens ställe med en verklig visning. I sitt hela är denna skrifart hans fordna, med tillägg blott af den methodiska värdigheten — eller åtminstone sträfvandet derefter — i uppsyn och åtbörd. Alla hufvuddragen från hans äldre skrifters stil, poesien, declamationen, humorn, ordleken, igenkännas här ännu i lika egendomlighet: det sistnämnda är till och med än längre utbildadt, och onekligen till öfvermått, — särdeles i hvad han skrifvit på latinska språket; hvilket han, äfvensom Engelskan och Tyskan, i förvånande grad lyckades att begagna. Man må ej studsa vid, att hans Archimetri, både i urskrift och i commentarier, som till större delen likna sibylla-blad, esomoftast bekrigar poesien; mångengång med stor häftighet, med skarpa utfall mot fantasi och enthusiasm. Härom gäller den bekanta danska versen:

Naturam furca pellas ex,
Hun kommer dog igien, den Hex.

Thorilds vishet kan ej upphöra sjelf vara — poesi; om hon än slutligen ville inbilla sig, att så skett. Hon har i det afseendet ett tycke af Platos; måhända äfven deruti, att poesien, som hos båda genom ett besynnerligt, men förklarligt miss-

förstånd arbetar på sin egen förstöring, icke har utan all framgång sålunda burit händer på sig sjelf.

Ej heller inskränker sig frändskapen mellan Platos och Thorilds visheter till detta. Väl är Thorilds, i sitt innersta skaplynne, en afgjord naturalism eller natur-realism; och af det slag, som grundar sig på sinne, på sinne-förnimmelse, på känsla, eller på den omedelbara nödvändigheten af allt hvad i dessa är ursprungligen gifvet och inverkande. Man kan härvid påminna sig Lockianerne och Encyklopedisterne, hvilkas inflytelser på Thorilds ungdoms-daning ock visserligen qvarlemnade månget outplånligt spår. Men den Thorildska läran fattar sinnet och känslan i en djupare, en fullare, och således äfven andligare, mening. Hennes grundtanke är, att vara en den äkta erfarenhetens och det äkta förnuftets identiska mathematik; att derigenom uppmäta en med idel klarskådning omfattad verlds-synvidd, hvars innehåll är en gudomlig verlds-harmoni; att dymedelst befrämja detta innehålls högsta menskliga uttryck, såsom en sedlig harmoni, i ett rätts-tillstånd och stats-skick, der Guds allnärvaro är fullständigt uppenbarad; och att alltså praktiskt förverkliga den sanna filosofien såsom sann rättsvetenskap och sann statskonst, genom att fullända, i och med sig sjelf, äfven hela sede- och samhällslifvet till en *religio Optimi Maximi instaurata*. Utan att gå det utförligare begrepp härom i förväg, som längre fram skall gifvas, må vi nu blott antyda: att till en verklig *religio Optimi Maximi* kom hon i sina praktiska tillämpningar närmare, än i deras theoretiska grundläggning. Huruvida Thorilds verldsåsigt i allmänhet var, hvad Geijer kallat den, en "ästhetisk Pantheism": det torde, på sitt ställe, kunna noggrannare bestämmas. Knappast lär väl någon kännare neka, att hans filosofi, äfven i sin systematiska slut-skepnad, ännu ger det intryck af ett slags pantheistiskt betraktelsesätt, som redan hennes tidigaste ungdoms-frambrytningar låta oss erfara. Men från en upprinneligen blott ästhetisk, som i sin grund var gemensam för Thorild och flera af hans samti-

da, har denna pantheism vidgat sig till en för honom mera egendomlig, der den ursprungliga beståndsdelen ur sig utvecklat en *juridisk* och *politisk*; hvarvid ock följden af ett alltälskande hjertas fullhet har blifvit, icke blott en redlig traktan efter de renaste och värdigaste föreställningar om Gud, utan dermed äfven en långt mera (i god betydelse) filanthropisk karakter, än kanske någon af pantheismens äldre former burit. Derföre ser man ock, att i sin utbildade archimetriska gestalt vill Thorilds lära icke gälla för en dylik form, och upprepar i bestämdare ordalag *) den protest deremot, som hon, ehuru på ett ganska sväfvande (och — vid *den* tidpunkten — mera diplomatiskt än uppigtigt) vis, afgaf redan i anmärkningarna till skaldestycket "Passionerna". — Föröfrigt kan skönjas alltredan af det nyss anförda, att denna filosofi har mycket af en *pythagoreisk* anda. Också visar oss öfversigten af Thorilds lynne och lefnadsbana, huru föga det berodde på honom, att han ej i fullständigaste mening blef en Sveriges och Skandinaviens Pythagoras.

Sjelf sade han engång, att hans speculativa bemödanden åsyftade, i motsats till hans förvändt filosoferande samtid, ett egentligen "*poetiskt* århundrade". I denna bekännelse uttalade han deras innersta drifkraft; och tillika, hvilken *poesi på fullt allvar* han ville befrämja. De afbrötos genom döden, innan de hunnit väcka någon allmännare uppmärksamhet. Men högt skattades han af Herder, Jean Paul, Jacobi, Reinhold; såsom litteratör öfverhufvud, jemväl af den för filosofisk forskning föga interesserade Klopstock. Sådana män voro *hans* allmänhet, och i *deras* dom förutsåg han sin efterverlds. Det var naturligt, att han i dessa omdömen kände sig erhålla en riklig upprättelse för dem, med hvilka flertalet af hans landsmän fortfor att stämpla honom. I Sverige förblef man — på Kellgrens och Leopolds försäkran — alltigenom dervid, att han var, väl icke (som Swedenborg) en fåne, men en excen-

---

*) Se t. ex. i boken *Maximum seu Archimetria*, sid. CCXXII.

trisk charlatan; en stojare eller skojare, icke alldeles utan snille, men öfverspänd, öfvermodig, öfverdådig, osmaklig; framförallt sjelfkär intill förrycktbet. — Hans efterverld är kommen. Hon vill se denne kraftman oveldigt tecknad; i en skildring, som förmår, vid sidan af de onekliga anledningar han gaf till jemväl aktningsvärda bedömmares missnöje, tillbörligt framställa hans stora, hans aldrig försvinnande rättigheter till alla ädla svenskars medkänsla och erkänsla.

I.

Lefnads-öden.

1.

Thorilds Ungdom.

(1759—1782.)

Thomas Thorilds fädernebygd var Bohus län. Armod omgaf hans vagga och första uppväxt. Till och med det namn, som han gjort frejdadt, var honom ej medfödt: ty fadern hette Jöns Olsson Thorén. Denne, en krono-länsman, som bodde på hemmanet Blåsupp i Svarteborgs socken af Foss pastorat, lefde med sin maka, Börta Thomasdotter, i torftiga omständigheter. De hade fem barn. Thomas var yngste sonen. Kort efter hans födelse — och måhända i anledning af den — gick hans moder ur tiden. Fadern, tärd af sorg, qvarlefde icke länge. Snart befann sig alltså sistkomlingen, i ännu späd ålder, både moder- och faderlös.

Om hans födelseår, födelsedag, födelseort möta oss, besynnerligt nog, flera olika uppgifter. Hammarsköld låter honom födas i Göteborg den 18 April 1759; Göteborgs Stifts-Matrikel, i Svarteborgs socken den 18 April 1758. Största trovärdigheten tillhör ett par underrättelser, som, icke dessmindre, äfven motsäga hvarandra. Auctoriteten för den ena är — Meusel, i förening med Thorilds enka, ja, till en hufvudsaklig del med Thorild sjelf. Den förres bekanta verk, "Das gelehrte Deutschland", säger i en uppsats om Thorild, att han föddes i Kongelf den 3 Mars 1759; och vid denna uppgift, tryckt 1803 samt alltså under Thorilds vistande i Greifswald, har enkan meddelat oss det vigtiga tillägg,

att inom deras husliga krets plägade alltid den 3 Mars firas såsom hans födelsedag. Att den Meuselska uppgiften erhållits från ingen annan än just Thorild, synes desto vissare, då man i den Göteborgska Nations-Matrikel, der han lät inskrifva sig såsom Upsala-student 1787, finner samma år och dag angifna — men med födelseortens förtigande. Häremot ställer sig mellertid en annan auctoritet, hvars betydenhet ej heller är ringa: nämligen — Svarteborgs kyrkobok; som i en anteckning, insänd till Sondén från socknens presterskap, förtäljer, att han föddes i denna socken på gården Blåsupp, — och visserligen 1759, men den 18 April. Här bekräftas alltså Hammarskölds angifvande i afseende på dagen och året; men Stifts-Matrikelns i afseende på dagen och orten. Kyrkoboken utsätter dock icke faderns tillnamn. Skulle då den här omtalte "Thomas, son af krono-länsmannen Jöns Olsson och Börta Thomasdotter", icke vara Thorild? Sådant kan ej misstänkas. Stifts-Matrikeln, der fadern eljest förekommer hvarken med för- eller tillnamn, omförmäler likväl egenskapen af krono-länsman. Ett framför oss liggande bref från en för några år sedan afliden doktor Lönberg, Thorilds fordne skolkamrat och sedermera kyrkoherde just i Foss och Svarteborg, intygar, att han först efter faderns död flyttade till Kongelf, och det från Svarteborgs socken. Härmed öfverensstämmer ock den tredje omständighet, att en af Thorilds äldre bröder, Ivar Thorén, hvilken såsom handlande i Göteborg afled 1817, fann sig bevekt att i sitt testamente hågkomma Svarteborg med en penningsumma *), gifven till en fattigskolas anläggande. — Vill man tillåta sig gissningar: så kan vara möjligt, att Thorild, beröfvad sina föräldrar så tidigt, fått af de äldre syskonen rigtig uppgift om sin födelses år, men icke om dess dag; likaledes, att han tyckt sig för den utländske annalisten böra nämna såsom födelseort, i stället för en okänd landtsocken, den ändock en smula bekantare småstad, der han i alla fall

*) 1000 rdr banko.

(såsom snart skall visas) hade tillbragt en stor del af sin barndom och hela sin skoltid. Förhålle sig nu härmed huru som helst: så qvarstår åtminstone, såsom oomtvisteligt, sjelfva födelseåret 1759.

I Kongelf bodde, då föräldrarne frånföllo, Thorilds äldste broder, Olof Thorén; der anställd såsom stads-cassör och tyg-skrifvare på Bohus fästning. Denne broder och hans hustru blefvo för Thomas nya föräldrar, hvilkas ömma omvårdnad uppfyllde hans hjerta med oförgänglig tacksamhet. Kongelfs trivial-skola styrdes då af en förträfflig rector, Anders Tranchell. Sådant tillfälle var ej att försumma. Åren 1767—1773 egnades der åt hans första studier. Men redan 1772 vardt han för andra gången faderlös. En plötslig död bortryckte den broderlige välgörarn, som efterlemnade en betryckt enka i ett skuldsatt bo. Hon måste nu sjelf tillita andras understöd. Fråga uppstod, att "återsända Thomas till slägtingar i Svarteborgs socken". Förmodligen voro de hans fränder på mödernet, och kanske tillhörige en allmoge, som öfver hela länet är beryktad för sitt vilda och våldsamma lynne. Till all lycka hade han såsom skolpilt utmärkt sig lika mycket genom snabb fattning, ovanligt minne, sinnrikt omdöme, som genom ärligt och upphöjdt hjertelag. Det nyss åberopade vittnet, doktor Lönberg, yttrar: "denna sistnämnda egenskap gjorde, att bland hans kamrater ej kunde framtes ett enda exempel, som afundades honom det bifall han tillvann sig för de förstnämnda. Han var allas älskling och förundran". Den ädelsinnade rectorn insåg, att i detta barn var frö till något stort. Han upptog derföre, fastän sjelf stadd i knappa villkor, den trettonårige gossen i sitt hus, och gaf honom kostnadsfritt, tillika med lärdomen, boning, föda, kläder. För vexelförhållandet mellan beskyddaren och skyddslingen talar bäst, att denne, som året derpå — eller 1773 — afgick till Göteborgs gymnasium, kunde redan efter tvenne års förlopp vara färdig till student. Äfven till Göteborg följde honom med sin omtanka den hederlige rectorn, och förskaffade honom fritt bord hos sin bro-

der, dåvarande cassören, sedermera directören i ostindiska compagniet, Jonas Tranchell. Dessutom fick han nu första gången försöka sina egna informations-gåfvor: han läste, dock endast ett par timmar om dagen, för en grosshandlare H. J. Beckmans barn.

Sina gymnasii-år använde han mestadels på studier af humanistiska ämnen; och företrädesvis historien. Till försprång deri framför kamraterne gafs honom ymnig ledighet genom den ringa tid, som han behöfde kosta på utanläxor. Så var t. ex. en bland då brukliga öfningar, att hvarje lördags-förmiddag explicera och resolvera grundtexten af den påföljande Söndagens epistel och evangelium. Det fordrades, att man skulle dertill, så godt man förmådde, ha förberedt sig på sin kammare. När och huru Thorild beredde sig, visste ingen; men explication och resolution gingo för sig lika fermt, och dervid uppläste han alltid sjelfva texten utantill, ord för ord, både på grekiska och latin. — Sommaren 1775 lät han af sin svägerska, brodern Olofs enka, öfvertala sig att predika i Kongelfs kyrka. Länge hade han motstått. Han ämnade icke bli prest, och sade henne, att prest-ämbetet ej borde missbrukas genom ett dylikt goss-försök. Men hon yrkade enständigt, att han skulle göra henne det nöjet; saken kunde väl ej vara svårare för honom, än för hans knä-kamrat Lönberg, som nyss hade låtit höra sig från predikstolen till sina slägtingars glädje. . Trötthet, och tacksamhet, bevekte honom ändtligen att gifva efter. Han gick till stadens prost och capellan, anmälte sin önskan att nästa söndag predika både högmessa och aftonsång, och erhöll bägges tillåtelse. Vännen Lönberg, nu först underrättad om beslutet, föll på hans vägnar i stor förfäran: ty blott få dagar återstodo till söndagen; på dem skulle två predikningar både skrifvas och öfverläsas; och det var i den tiden icke rådligt att å predikstolen uppläsa sina predikningar innantill. Thorild, återvändande dagen derpå till Göteborg, förblef dock vid godt mod. Fredagen reste han tillbaka med sin trogne Achates, som tyckte sig märka, att han

snarare tänkte på allting annat, än på sina predikningar. Tillspord, svarade han blott: "de ligga i bröstfickan". Lördagsaftonen gingo de ut med ett par bekanta i en trägård, der Thorild, mycket upprymd, sedan han talat hvarjehanda om Guds närvaro i naturens skönheter, hastigt ropade: "nu måste jag läsa öfver till morgondagen!" och aflägsnade sig till en löfsal. Återkommen derifrån inom en knapp timma, försäkrade han, att nu vore han fullt redo. Vännen skakade hufvudet, och kände sig dagen derpå, när den unge talaren uppträdde, "kallsvettas" af ångest; men fann den snart öfverflödig. Åhörarnes bifall var enhälligt och lifligt. Prosten Hilleström omfamnade i sacristian den från predikstolen nedkomne, och lyckönskade honom att bli ett utkoradt Guds verktyg. "Jag skall bjuda till", svarade Thorild: "men på mitt vis". Till sin Achates yttrade han: "Så! nu har jag gjort min svägerska till viljes; men i predikstol uppstiger jag aldrig mer. Mitt bröst är dessutom för klent".

Fortsättningen af ungdomsvännens berättelse förtjenar att anföras med hans egna ord. "Under hela skol- och gymnasiitiden, då ingenting oss emellan var doldt, voro hans seder och religions-grundsatser rena och okonstlade. Han talade aldrig lättsinnigt eller irreligiöst, tålde ej sådant tal, och tyckte ej heller om att man lastade någon art religion, som menniskor af öfvertygelse omfattat. Göteborgs lectorer hade gjort sig misstänkta för Swedenborgianism. De retirerade dock samtligen i tid; med undantag af en lector Beijer, som längst höll i att försvara sina satser. Han blef derföre, genom konglig resolution, förbjuden att föreläsa theologien. Thorild, fästande alltid sin uppmärksamhet helst vid dem, som han trodde tänka på egen hand, afhörde desto flitigare ett af Beijer hållet collegium i filosofien, hvarvid denne behändigt framsmög sina villomeningar. Lärjungarne i allmänhet förmärkte dem knappt. Men Thorild ägde redan skarpsinnighet och kännedom nog dertill. Att skönja hvarje slik afvikelse från den Lutherska renlärigheten, att visa och försvara dem, var för ho-

nom ett roande tankspel. Emellertid tror jag, att detta Beijerska collegium lade hos honom första grunden till scepticism. Han lärde vid samma tid Fransyskan, och öfverkom Voltaires skrifter; af hvilka han kunde en stor del utantill. En hädare blef han likväl aldrig. Han författade nu redan allahanda: men under dessa åren var hans stil endast lätt och lekande. Så beskref han, sedan han blifvit student i Lund, det akademiska rectors-ombytet 1776 i ett vers-stycke, hvaraf jag nu kommer ihåg endast de första raderna:

Under mångstämdt spel och sång
Suto lärosätets fäder,
Uti sina högtidskläder,
Med ett allvist högtidstvång.
Mycket krus och mycket bång,
Mindre *ratio* än *oratio;*
Många glosor ur *Horatio,*
Tagna dock med laga fång.

Hade jag ej varit så olycklig under mina Indiska resor, att genom eldsvåda i Kongelf förlora större delen af mitt bibliothek, så skulle jag kunnat framvisa en mängd prof på hans allraförsta ungdomsfoster". — Vi tillägga den förmodan, att det Beijerska collegiet, som skakade hans Lutherdom och öfverhufvud i hans själ utsådde de första frön till tvifvel, äfven derjemte gaf de första anledningarna till den så mångenstädes i hans skrifter yttrade högaktningen för Swedenborg. Detta är så mycket sannolikare, som Beijer, en af Swedenborgs tidigaste och varmaste lärjungar, tillika var en af dem, på hvilka Siaren sjelf satte högsta värdet *).

*) Denne Beijer, till hvilken åtskilliga bref från hans mästare finnas tryckta, är författaren till den ypperliga, i Amsterdam 1779 utgifna, *Index in Opera Swedenborgii Theologica tripartitus;* ett redan under Swedenborgs lifstid börjadt jätte-arbete, hvarmed han var i tretton år sysselsatt. Just som han hade afsändt det allrasista correctur-arket, sjuknade han samma dag, och lades på sin dödsbädd.

Hösten 1775 blef han student. Han hade valt Lunds universitet; och han inskrefs der den 27 September. Condition hos en rådman Liljewalch gaf honom nu hans första uppehälle. Denna lärare-befattning utbytte han sedan mot en annan, på Rånum vid Venersborg, der han läste för supercargueuren af Dittmers barn. "Här", säger Lönberg, "fick han smak för Engelska litteraturen; den lösa Fransyska äcklade; och han blef mera djup i sitt skrifsätt". Men — med denna underrättelse afbryter den gamle skolkamraten sin vägledning. Han bifogar endast, att hans sista från Thorild erhållna bref var dateradt Lund 1780, och lyckönskade honom att vara blifven prest; men med dessa ord: "Ädle! Med ditt goda hjerta och sunda förstånd, hvad kan du icke uträtta bland dina medtroende! Jag, otrogen, ser intet annat än ofullkomligheter i det Gudaväsendet, som du tillbeder. Dyrkar då jag ej Gud? Jo, af hela min själ; men i Naturens ljus. Förlåt!" — Det följande skall vidare bestyrka, att vid denna tidpunkt hade Thorilds scepticism redan öfvergått till en rentaf naturalistisk tänkart. Lönberg åter, oförändrad i christlig renlärighet, var nu tillika sjelf kyrkolärare. Vi begripa derföre rätt väl, efter den anförda lyckönskningen, detta berättarens smärtliga tillägg: "En tår öfver min förvillade vän undföll mig; all min tid blef egnad åt ämbetsgöromål; och vår från barnaåren fortsatta brefvexling upphörde". Blott en enda gång (hvarom mera längre fram) återsågo de hvarandra.

Vi äro hädanefter lemnade — åt oss sjelfva och Thorilds egna skrifter. Det återstående biografiska måste, till det mesta, sammansökas dels ur de tryckta, dels — och synnerligen — ur de oss tillhandakomna otryckta. Lyckligtvis har vår spaning i de senare ingalunda varit fåfäng. De bestå, utom af några poemer och ungdoms-uppsatser, till större delen af en samling bref; hvilka vi, sedan de hunnit ordnas, befunnit sträcka sig från hans studentlif i Lund ända till hans professorslif i Greifswald. Med undantag af några o-daterade — men synbart från åren 1779 och 1780 härrörande — till

Corydon (enligt all sannolikhet, just Lönberg), äro brefven från den tidigaste perioden nästan uteslutande rigtade till en ungdomsvän Heurlin, som, slutligen lagman, ännu för omkring tjugu år sedan lefde i Vestergötland på den vackra egendomen Trufve. Derefter, sedan det offentliga uppträdandet såsom författare var börjadt, förete sig några skrifvelser till — Leopold. Under de nästföljande åren, intill Gustaf III:s död, äro friherre Silfverhjelm, Nils von Rosenstein och den vidtbekante Tham af Dagsnäs hans förnämste correspondenter. Efter sin landsförvisning skrifver han än till Tham, än till en hof-auditör Edman, med flera; slutligen, såsom bosatt i Greifswald, till en och annan af Tysklands litteratörer, — särdeles till Herder; allrasist till dennes enka. Öfverhufvud supplera de hvarandra i en mån, som vi ej vid första anblicken djerfdes vänta. Framförallt gifvande en fullständig spegling af hans inre lefnads skiften, åtskilja de sig i ungefär fyra på hvarandra följande tidsafdelningar. I enhvar talar, företrädesvis, någon viss med öfvervigt framstigande skepnad af hans mångsidiga personlighet: så, i den första, vännen och den poetiske naturfilosofen; i den andra, auctorn (ej sällan jemväl — såsom i brefven till Rosenstein och Tham — clienten); i den tredje, politikern; i den fjerde ändtligen den till archimeter förvandlade, ehuru äfven i sådan egenskap ej mycket förändrade poeten; men i alla, likadant, den ädla, ofta fantastiska, altid älskvärda menniskan.

Återvändom då först till den ort, der vi lemnade honom sysselsatt med informatorskap, och på mellanstunderna vederqvickande sig genom umgänge med Englands vittra snillen. Troligen var det hans patrons bildning och bokförråd, som förde honom till denna bekantskap med en litteratur, hvars inverkan blef afgörande för hans utveckling. Rånum, beläget i en af Sveriges mest förtjusande bygder, vid det första af Götaelfvens fall, i grannskapet af Hunne- och Halleberg, erbjöd en omgifning både hög och skön, och således enkom passande för de nya mäktiga intrycken. Dock synes afgjordt, att han vi-

stades på Rånum i tvenne omgångar, och att den egentliga kännedomen af Englands litteratur blef förvärfvad först under den senare vistelsen. Ty lika bevisligt, som att han var der 1777, är, att han den 1 Juni 1778 höll i Lund ett tal inför Göteborgs landskap; och detta tal, som allsicke förråder något slags närmare studium af Engelska författare, har framför sig en mängd af motto's eller epigrapher, som endast äro latinska och fransyska; hvartill kommer, att ett par deribland, tagna från Hagedorn och Elias Schlegel *), äro anförda — i fransk öfversättning. Man tycks häraf kunna sluta, att då ännu var honom icke blott Tysklands vitterhet (kanske till och med språk) alldeles främmande, utan ock Englands föga mindre. Föröfrigt skönjes på de tidigaste af hans ynglings-försök, att hans öfvergång från den Fransyska vitterheten till den Engelska och Tyska inleddes af Gessner; troligen sammalunda i fransk tolkning. Säkert är, att han åtminstone 1777 lefde i en Gessnersk herdeverld, både såsom skald — och menniska. Likaledes, att han 1780, under sin sista uppehållstid i Lund, redan var bland Englands skalder och tänkare hemmastadd; äfvensom att han snart derefter, under sin första uppehållstid i Stockholm, redan med hänryckning omfattade Klopstock, Goethe, Lavater, — snillen, "gäckade af dåren, mörka för den blinde, men gudomligt seende, heliga" **).

Till förnyadt besök vid Carolinska högskolan aflägsnade sig Thorild från de fagra Rånums-trakterna högst ogerna; och nu följer att berätta om hufvud-orsaken dertill. Detta Arkadien blef det nämligen derigenom fullkomligt, att det gaf honom föremålet och skådeplatsen för hans första kärlek. Våren 1777 gjorde honom bekant med en flicka, som flerstädes i hans bref och äldsta tryckta skrifter omtalas under namnet Eos; emedan hon för hans själ blef morgonrodnan af dessa öfversinnligt sinnliga känslor, i hvilka ynglingen med ens finner

---

*) Farbroder till de verldsberömda bröderne August Wilhelm och Friedrich.

**) Se "Passionerna".

sig af skönhetens och poesiens lifsström fattad och uppburen på saligt vaggande böljor — ett tillstånd, sannerligen väl värdt att i odödliga sånger prisas, och omöjligt att äfven af den ålderstigne ihågkommas utan föryngrande saknad. För Thorild antog det en skepnad af samma idylliska lif, hvars menlösa fröjd, ej långt förut, Sveriges Sappho med sina tvillings-vänner hade firat; så att han nu, till sin egen förundran, framför hvarje annan lott och verksamhet föredrog

Att, på den ömme Gessners vis,
Med idel skalkande Astrilder,
I lösa skämt, förtjusta bilder
Bland gratier och herdinnor gå.

Hvadan ock hans hjerta sålunda dicterade hans dåvarande poetik:

Min luta endast ljuda bör
Om hvad som lifvets fägnad gör:
Om huru ljufligt oskuld rör,
Om huru ömt en blick förför,
Och vårens vällustfulla pustar.
En ros, en dufvas ömma korl,
Min Eos' kyss vid bäckens sorl
När små sefirer sakta susa, —
De endast kunna rätt förtjusa!

I en brudskrift vid ett bröllopp den 25 Maj 1777, underteckuad *TiTyrus* och kallad "Landtqväde till kongl. hofpredikanten doktor Wallenstråle *) och fröken Lannerstjerna", yttrar sig

*) Då lector vid Göteborgs Gymnasium; sedermera kyrkoherde i Kumla och Halsberg; slutligen biskop i Calmar (död 1807). Var en bland stiftarne af Göteborgska Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället. Har, utom åtskilliga andra — större och smärre — skrifter på vers (bland hvilka ett Tal på K. Gustaf III:s födelsedag just år 1777), äfven författat ett "Tal öfver det dyra Återlösningsverket". Troligen är det i anledning af detta (kanske ock af några bland de smärre skrifterna), som han af Thorild besjunges såsom "den helgade skalden".

samma skaplynne med en oskyldighet, som än i dag, oaktadt de många konstnärs-bristerna, gör detta qvädes sju qvartsidor läsvärda. Det består af sånger och chörer, som vexla mellan en flock herdar och en flock herdinnor, till det förnämsta herdeparets pris; med en inledning, der Tityrus talar ensam, och en afslutning, der Eos instämmer i hans lyckönskningar. Det börjar:

Intagen af ömhetens lockande röst,
Och förd af den känsla, som rörer vårt bröst,
Då ögat ser vårens och blommornas prakt
Och skönheten visar sin lekande makt,
Fördjupad jag var i en angenäm dal,
Som Eos, min sång, mina ljufliga qval
Ha gjort för mig helig, och dyrbar, och kär;
Om jorden har sällhet, så finnes den här! —
Men ej har jag skådat en vackrare dag,
Ej nånsin kring fältet så många behag:
O, tänkte jag, o, huru ren är den fröjd,
Till hvilken en känslofull själ blir upphöjd,
Då oskuld och kärlek ha rört dess begär,
Förskönat den Dygden, som förr var så tvär!

Nu höras i lunden de vexelsjungande närma sig. "Från Himlen", — så sjunga de, — "har Kärleken sjelf stigit ner; allt andas en brudlik förtjusning och fröjd: ty i dag belönas Myrtil, den helgade Skalden; hans Leis gifver honom sin hand". Och hvem känner ej Leis?

Med leende fägring, med ömmande själ,
Som alltid är älskvärd, och alltid gör väl!
Den första i vår-lekens heliga dans,
Bör hon icke bära den vackraste krans?

Myrtil åter, vid hennes sida, huru skall icke han fullfölja sin välsignelserika bana?

Än skall han i lunderna, vördnadsfullt glad,
Förklara de sånger, som oskalden qvad;

Än tala på fältet, om Skaparens makt,
Om himlarnes under och verldarnes prakt;
Och än uti templet, om Nådens beslut,
Hur vishet och sanning från Gud strömmar ut.

Omsider försvinna de jublande skarorna; och åhöraren vänder sig till sin Eos.

Förtjust af en sång så intagande glad,
Som den ömmaste herdeflock enfaldigt qvad,
Förstår det sig lätt, att mitt suckande bröst
Fann deri en stilla och angenäm tröst.
Att kärlek är ädel, jag härutaf slöt,
Och strax några kransar åt honom jag knöt;
Men gaf dem åt Eos — och frågade ömt,
Hvad hon väl om Herdarnes sång hade dömt?
"O älskade Herde", — gaf Eos till svar, —
"Jag känner, hvad känslofullt hjerta du har!
Hvad var den, om icke Församlingens rop,
Der Kärlek och Gud de förenas ihop?
Hvad skådar du, om ej det nöje beredt,
Som dödliges vackraste böjelser sett?
Som att fatta, all inbillningskraft är för trång,
All tanka för svag, otillräcklig all sång? —
Hvad ljufhet i allt! hvilken leende dag!
Hvilket himmelens lugn! hvilka tysta behag!
I dem har du hört sjelfva kärlekens ljud
Om Göternes ypperste skald och hans brud".

Man ser lätt, att i dessa verser prisades, tillika med Myrtils och Leis' sällhet, också en egen. Men öfver den senare stod i stjernorna skrifvet ett annat beslut.

Hvem än Eos må hafva varit: länge qvardröjde i Thorilds innersta, med oförsvagad glans, hennes bild. I ett bref till Corydon-Lönberg, från Lund, och troligen vintern 1779—1780, säger han: "Du har rätt; Eos är icke mera min i Naturen. Men har du väl betänkt, efter hvilken Natur vi rö-

ras, åtrå, lida och handla? Efter den verkliga utom oss? eller efter den inbillade inom vår känsla? Ack! denna senare. Men der blomstrar ännu våren 1777; der lefver ännu Eos, öm, förledande, kär i din Myrtil. O Corydon! är det icke så vi tillbedja alla Gudomligheter? Sjelfva dessa andaktens förtjusningar, dem äfven jag så ofta kallat ljufva och himmelska, — hafva de väl någon annan grund"? Ett följande — till densamme — nämner "L—s säteri" (månne Lindås?) på ett sätt som yppar, att detta var antingen hennes vistelseort eller närmaste grannskap. En annan vän, "Arist", hade ock 1779 från Lund bortrest. Till honom skrifves: "Jag såg din vagn försvinna. Äfven vänskapen öfverger mig. Eos! Arist! jag har icke mera qvar, än ljudet af edra namn. Föreställ dig TiTyr gå under träden i parken! Han tänker, i tårar, ömsom på Eos och dig". Halftannat år derefter, i Mars 1781, suckar han från Stockholm till Heurlin: "Ack! för fyra vårar sedan tillbad jag Eos och Gud = Skaparen . . . Huru kan man tjusas af en morgonrodnad, af en skön blomma — och vara kall för en flicka, som förenar allt detta? Jag har intet förlorat af min egentliga sällhet. Men min inbildning och mina sinnen blomstra icke så med våren, tändas icke så lifligen, sympathisera icke så ljuft med den allmänna öfver jorden gryende behagligheten, som då. O afgrund af saknad! hvar finner jag den skönhet, som upptänder detta himmelska lifvet igen!" Något längre fram, i det (på alla vis) ungdomliga läroqvädet öfver "Passionerna", egnade han åt henne denna åminnelse:

. . . . Eos, o Eos!
Ömma, ljufva, harmoniska flicka! hvad var det, som gjorde
Dig så skön och så ljuf? O, Nöjet. Ej brottslingens qval-lust;
Men det rena, det himmelska . . . .

Ett ställe, hvarvid han anmärkt: "Eos: pastoral-namn. Den första flicka skalden älskade; då arkadiskt, platoniskt; endast i första blomman af sinnets vällust. Ack! kärlekens, som alla

menskligheten, skönaste rörelser äro förlorade. Allt har blifvit qvickt — och utan genie; artigt — och utan känsla". Ännu ett par år senare, i prosa-orden öfver "Inbildningens Nöjen", uppträder hon ånyo. Det heter der: "Jag vet att det var Du, som lät himmelen öppna sig med Eos' blåa öga; all jordens förtjusning strömma i hennes kyss *). Jag vet att det var Du, som förödde Naturen, när jag icke längre såg henne; och Du, som, vid Göta-elfvens nedlägsnare strand, skickade mig från henne — en tår med floden". I en äfven här bifogad anmärkning tillägges: "Allt blef paradis, der hon såg, var, — i glansen, i ljufva allmakten af hennes ögon. Kärlek! första förtjusning af mitt lif! jag ville säga något om Dig; om Eos, nu bortryckt i äktenskapets himmel; om de arkadiska dagarne, då jag såg henne . . . men den upprörda känslan älskar ej att skrifva; hennes språk är suckar; hennes vältalighet, tårar". — Det nyss anförda uttrycket låter förmoda, att det äktenskapsband, som hon knutit, var enligt hans eget omdöme lyckligt; om än ett af brefven till Heurlin tyckes antyda, att han icke alltid tänkte så.

Hvem ser ej häraf förloppet, det enkla, vanliga? I korthet: några spridda ögonblick af tjust närmande, af sällhetsdrucken samvaro; så, skilsmessa för lifvet, oundviklig genom allahanda "omständigheter", — t. ex. den, att gudomligheten gifter sig med någon bra och rangerad karl, som erbjuder solida lefnads-villkor; slutligen, såsom enda följden och återstoden af alltsammans, ett mer eller mindre angenämt minne; hvilket dock, i bästa fallet (såsom hos Thorild), innebär en

*) Hvarom vidare förtäljes i detta lilla — omkring midten af 1780-talet diktade — anakreontiska qväde:

Nektar äro halfstulna kyssar;
Våldets tränga ej in i själen,
Och de lättas ljuflighet dufnar.
Eos, Eos! men alla dina —
Lätta, stulna, våldsamma — kyssar
Voro mer, än Gudarnes nektar.

evighet af bildande hågkomst, en sinnlighetens rening, en skär varelsens grundstämning, en bättre verldars ton, som aldrig kan helt bedöfvas och förklinga. Ingen historia är trivialare; och likväl, från slägte till slägte, ingen hellre både upplefvad och afhörd. — Bland de på jorden boendes antal är Thorilds Eos näppligen mera. Men kanhända lefva någorstädes varelser, som äga sig bekant, eller kunna med dessa raders tillhjelp utspana, att en dem tillhörig vördad moder, farmoder, mormoder framgick ur denna hans fagra morgonsky.

Den ynglingsdikt, ur hvilken de allraförsta af de här om Eos anförda verserna blefvo tagna, är ett ofullbordadt skaldebref till riksrådet grefve C. F. Scheffer. Skulle än detta fragment, i det skick hvari det nu öppnar samlingen af Thorilds Skrifter, icke vara af alldeles så tidigt datum, som utgifvarne förmodat: så visar likväl hvarje jemförelse med de äldsta bland hans otryckta papper, att det troget skildrar en själsstämning från denna hans lefnadsålder. Omöjligt är dessutom allsicke, att redan nu ett tillfälle kunnat förefalla, då bemälte herre, som var både ytterst human och lätt antändlig, bemärkt honom med uppmuntrande välvilja. Det står åtminstone fast, att han i detta afbrutna skaldebref säger sin sångmö göra "sin första ed"; kallar sin låga "späd", och sin poesi "en herdes ringa lute-slag"; angifver "Virgils herdevisor om Amaryllis" såsom sin högsta förebild; och berättar sig qväda sina "konstlösa sånger vid Göta-elfvens täcka strand", — en strand, vid hvilken han aldrig sedan vistådes annorlunda, än under få och kortvariga resor till sin barndomsbygd.

Med en annan form, och en visserligen fullständigare bebådning af den tillkommande Thorild, uttrycker sig andan af denna hans oskuldstid i det akademiska öfnings-tal, som han i Lund, vid sommarens början 1778, höll inför Göteborgs landskap. Omoget äfven i sjelfva handskriftens utseende, bär det ock flerfaldiga spår af omogenheter i tanka och framställning, ursäktliga hos en nittonårig yngling; men vittnar också, huru långt bådas förmåga redan hos denne yngling voro ut-

vecklade, och huru han jemväl i egenskap af Tityrus haft mellanstunder, att ej låta sina betraktelser dväljas endast inom herdepipornas blomsterdäld. Detta kan dock snarast förmodas. Men vigtigare är, att man äfven här träffar bekräftad en om stora snillen och tänkare ofta gjord anmärkning. Man har funnit, att vanligen yttrar sig deras innersta lif såsom alltifrån begynnelsen sammanfattadt inom en och annan ursprunglig kärn-tanke, som är dem liksom medfödd; som framblickar ur deras spädaste gossförsök, deras tidigaste stammande och stapplande förkunnelser; som redan der innebär deras lefnadsbanas andliga lifsbröd och vägkost, eller den för dem egna andel af sanning och skönhet, hvars bearbetande sedermera utgör denna banas enkannerliga värf. Just så förhåller det sig med detta Tal; der man genast kan igenkänna de gryende dragen af den skönhetsdruckna naturalism, den liberala kritik, ja den speculativa proportionslära eller archimetri, hvilka sedan framträda såsom hufvudbeståndsdelarne i hans författarskap. Alla tre bebådas här i det sätt, hvarpå den unge talaren väl å ena sidan tager vetenskaperna i försvar mot Rousseau, men tillika yrkar en deras allmänna luttring och nyfödelse till enlighet med dessa trenne högsta forsknings-värden: betraktelsens enfald, tankans frihet, och all kunskaps tillämpning till vår sällhet. Från sin barndoms christliga bibel-tro, hvaraf ännu likväl vackra ingifvelser — åtminstone stundtals *) — fortforo att genomgripa hans själ, var han nu redan på vägen att öfvergå till den art af natur-religion, som snart blef hans egendomliga; men här framskymtar detta öfvergångs-tillstånd blott half-märkbart. Det röjer sig dock i en uttryckligt påyrkad scepticism, som väl (skenbart) rigtar sig mindre mot religiösa dogmer än mot vetenskapliga, men likafullt är så beskaffad, att den (om banan fortsättes) rakt leder till en positift naturalistisk tankart. I alla fall innehåller nämnda Tal så mycket sannt och älskligt, och öfverhufvud så mycket af den var-

*) Såsom just på detta samma års Nyårsdag och Juldag. Se, i första delen af hans Samlade Skrifter, poemerna sidd. 9—10 och 11—14.

dande Thorild, att man tvifvelsutan gerna ser mig meddela denna ynglings-skepnad af hans lära, denna dess i sin första utspriekning stadda vårknopp, som ännu glänser af alla morgondaggens droppar.

TAL AF DEN NITTONÅRIGE THORILD
OM
DET ÄDLA OCH SKÖNA I VETENSKAPERNA *).

Den egenskapen att uttrycka sina tankar med ordning och ljus, har i alla tider varit högt aktad. Hos Grekerne och Romarne voro de visaste alltid de vältaligaste. Allt vill ock i våra dagar vara leende och skönt. De största snillen hafva infört denna seden; och ett allmänt bifall har stadgat den.

Af en så god och vacker orsak är det, mine herrar, att våra landskaps-lagar ålägga oss den hedrande skyldighet, som i dag träffat mig. Hvad kan en taleman gifva, som nu är det för första gången i sitt lif? Men er godhet skall förleda er urskillning; och mitt ämne skall uppfylla hvad som felas i uttryck. Jag talar: om hvad som är ädelt och skönt i vetenskaperna.

Väl är det endast de stora och undransvärda snillen, som kunna urskilja det sköna och ordningsfulla i allt. Endast en hög och förädlad känsla, endast vissa Naturens älsklingar kunna fatta det. Men äfven att ofullkomligt härma det förträffliga, är ädelt. Lampan har icke stjernans odödliga glans; och likväl beundrar man denna senare, utan att förakta den förras skumma ljus. Jag går då trygg, att säga vetenskapernas sanna lof, att utveckla deras skönheter, att uppelda våra själar för deras rätta dyrkan.

Men just nu, då jag ser det menskliga förståndet omgifvet af ett Gudomens återsken; just nu, då jag som bäst ser vetenskaperna stödja och pryda sanningens thron: just nu breder sig en skymning öfver hela mitt ämne.

Det var den store Rousseau, som kastade denna djupa skuggan på vetenskaperna. Alltför stor för skol-tvånget, och förmögen att öfverse dem alla, granskade han dem med klarhet. Men hans öga bländades af förmycket ljus; den smiliga och tusenkonstiga fåfängan insköt en irrstråle

---

*) Sammandrag.

i hans själ. Strax hade de icke fler än en sida. Strax såg han i dem icke annat, än det tomma, det förkonstlade och onaturliga, det skräckfulla, — träldomen och missbruket. Vetenskaperna, sade. han, förvilla sanningen och leda oss af från Naturens sälla och enfaldiga vishet.

Han hade rätt: men borde derföre icke glömma, att just detta, just villfarelsen är mensklighetens nödvändiga ordning och lag; är Skaparens afsigt, och den enda vägen för ändliga varelser till Sanningen och den lycksaliga känslan af dess ljus. Han borde icke glömma, att väsendet af all mensklig förträfflighet ligger i — friheten att väl nyttja eller illa nyttja allt.

Snillets liflighet är vårt tidehvarfs skönhet och ära. Likväl har det lånat åt smickret finhet och en förtrollande sötma — åt bedrägeriet sken af ädelhet och oskuld — åt alla laster en högre och mera skimrande färg. Snillet, ropar man, har förstört våra fäders okonstlade redlighet och tro. Det är sannt: men ock deras mörker och vidskepelse; men ock deras björneart och råhet. Samma vårdag, som hotat med ljungeld och storm, utbreder dock öfver Naturen lugn och en mild, en leende fägring. Så skola de samma vetenskaper, som förbittrat någon del af vårt lif eller bortfört oss från enfaldighetens stilla och oskyldiga behag, tjena att förskõna hela vidden af vår varelse, vår odödlighet; skola engång för oss upptäcka, hvad som i Naturens Allt är ordning, skönhet och sanning.

Rousseau felade vida och mycket. Stora snillen kunna dock icke göra andra än stora misstag. Men, mine herrar! var han för hög och för stor, så gifves desto flere, som äro för låga och för små — för små; emedan första steget till storhet är, att inse ofullkomligheten af allt menskligt. Desse förguda sina vetenskaper, dem de förvara i mörka och tillslutna helgedomar. Hvarje lärobyggnad, hvar skiljeregel, hvart konstord, som de antagit på fördom och häfd, är en stum afgud, som de tillbedja under tusende namn . . . . Namn och begrepp, som i sig sjelfva nyttiga och goda, blifva hos dessa små och trälaktiga vetenskaps-dyrkare lika så många falska gudomligheter och orakel. Sådana herrska i naturläran, i läkarekonsten, i sjelfva den uppenbarade religionen (så långt, som denna anses hvila på behjertade lärares myndighet och den engång antagna trons enstämmighet). Deras förfäktare skilja icke mellan, hvad vetenskaperna i sin möjlighet äro, och hvad de verkligen finnas vara hos menniskor.

Mine Herrar! här äro Scylla och Charybdis: dem måste vi förbi. Vetenskapernas rike är ett ödsligt chaos, så länge sanningens verkmästare vilja famla i ett heligt mörker. Man kallar dem lärde män; men dessa dunkla menniskoslägtets upplysare förtjena icke sin ära. De äro endast skumma vårdar för den gräns, en regeringslysten egenkärlek engång satt för snillet. Omkring deras hufvud hvilar en tjock dunstkrets; der allt ljus brytes och infaller snedt. Den kallas deras antagna system — och

när två sådana träffa hvarann, uppkommer storm och förstörelse. Hvarföre? I stället för att uppleta vísheten i sjelfva Naturen, dana de den sjelfve; och tvista evigt om, hvem som danat bäst. De föra tankan utom verldskretsen, för att roa sig med synvillor; för att se varelser utan utsträckning och figur.

Ofta framblixtrar dock en klar stråle. Se der sanningen! ropar en. Nej! se der villfarelsen! ropar en annan. Och derpå sammanstöta de så häftigt, att strålen bortskymmes och försvinner. Nu ljungar förkättringsandan och det blinda systemsnitet. Fåfängan kastar sina konsteldar. Den förklädda egennyttan, det oböjliga högmodet saknar ej heller sina bloss. Själar, som ledas af fördom och tvång, — som tillfredsställas af en tom konst, — kunna de väl finna den ädla sanningen, den gudomligt fria? Äro väl de förmögne att smaka den omängda klarhet, det rena och dyrbara nöje, som förståndets sanna öfvertygelse och vishet ger?

Gudomliga enfald! Du, all och vår naturs fullkomlighet! Du är det första ädla och sköna, som borde möta mitt öga i vetenskapernas rike; men der finner jag dig icke. Blott en svag och utsirad konst! en tom skole-granlåt! Men det är icke sådant, som ger vetenskaperna värde. All sanning, allt ljus bör sökas — i sjelfva Naturen. Hvad konsten i denna väg eftergör, är irrande och falskt. Den fria och osirade enfaldigheten är det endast, som kan leda oss till känslan af ordning och skönhet. Så, som i smakens och snillets verk, — i byggnaden, i målningen, i skrifsättet och de yttre sederna, — så är äfven i alla vetenskaper enfalden den enda och sanna regeln. Hvem liknar hon, om icke en ung och oskyldig arkadisk herdinna, som i en fri täckhet, med en frisk blomsterkrans på sitt hår, behagar ända till sjelfva kärleksgudarne? Ställ bredvid henne en af vår tids kostbaraste damer, med all sin konst, med all sin hufvudbonads gothiska prydnad! Hvem intager hon? Åtminstone aldrig en ädel filosof. Han vänder sig bort från något så främmande för Naturens rena begrepp. Det är endast detta begrepp, hvars ljus bör inflyta i vår själ, att dana vårt förstånd till enstämmighet och likhet med den allmänna skönhet, som skaparen låtit uppgå öfver verlden.

Redan börjar ock denna stora öfvertygelse utbreda sig bland dem, som odla snillet. Man beundrar mindre en mörk och förvirrad lärdom. Man fordrar, att allt bör vara renhet och ljus. — Lyckliga tidehvarf, som jag ser — eller fastmera förutser! då man icke mer stiger öfver firmamentet eller utom Naturen, för att sjelf tillskapa; då man icke mer gissar, utan erfar! Lyckliga tidehvarf, då man mottager och njuter vishetens lif, utan att bortblanda det med inbillningens lögn; då man beundrar och gläder sig öfver skönheten, utan att med sin oäfna konst göra den grannare! Sådan var gyllene tiden, och herdarnes vishet. Aldrig hörde man då den oskyldige ynglingen, i en plågsam ledsnad, ropa: ”hvad

denna beskrifningen är invecklad och svår"! utan, i frid och nöje: "o, jag ser, jag känner skönheten af denna tanken; hela mitt väsende säger mig, att detta är ädelt och nyttigt, detta är ordningsfullt och sannt"! Kunskapslära, naturlära, läkarekonst, — ingenting var prålande skole-lärdom, allting var välgörande vishet: ingen förkonstlade sanningen, för att få henne att passa in med en viss fördom; man skulle till och med gerna uppoffrat sina fäders tro, för att smaka ljufligheten af ett än renare ljus. Då voro äfven sedelära och religions-kunskap, i stället för outgrundliga motsägelser eller stumma hemligheter, en lätt och enfaldig konst att älska menniskor och vara lycklig.

Kom! sälla, oskuldsfulla tid;
Kom! med din enfald och din frid,
Att än engång vår jord försköna;
Att sluta alla lärdas strid,
Och snillets rena eld belöna!
Naturens ljufva vishet, kom!
Ingjut ett tyst och fridsamt nöje;
Der ifvern rasar, sprid der löje;
Der man ej har din kännedom,
I höglärdt mörker famlar om,
Men vill ändå af solsken skryta, —
Låt der din ljusa dag frambryta!

Ja, mine herrar! en kall och onyttig lärdom gör vår ålders vackraste dagar skumma. Den afleder oss från Naturens leende sanningar. Skall den kunna återbringas till en enkel urskillning? en lätt erfarenhet? en enfaldig känsla af hvad som i allt är nödvändigt, nyttigt och ordningsfullt? — Ja! men icke utom den eviga grunden för alla ändliga varelsers kunskap och dygd: friheten. Hon — här friheten i granskning och val, friheten att tänka — är i vetenskaperna det andra ädla och sköna.

Mine Herrar! Ingenting är mera öppet och solklart, än att i hela Naturen icke gifves annat, än jemförelser och förhållanden. Hvarje sak är *så* —: icke nödvändigt och för sig sjelf; utan i sitt vissa och bestämda sammanhang. Stenen är ett hårdt och fast ämne; säga vi. Nej! den är ett mjukt och löst! skulle en af vår fornålders jättar svara. Se denna liljan, ropa vi; skön och blygsam står hon, som kyskheten, som oskulden! Äthiopen ser henne — och kallar liljan ful, emedan hon är hvit. Samma sol, hvilken Lappländaren besjunger såsom allt-upplifvande, förbannar Afrikanen såsom sitt lifs plåga. Hvad mera är: aldrig hörde man ännu tvenne stora och fria snillen, i allt, tänka lika. Naturen antager tusende olika skepnader, efter tusende olikt danade ögon. Allting

är, hvad det är: men icke för sig sjelft, nödvändigt och alltid; utan i ett visst förhållande.

Sådana betraktelser böra leda oss in på en stor och ädel öfvertygelse: den om tankans frihet. Men glömmen icke, att jag nu talar om förståndets naturliga ordningslag; icke om denna hjertats fräckhet, som bestrider och bifaller allting efter fåfängans, egennyttans, sinnlighetens små och krypande afsigter!

Om vetenskapernas och sanningens föremål och verkningar inflyta på förståndet alldeles på samma sätt, som naturens inflyta på känslan, — lika mångfaldigt, lika tvärt emot hvartannat, lika ovisst; så att hvad i ens begrepp är renaste ljus, är i en annans förvirring och falskhet: då är ingenting lättare, än att från alla — eller de flesta — sanningars ovisshet sluta till dårskapen af allt tvång i vetenskap, af all der för evig tid förklarad renlärighet; och på denna grundval, mine herrar, stödjer jag tankfriheten.

Huru ofta har väl sanningen — hos menniskor — varit annat, än en skön jemförelse, eller ett ädelt bedrägeri? — Hon är en strålande gudomlighet; men hon leker med menniskorna; och visar sig aldrig utan i förklädningar. De stora snillen, som tro sig närmast sett henne, och gemenligen af den öfriga menniskohopen efterföljas, äro de, som sett henne i den skönaste förklädningen. Beskrifva de icke endast denna, när de vilja beskrifva sanningen? berätta de icke endast om sin egen tanka, sin egen känsla?

Uppslån lärdomens häfder! De svara. Hvad kallade henne Zeno? I sin ålders köld, sitt mulna lynne, — en orubblig känslolöshet. Än Epikurus? I sin bekymmerslösa frid och sina leende parker, tyckte han att hon såg ut som vällusten, förnöjsamheten, glädjen. Och Aristoteles! Huru han uppsteg hjeltevulen och ärekrönt på förnuftets thron! Länge herrskade han öfver slafvar, som förgudade honom. Hvem trodde icke, att han var den eviga och enda sanningens orakel? Då skullen J sett förnuftets klädnad pompös: långa systemer! konstlade hemligheter! Redan länge utropade orthodoxiens härolder hans triumf: — när Cartesius utskickade en hvirfvel, som förstörde honom. Aristoteles föll och blef räknad bland de villfarande. Cartesius var Fransman; och delade sin nations flygtighet. Han ville, att hela verlden skulle löpa i hvirflar för honom. Men Newton kom. Newton, Engelsmannen, som mera älskade frid och tysthet, utbredde öfver hela Naturen en stilla och fridsam dragningskraft. Men äfven denne store mannens vishet, så beundrad och tillbedd, torde icke vara oförgänglig. Huru hvart solgrand i naturen kan vara en sjelfverkande gudomlighet, som af egen väsendtlig kraft drager till sig ett annat, — det vilja redan vår tids tviflare icke begripa. —

Månne jag då felar, mine herrar, i mitt begrepp om våra kunskapers allmänna ovisshet?

Den rätta, eviga och oföränderliga sanningen finnes icke, utan i Gud. Endast ett oändeligt öga kan se henne. Hvad vi tro oss upptäcka i Naturen, är icke annat än bilder, likheter och jemförelser. Hvad vårt förstånd kan äga, är icke annat än sköna föreställningar och — mer eller mindre — ädla villfarelser. Den är vis, som — bedrager sig minst. Visserligen äro ljusstrimmor af en evig och nödvändig sanning nedlagda i vår själ. Men få och svaga äro de, som kunnat ditläggas, eller passa in med en ofullkomlig varelse. Huru löjligt är då deras högmod, som mena sig vara ensamme allsvåldige besittare af allt ljus! som anse andra, olika öfvertygade, för dårar! som göra af sanningen ett fidei-commiss, en sin arfvedels-lott, och af vetenskaperna ett skrå!

Förståndets frihet är alldeles ovillkorlig. Ingen makt kan tvinga det att se annat, än hvad det ser. Der tre sidor visa sig, kan vårt naturliga kroppsöga icke se fyra. En spegel kan icke återkasta andra strålar, än han emottagit. Lika evig och nödvändig är förståndets lag: att följa sitt bästa ljus och tro hvad det vissast ser. — Men det gifves ock speglar, sådana, att en menniska, som sett sig endast i dem, borde tro sitt hufvud vara några gånger större än alla andra menniskors. En gulsigtig ser alla färgor gula. Böra vi ej neka detta? Jo; men utan att förekasta dem fräckhet eller kätteri. Följde icke äfven de sitt bästa ljus? Var det ej likaså nödvändigt för dem att villfara, som för oss att icke göra det? Föränderligheten af samma föremål stödjer sig på den oföränderliga sanningen: att olika daning af känsel-verktygen bestämmer äfven olika intryck och begrepp; lika visst, som att synbilden ändras efter olika slipning af det glas, hvarpå ljuset faller. Skola vi krossa concav-spegeln, derföre att han visar hvad han visar? Skola vi fördömma någons förstånd, derföre att det icke ser en sak på samma sätt som mitt? Naturen sjelf har gjort olikheten; och det är ett vanmäktigt högmod, att icke dermed vara nöjd. Vi kunna säga endast: det eller det är nödvändighet och sanning i vårt förstånd. Men hvad gifver oss rättighet, att påtvinga andra detta; att kalla vår känsla och vår tanke en evig, omotsäglig renlärighet? Blott en alldeles ytterligen blind och djerf egenkärlek.

Gudomliga frihet! så göra ock desse löjlige ifrare af alla secter. Hvarföre? Emedan de nitälska — icke för sanningen sjelf, utan för ett lågt och barnsligt högmod; som hellre vill göra sitt begrepp till allmänna menniskoförståndets afgud, hellre kalla sin öfvertygelse en evig och ofelaktig regel för all Naturens sanning, än förädla denna öfvertygelse — det är, sitt ljus — i en ödmjuk och fridsam ovisshet. Men just hit, gudomliga frihet! vill du leda oss. Väl förändrar sig sanningen efter det öga, som ser henne, och efter den känsla, som fattar dess intryck.

Men du leder oss dock in på det slag af sanning, den visshet, hvartill vi alla och alltid förbindas: vår bästa öfvertygelse — eller rättare, vår bästa villfarelse; med den glada insigt, att den så olika daningen af vårt förstånd och bestämningen af dess krafter icke är ett ondt; efter som mångfaldigheten hörer till verldens inrättning och är en af dess första skönheter.

Mine herrar! Genom denna tanke — i samma mån, som den utvecklas — blifver dimman skingrad. Jag ser friheten, ljuflig och himmelskt leende, nedsänka sig öfver jorden. Nu utbreder sig en mild klarhet och en fridsam rättvisa öfver mitt omdöme. En enda skön blick från hennes öga — och alla systemer fly. Nu fly de; sedan Bayles odödliga snille fåfängt bestridt dem och Rousseau förgäfves skakat deras grundvalar. De fly — efter de hos sig förutsatt en öfvermensklig visshet; efter de velat fängsla och binda menniskoförståndet; efter de gjort sig till fördomens och det blinda nitets helgedomar; efter de blifvit heliga vårdar för okunnighet och mörker. Men nu kan jag ock högakta både en Rousseaus, en Helvetii ädla villfarelser, och en Sorbonnes dunkla renlärighet: bådadera lika ärligt. Ty från himmelen är friheten nedstigen. Granskningen och den goda smaken omgifva henne. I hennes ljus blir allt — försonlighet och lugn; allt — förlåtelse och frid. Kännen J icke, huru en tyst och gudomlig låga födes i edra själar?

Som himlens stjernbeströdda fält
Af olik prakt och skönhet strålar,
Så har Naturen snillet ställt:
Ett bloss med högsta klarhet prålar,
Ett annat täcka skuggverk målar.
Men mångfald är Naturens lag;
Och allt är satt i egen dag,
Att verldens skådeplats upplifva,
Att Skaparen må älskvärd blifva
I skönhets-verk af alla slag.
Just så, som blomman har behag,
Fast tusen olikt vackra drag
Åt hvar sitt egna värde dela;
I en ses Iris' färgor spela,
En annans glans är mera svag;
Som man narcissen icke glömmer.
Fast den ej purpurstrimmig är,
Och ingen himmelsk azur bär;
Just så en vis om snillet dömmer.
Han ser dess sköna olikhet;

Men, som han ändamålet vet,
Han ej dess ordnings-lag förkastar,
Han ej dess fria mångfald lastar,
Ej qväfver den odödlighet,
Hvartill dess gudaväsen hastar.
Just så i tusen strålbloss skild,
Och i dem alla himmelskt mild,
Plär äfven sanningen förkläda
Sin underfulla gudoms-bild;
Dess minsta strålar dock oss gläda.
Så tänds, vid tankfrihetens blick,
Först snillet till sin rätta låga:
En ädel flygt det börjar våga;
Förståndet får en ny förmåga,
Lif, Skönhet och Naturens skick.

Låtom då hvarje slags påfvedöme falla för en scepticism, som är — vis och ädel! Låtom allt andas sitt naturliga lif! När så en förening af enfaldens skönhet och frihetens milda ljus får utbreda sig öfver vetenskaperna: då skola de ej heller — såsom ännu — sakna sin yppersta förträfflighet; som är tillämpningen till vår sällhet. Denna är det tredje ädla och sköna i vetenskaperna; och det sista; ty det utgör deras fullkomlighet.

Mine herrar! Alla rörelser och begär i vårt väsende utflyta från ett gemensamt ursprung; alla väckas af den allmänna åtrån efter sällhet och nöje. Detta är grunden för alla bemödanden; — och äfven för alla pligter. Vår natur har ingenting dyrbarare, än en ljuf och tillfredsställd känsla af sig sjelf. Tusen kunskaper uppväga icke en enda lycksalig rörelse. Och den vetenskap, som icke leder till detta ändamål, är en tom konst utan sanning och värde.

Af denna sköna öfvertygelse är det, som vår tids stora snillen så ädelt bemöda sig att förvandla allt till erfarenhet och en vis betraktelse; att lämpa hvar kunskap till sitt nyttiga bruk. Genom en högre och mera fri urskillning af hvad som är en sann förträfflighet och mensklighetens verkliga ära, börjar i våra dagar ett välgörande ljus uppgå öfver vetenskaperna. Verkligen: redan belöna de den möda, man använder på deras odling. Dessa ädelmodiga och fridälskande tänkesätt, som lysa hos de flesta vårt tidehvarfs kungar, — härröra de icke af vetenskaperna? Denna finare ädelhet i seder och böjelser, denna bättre smak i snillets och konstens verk, som nu börjar blifva allmän, — är den icke ingifven af en sund och renad lärdom? — Så förträffliga äro vetenskaperna i sin rätta tillämpning!

Byggningskonsten, som på engång härmar Naturens mångfald och enhet; målningen och skaldekonsten, som upplyfta vår inbildning och vår känsla i en skön förtjusning; musiken, som ömsom försätter vår själ i en söt harmoni och i strid, i hvila och i oro, i smärta och en öm vällust; naturläran, läkarekonsten, filosofien, som utgrunda lifvets fördolda lagar och verkningar: — alla tjena, att förädla vår varelse; att leda oss närmare den oändliga skönheten; att förljufva vårt tillstånd; att dana vår sällhet och vår ära i odödligheten. I sanning: om svårigheten icke är ringa, att i en ädel ovisshet lyfta sig öfver allt system-tvång, och se in i det allraheligaste af vetenskaperna med ett fritt och oförtäckt öga: så är ock belöningen dyrbar.

Föreställen er, mine herrar, — icke en lärd, icke en blind ifrare för gammal häfd, icke en stum efterföljare, — utan en vis! Det är en bild, för hvilken jag skulle önska målarens pensel.

Se! huru det rena förståndets mildhet blickar från hans ögon! Denna blick är sanningens egen. Friheten, denna första rörelsen i hans själ, upplifvar och leder hans tanka. Lärdomen har icke gjort hans uppsyn missnöjd och kall; icke hans hjerta känslolöst för en oskyldig glädje. Den har, tvärtom, lärt honom att i allt urskilja det sanna sköna: och derigenom förädlat hans snille. På samma sätt, som födans safter i en sund menniskokropp blifva styrka och lif, förvandlas hos den vise alla vetenskaper till en hög och fin känsla, till en glad och god smak. Ty han tänker så: vetenskaperna äro icke annat, än dyrbara medel att göra menniskorna ädla och lyckliga. Alla dagar blir hans tanka ljusare och hans inbildning mera ordningsfull.

Skulle han icke vara säll? I hvar grad af bättre ljus, i hvar ny sanning ligger en skön tillfredsställelse, och en hög vällust för vår själs odödliga begär. Skulle icke den vise vara säll? Han, denne välgörande menniskornas ledare? Han, som utdragit väsendet och kraften af alla kunskaper? Han, som utan fördom skådar Naturen, med ett så rent öga? — Se honom på denna blomsterhöjden, när våren ler omkring fältet och hans tanka utfar i förundran och nöje — huru en gudomlig klarhet omgifver honom! Eller i denna tysta aftonskymning, när han betraktar öfver menskligheten och sin varelse — huru hans själ nedsänkes i en stilla och helig förtjusning!

Dyra vishet! dina gudoms-strålar
Visa oss, hvad skönt Naturen målar,
Och hvad ordningsfullt i kraft och snille är!
När till skönhet du vår känsla danar,
Du till frid vår tanka vägen banar
Och gör saligt hela vårt begär.

Hvad böra vi, mine herrar, känna vid anblicken af denna teckningens föremål? Vi, som dagligen omgifvas af vetenskapernas behag och oskyldiga retelser; vi, som uppoffrat vårt lif åt deras sanna dyrkan: skulle vi icke rikta våra förstånd med så dyrbara skatter? icke förädla våra själar genom deras ljus, i enfald, frihet och en säll tillämpning?

I ett rent och himmelskt ljus,
Leta sköna tankeslut;
I ett rent och himmelskt ljus,
Alltings sanning veckla ut;

Ädelt tåla snillets strid
(Fri är tankan, fri vår själ);
I en mild och ömsint frid
Söka menskligheteus väl!

Detta är ändamålet af vår varelse. Skola vi uppfylla det? — Ja visst, mine herrar! Blifvom då nyttige och välgörande för menniskorna; lycklige för oss sjelfva; och värdige vår odödlighet!

Vi kunna föreställa oss bifallet bland ungdomskamraterne. Vännen "Arist", på hvardags-språket Hylander (framdeles theologiæ doctorn och professorn), har på ett rent blad vid Talets slut skrifvit följande, dateradt Lund den 12 Jan. 1780:

Tityr!
När Du talar, Du upplyser;
Täckt Diu mun af enfald myser;
Du är nyttig, Du förnöjer,
Ädel frihet blygsamt röjer.
Säll jag läser, gagnas, ler,
Slutar, tänker: ack! ej mer?

Och på ett senare blad, efter en af Författaren tillagd "Anmärkning vid läran om våra Kunskapers Ovisshet", yttermera bifogat:

T!
Errant, qui dicunt: medium tenuere beati!

Den unge Talarn synes varit sinnad att låta trycka sitt verk. "Anmärkningen" begynner nämligen så: "När några fria snillen i våra dagar sagt en dristig och ädel tanke, som ovanligen rört menniskoförståndet, hafva deras vanmäktige förkättrare påfunnit det konststycket, att draga deras mening till ytterlighet; då den alltid blifvit löjlig och lätt bestridd. Jag borde icke frukta af mina läsare ett så högst ofilosofiskt sätt att urskilja sanningen. Men det är en vishet, att förekomma; och en scepticism, som bestrider egenkärlekens blinda envälde, behöfver all sin försigtighet". Han fortfar: "Man säger, att jag tviflar på tingens varelse, och de allraförsta grunderna för vår tanka. Men det är ett orättvist misstag. Den fridsamma scepticism jag yrkar, har sin bestämda lag och sin gräns; lika visst, som att det snille jag beundrar är på engång fyndigt, kringsynt och fritt. — Ingenting är mera ögonskenligt, än att de allmänna lagar, efter hvilka hela Naturen verkar och som af evighet varit grundade i Guds förstånd, äro alltid vissa och beständiga . . . Frågan är endast om den sanning, som födes hos oss sjelfva; den, som i våra själar danas till likhet med våra allmänna tankekrafter och den egna föränderlighet af böjelser och egenskaper, som finnes hos hvarje särskild varelse. Frågan är om de bilder, jemförelser, begrepp, hvar fritt-tänkande menniska — för sig sjelf — gör öfver verlden. Och i detta fallet är det, som min scepticism har rum". Sist anställer han denna jemförelse: "Om tjugu lika förträffliga målare ville teckna en fullkomligt skön flicka, — skulle dessa bilderna blifva lika? Visst icke! Hvar och en blefve skön och mästerlig; men hvar och en skulle ock förråda sin mästares egna och synnerliga drag, hans egna urval, den särskilda sammangjutningen i hans inbildning af många spridda och små skönheter, behag, tycken. Så, i anseende till sanningen, de fria och ädla snillen, som tänka sjelfva. Denna jemförelse mellan sanningen och en skön flicka" — tillägger han — "är bevisande; men kanske icke nog värdig; åtmin-

stone icke för dem, som aldrig sett henne utan bland de lärde. Ty der liknar hon alltid en sträng och ärbar madame".

Hvem ser ej här återigen Eos genomskina? Hvem ser ej, huru den "blomsterkransade herdinnan", som på Göta-elfvens strand "behagade ända till kärleksgudarne", i talet framträder såsom den sanna enfaldens, i anmärkningen såsom sjelfva sanningens sinnebild? Men — vid hans förnyade vistande på denna strand var hon redan derifrån aflägsnad. Sin glädje hade han ej döljt för menniskor; sin klagan anförtrodde han — åt ensligheten. Stropher, funna på ett papper från denna tid, må derom i mitt ställe berätta.

Åt dig, o tysta enslighet,
Jag helgar allt mitt qval.
De sorger ingen annat vet,
Göm du, o lugna dal!
Den önskan gjutes mera ömt
Hvaraf min själ är rörd,
Då lundens skuggor der mig gömt,
Hvar ej min sorg blir störd.

Mitt bröst nu andas lugn och frid;
Och hjertats eld blir väckt
Af sina känslors milda strid,
Af dessa suckars flägt;
Min kärlek återfår sitt lif
(Ty nej! han aldrig dör!) —
Men, skumma natt! då svalka gif,
När han för öm mig gör!

Här, hvarest hjertat endast rår
Och intet smicker ges, —
(Om icke, hvad den bilden får
Som än af mig tillbes), —
Jag återkallar fordna dar,
Förflutna stunders fröjd;

Den ljufhet blotta minnet har
Gör nu mig tjust och nöjd.

I denna sinnesstämning anträffades han likväl af ett sällskap, som han ej undflydde, ett sällskap, för hjertat kärt, och innan kort för snillet omisteligt. Det bestod af — Young och Ossian; hvilka snart i sitt följe medförde Shakspeare och Milton. I allmänhet uppläts nu genom Englands skalder, så närbefryndade med hans lynne och känsla, en rymd, den han dittills endast anat, och vid hvars anblick Gessners pipa (ehuru med tacksamhet) för alltid stoppades i fickan. Med dessa nya vänner kringströfvade han i de herrliga Rånums-trakterna, än vid solens, än vid månans uppgång; till hälften en Werther den andre, men vid sådana ledsagares hand öfversäll i sjelfva sin smärta. Starkast hänryckte honom dock Ossian. Till den af Kellgren gillade läsare, som ropar: "hvar är Voltaire? och ställer Ossian på sin hylla" *), blef Thorild således raka vederspelet. - Han ställde Voltaire på hyllan, och nedtog derifrån Fingals son; hvars heroiskt-elegiska naturdiktning, nyss förut af Macpherson frambesvuren, hade öfver poesiens verld uppstigit såsom en månskensnatt full af forndagsljud och hjelteskuggor. Man erinre sig, hvad den, ej många år tillförene, varit för Goethe! För Thorilds blickar var den något ännu mera. För honom syntes den randad af en gryning, ur hvars purpurvågor omsider skulle frambryta en ny skönhetsdag, genom Naturlifvets renaste uppfattning i den sannaste menniskokänsla; ty hvad vore Naturen, sålunda uppfattad, om ej sjelfva det urskönas allnärvarande uppenbarelse? I dessa förhoppningar störde honom icke de redan då från England hörbara röster, till hvilka dock — i den tiden — ingen utom England lyssnade: att hela den ossianska fornsången vore blott ett illistigt påfund af en skottsk skolmästare, eller rentaf uppdiktad ur Macphersons egen hjerna. Rigtigare hade det påstående varit, att Macpherson i sin bearbetning af de gamla gaeli-

*) Se Kellgrens Inträdes-tal i Svenska Akademien.

ska sångerna inlagt åtskillig herde-sentimentalitet af nyaste datum, eller i viss mån förklädt deras Caledoniska figurer till Gessnerskt-Arkadiska. Men just denna behandling gjorde Ossian, för dåtidens unga slägte, dubbelt mera förtjusande. Thorild, här ingalunda tviflare, öfverlät sig, utan all kritisk misstanka och ransakning, oinskränkt åt sin hänförelse. I dess fullkänsla helsade han — kanske just vid Rånums-fallet — sin älsklings-bard med följande hyllning:

O, Ossian! Odödlige!
Från hjelte-åldrens gyllne dar
Din ande, högt mot himlens hvalf
På ljusets vågor strömmande,
Gudomlig, far. För snillets flygt
Ohinnelig! Ohinnelig!

Tyst, storm och vind, och dagens lopp,
Tyst, o naturens inre kraft,
För denna harpas serafs-slag!
Som ljuset, flödar harmoni
Ifrån din harpa, Ossian!
Ren, himmelsk, ljuf,
Hög, strålande, förskräckelig:
De svagas själar rysa — dö.

Du, Seraf! lugn, odödlig, slår
Den gyllne brusande harpan: stark,
Som solens ström, och mäktig, hvälfs
Med seklerna din eviga sång.
O, bryts af moln, som solen bryts!
En enslig nordan rasslar än
Igenom all naturens natt:
Nu starkare, — nu dyster, djup,
Som vågens svall i midnatten . . .
Bryt fram i glädjens morgon; bryt,
O Ossian, med solens glans!

Stark, evig in i seklerna,
Sjung, harmoniens konung, sjung;
Ohinnelig! Odödelig!

Det var ock vid samma tid, som redan hos honom upprann det begrepp om en af honom sjelf såkallad ''prosaisk poesi", för hvars "prosaiska oder" han, längre fram, fick af Kellgren och Leopold uppbära så mycken smälek. Det sanna i detta begrepp var den insigt, att ett vitterhets-alster kan vara poem äfven utan vers; eller äfven med en språkframställning, som väl är i hög grad bildrik, rhythmisk och musikalisk, men ändå icke låtit sin form bestämmas genom versbyggnadens lagar. Nära låg dock det missförstånd, att drifva denna insigt till ett nedsättande af versens, meterns, rimmets värde; att anklaga dem såsom blotta sirater, hvilka, i sig sjelfva tillfälliga och oväsendtliga, omsluta känslan och tanken med onödigt tvingande skrankor, som hämma snillets lifligaste, varmaste, fullaste uttryck. Sådant missförstånd undgår man endast i den mån, som man har afgjordt sinne för hvad i skaldekonsten är konst och konstnärskap; ett sinne, hvarmed (hos den utöfvande skalden) alltid en lika afgjord talent för versification är förenad. Hos Thorild var detta sinne icke det öfvervägande. Till hans ursäkt länder föröfrigt, att hans motståndare nästan allsicke förmådde se poesi annorstädes, än der de sågo vers och (inom de nyare vitterheterna) rim; under det hans egentligaste mönster och smaklärare voro först Gessner, sedan den af Macpherson på en klangfull prosa öfverflyttade Ossian, och ändtligen den store rimhataren Klopstock. För honom, hvars poetiska läsning och förkärlek hade fortgått från den ene till den andre vid ledning af en och samma idylliska tråd, syntes de alla tre lika närbeslägtade till formen som till väsendet, och lika urbildliga i afseende på båda. Redan i det första af de bref till Heurlin, med hvilka han i Lund 1780 sökte mildra känslan af att hafva lemnat sitt förlorade Arkadien för alltid, tilldelar han åt ett i o-vers affattadt diktstyc-

ke namnet "prosaisk Ode". Heurlin hade äskat tvenne grafskrifter; den ena för att gälla såsom sitt eget verk; och i anledning af denna yttrar Thorild: "Den orimmade är för er. Jag älskar den prosaiska Oden. Den är mera fri, och uttrycker bättre det häftiga och naturliga i känslan, än dessa rimmen, för hvilka man evigt skall förskapa, stympa och uppoffra tankan. Den är icke heller oädel. Hvad Fischerström gjort öfver fru Nordenflycht, Bergklint öfver Höpken och Kellgren öfver baronessan Flemming, med allmänt bifall, måste väl icke kunna stöta belespriterna i Småland. Äfven passar sig ett orimmadt stycke kanhända bättre för authentien af ert auctorskap. Det är ingen förbudet att känna lifligt och tänka högt, fast han icke fallit på den besvärliga löjligheten att sätta sin känsla och sin tanka i meter och rim". — Åtskilliga ur slik synpunkt författade stycken finnas i första bandet af hans utgifna skrifter; andra bland hans otryckta. Ehur utmärkt vackra många bland dem äro, skulle dock af sakens natur följa en viss vansklighet, att icke stundom öfverhalka den fina gränslinien mellan verklig poesi och ett slags svassande chria, som vill upplyfta sig till skaldespråk genom uppblåsning och svulst. Om detta någongång hände Thorild sjelf, kan lätt förstås, huru mycket oftare det måste hända hans efterhärmare, och hvilka befängda carricaturer dymedelst uppkommo. Men härom på sitt ställe. Man ser mellertid, att han försvarar sig med inhemska auctorers föredömen, och bland dem med ett af sjelfve Kellgren; hvars omnämnda skrift också i sanning är ett stycke poetisk prosa; der begynnelse-radernas innehåll genast motsäges af deras ton: "Jag lemnar dig i dag, prunkande skaldekonst, helgad åt dikterna. Du, älskvärda sanning, med prosaisk gång! kom, följ mig under likhvalfven".

Det sista vistandet i Lund blef — ensligt och ledsamt. Till ett redan under hans Rånums-tid sökt resestipendium hade hans gynnare, professor Sommelius, ej kunnat förhjelpa honom. Från Corydon = Lönberg, till hvilken han skref ett och annat bref, var skillsmessan mer än lekamlig. Afskeds-

orden äro redan ur Lönbergs berättelse anförda. Huru dessförinnan afståndet mellan den unge theologen och den unge naturalisten alltmera växte, röja tillräckligt följande — något tidigare skrifna — rader "till Corydon"; der blickarne på den undanflyende barndoms-kamraten och den undanflyende första ungdoms-älskarinnan förenas till en gemensam vemodig återblick.

Jag finner mig omgifven af karakterer, som förträffligen commendera sitt förnuft, men allsicke sitt hjerta. Sådant är medelmåttiga och skumma själars kännemärke. De kunna tro; — men icke begripa tydligt, och icke handla väl. Hos ädla och fullkomliga karakterer är, just tvärtom, förnuftet högst fritt och hjertat högst regleradt.

— — Din fördom är för oskyldig och för skön, att bestridas. Jag tillstår, att "religionen" — *din* religion — är den ljufvaste af alla villfarelser. Jag vet det: af min innersta känsla. Men derföre är ock naturalismen (den *fria* filosofien) icke för andra själar, än dem, som *behöfva* den; dem, som äro nog öfver barndomen, för att föredraga ett verkligt lif framför en förtjusande dröm. —

Alltså: "från L—s säteri"! så nära dessa lyckliga ställen! . . . Ack, min vän: hvad du är ljuf för mig! som för en främling, en landsfördrifven, när man talar för honom om hans hem. Men du såg henne inte? Du har ingenting att berätta mig om henne? — Ömmaste vän, som sjelf älskat! Mitt hjerta hungrar i en ödemark, och har (utom dina bref) ingen annan föda, än minnet . . . Vill du, att *det* skall dö?

Melancholien skärper de höga förmögenheterna i vår själ, men försvagar de ljufva och behagliga. Härom vore mycket att säga. Ämnet är både gladt och sorgligt.

Det dåvarande umgängslifvet i Lund beskrifves, i ett bref af 1779 till Arist = Hylander, såsom stämpladt af "allmänt tvång och pedanteri". Der heter: "Ingenting är här *fritt* och *välvilligt*. Allt är ceremoni, eller en kall och onaturlig ärbarhet. Hvart hushåll, inneslutet inom sig sjelft, vet icke annat tidsfördrif, än att observera de andra och uppsnappa hvisk-nyheter. De förstå icke ett hjertligt meddelande af nöjen och fördelar. Då och då sväfvar ett brokigt sällskap kring gatorna, men som alltid består af seqvestrerade mör och på lifstiden förlofvade. Denna stad borde bli en *porto franco* för nunnor och grälar. — Allt detta vill säga, att jag har

ingenting att berätta om allmänna samqväm och lustbarheter; om icke, att adj. Fremling presiderade häromdagen, och bestridde väldeliga de medfödda begreppen. Doctor Munck, sjelf närvarande, satt mörk i sin anda och hörde med tålamod. Ett hårdt prof för denne terrible orthodoxen"!

Huruvida ej — likafullt — den sedermera återkomne Hylander sjelf, med sin nog blödiga känslighet och osjelfständiga omdömesgåfva, befann sig bland dem, som föreväfvade Thorilds tankar i begynnelseraderne af det nyss införda brefvet till Lönberg? — Knappt kunna vi tvifla derpå. Visst är, att en fullständigare själsfrände, än både Arist och Corydon, hade han rönt den oväntade glädjen att upptäcka i en juris studiosus, den oftanämnde Heurlin. Men äfven denne, kort derefter blifven candidat, öfvergaf Lund och reste till Stockholm, för att der ingå såsom tjensteman i kongl. cancelliet. Alltsedan kände Thorild sig sjelf oupphörligt och städse mäktigare dragas åt hufvudstaden.

Plötsligt, i begynnelsen af 1781, träffa vi honom der; men utan att kunna utspana, hvarken hans medel att komma dit, eller de villkor, på hvilka han der under första tiden lifnärde sig. Likväl var Heurlin då försvunnen äfven från Stockholm. Denne vän, som sedan blef lands-secreterare i Venersborg samt slutligen i Vestergötland domare och lagman, sväfvade under åren 1781—1784 omkring i åtskilliga landsorter, — mestadels, såsom det synes, i trakterna af Borås och Vexiö, — för att åtfölja häradshöfdingar på tingsfärder och omsider sjelf såsom vice Häradshöfding tjenstgöra. Det är häraf, som större delen af de i vår samling befintliga brefven till honom *) blifvit föranledd. Flödande af känsla och snille, som i eldvågor genomströmma dem, gifva de en den mest underhållande både vittra och filosofiska läsning. Särskildt förtälja de ock Thorilds inre och yttre historia under de ofvannämnda åren. De måla hans person, sådan den var vid tidpunkten af —

*) De flesta äro utan post-adress; bland de andra åter bär flertalet denna: "Vexiö, Osjö Postgård och Ulfsbäck".

eller näst före och näst efter — hans första auctorliga uppträdande; beskaffenheten af hans sätt att vara vän; arten af den naturalistiska pantheism, som nu hos honom afgjordt intagit christendomens plats; sjelfva tidehvarfvet öfverhufvud — från en viss sida betraktadt; och allt detta till den grad åskådligt, att ett offentliggörande urval säkert skall tillvinna sig det oinskränktaste bifall. En och annan betraktelse, till hvilken de erbjuda flerfaldig anledning, torde lämpligast kunna meddelas efteråt, der den icke går det omedelbara, nya, friska, fulla intrycket i förväg.

TILL HEURLIN.

1780.

1.

Lund d. 24 Juli.

Bäste vän! se här Grafskrifterna! De kunde ha kommit ett par postdagar förr. Men ni känner min epikurism. Jag vågar icke säga mycket om dem . . . matta . . . icke nog ömma, lifliga; men det förargar mig, att de så väl kunna kallas mig värdiga. Den orimmade är för Er *). — — Jag vet icke, om den skall behaga er. Men det skall åtminstone ej misshaga er, att jag ännu icke glömt bort christendomens ljufva villor. Det rörde mig, att ännu en gång försätta mig i deras illusion. Jag tror, att de mesta tankarne äro ädla och rena. En enda sinnrikhet är der likväl, som faller i det felet att spela med småsaker. Det skall roa mig att se om ni hittar den. Stryk ändå inte ut den! Småvett bör ännu kunna göra lycka i Småland. — Den rimmade är för er "ädelmodige" morbror. Om han verkligen är ädelmodig (och huru väl förstår ej ert hjerta att urskilja denna egenskap!) så säg honom, att hvarje sådan har rättighet till hela verldens tjenster; att, om jag har kunnat uttrycka hälften af hans känsla, jag finner i det nöjet min "belöning"; att jag icke skulle stå ut med att taga någon annan. — Men laga, candidat, att aftryckningen sker precist! Det är någonting delikat i interpunktionerna, som man kän-

*) Här vidtager det på sid. 48 anförda stället.

ner utan att reflectera på. (Borde icke väljas qvart med latinska stilar?) Titlarne . . . ju simplare, ju ädlare: t. ex. Vid ***s Graf; Minne af *** etc. Men, för allting, ingenting af "andelösa lekamen", — "saligen hädanskiljdes" o. s. v. Det vore, som en psalm öfver opera-huset.

Farväl med commissionen! Nu till er. Ack, candidat! Jag börjar icke mitt första bref i en så öm och stark ton, som ni; jag ville först stilla er oro. Men tror ni, att jag mindre känner saknad? Om min enslighet, om mina hemliga suckar vore möjliga bevis . . . men jag behöfver dem icke. Ni vet sjelf, om jag ofta och begärligt sökte ert sällskap — om jag ledsnade utom det — och om saknaden är i samma mån, som åtnjutandet! Utmärkt rönte jag i går, huru litet mitt hjerta är skapadt för den odrägliga tomhet och känslodvala, som så ofta, sedan er bortresa, i denna stad förföljt mig. Jag gick några gånger förbi edra fordna fönster; såg upp af instinkt; och gaf er några suckar, så uppriktiga, att jag velat öka min saknad med hälften till, om jag genast hade kunnat skicka dem till er. Visst skulle de rört ert hjerta — visst skulle de gjort mitt namn kärare!

2.

Lund d. 27 Juli.

Jag har varit lycklig, candidat: se här allaredan Testimoniet: herrligt, ampelt (fast stilen är något torr). Vid symboliska böckerna! Jag har ännu aldrig sett något Testimonium Academicum gå till tredje sidan. Jag lyckönskar — gratulerar — feliciterar. En gång, när jag, förkastade! skall ha ett . . . o Luther, o Calvin! hvad det lär bli ett att resa till himmeln på!

Candidatissime! Hvad ni är många gånger lyckligare än jag! Fjäril bland de småländska täckheterna, flygting bland idel vänner och förlustelser — då jag, trånande, genomsläpar "Lunna"-gator, eller, full af suckar, vandrar omkring dessa ödsliga fälten! !

P. S. Ni vill väl icke glömma er rese-dagbok, edra små öden, edra stora nöjen? Jag behöfver dela dem — i Lund, der jag har så svårt att skapa mig några sjelf!

3.

Lund d. 17 Aug.

Bäste vän! min "inaccuratesse" (jag har läst sista hälften af Dr. Barfoths bref)! Huru är denna beskyllning möjlig? Ni har då inte fått

mitt första bref med Grafskrifterna? Inte heller mitt andra med Testimoniet? Var ej er sista adress den rigtigaste? Min Gud! hvar vistades ni då? Ni vet, att om jag är precis, så är det en dygd. Mitt hjerta triumferade öfver att ha kunnat tjena er rigtigt och väl . . . och Ni har kanske skäl att klaga på mig! Bäste, underrätta mig om allt detta! Det är mig outhärdligt, att på en gång förlora min möda och er tillgifvenhet.

Ack! detta träffar er i Stockholm, candidat! Det borde varit min person! . . . Men huru är det, att andas denna förtrollade luften? Beskrif mig första intrycket af denna prakten, detta sorlet! Er själ, — ännu sund, ännu provincial, — börjar den känna någon yrsla? Nej! den har smakat Naturen. Det gift, som kungar dricka, är ock ett gift. Jag skall träffa er vid förderfvets högskola; och finna er så älskvärd och så ädel, som vid den, der jag först lärde känna er. — Men glöm icke, att innandess skrifva mig till! Jag behöfver det både för mitt lugn och min vänskap.

Man har sagt mig, att kungens hjerta är öppet, och hans själ nog sublim, för att finna ära och nöje i välgörande. Ett fritt, sannt, medborgerligt ädelmod är den säkraste insatsen på dygdernas lotteri; då tappar man aldrig. — *A propos* af ädelmod: hvad säger ni om Stockholms-Posten? Ett besynnerligt nöje, att göra sig till en alla rimmares harskramla! att efterfika högheten af en kritikens Cerberus! Och minns ni gläfset mot Leopolds Ode? Men — så recensera småherrar; eller Vestgötar, som blifvit det.

P. S. Fru Nehrman är död och begrafven. Och jag är åtminstone död — moraliskt död, i denna Lärdomens Öcken!

4.

Lund d. 12 Oct.

Jag gläder mig åt er lycka, candidat — nu secreter! och förlåter ert brott högtidligen. — Det der grafstycket gjorde mig likväl några ögonblicks vånda. Doctorn kommer till mig, betagen — "läs! läs högt!" — Jag tar, känner lite tvång öfver bröstet, affecterar frihet och ointeresse, läser med all möjlig pathos — slutar, admirerar det — doctorn visar mig ert ärkemoraliska P. S.; och der sitter jag! förbluffad, upptäckt, rodnande! — Jag måste tillstå, att jag fann i dessa lappris-raderna ett offer, ädelt ända till charme. "Det är, få mig skam, en reel påk" *)! var doctorns *plaudere;* och vår väläiskade Ståhl, denne Nathanael och rätte Israelit, som just då var hos mig, instämde i samma äresång. — Tillstå

*) Förvändning af det danska "pog".

mig, candidat, att en dygd är någonting verkligt, och att det ges en skillnad mellan falsk och sann ära!

(Annars måste medges, att stycket är möjligast illa tryckt — med tryckfel på titelbladet! Bokstäfver som i sal. farmors psalmbok!)

Tack för bok-omdömena! De äro värda er själ. Gråta öfver Juliet — förtjusas af Home: — jag begär icke mer af en karakter, som jag skall bli kär uti . . . . Men "komma upp!" — taga "turen åt Göta Hofrätt!" — "engagera" mig! — Hvartill tjena dessa plågande uppmuntringarna?

Engagera mig! Förkastad af alla landets Gudar: Börden, Mammon, Politiken, Elohim — med den ende stackars Apollo landsflyktig i denna ödemarken — hvad vill jag göra? Ack, ädle, redlige vän! hvad er vänskap rört mig, och hvad dess röst är förförisk för mitt hjerta! Men den kan icke lossa nödvändighetens kedjor; icke beveka det öde, som sagt att jag skall sakna och sucka. — Huru gick det, när jag för tre år sedan sökte rese-stipendium till en utländsk Akademi? Min dåvarande informators-befattning hade många förmåner; men jag fann, att en tid förlorad i maklighet och nöjen är ock en förlorad tid. Mina rättigheter voro obestridliga, voro lagliga. Min ansökning fick dock vänta i mer än sex månader på afgörande; och hvad blef deraf? — Och nu! Visserligen: en condition på 1000 k:r-dlr; en discipel; en oändligt hederlig patron; allt det der hade obeskrifveligen anstått mig. O Israels Gud, som gör dina tjenare till eldslågor (säga de, när de för ord och stoft väpna menniska mot menniska)! Om jag icke kan begripa dig, — lär mig åtminstone, genom nåd eller förkrosselse, att icke hata denne presten! Ty just detta — att hata — är för mig ett "kätteri", ja den enda "dödssynden".

Ack, trogne vän, om det stod i min makt: jag skulle i morgon med den ädle och djupsinnige Spinosa förgömma mig i en dal, i en vrå af den oändliga Naturen — der göra en Gud af det Gudomliga inom mig sjelf — sublima dårskap! — Lefva af mitt egna lif (det räcker till); stiga upp på närmsta höjden; utgjuta öfver jorden, från mitt hjertas fullhet, välvilja, välsignelse, brinnande kärlek; i sokratisk sällhet, i platonisk förtjusning, förtära mig, dö! Närmaste byarne omkring skulle välsigna mitt minne; men hatets och mörkrets lärare — de skulle tillropa hvarandra en chorus af vanvett och förbannelser.

Vän! jag duger hvarken för Stockholm, eller för hvad man kallar "verlden". När skulle jag bli försigtig? (En dygd, som bestrider min själs grundkrafter, friheten, öppenheten!) Eller, när skulle andra dömma mig rättvist? — i fördomarnas land, rättvist? — Nej, nej! Man skall häckla mig, obelöna mig, utesluta mig, krossa mig, göra af mig — ett stycke Rousseau. Han var öm som en Heloise och vis som en Seraf; men kallade sig en skugga, och predikade om skogarne. Man skall skicka

en dum prest, att "omvända" mig — ja väl, så må det heta — omvända mig från dig, Gudomliga Sanning! och från dig, Alltupplifvande Natur!

Förlåt mig, bäste! Min själ är så full af känsla, och jag har annars ingen att meddela den åt, att utgjuta den för..... Hur magister Lundblad tager sig fram? Förträffligt! Han är hvarken prest eller gift — men planerar på bägge — godt för honom!

— — Jag lefver, tills jag evigt dör... evigt? Min vän i sanning, min vän i känsla — var det afsigt i denna touren? eller blott händelse?

1781.

5.

Stockholm d. 8 Mars.

Jag har fått bägge edra bref — och känt min själ genomträngd; känt för första gången i mitt lif den lycksalighet, att äga en vän för hela mitt väsende. Dagen uppgår! Ack, jag kan icke uttrycka den ljufliga oordning edra bref satte mig uti, af förgudande, af förkrosselse! Jag såg åt himmelen, rörd och ärorik som en segervinnare; och suckade välsignelse öfver er och öfver det Väsende, genom hvars kraft jag kände.

O förtjusare, ropade jag: jag ser, jag ser ditt smicker. Men från en sådan själ, från Dig — från Dig är det salighet och ära. Ha! en "mästare", som dock känner afund öfver ditt snille! en "väktare för din dygd", som dock sjelf redan gjort ett steg till vanheder och dårskap! En lång stund gick jag i denna druckenheten: förgudade och förkrossade mig. Mina ögon, så länge tillslutna för tårar, öppnade sig; utgöto min varelses oförfalskade erkänsla till er, och min tacksägelse till den allgoda Makt, som gjort mig förmögen till så mycken sällhet.

Ojemförlige vän! ja: jag ingår det eviga förbundet. Evigt, åtminstone för oss! Jag tillhör er, ifrån denna stunden. Men huru motstå, huru lugna min hänryckning? I detta ögonblicket ville jag just läsa stället om "förbundet", för att besvara det; men en rörelse utan like förstör min tank-ordning. Sällsynta menniska! ja, jag skall tillhöra er. Utan uppehåll, utan förbehåll! Som all eder förtjusning öfvergår i min själ, så skall ock all min utgjuta sig i eder. Vår förenade känsla skall fördubbla vår sällhet; skall trotsa alla dessa blinda himmelriks-dårar, som — drömma och förgås. Vårt paradis skall vara — omkring oss. Vår Gud skall uppenbara sig — för alla våra sinnen: skall ingjuta sig i dem genom outsägelig godhet och skönhet; genom hvarenda oskyldig tjusning; skall utgjuta sig från dem, från vår själ, genom välgörande dygder! Ty han lefver — i Allt. Han är alltings heliga kraft och skönhet.

O, ädle och upphöjde vän! detta, detta är vishet! Att vara lycklig, och meddela sin sällhet; det förra uti hela Naturen, det senare åt hela Naturen — liksom Gud! I sitt stoft vara Gud! Ty märkom, att sjelfviskhet är Naturens förkastelse. I samma mån, som tingen nalkas odugligheten, upplösa de sig och fördelas. Se dessa skingrade stoften, som, förenade, voro lif, skönhet och vällukt! När menniskan lutar till försämring eller till föråldring, börjar hon inneluta sig inom sig sjelf. Allt lefvande är fullkomligt endast i samma mån, som dess förmåga utgjuter sig vidare. Hjeltar och stora snillen angå hela verlden. Sokrates lärde er och mig. Ack! välsignade vi ej, brinnande, hänryckte, Thomas och Marcus Aurelius? — Denna, denna odödligheten!

Tro icke, att ett uppoffrande ges utan belöning. Gud — inom dig! Odödligheten, Himmelen — i din själ! Jag predikar icke denna sedelära, den höga — Guds religion! — för de vilda sanslösa, eller för de okännande dumma. Men för Dig, ömme, eftersinnande! . . . Gör icke mer, än stig upp på en bergspets, se ut öfver jorden, och välsigna den; gör icke mer, än vik undan för en mask, som du höll på att trampa; — och du skall, om din själ begriper sin handling, nedstiga oskyldig och salig som en himmelens engel. "Om din själ begriper sin handling"; ty, ännu engång: den höga lycksaligheten, — dygdens! dygdens! — tillhör icke villdjuret eller dåren. Den vise endast! Har man icke sagt det alltifrån Sokrates' tid?

Vill du ännu fråga, om jag kan vara dygdig "af öfvertygelse"? Om ett barn kan lyda utan busar och sockerbröd! Är då känslan, känslan af det sanna och saliga ingenting? Ja, när man icke har den; när man ännu är rå och omenniska; blott djur; eller när barnet är svagt och okunnigt! — Huru hinner man till hög smak i musiken? Genom ett naturligen fint öra; genom observation och erfarenhet. Alldeles så i moralen. Här ges ett moraliskt geni, som ett musikaliskt. Man blir gudomlig menniska, som man blir gudomlig musicus; och i bägge fallen är endast mästaren förmögen till det sublimaste. Derföre, — dyrbare vän, som fått en fin och kännande själ, — derföre — erfar och observera! Om ni finner den minsta grad af dygd, af ädel uppoffring, som inte i er själ föder sällhet, inte är åtföljd i lika mått af en hög, gudomlig ära: så uppger jag hela min förtjusta religion.

Jag vet, jag vet, af en ljuf, lycksalig erfarenhet, huru sällheten — den vises sällhet! — födes och underhålles. O min vän! min ungdom har varit en kedja af oskyldiga tjusningar, af nöjen, som jag brinner att göra begripliga för er. Ack! ty jag har icke funnit en menniska, som jag verkligen kunnat dela dem med! Jag har funnit — oädla, mörka själar, som frågat: huru jag kunde vara dygdig? Denna frågan förisar

hela mitt hjerta. Till och med ni gjorde henne engång. Min vän, gör henne aldrig mer! ty ni är hvarken galen eller rätt-trogen (en känslolös, eller ett barn). Att fråga — eller hvad innebär hon annat — hvarför jag icke föröfvade alla brott, lemnade mig åt alla sjelf-fördömelsens qval? O Gud, att ett sådant själs-barbari kan vara möjligt bland menniskor, som icke äro stråtröfvare! Också har jag funnit — icke en menniska, och än mindre en vis: men väl, i mängd, christna — till namnet detta, till sitt innersta lif (mer eller mindre fina) slafvar, dårar eller missgerningsmän; emedan de behöfva andeligen smidas i fjettrar, då de som fria menniskor ej skulle ha nog begrepp, att icke förorätta, röfva, strypa hvarandra. Och detta gäller mest om dem, som anse sig vara christna *par principe*; hopen består af sådana, som äro ditkastade af de höga dårarne, utan att veta hvarför de kommit dit — och som först i grafvens mörker vänta lif och ljus!

Vän! att vara dygdig "af religion" (så, som desse kalla det), är att vara det som barn eller slaf. Vara det som menniska och fri, kan endast den vise. Fly då mörkret och träldomen! Kom, följ mig på Naturens ljusa väg, till dygden, till sällheten! Låt oss öppna våra bundna och tillslutna sinnen för Gud! Älskade, han lefver, han andas omkring dig. Han lockar dig i den annalkande vårsolen. Kom, låt oss åtnjuta honom! Hvem, om ej han, är varelsen af all Naturens skönhet? När dess gudomliga harmoni fått inströmma i er själ; när ert snille, edra passioner, sjelfva upptagits i strömmen; när ni lärt älska honom, den all-lefvande Guden — redan i en blomma; när ni lärt finna och tillbedja honom — redan i ett stoft; o, när ni så gjuter den sanna förtjusningens första tårar: då skall ni, full af en ljuflig vånda, välsigna den vännen som "förförde" er!

D. 11 Mars.

Jag återtar det nöje, som för ett par dagar se'n gjorde några timmar så lyckliga. Dyraste vän! förlåt mig mina rhapsodier! Men edra bref hafva öfversvällt mitt hjerta. Jag kan icke hindra det att utgjuta sig. Jag brinner att meddela er min egen sällhet; att göra för er klart lefvande Naturens — de vises — vår religions gudomligheter. Ack! att ändtligen höra en verklig naturalist (en dygdig, en vis): denna glädjen var mig så ny! — Ädle och upphöjde vän! fri! menniska! sublim! jag trodde icke, att i er själ, så vacker den än syntes mig, skulle ligga så mycken himmelsk kraft. Jag trodde icke, att ni åt den enklaste af all vishet skulle kunna uppoffra en så herrlig opera, som presternes och leviternes! som den af deras salighet i skyarne!

Ni har gjort det. Jag emottager er i Naturens tempel, der allt är fullt af Gud och af hans skönhet. Kom! kom! fly Elohims mörka och

hatande prester. Min Gud är lycksalighetens. Se, utvalde! se, huru ljuft han drager dig i rosen, i aftonstjernan, i morgonrodnan! huru han älskar dig i en öm själs tillgifvenhet! Hör hans prester, hans bekännare kalla dig — hvilken rad af ljusa andar! från Sokrates och Epikurus till Gessner och Rousseau — alla ömma och alla höga snillen! De vilja lära dig, att i en gudomlig välvilja utgjuta dig till alla skapade kreatur; att äga hela himmelen redan i en enda öm och ädel reflexion — i ett enda rättrådigt omdöme — i några tysta uppriktiga tårar; o! att så "vara en Gud i ditt stoft!" Och när då er själ röres på en gång af sanningens ljus, af Guds skönhet, af dygdens medvetande: är det möjligt, att ni icke skulle vara salig? icke öfverskåda jorden med en engels öga? icke sucka, sucka! sällhet och frid? Ljufva tanke, ära utan like, att då ha lika religion med de högaste varelser; just den religionen, som Elohims och Jeschuahs dyrkare (och häri hafva de rätt) tillägga sina Seraphim!

O, om ni har smakat friheten — våra naturligaste förmögenheters ohindrade verksamhet — förståndets för det sanna, hjertats för det goda, sinnenas för det ljufva: hvad dess känsla är hög och upplyftande! Blott den gör Naturalismen till den sublimaste af religioner. Som på en skyddsguds vingar, uppfar själen på frihetens, från jordstoftet till himlarne; ser derifrån menniskohopen hvimla, sanslös, bedragen; ser den med ett förakt, som i grunden är ett ljuft medlidande; ser dårar, hjeltar, kungar, — barn; ser omsider ock den vise i en bergsklyfta, öfvergifven och glömd, men full af Guds ära. O, då begriper hon, att allting har sin fullkomlighet, sin sällhet; att allt är som det måste vara — gradation, mångfald, lif outgrundligt! Då uppfylles hon af en seraphisk förundran; känner Gud; och dör bort i hans makts och godhets och skönhets omätlighet. Ni märker, att också min religion har sin heliga hemlighet. Men den är fattlig! ljusfull! öppen!

Klockan är 2 på natten. Jag lägger mig, full af er. I morgon ännu ett qvartblad!

D. 15 Mars.

Ert andra bref hade hunnit före mig hit. Ert första sökte mig i Lund och Göteborg; min bror öfverskickade det. Han hade tagit sig friheten att bryta och läsa. Den som älskar mig, förtjusar honom. Han vet, att jag är fritänkare; men vågar icke tvifla om min salighet. — Bägge dessa brefven hafva upptäckt för mig i er själ egenskaper, en styrka, en rarhet, som jag icke kände förr. Jag har afundats den snara och ädla flygt, med hvilken hon uppfar till den ätheriska, fria och saliga region af intellectuelt lif, der jag trodde mig ensam andas med några få utvalda varelser. Denna afund har upplöst sig i ömhet och högaktning.

Jag har tackat er i det största, det herrligaste af tempel. När ni, der ni vistas, på höjderna eller kring fälten känner en tyst förtjusning röra er, — en genomträngande, namnlös, af hvilken ni finner er lyckligt förvånad: då är det mina välsignelser, mina tacksamma suckar.

Det blir nu åter vår. Glada tid! Ack, för fyra vårar sedan tillbad jag Eos och Gud = Skaparen. Nu tillber jag er och Gud = Naturen *) . . . . . . Det vissa förblifver, för menniskosjälen som för Naturen, att kärleken är deras lif och skönhet. Är icke all varelse och all sällhet genom honom? Se, huru hvar del af den oändliga Naturen utgjuter sig till den andra! huru lif, glädje och förmåga strömmar i dem alla omäteligen! Harmoni! Harmoni! Något att älska, att förenas med, söker hvart stoft; och hvilar icke förr, än det funnit. Ni måste älska; — eller, som Naturens prest, förbjuder jag er att komma in i dess tempel. Älska allt sannt, allt godt, allt skönt! Ingenting, utom kärleken, kan rätt öppna edra sinnen. Älska en enskild skönhet, att er själ må rätt uppmjukas för den stora allmänna! — Likväl: Naturen förbinder ingen öfver hans själs eller sinnens förmåga. Den art och den grad af skönhet man röres af, är den man är skapad för; och den, som är så lycklig som han möjligen kan vara, har uppfyllt sin varelses ändamål.

Besynnerligt! jag nu ändtligen här — och ni redan härifrån! I Lund lefde vi tillsammans som Epikurs Gudar. Ack! Denna rena vällust smakar jag icke här. Innestängd i detta nästet mellan takvinklar, galler och skorstenar, förekommer jag mig som en fängslad fågel. Jag suckar oupphörligt efter friheten och skogarna. Om jag qvittrar någongång bland vänner, är det utan glädje och natur. — Men ni vänder ju tillbaka? Kom, omistelige vän! Kom snart, att jag måtte ånyo få lefva dubbelt! — Ofta, när jag ensam vandrar förbi slottet, röres jag af denna undersköna byggnaden; känner något oemotståndligen ljuft vid den tanken: konungen! Men jag har ingen medkännande vän under armen, att säga't till. Kom, att dela mina reflexioner och känslor! — Jag bor vid lilla Köpmanstorget. Är ännu icke engagerad, men kan bli det hvad dag som helst. Jag ville först komma i ordning. Icke heller har jag ännu någon condition. Men fritt tillträde till biskop Wingårds bord **); det vill säga, det närmaste hopp. Han älskar mig; och jag är förtjust i honom.

---

*) Det närmast härefter följande stycket är redan meddeladt (sid. 29).

**) Biskop Wingård, utnämnd 1780 till biskop i Göteborg från kyrkoherde vid St. Jacobs församling, var ännu icke afflyttad från Stockholm. (Den 1 Juni 1780 firades denna utnämning, i ett gladt lag, genom en *Impromtu* af "en bland dess församlings invånare, vår lycklige och vittre skald, herr hof-secreteraren Bellman". Se Stockh. Posten f. 1780, N:o 129.)

Stockholm förekom mig visst präktigt och förvånande; men utan ljus och behaglighet. Göteborg har mera skönhet. — Jag har sett kungen; vid sitt bord. Hans mine var glad och ädel. Blickar! blickar! Jag känner något för honom, som lätt kan bli den lifligaste tillgifvenhet. — Drottningens ansigte är svåra sträft och madamlikt. Prins Carls är fullt af vilda och brinnande lidelser. — Men Operan! det herrligaste och kallaste upptåg jag ännu har sett! gjordt för vettiga barn, om icke för veklingar utan själ! Jag kände mer än engång en engelsk rörelse, att stena premieraktören. Bättre Agamemnon ha vi i vårt provincial-spektakel. Vida mer sanning och karakter! —

Farväl, dyraste vän! Jag har på tre ark — icke sagt hälften af hvad jag ville säga. Fortfar, att utgjuta edra önskningar! De äro ej så oförmögna, som er misströstan kallade dem. De föda sällhet i den själen som gör dem, och i den, som får dem. — Men kom snart, och börja ännu engång att njuta! Er själ är icke lycksalig; jag ser det. Derföre flyr hon menniskor.

P. S. "Otacksamheten"! Väl: hon är den vises, den ädles förgudande (apotheos). Huru kan den råa, den okännande hopen begripa hans lära och hans dygder? Det är all förträfflighets natur, att i sin himmelska krets tillbedjas af några få gudomliga snillen. Huru många tjusas af — eller blott ha kunskap om — Ossians sånger? Men lefde han derföre ett torftigare själslif? var hans varelse derföre mindre full af en Seraphs makt och ro? Och hvad är all otack, all glömska, mot den kärlek, de tillbedelser, de tårar af nöje, den sjelfsalighet, det gudaljufva lugn, som utgöra dygdernas eget sällskap? Jag har icke tid att säga allt. Men kom! erfar! Jag, jag har länge varit, och är mer än ni, i tillstånd att känna hvad jag säger. I den inre, eviga verlden omges dygderna af förtjusning och ära: der sitta de på throner, och tusende ömma och ädla hjertan ligga hyllande framför dem. Om de i den yttre (det sker dock icke alltid) skulle misskännas, hafva motgångar, misslyckningar; om förträffligheten der sutte för högt uppe, att ej undfly hundratusen halfseende . . . åtnöj er med, att er själs sublimaste rörelser och uttryck ej kunna fattas af andra än likaledes sublima själar! — Edra medelmåttiga dygder äro för hopen: dem kan den förstå; alldeles så, som den beundrar, hos Ossian, hos Rubens, just deras medelmåttiga stycken.

Men man begriper icke utom kretsen af sin känsla och sin erfarenhet. Kom, sällsynte! Jag är några steg före er. Kom! jag vill föra er den enkla, blomstrande vägen till ära och sällhet. Kom, min hela själs vän! — Ack! sista våren behöfde jag icke ropa "kom" så ofta och så förgäfves.

6.

Stockholm d. 10 April.

Mitt hjerta söker, i denna hvimlande ödslighet, utan uppehör något att fästa sig vid. Sedan edra sista bref har jag i den synliga Naturen ingenting dyrbarare, än er. Jag kan icke umbära er! — Denna lifliga, känslorika tiden af vårt lif flyr. De kalla, arbetande mannaåren komma. Skynda! låtom oss lefva, låtom oss åtnjuta våra vackra dagar!

Jag bor nu långt ute på Kungsholmen: fritt, hos en af mina gamla vänner. En rar och utomordentlig karakter; men hvars själ icke är nog lätt och lifligt öm för min. Jag har omkring mig landet, skogen, friheten, den vises sällhet. Men — icke er! En matthet följer mig, som den rätt glada, rätt förtroliga vänskapen skulle skingra. Sympathisera med mig åtminstone på femtio mil! Lemna er, lemna er åt sanningens ljus; det är gladare och ljufvare än vårsolens, som nu utbreder sig. Men kom, i alla fall! jag skall vara er Epikur; jag skall, som han, i Naturens fridsamma lustgård predika för er — visheten och nöjet!

Gå blott icke ett steg längre, än ert lifligaste begrepp förer er. Uppriktigheten, uppriktigheten är källan för den vises sällhet; för detta höga, storsinta lugn, hvarmed han står på sin höjd och ler åt de vredgade barn, som ur sina fabler framtvinga hans fördömelse.

7.

Stockholm d. 17 April.

Jag skrifver detta, dyrbaraste! två alnar från ett sorlande spelbord; hos en af mina gamla vänner, som nu är min enda tillflykt. Han har heder och urskillning. Vi läsa ihop, vi resonera ihop; som hos dig förleden vår. Men — det är icke du. Hans själ har ingen eld. Jag faller alltid i vanmakt hos honom; eller om tankan någongång rätt lefver, fryser likväl hjertat. Ack, ni föreställer er icke, huru jag saknar er! Dessa vår-promenaderna, dessa sena aftonstunderna, sjelfva våra små ovänskaper äro mig oförgätliga.

Sälla Naturens frihet, emot dessa löjliga tvången: detta prålet, detta bullret, denna trängseln! Allt förekommer mig här som en oupphörlig marknad, der allt är falhet och en drucken glädje. Midt i sitt hus är man icke hemma. Hemma! denna ljufva och fägnande tanken! Alltsedan jag kom hit, har jag icke varit det. Dock — den vise är det allestädes! . . . Här äro likväl många tillfällen att lära. Här äro äfven utsigter. Min vän! om en filosof, som älskar er, som många gånger dagligen suckar efter er, är en rörande föreställning: så kom!

Jag har ändrat min tanke om operan. Jag har sett Alceste. Fru Müller, som spelar henne, är en öfverjordisk menniska; förmögen till de sublimaste passioner. Denna Gluckiska musiken förekommer mig gudomlig. Kom, så skola vi förtjusas tillhopa. Lefva, lefva, i alla vår själs känslor!

Ännu har jag icke börjat brefvet om pantheismen. Det skall innehålla det transcendentala af min filosofi. Ni gör således icke illa, att vänta. — Men kom, så skall ni genast få se nog för att vara tillfreds. — Dessförinnan skrif mig ofta till; några rader — men ofta!

Dr. Chr****n har jag träffat en enda gång. Han bjöd då till af alla krafter, att ursaka sig för affären med Dortha. Min Gud! hvilka menniskor! . . . . Kom, dyrbare vän! låt oss smaka himmelen. Dess frid — i dygderna; dess ljus — i visheten; dess förtjusning — i all Naturens skönhet. Paradiset blomstrar omkring oss: låt oss genomströfva dess sälla nejder! En brinnande Cherub förvarar det för de okunnige, djuriske. Men för den vise är det öppet af evighet!

P. S. Hvad gör ni der nere i (eller omkring) ert behagliga Jönköping? — De tre första bladen af den "Välsignade Tryckfriheten", veckoskrift af den bekante major Lund, äro i dessa dagarne förbudna; och Schildten dömd att pligta 100 riksdaler.

8.

Stockholm d. 20 April.

Aimable secreter! Jag har trott att det skulle roa er, att känna den Välsignade Tryckfriheten: ett blad, icke utan sin märkvärdighet; åtminstone nu, sedan i dessa dagar de fem första numren blifvit förbudna. Det skrifves af major Lund, och är fullt af den djerfvaste och qvickaste ondska. — Se här förklaringarna till N:a 6, 7, 8 *). — —

Glöm mig icke! Hvar ensam promenad är en offerstund af ömhet och ofta tårar — åt er, och åt mitt hjertas fordna förgudade föremål. Ack! här i dessa skogarne, här vid Mälarstranden, är jag lyckligare filosof, än på Skånska fälten — men icke lyckligare vän!

9.

Stockholm d. 8 Maj.

Förlåt mig! Några frossdagar och några små anordningar för mitt lefnadssätt hafva upptagit mig. Ni får hafva er permission, omisteliga!

*) Dessa förklaringar upplysa saker, af interesse blott för dåtidens läsare. — Bokhandlaren Schildt var bladets förläggare.

så länge ni behagar: den är gifven obestämd . . . Tyvärr! hade jag så när sagt. — Jag har läst ert bref: för mig sjelf och för min värd; på den vackraste skogshöjden vid Carlbergs canal; i tio rörande situationer. Mästardrag af snille! Och ert sätt att sluta, i de två raderna — var som en otänkt blixt för mig. Jag beundrar er! Min själ har ett lefvande väsende att sympathisera med. Full af öfversvinnelig skönhet, har jag anropat Gud, att ingjuta ett dubbelt mått deraf i edra sinnen. Och mina suckar äro icke förkastade!

Hopen har inga sinnen utan för det närmaste närvarande; stänger sig, och förqväfves, inom dess trånga, dunkla krets. O eviga Natur! huru få äro de, som intränga i det innersta, det heligaste af ditt tempel, och der smaka den all-lefvande Gudomens fullhet! — Plato var der, men svindlade. Newton var der, men såg blott höjderna och bredderna; såg väl den oändliga kraften, men blott med ett mekaniskt öga. Hans själ igenkände icke Gud, efter han redan hade en sjelfgjord. Du, ojemförlige vän! skall känna och finna honom i hvart stoft! i de eviga skogarne, i dundret, på rosens blad! Ack, om denna tanken icke öppnar himmelen för er, — gå tillbaka, gå tillbaka till menniskoverkens religion!

P. S. Jag blir här beständigt. Här äro flera utsigter, än på något annat ställe. Och en vis kan icke vistas fullkomligare, än emellan en hufvudstad och Mälarens skogar.

10.

Stockholm d. 25 Maj.

— — Något namn, något namn för er och för den druckenhet, som jag känner af edra bref! — Jag har uppväckt sanning, känsla, ny lycksalighet förr i en själ. Men denna segern har ingen jemförelse! Oförmögen att bära all den sällhet, som från Guds fullhet genom er själ utströmmar öfver mig, nedtryckes jag till jorden, förkrossar mig i tårar, och ropar: Gud! det är din ära, din lycksalighet jag smakar; Du! lefver och välgör genom mig. — Visserligen, ojemförlige vän, är det denne Guden, som i er själs kraft och skönhet åtnjuter sig sjelf efter graden af edra sinnen, och derifrån utgjuter sig i ömhet, i dygder och alla sublima rörelser. Han, som uppenbarar sig i hela Naturen, sitt lif i den stora, eviga harmonien, sitt väsende i den all-lifvande, allmänna, oändliga kraften, — han, som uttrycker sig i sjelfva de varelser du kallar afskyvärda och onda, — visserligen är det Han, som välsignar mig i edra bref, liksom han gläder mig i en solens stråle!

D. 28 kl. 7 mot aft.

Jag återkommer från staden för att fortsätta mitt bref. Denna vägen öfver Kungsholms-bron var en öm lofsång till dig, ljufvaste vän; ehvar du var, på höjderna kring din nejd!

Solen sänker sig ned mot skogsbrynen. Hvad detta lugnet, denna ljuft glada vårglansen, dessa stilla vattnen, passa med min själ! I fridens och landets sköte, sitter jag vid mitt öppna fönster och skrifver till dig — och dricker med alla mina sinnen Guds skönhet, och andas hans väsende . . . . O! menniskoförståndet har ingen mera hög tanke. Min själs krafter förslå icke för den. Ofta bäfvar jag af outsäglig känsla i dessa skogar, och kastar mig ned af förtjust vanmakt. Gud uttrycker sig i allt! — Min vän! skulle du icke följa mig så långt, som denna tanken leder?

I naturen — det verlds-hela — gifves intet annat, än verkningar, krafter, harmoniskt lif utan gräns. Förtjusning, smärta; godt, ondt; skönhet, styggelse: allt detta är relationer, som icke finnas utan i kreaturets *) sinnen, och som förändra sig för hvart stoft i oändlighet. Äro de derför mindre verkliga? Men hvar och en är verklig blott på sin grad. Tusen särskilda ögon, på tusen särskilda ställen i den omätliga verlden, skulle hvartdera hafva en särskild harmoni, ett annat system af godhet och skönhet. Ett öga i verldens medelpunkt och som omfattade oändligheten, — det endast skulle se rätt; skulle se den eviga, den sanna harmonien, det oändligt sig utgjutande Gudoms-lifvet! . . . Detta är ock — just filosofens synpunkt. Hans fria, rika, omfattande sinnen, upphöjda öfver stoftets och kreaturets enskildheter, fördomar, sjelfröras af den allmänna skönheten, af det helas goda! famla, förlora sig — men alltid i förtjusning och tillbedelse. Och denna, denna är den outsägliga lycksalighet jag för dig predikar! Denna är det, som skapar den höge odödlige tänkaren, den ädle dyrkade medborgaren, den i allt stora menniskan. Se, röras, handla, efter det hela — det är Gudomlighet: i kraften, och i åtnjutandet.

Kom, lycklige, forskande vän! Fäst ditt öga vid denna synpunkten. Se naturens oändliga förvandlingar, och likså oändliga enhet! — Denna lätta, ätheriska luften jag andas, skulle för några grader finare sinnen vara ett tjockt, qväfvande töcken, mera blandadt och mera orent än detta element, i hvilket de föraktligaste insekter lefva. Denna sköna flickan, hvars minsta del retar våra tjusta sinnen, är för millioner varelser som omsväfva och omkräla henne, en oliflig, oformlig, krossande massa; och för dessa samma varelserna är förruttnelsen (vår afsky) en verld full af

---

*) Med "kreatur" menas här naturligtvis (liksom ungefär öfverallt hos Thorild) *creatura;* skapad, ändlig varelse.

förtjusning och väl! Bergen vegetera och lefva — för naturkännaren. Hvart stoft uttrycker Gud för mig. Hans lif utgjuter sig i millioner arter af lycksalighet och skönhet för millioner arter af sinnen; och skapar just för samma orsak — millioner arter af lidande.

Vore verldens omätlighet gjord för ett enda stoft: då kunde detta fråga, hvarför icke allt omkring det harmoniserade med dess sjelf, såsom med sin medelpunkt. Men, o Gud! denna frågan af ett stoft, som icke är mer än ett stoft! Du har födt upprors-andan i det sjelfviska kreaturet, Okunnighet! Du har födt ett fall från Gudarne, och — till straff, till tröst — den vanliga odödlighetens svaga inbillning! Föreställa sig en del, som icke tryckes, inskränkes, lider, — är en blind orimlighet. Kunde du tillägga hjulet i ditt urverk fattning och uttryck: skulle det icke känna lidande af samma allmänna spännkraft, som befordrade dess lif och beståndsrörelser? Men du skulle icke kalla de kringliggande hjulen disharmoniska och onda! — Så i den stora Naturen. Der myriader kreatur hvimla, hvilkas verkningskrets och lagar ofta äro lemnade åt tillfälliga bestämningar, är det omöjligt, att icke begär och interessen oupphörligt skulle strida; eller, om striden sjelf (genom en naturlig fortgång) fört dem till en art af jemvigt och harmoni, att de icke skulle — inskränka hvarandra.

Bland menniskor är detta samhället. Födde svagare, men med en mera rik och mera obestämd förmåga, ledas de naturligen till villkorliga föreningar; såsom till tusende andra sjelf-skapningar. I samhället uppkommer då en relativ harmoni af gemensamt interesse. En sann skönhet för menniskosinnet, och, tvifvelsutan, en sann fullkomlighet i naturen! Men huru vill du påstå denna höga harmoniska förening af villdjuren? eller af de menniskor, som — icke äro annat? Bäggedera, icke skapade för — eller oförmögna till — ett Väl, så högt öfver kretsen af deras begrepp, eller synpunkten af deras trånga, djuriska sjelf! Dessa kreatur äro då intet annat, än disharmoni, styggelse, förderf. För dina sinnen — ja! Men i sjelfva naturen, och alltså för den vises öga, uttrycka jemväl de hvar sin del af den oändliga kraften, och — efter hvarjes egna verkningskrets och förmåga — hvar sin del af den oändliga harmonien.

Den vise — sublime vän! — står öfver kreaturligheten. Han har icke menniskans, utan naturens interesse. Så, som han i allt annat, öfver delens enskildheter upphöjd, har, icke sektens, utan förnuftets; icke fäderneslandets, utan mensklighetens; icke personens, slägtingens, vännens, utan samhällets och dygdernas interesse. Alltid fäst vid det stora och hela; alltid vid den höga, den allmänna lycksaligheten — Guds! Ack, om jag nog lifligt kunde öppna för ert öga denna eviga helgedom — hvilket ljus! hvilken outtömlig vällust!

Nej! jorden har ingenting lyckligare, än den vise. Alexander, Carl (säga några) voro sjelfva — villdjur. Icke orätt! ehuru visserligen de *ädlaste* villdjur jorden ägt. Men den vise andas *Guds* lif.

D. 4 Juni.

På hvilket fält du har infört mig, förträfflige vän! "Rätta synpunkten af verlden"! som tänkarne i femtio sekler hafva sökt. Men filosofien har inga förbudna läror; inga mysterier, som man bör se med tillslutna ögon. Naturen ropar: öppna dem för ljuset och sällheten!

Näktergalen är den melodiösaste af alla sjungande varelser, ropar med förtjusning ett kreatur, hvars öra är gjordt för dessa modulationer. Ett annat kan finna honom olidelig, och ugglans läte fullt af en djup och hänryckande ömhet. Tusende nya sinnen skulle skapa tusende nya harmonier och lidanden. Allt för kreaturet är hänförelser (relationer); och efter dessa dömmer den *svage* tänkaren om verlden. Fjettrad vid den trånga och mörka synpunkten af sitt sjelf, smittar han naturen med *sin* litenhet, dödhet, oförmåga.

D. 5 Juni, en timma efter solens uppgång, i trägården.

Jag återkommer från en liten glad kringströfning: från naturdyrkarens oskyldiga nöje. O, hvad jag behöfver dig! Kom snart! — Innan Augusti fly blomstren, och Gud talar icke mer i så sköna och tjusningsfulla uttryck till våra sinnen. O kom, att med mig njuta dem! Huru länge har du *mig*? Ädle beundrare af ett stoft, som glänser några ögonblick: kom, innan det försvinner! Kanske skall ej en dess minsta stråle hinna till kommande slägter. Åtnjut då *du* det förgående, skimrande ljuset! Och låt det hafva lefvat för *någon*!

Att se naturen full af brott och fördömelse — det är att se henne genom giftiga töcken. Det gifves i naturen enskildare, oss ej angående gudomligheter. Att af hvar sådan göra en misslyckning, eller en onytta; att af enhvar *vårt* lilla interesse motstridande kraft, göra en dold skadeande — det är en barndoms-svaghet, som uppfyller verlden med sin galenskap. Gifves någonting dödare, odugligare, ofta förbannelse-värdare, än just menniskan — för fjäriln? Carl XII dödar en million menniskor (kanske derutöfver) för en ljuf och hög föreställning: och heter en hjelte. Lejonet dödar en enda för sitt väl, eller sin familj: och heter en förbannelse. Bägge dock, med rätt! Ty den kraft, som verkade i den förre, har tusende gånger varit nyttig för vårt slägte; men den verkande kraften i det senare, aldrig. Den är, fastän lika så ädel och oböjlig, djurkraft.

Men sådana blotta djur äro de menniskor, hos hvilka du finner *brott* eller *dumhet*. De äro — alldeles efter orden — vargar, eller räfvar,

eller åsnor. Filosofien har ingenting tydligare, än denna analogien. Äfven *de* uttrycka kraft — för verlden; enskild harmoni — för naturkännarn; högre harmoni — för den vise; och skönhet och dygder — för hundrade sinnen. Det är lätt att bevisa, att sjelfva åsnan har en krets, der *hon* är hög, mäktig och majestätisk; att vargen och stråtröfvaren hafva *sin* rymd af ära och storhet. Hvilket är då Naturens fel? Att menniskan icke har *alla* sinnen, och icke innefattar *alla* tingens kretsar. — Men detta gör den vise. *Han* ser med samma öga, som Gud: så till vida, som han ser eviga krafter hvimla i oändliga lif; uttrycka sig i hvart; vara makt, herrlighet, i det minsta grand som i det hela; icke för *alla* sinnen; men i *allt* för *sina*. Ack! att se så mycken skönhet som Gud, är det icke att njuta lika mycken sällhet?

Filosofen är verldens bedömmare; en domare, som ej får vara partisk. Han måste hos sig, hos andra, förqväfva den dumma, okunniga, upproriska menniskan. Han måste lära henne förnuftets höga, tröstande *ödmjukhet*! Ser du den vise, der han sitter under sitt träd, lugn, lycklig? Hvad säger dig hans anblick? Gudomliga storhet! *Försakelse*! Genom *dig* ingår man i den eviga fridens himmel; finner i sjelfva lidandet salighet och ära. *Du* upplöser det kreaturiska lifvet, för att utgjuta det i Guds, och utvidga sjelfvet till Naturens omfamnande. Ty den vise liknar deri Gud, att han njuter i hvart stoft: all skönhet är för honom. Så är han, i samhället, medborgare; lefvande i det Helas lif, och födande sig af den *stora* sällheten, — dess allmänna; så är han husfader; alltid det Helas välgörare och åtnjutare; alltid — så långt — Gud!

Ack, min vän, delens enskildheter — sjelfvet — att *förstå*, att *vilja* för *trångt*: detta är vår lycksalighets hinder. *Oförmågan*! det, som gör, att masken kryper och spindeln förtär sig. "Brottslighet" är en bländ-föreställning, hvars rätta föremål icke finnes i Naturen. Den girige förbannar det guldstycket, mot hvilket han sårat sig. Allt sådant är graduell barndom. De i sig sjelfva oskyldigaste och käraste ting kan menniskosinnet kläda i brott och styggelse, så snart de skada det; och de engång ohyggligaste kunna, genom en liten förändring, bli all dess ljufhet. Men samma rättighet hafva ju alla slägten! Hvar är då, i Naturen, det goda och det onda? En förbannar det regnet, som är menligt för hans blommande fruktträn; och en annan välsignar det för sin åker. Bägge, såsom patrioter, sönderslita den höge och förträfflige anföraren, som stridt *emot* dem; för hvad brott? samma dygd, för hvilken de lagerkröna sin egne. Är ej, i grunden, ett så beskaffadt godt och ondt den svaga relation, på hvilken de gängse begreppen om frihet, religion, odödlighet hvila? Barndomens filosofi! — Vill jag då upphäfva dessa illusioner? Visst icke. Också *de* äro Naturens verk; och, så långt, nödvändiga för kreaturets bestånd. Djuren *måste* handla djuriskt! Men jag ville skingra dem

:aff, djefvulskhet! För filosofen: makt! förträfflig
: se den eviga skönheten — och andas lifvet

11.

Stockl

Jag har fått ditt förträffliga bref, och känt en lj
in själ. Sanna, ädla, dygdiga menniska! Ack, du
ifva "glömd" af mig! — Hvar afton jag går hem
on, och ser den vida rymden, och ser molnen och l
s min själ, återkallar alla sina kära föremål, och
vad jag älskar dig, skönhet för min tanka och f
ungsträgården ser jag ofta tvenne små secreterare, s
kunde se, med hvilket välbehag jag går förbi den
nickra sig af mitt glada och förtroliga öga!

En annan gång mina utsigter. De äro obeskriflig
fvande, än ni föreställer er. Jag skulle ej förlora så
aier utan en liten harm. — Förlåt mig, att jag äfve
igon fortsättning af det filosofiska brefvet. Ett litet
ilj i hvilken jag inkommit, och der jag har utsigter
optagit min tid. Ni skall få veta allt. Från i dag i
bättre!

Säg mig ännu engång, att ert hjerta tillhör mig
änskapen är min gudomlighet; och vänskapen skall g

P. S. Hvad tycker ni väl? Midsommarsdagen,
g hem från landet; följer ett älskvärdt fruntimmer (s
r skall få höra nämnas)· och

12.

Stockholm d. 14 Aug.

Vän utan like! Dina bref hafva bortryckt mig i din förtjusning; jag andas, återkommen, full af dig. Din själs styrka förvånar mig. O, jag känner det: Rousseaus gudomlige ande upplifvar oss! . . . Jag har en underlig fantasi, som aldrig lemnar mig. Jag läste i Björnståhls Bref denne menniskolärarens personliga teckning. Alltse'n tror jag, att du — är lik honom. Hvad jag är otålig, att se hans portrait! Om det så vore! Ack — men ändå — din själ är det: lika liflig, lika öm, lika full af eld!

Jag läser, nu först, sista bandet af hans Heloise: detta det ljufvaste uttrycket af hans rena, ädla, oskuldsfulla själ; af hans genomträngande, lärande, gudomliga snille. Ack! det är den första af böcker! Hundrade gånger, under långa, häftiga kyssar på hans tillbedda blad, suckar jag: "nej, Rousseau! ingen kan läsa dig som jag"! Der är en likhet mellan hans känslor och mina, som förtjusar mig. Med inget förgånget eller lefvande snille sympathiserar jag mer! — Och äfven i denna dyrkan förenas vi. O Heurlin! Jag skall vara din själs Julie — så enthusiastisk, så djup, så öm; och du min filosof, min tillbedjare — så brinnande, så ädel, så bortförd! — Kommen, ljufliga, leende dagar! Framtid! Framtid!

Du tillbjuder mig din "koja". Ädle, omfamnansvärde synvilling! Jag ser denna fridens dörr öppnas för mig — och dig, skydds-engel, stå der — . . . O, tårar utan like! Vågar du neka, att välsignelsen följer dygderna? att himmelen är omkring oss?

"Och mitt spridda stoft skall engång". . . höga, himmelska rysning! Nej! din känsla är för ädel. Den skall se odödligheten. Mellan hjertan, som våra, skall den gå till eviga slägter. "Icke förr, än på engång, skiljas vid dig och lifvet" . . . ja, är det icke just hvad jag önskar och ropar? "Ädle beundrare af ett stoft, som glänser några ögonblick" (visserligen var det denna tanken, som så ömt upprörde dig), kom, låt mig känna Gud i din blick och älskande anda! Låt, en dag, medborgaren och menniskan säga: från dessa själar utgingo rättvisa, ömhet och alla dygders enthusiasm öfver oss! — Ljufliga drömmar! Druckenhet utan namn! måtte jag aldrig hafva känt dig — eller upplyft mig öfver vanmakten, nu och evigt!

Du smakar nu det nya lifvet. Du ser sanningen; är menniska; är fri. O, bönhörelsen uppfyller mig! Du skall följa mig vidare. Öppna dig, o Natur, än mera för detta rena, nakna ögat! hänryck det än lifligare med din skönhet! fyll det än ymnigare med ditt ljus!

D. 17 Aug.

Den nya upplagan af Raynal *) år förbjuden att införas — äfven här. Dessa svaga barnen, min vän, som man kallar konungar — de tro sig kunna fly för snillet och sanningen. Den äldre upplagan har Holmberg ännu ett exemplar af — till 20 plåtar. Vore det icke lika så beqvämt, att taga den från Köpenhamn? Raynal skall hafva talat mot alla Europas kungar, säger man. Ett exemplar för dig är mellertid aflagdt; men ovisst är ännu, om kopparsticken komma under samma pris eller särskildt. — Herr Gasslander träffade jag i går, och ämnar söka honom oftare. Han är, som fordom: jemn, förnöjd, och älskare af en liten verld. Skrattar, också när det uttrycker ingenting; och befattar sig med vitterhet.

Jag hör inga politiska nyheter. Det är blott i provinserna man vet dem! Alla högre krafter hvila här. En beständig etiquett-våg går och kommer; och sedan — ingenting mer. Man bara lefver — smaklöst — och gör ingenting. I Göteborg är dubbelt mera rörelser och förändringar; och i synnerhet mera själarnes. Här har man inga. Man kan icke engång nämna det ordet med energi! Vek och omanlig, som dess konung, är hela verlden här. Allasamman oförmögne till medborgerlig anda! döde för frihetens röst, och för dygdernas!

Förlåt min senhet med "Filosofien". Jag skrifver på en Skaldsång — öfver Passionerna; för 20 dukater, som är premiet. Men jag skall icke glömma dig. Öfverhopa mig, emellertid, med bref! Du är en Eos för mina inre sinnen. . . . Nu sitter jag ensam, öfverst, i ett af dessa oformliga slotten på Norr; och ser genom fönstret — genom skyarna till dig! Huru länge skall jag famla efter dig i denna omätligheten? Enfaldige! jag dör i morgon. Vill du då njuta — min skugga?

13.

Stockholm d. 28 Sept.

Älskare utan like! hvem har lärt dig detta fina, detta min innersta själ upprörande sätt att återkasta mina ömheter? Din brinnande, din gudomliga känsla! — Men . . . slutet af ditt bref . . . är det möjligt? Möjligt, att ett hjerta, förmöget till så ljufva utgjutelser, till dygdens rö-

*) Här menas tvifvelsutan dennes *Histoire philosophique des établissemens et du commerce des Européens dans les deux Indes;* hvars andra upplaga, utgifven just 1781, innehållande en mängd tillagda häftiga diatriber om despotism, hierarki, fanatism o. s. v., ådrog honom fördömelse af Sorbonne och landsförvisning af parlamentet.

relser! kan vara "olyckligt"? Nej, min vän! du bedrar mig icke på karakteren af din smärta. Det är denna ömma och ädla, i hvilken allt nöje — höjes och förlifligas. Rousseau kallade sig olycklig; och jag vågar min varelse på, att ingen dödlig smakat en högre sällhet.

Qvalet och olyckan tillhöra — dåren. Det är ett evigt kännemärke: man är icke vis, utan så långt man är lycklig! Märk: detta är det gudomliga förstånd jag predikar för dig. Att skapa dig nöjen af hela Naturen: det är derföre jag ber dig utgjuta dig i allmän kärlek — öppna dina sinnen för det goda och sköna i allt. Detta kunde du icke med sjelfvets fördomar. Det är derföre, — just för att göra dig lycklig, — som jag predikar för dig undergifvenhetens sublima dygd; denna själens tapperhet, genom hvilken man vinner inre gudomliga segrar, såsom hjelten vinner yttre. — Delen, för hvilken verlden icke kan evigt vrida och vända sig, måste tryckas och lida; måste genomgå graderne af sin varelse och upplösning. Alla religioner hafva sett nödvändigheten af smärtor. Alla predika också en försakelse. Den kan vara en dum slafviskhet för en dåraktig Guds blinda nycker; men den kan ock vara fri, mild och väckt af en klar tanke. Försakelsen är alldeles nödvändig för det högsta lugnet; för den outsägliga salighet, som du ännu icke nog känner. Märk Naturens analogi! Hjelten rusar i faror och dödar — och är säll som en Gud. Jorden bar aldrig lycksaligare christne, än dem som dogo i martyrqvalen. Asiens helgon i smärta äro ock helgon i sällhet. Jag känner — jag har personligen känt liknande menniskor, hvilkas själshöghet, hvilkas lugn, hvilkas inre, sublima sällhet jag hundrade gånger tillbedt och tillber. De väntade sig en himmel. Godt! du har den! en verkligare, ljusare, än deras. Behöfver du denna — gå! O min vän, nej blif! och begrip, att här ges en sällhet i plågor, en ära öfver all annan. Öfvertyga dig att du icke är vis, utan så långt alla dina smärtor antagit en karakter af ljufhet, af en innerlig, salig tillfridsställelse. Hvar är hjelten, som icke segrat mycket? Och gifves en högre seger, än den öfver ett qval, som tillintetgör de flesta själar? Fattigdom, lidande, plågor — hundrade gånger har jag brinnande önskat mig dem. När jag ännu sjelf var christen, bad jag Gud derom: för att nog kunna älska honom; vara ljuf och god; gudomligt dygdig och gudomligt säll! I saken misstog jag mig icke. Alla stora själar, alla vise hafva lidit. Men lidit — som stora själar och vise! Lidit — med en hugsvalelse ända till salighet!

O, min vän! gå genom verlden. Hvar du hör en knotande, upprorisk, säg: der är en dåre, en usling! med smärtor som ett ilsket barn, och med hugnelser som ett fånigt! Hvar du ser en menniska le i sina plågor, smila åt döden, — säg: der är en hjelte, en vis, en gudomlig; värd ensam alla diktens himmelriken! Jag talar icke om en vansinnig

stoicism. Jag talar om Sokrates' och Marc-Aurels fromma och ljufva försakelse. Men detta är förtäckt, från evighet till evighet, för dumheten. Du, min vän, skapad för allt: misskänn icke sanningen! och du skall icke förlora sällheten.

Du är "icke nog dygdig". Godt! Men vill det icke säga: du är icke nog fullkomlig — och således icke nog säll? Välan: väpna dig, stoft! låt höra dina anspråk! — Märk, huru äfven i denna förfining den stora allmänna dårskapen framsmyger sig! Du är lycklig, när du är dygdig. En annan, när han är rik. En tredje, när han har skönhet. En fjerde, om han vore i andra verldar. Hvar är en gräns för sådan dumhet? — Öfvertyga dig, ädle, att här icke ges någon själens frid, ingen vishet, ingen sällhet, utom undergifvenheten. Den är den förädlade christendomens första dygd. När du kan säga till dig sjelf, och le med lugn mot himmelen: detta är hvad jag är och måste vara; detta är mitt mått af fullkomlighet och sällhet! då, min vän, är du en vis. O, lycksaligheten väntar dig! Jag kan icke upphäfva smärtor. Men jag kan göra dem till ett segerfält för den ädla menniskan. Jag kan göra, att hennes förnuft just der upptäcker outtömliga skatter af väl, hvar dåren ser intet — eller plågor.

Spänn då icke, ovise yngling, anspråken på din vanmakt! Kan du icke stråla gudomlig som en seraf: kräla nöjd och tacksam som en mask! I alla Naturens kretsar är delen del, och dåren qvald. Dock, förunderliga harmoni! Det ilskna, sjelfqvalda barnet tröstar sig med drömda himlar, der det får "skinande silke klar till kläder, med herrlig' smycken och gyldene stycken" m. m.

Guds stad och gator af idel gull skola vara;
Grundvalen af ädla stenar full så klara.
En ljuflig klang utaf englasång
Skall höras, att tiden ej blifver lång . . .

Myriader religions-barn tro allt detta — bokstafligen. Hos alla folkslag! Himmelska bröllopp och gästabud; Abrahams, Isaacs och Jacobs bord; Valhalls skinka; Mahomeds paradis. Ty för dem är den filosofiska lycksaligheten — null; och var, innan känslornas närvarande förädling (hvilken de kalla atheistisk), föga känd bland presterne. Men — de äga en annan!

"Tomhet i din verld"! är det möjligt? O! du bedrar dig; din själ är icke klar och rättvis. Få födda menniskor hafva ägt ditt inre lif, din inre rikedom, din inre skönhet, din inre ära, med dina yttre förmåner. Hvad vill du hafva? — Förstör dig, insekt! du är icke värd den vegeterande andan. — Nej! nej! tillbedde vän! lugnet skall återfödas i din själ; ljuset skall omgifva dig!

Svage! "Marc-Aurel och Nero! Henrik och Ravaillac! således lika"? Nej! hvarken i Naturen eller menniskokretsen. Du ser kraften — och glömmer harmonien. Efter bägge skall fullkomligheten dömmas. Med den förra utan den senare, vore Naturen sannerligen en oändlig afgrund af strid och plågor. Men äfven kraften hade icke Nero och Ravaillac: ty den verkliga, den stora kraften utsträcker sig till mycket, för att fatta och arbeta till ett stort väl; och hvad är denna då annat, än harmoni? Du tillägger icke den rasande vågen samma fullkomlighet, som hafvet; icke den brännande strålen, som elden och ljuset. De bli skadliga, när de till en inskränkt fattning hafva mycken verksamhet och eldighet. Så Ravaillac; så sjelfve Cromwell.

Du finner, i Naturen, aldrig det onda; men alltid det ofullkomligare, det mera inskränkta. — Begrip då, att, som dygden, snillet, skickligheten äro fullkomligheter: så kan du ej påstå dem utan undantag! Och detta bör försona dig med Naturen. — Men kom till mig: och jag skall säga dig allt!

P. S. "Passionerna" skola komma.

14.

Stockholm d. 4 Dec.

Hvar är du? hvad gör du? kunde du glömma mig? är du ej frisk? Svara! Jag kan icke umbära dig. Min och Naturens vän! Jag lefver bland skönheter. Jag är älskad af en. Jag väntar ära. Jag är lycklig. Men — trånar efter dig!

Återkom, dyrbaraste af de hjertan, som älska mig! Hvar är du? Min inbildning famlar. Hon vågar icke söka dig bland dessa bergen, der jag sist lemnade dig; denna midnatten, som nu förekommer mig så ljuf. Skyddsengel för min tysta sällhet! öfverger du mig? Mitt hjerta är i denna stunden lidande, sjukt. O Heurlin! för våra fordna nöjen, för dessa sälla dagar då vi sökte vishet på samma ställe, — mitt hela väsendes vän! stilla min oro!

Ack! jag har försummat dig. Kanske väntar du ännu. Men arbeten, om hvilka du skall få veta — och min epikurism! Jag hade kunnat skrifva fyrtio bref, som detta. Men jag har allt uppskjutit, för att kunna gifva ett filosofiskt . . . . Emellertid: säg mig åtminstone att du är till, och — som för mig är detsamma — att du icke upphört att älska mig!

1782.

15.

Stockholm d. 23 Febr.

Jag har varit olycklig med dina bref. Bägge dessa sista gångerna har jag fått dem på öfverblifna chartan. — — Förklara häraf saknadsro-

pen i mitt sista bref på Borås; äfvensom totala försummelsen af det begärda vers-lapprit, hvarom jag fick underrättelsen först några dagar efter fröjdedagen. Jag har föresatt mig, att göra en anmärkning öfver denna oordningen på posthuset. En försummad postdag är strax en försummad månad och en förlorad affär!

Men allt detta förklarar icke nog för din vänskap och min förbindelse. Hör då: att en kedja af vissa arbeten (hvarom du skall få veta mer) har gjort, att jag på halftredje månad ej skrifvit till någon menniska. Min ledighet har återbörjat; och mina brefvexlings-nöjen skola det.

Man har belönt mig för "Passionerna"! Men härom mera, när annoncen kommer i bladen. Kellgren är förtjust i detta stycket. De bästa hufvuden kalla det förträffligt; några, obegripligt. Det innehåller kraften af min filosofi, och glansen af min inbildning. Orimmadt; hänryckt; förunderligt. Jag känner otålighet att skicka dig det; men än större fasa för mödan att afskrifva det. Du skall likväl se det. Från pressen åtminstone, eller när jag får ut det till sällskapet inskickade. — Det gifves kloka dumhufvuden; för hvilka en tanke öfver deras krets är en galenskap eller ett mysterium. För allmänna hopen måste man vara — galen eller gudomlig. Det tredje ges icke: eller är, att vara halfklok.

Du kommer upp! Också mitt hjerta behöfver dig. Du skall ingen sällhet förlora hos mig. Äran och lycksaligheten af en vis hafva uppfyllt min själ. Just derföre är den ännu rikare för sina älsklingar! — Bekymra dig icke öfver mina utsigter. De äro så glada, som de kunna vara. Jag är ännu icke engagerad. Men — ingen känsla i min själ sofver.

P. S. Man har skrifvit mig till från ett annat håll. Jag tillstår, att äktenskapet måtte vara ett törnigt paradis. Men vägen dit är förförisk. Han är så till allt förderf. — Ack! — Hon är dock hög och ädel som en drottning, och öm som en Heloise. Hon var en flicka, med hvilken alla mina sinnen och hela min själ harmonierade.

16.

Utan datum *).

O min vän! jag lider oskyldigt. Åtminstone tvenne mina bref vänta dig i Borås; de upplysa mitt dröjsmål och allt. — Hvad jag delar din smärta! Jag har kanske för illa uttryckt den; kanske glömt något viktigt particuliert och personligt drag. Men i strid med hela den vittra verlden — i full tillrustning af mitt första auctors-uppträde — full af an-

*) På baksidan af en grafskrift i poetisk prosa, öfver en morbroder till Heurlin.

nan eld och åra — och tidens korthet till allt detta! Du bör förlåta mig. Jag har åtminstone sökt träffa det hela i situationens ömhet och vigt.

Ljufva föreställning, att du kommer upp! Låt den icke fela. Jag behöfver dig mer, än någonsin; och jag har mycket nytt att meddela.

17.

Stockholm d. 14 Maj.

Hvar är du, vän och älskare utan like? Vid din tillbedde morbrors graf — och förtiger mig dina känslor? Har du fått mitt bref och det medskickade? O Heurlin, klaga icke öfver mitt hjerta. Det tillhör dig förmycket. Det har egentligen ingen annan vän: ty alla andra äro mitt förstånds, eller min karakters, eller min borgerliga varelses; men du är min känslas, min själs! — För mig, som för dig, gifvas ögonblick, då jag ock finner mig öfvergifven och ensam i verldens rymd. Då har alltid min varelse utsträckt sig till dig — ropat dig; — om icke, som en Gud, dock som det ljufvaste och mest lefvande uttryck af honom.

Jag har väntat svar på mitt sista, för att säkert veta hvar du vore: ty det förekom mig olidligt, att skrifva i luften känslor, som jag ville skulle genast träffa dig. Men om du hörde mig, der jag går i Mälarns skogar, ensam, uppfylld, ömsom förtjust och klagande: visserligen, du skulle ej finna dig obelönt för denna öfverallt starka, gudomligt våldsamma ömhet, som herrskar i ditt bref. Ty jag har ändtligen fått detta brefvet; det hade genom någon förvillelse kommit till hofrätten (der både brefbärare och brefskrifvare envisas att placera mig), och legat der — i tre månader. Ett sådant bref har kanske aldrig något snille på jorden fått. Hela tiden af min varelse skall besvara det!

Kommer du verkligen? Jag och den vännen jag nämnt (nästan den ende med hvilken jag någonsin går ut), vi tala om dig ständigt. Vi säga hundrade gånger, att vårt sällskap behöfver schatteringen af dig, för att vara rätt sokratiskt. Ofta äta vi utom staden (på Altona); der, glade, ensamme, tala vi alltid om huru du felas. Kom snart! Hvad är allt annat, mot likstämda själars upplysta harmoni? O, ljufvaste! om vi få öfverlefva en enda dag af sådan sammanvaro, så förlora vi intet genom döden. — — Denna tanken är en skönhet af första ordningen.

Din vän skref mig till för en månad sedan (ehuru jag fick det först i dag): att du helsade mig "suckande". Han skref det i den allrahårdaste form, och i din närvaro. Ömmaste! kunde du vara sjuk af hans inbillning? Antag för alltid bland dina första sällhetsgrunder, att jag aldrig upphör älska dig. — Men äfven han skall förstå mig. J arbeten redan, verkligen, på ett "Naturens Tempel"? Jag skall göra heliga färder

illbeder du honom mest der. Men detta ljuset är
rsta, högsta sinne; och det plägar ej vara det st
. Tillbed honom då lättare — och derföre ljufva
ırodnan, i vännen, i älskarinnan, i den vise! Till
ädelt förtjusar dig! om än, egentligen, hvartenda
Finner du i denna religionen — enfald och ljus
sällhet, som den låtit mig smaka?

P. S Om du kommer snart, så får du äfven nöj
ors-buller: som högligen roar mig sjelf; redan i de

18.

Stockhol

Nej! du skall icke mera tråna. Jag förstår reda
du frågar väl icke, om jag vill? "En stark pust
' — som du tigger af mig så brinnande och ljuflig
ı detta bref utan like. Men det blir långt att besv
väl, att "ditt hjerta behöfver en Gud"; och mitt et
lig har haft ett skönare, än det du gjort åt mig. B
af mig vistas der med välbehag? Odödligheten för
slutar den; bortförer för evigt snillen, hjeltar, mi
aldrig gifva en dyrkan, som din!

Kunde jag visa dig så lifligen, som jag sjelf ser, de
— Allt, lifvadt af det Helas lif, födes; uppehåller
ödes. I Naturen är allt kraft, lif, åtnjutande. I
t födas tusen förhållanden, efter kretsen af dess fa
ess väl. Det namnger efter denna regeln: kallar d
nder dess väl — onyttig; den, som utesluter dess vä

Visserligen, min vän: här ges inget kreatur, som icke, i mån af sin litenhet, skulle hafva sin — "religions-filosofi". Du — har den i samma mån, som du finner i Naturen det onda. Du ser en menniska, som är för inskränkt, att upphöja sig till ditt och dina medbröders interesse (samhällets, menniskovälets); eller för liten, att känna något sitt högre och beständigare egna, än ögonblickens; eller för vild, att söka detta i det sublima, sannskyldigt sluga, gudomligt säkra och fridsamma väldet öfver allas hjertan. Strax begriper du ej, att här kunna ges, utan någon förbannelse öfver verlden, så små, så litet allmänna, vidsträckta och upphöjda själar! Liksom från barndomen af de första sinnliga begären, der vi börja, inga steg vore till förtroligheten med en så stor och hög sällhetskrets!

Hvar dag af ditt lif bortföres du af de små ögonblickssällheter, som du alltid varit van att känna; från ditt lifs början lärt att finna ljufheten af; alltid har närvarande; — och suckar. Din inbillning målar för dig de högre och större; men de äro på så långt håll; du faller för det närmast — och derföre starkast — ljufva. Är det underligt? Kan det allmänna, stora och högre vara så lätt att intaga och njuta, som det enskilda och först sinnliga? Det måste ju vara lättare för en af lägre hopen, att begripa välet af en genast vunnen penningsumma som han stjäl, än af redligheten, ärligheten, hvars sällheter, — inre, allmännare, högre, — ej så lätt, ej så genast lifligen, kunna fattas. Alla snillen, alla dygdige, alla vise hushållare, äro så långt stora, fullkomliga, höga själar. Är det så besynnerligt, att under dem gifves en myckenhet små, inskränkta, enskilda, uteslutande varelser? Dessa äro — de onyttige och de onde.

D. 28 Maj.

Du ser, ljufve älskare! att jag icke mer ämnar lemna dig åt dina otåligheter. Äfven äro de för ömma. — Den långa väntningen efter dig har ofta kastat en ödslighet omkring mig; och om ej filosofien hade gjort mig så hemma i Naturen, skulle äfven jag, ännu, sucka som en "öfvergifven". Jag välsignar detta inre, gudomliga sinne, denna lifliga känsla, som förenar mig med allt; som först gjort mig förtrolig med tingen, och sedan bibehåller förtroligheten med dem!

Visserligen, min vän, är den vise det lycksaligaste och fullkomligaste i menniskokretsen. Gör mig aldrig mer ett inkast öfver verlden! Då en begynnande vishet lärt dig känna kretsar af sällhet ända upp till Guds oändeliga, så suckar din själ efter enhvar; så kallar du dig dåre, galen, ond, förderfvad, för det du ej innehar, ej njuter allt detta högre goda, som det ädlare snillet och din inbillning så tjusande måla för dig. Liksom att utvidga sin varelse, bemäktiga sig en hög och vidsträckt sällhet,

vore mindre svårt i själens verld, än i den lekamliga! — Vi börja från ett stoft. Det lilla, inskränkta, närmast omkringvarande, är det naturliga för oss. Vi få begrepp om ett högre, beständigare väl (t. ex. om sundhetens, lugnets, den verkliga glädjens i stället för den frossande vällustens); vi åtrå det. Men lättheten af de förra sällheterna, vanan att finna dem ljufva, nödvändigheten att uppoffra dem, — allt detta gör det högre välet svårt. För att hinna till dess ägande, måste själen uppfyllas af dess föreställning; måste lida, ofta, af de lägre nöjens återvändande retelser; måste blifva fri, öm och stor. Den som från fattig vill bli rik, från ringa stor och mäktig, från okunnig vis, från svagt sinnlig dygdig, har samma väg att gå; måste med samma oförtrutna gladhet se svårigheten af det högre, och med samma beskedlighet påstå det. Men den famlande menniskan, utan kännedom af sin natur, ser ej i dessa finare och inre ämnen (i själens fullkomligheter) sin vanmakt. Hon kallar sin svaghet — blindhet, galenskap, förderf: såsom vi ge förbittrade namn åt allt, som hindrar oss från någonting med häftighet önskadt. Okunnigheten, kreaturets eviga hat mot allt som ej passar med dess åtrå, drömmen om en obegripen frihet, har födt ondska, laster, vederstyggligheter, der det rena och klara ögat ej ser annat än oförmögenhet. Man "förbannar" sin svaghet — genom samma blindhet, som man förbannat halfva Naturen, och sagt (efter man ej begrep sin illusion), att en Gud gjort det.

Låt oss gå ut ur mörkret af vår varelse! Låt dig, liksom mig, kunna säga när vi dö: jag såg Naturen!

D. 4 Juni.

Ja, min vän: se engång Naturen, innan du dör! — Jag kallar mig, som du, tio gånger om dagen dåre. Jag ock suckar ofta en förbannelse öfver mig. Men genom just en dårskap till! Ofta ler jag under sjelfva dessa dygdiga ropen; — visst icke åt dem (de kallas med skäl så, efter de bidraga till något godt); — men af filosofens mera ljusa, lugna, glada blick öfver min barnslighet. Verklig galenskap, om något! Man kallar dygden det högsta, det fullkomligaste, den på engång svåraste och dyrbaraste egendom i Naturen; och likväl gör man, för verlden och föremålet, en förbannelse af, att den är rar! Det är, som att i barndomen förbanna att man ej har mannaårens krafter; i okunnigheten, att man ej fattar tingens innersta väsende; i rädslan, att man ej har hjeltens mod!

Begrip, min vän, denna gudomliga storhet, som visheten lärer och ger: som det är såsom del du lider, så kan du ej hinna sällhet utan i samma mån du upphöjer dig öfver delens sjelfheter och fördomar. Du måste då ej kalla det, som hindrar dig från ett godt, en förbannelse; du måste kalla det en högre ordning, som visar, att tingen ej äro till och

röras blott för dig. Du måste då se din egen svaghet med samma lugn, som du ser inskränkningen och den mindre fullkomligheten i de andra tingen. Du måste då genom en vis undergifvenhet göra dig en inre, otroligt ljuf och salig ära af det nödvändiga lidandet. Öppna ögonen, för att ej se mera det inbilladel Fatta: detta är hvad jag är! Önska, åtrå, eftersträfva; men förbanna och rasa icke!

Denna lära skall ej göra af dig en stoisk känslolös. Visheten skall ej upphäfva din egnaste natur; endast upphöja den till, endast förena den med det helas; endast förljufva delens smärtor, utan att borttaga dess åtnjutanden. Le, njut, sök öfverallt nöjet — det nöje, som är dig värdigt att söka. Men när lidandets, när tårarnes stund kommer: välsigna då visheten! hennes heliga sanning skall göra dem, för dig, till en lycksalighet af ny och älskvärdt öfverraskande art.

D. 6 Juni.

Men — är du oskicklig att fatta allt detta; vill du ännu se Naturen i sjelfvets mörker och ve: fly då till "religionen" — hopens religion! Der finnes falsk tröst, tillräckligen.

Förlåt mig, ömme vän! Jag tillägger dessa orden, förargad, icke af någon religion, men af Voltaires vers-stycke öfver Lissabons Missöde, som jag kom att läsa i dag. Med sina tänkesätt i detta stycket (ty i sin stora krambod för hela Europa har han tänkesätt af alla sorteringar), skulle denne universelle, just derföre medelmåttige, alltid vettige, aldrig upphöjde, mästar-charlatanen vara i alla verldens religioner en välrimmande, ironisk, half-gudlös narr. Han skulle alltid gäcka Gud; alltid finna det grymt och bisarrt och galet, att Gud handlar efter lagar, och att dessa lagar ställa tingen under hvarandra. Delens filosofi är alltid vansinnighet; och denna är Voltaires. Om verlden vore i sin egentliga afsigt gjord för oss: så tillstår jag, att den vore det största stympverk af den barockaste verkmästare som kan tänkas: ett chaos af ljus och mörker, af makt och vanmakt; en oändlig förvirring af hvad man ville och icke ville. Sådan är den christna Mythologiens grund: i alla fall med en sinneshöghet vida öfver tusen Voltairers. Men om vi icke äro annat, än det allt visar oss vara: en del af detta allt, som njuter af dess lif, verkar af dess kraft, på engång skyddas och lider, födes och förstöres af dess högre, allmänna, eviga lagar: så gifves ingenting, mera fullt af oändlig harmoni och fullkomlighet. — — Se öfverallt Naturens eviga enhet! Om samhället vore gjordt, i sin egentliga afsigt, enskildt för dig och mig: min vän, vore någonting dårligare påhittadt? Vi önska oss den undersköna flickan, som ligger der i ett fönster — och måste sucka utan äfven en af de sämsta; jag ville ha denna värdigheten — en annan utesluter mig; denna måttli-

ga rikedomen — och mig möta tusende hinder; en vagn kommer rullandes — och jag stötes i kull, eller mot väggen; alla mina begär, på något sätt, inskränkas, förkrossas, uppoffras. Ja: i denna (visserligen förbannade) samhällsverlden se vi tiotusende, för sin kroppsföda och några få usla nöjen, lida, förgås i de föraktligaste arbeten; och tio gånger så många, ehuru de ändock gerna ville åtminstone lifnära sig, omkomma i ett par fältslagtningar. Men om nu detta så illa sedda samhället är till för sitt egna, sitt helas bestånd: tillstå mig då, att din tanka har ingenting skönare. Se, huru förunderligen alla uppehållas, just af allas lidande; huru tusender förgås, på det att millioner måtte bevaras; huru hvar och en har sin fara — men för sin säkerhet; sin möda — men för sitt väl; huru just den mäktige i den rullande vagnen, som kullstötte mig, satt der i hufvudbry, i bekymmer för någon sitt ämbetes act, som åt mig, och min familj, och tio generationer efter mig, skaffar uppehälle och lugn!

Men, ännu engång: delens filosofi är vansinnighet; och Voltaires? på hans vanliga vis, en artig dårskap. Om jag frågar honom: vill ni åska och jordbäfningar, eller att jorden och luftkretsen är om tio år i allmän brand? "Åska och jordbäfningar", svarar han. Men det händer, att dessa föröda en hel skog och några tusen djur? "Ja, det får gå". Eller en hel landsträcka i Amerika med en stor hord Caraiber? "Ack, det är skada; men det måste så vara". Eller Lissabon? "Gud! Gud!" Eller Genève med Ferney? "Nej, f—n heller"! Tror du inte, att en sådan filosof (om han vore säker att ej lefva efter tio år) skulle hellre välja att jorden och alla dess generationer uppbrändes, än tillåta den gudomliga verldsordningen, med blotta möjligheten att lida i sin del? Åskan slår ner: hon krossar tio millioner myror; ingen menniska säger ett ord; man står i sin dörr och gläder sig, att få luften sund och ren. Hon drabbar vår vackraste häst; ett af våra lam; en af våra ank-ungar; det yttersta af vårt lillfinger . . . . o, ingenting är då säkrare, än att hon är en förbannelse, sänd af alla Gudar i vrede!

Le, min vän, och förlåt barndomen. Men du — förena dig med Gud. Tänk lika med honom. Blif en man och en vis. Se, och välsigna!

Allt är verkan, och Guds: åskan, vestanvädret; blixten, ljuset; tigern, dufvan. Den vise fattar, dåren fattar; den dygdige söker sällhet, den skadlige söker sällhet; — allt åtskiljes efter graderna af fullkomlighet i Naturen, och efter hänförandet till oss för sinnet. Njut allt hvad du kan; sök din högsta sällhet; och lär, att finna nödvändigheten ljuf! Begrip Naturen, som ej kunnat vara annat, än hvad den är! Tusender uppoffras åt dig, och du åt tusender. De missnöjde äga rättighet att förstöra sig; Naturen sjelf har gifvit den. Men du behöfver den ej. Förstör endast sjelfvet, endast din okunnighet och dårskap; och välsigna sedan din varelse. Sanningen, som förstör de falska lycksaligheterna, ger i stället —

sanna. Ingen dödlig förlorade på visheten: men der är den ofelbara säkerheten att vinna. Den fann du ej i de omyndiges religion. Jag är ej en gnista mindre lycksalig i Naturen. Kom att finna dig frestad att säga, att man är det mera! — Ljuset måste hänrycka dig; friheten upplyfta dig till Gud; känslan, den renade, säga dig, att det verkliga i allt är lycksalighet.

19.

Stockholm d. 18 Juni.

Det förtretar mig, att du ej ännu fått det första stora bref*) från din vän, till hvilket det filosofiska i dessa sista är endast supplementer. Nyss sedan jag erhållit ditt ojemförliga af d. 19 Jan., kom den der vännens, som berättade (och det i en gruflig stil), att du "bad helsa, suckande". Detta förkrossade mig. Jag var i de ögonblicken för nära dig, för att ej känna din minsta smärta. Jag uppfyllde ett par ark af känsla och af det ljus du så häftigt söker. Alltsedan har jag icke haft något svar. — Du har mellertid ersättningar för dina bedröfvelser. Din morbrors skugga lefver i din själ, och välsignar dina steg. — —

De vise mästare säga, att drottningen måste vara färdig till d. 12 Augusti; — ungefär, är väl meningen**). Kungen lefver som en herre på sitt gods, utan ämbete, blott sysselsatt med sin enskilda hushållning. Han är god och nådig, säga hans domestiker och de som umgås i hans hus: men folket har ingen konung. Jag kan icke inbilla mig en regering med mindre verksamhet. Alla äro förströdde med annat. Barndomen utbreder sig öfverallt. Alla jollra; ingen känner och tänker. Dessa själarne behöfva en stöt. Nöden, eller en eldad medborgare, måste gifva den.

Eldad medborgare? ja. O min vän! om vi äro vise i Naturens stora samhälle: hvilka pligter åligga oss då i Menssklighetens och Fäderneslandets! Min själ samlar eld och styrka för dem. De skola utbryta engång. Här behöfves en åska. Allt stagnerar. — I hela landet gifves icke mer än en post, som jag vill hafva: den, att vara kungens vän. Han förtjenar en. Det vissa är, att jag skall vara sanningens och dygdernas. Den vise, som upplyfter sig till Gud i Naturen, kan ej nedlåta sig att bli slaf i samhället. Som han är sig sjelf allt, så uppoffrar han sig när han vill; och han vill, när uppoffringen har mera stor och

*) Detta ställe, och några följande af lika antydningar, syfta på vissa från denna tid härrörande utförligare uppsatser; hvilka ock, bland de egentliga brefven, blifvit af Heurlin troget förvarade.

**) Den 25 Aug. födde hon prinsen Carl Gustaf, hertig af Småland; som dog året derefter.

hög sällhet, än hela varelsen. — Att andas detta barndomslifvet! medtråna i denna slafviska veklighet och vanmakt! Min vän: vi hinna mannaåren. Låt oss känna vår styrka, och begripa äran!

P. S. Jag slutar just nu min middag: af bröd, honung och vatten. Det faller mig in, att nämna något om min diet. Du vet, hvad vi ofta i Lund knotade öfver detta ämnet; bägge omåttlige, och bägge i lidande. Jag har gjort ett evigt förbund med måttligheten, denna Naturens dygd, ren, helig, glad! Jag lefver af bröd, vatten, honung, mjölk och ägg. Ej derför, att jag utesluter andra enkla och lätta rätter; men derför, att dessa, nu, äro mig snarast tillhands. Jag tycker icke om plågsamma anstalter och bekymmer för kroppens plägning: något, som så lätt kan hafvas. Min middag kostar mig aldrig öfver en koppardaler. Ofta är detta förtjensten af hela min dag. En börs-afton är en festivitet; och en middag på Altona, en högtid åt sinnena och vällusten. Denna sistnämnda förlorar icke. Allt är hänförelse (relation). Du minnes Julies filosofi. Hör min!

Man kan njuta i extension, och i intension. Det första gör hopen (också af "bättre verlden"). Dess slöa och ouppmärksamma sinnen öfverfara allt; fatta endast tingens yta och färgning; njuta några ögonblick; och söka nya ämnen, att lika hastigt lemna. Detta är barn-varelsens eviga karakter. Det är insekter — med så pass mycken själ, och så pass mycken sällhet! Det andra göra de ädlare, mera lifliga, starka och djupa; de mera erfarne, de vise. De njuta in i tingens väsende: ty de fatta så långt. På en torfva åtnjuter den vise hela verlden; och genom alla verldens regioner åtnjuter dåren ej en kojas väl. Så i allt. En bland tusende vet ej vällusten af ett stycke bröd: ty fördomen förgiftar det för den fattige; och den rike, den förnäme har ej rigtigt sinne för något. Han måste kringfara och öfverfara. Det är hans insektlif! Men att savourera, att rätt njuta, att uttömma allt hvad som är godt och ljuft i tingen, — detta är den vises konst att hafva vällust. Detta är verlden i kraften; der den är likaså oändlig, som i utsträckningen.

Ser du nu, hvarför dessa barnen måste vara i ständig oro; aldrig få nog? evinnerligen tvista och strida? De kunna ej njuta. Hvarför den vise är lugn, älskar torftigheten och friden, ler? Han behöfver blott gå två steg, så har han nog för dubbelt sin varelse.

Men — när galenskapen är allmän, så är visdomen galenskap. Vi måste, min vän, arbeta för tusende lapprin, åt hvilkas barnslighet och onytta vi le i vår själ. Denne kungen är sjelf ett barn, och alla hans undersåtare likaså. Visserligen är han ett qvickt barn; och det är alltid något. Men måste den vise leka med barnen? Ja: för att vara älskad och hafva tillfälle att lära dem någonting.

D. 19 Juni.

En hel månad har jag skrifvit på ett bref till dig; men så ofta blifvit afbruten. Det skall innehålla fullständigt svar på den sublimaste af alla frågor. — Du kommer upp om tre veckor? Du skall då få veta min belägenhet och mina utsigter. Kom, ljuflige! Jag är full af dig och af all sällhet. — Detta var blott en suck. Men med nästa post . . . saker, känsla i stort, filosofi!

• 20.

Stockholm d. 1 Aug.

Se här: allt hvad jag för i dag hunnit. Mera härnäst. Föd emellertid din själ af denna stora verlds-syn! Mig har den hänryckt, otaliga gånger; och jag arbetar ännu på, att utvidga och förherrliga den. — O, den vises sällhet!

Jag känner och beundrar Raynal. Det är ett stort, sannt, ädelt och medborgerligt snille. Naturalist, filosof, af första rangen!

— — "Ännu en lång tid" . . . ack, förmildra dessa outståndliga orden! När? ungefär? Jag begriper icke hvad man kan lära hos en häradshöfding, som man icke har öfverträffande hos den första domstol i landet, — Svea-hofrätt. Man kan få arbeta, till slafveri; och vara fri, till lättja. Få hafva allt: både arbetet och friheten.

— — "Anropa Guds hjelp"! ja, förträfflige yngling! det kan äfven den vise. Anropa — väl icke som den vidskepliga "rätt-tron": men som en öm och en förtjust; som all kärlek och lifligare åtrå anropar! Denna bönen är icke ett dåraktigt uppror mot alltings ordning: den är en öm och älskande själs uttryck; det sällhets-önskande kreaturets suckar; naturliga! oskyldiga! ljufva! Genom de lefvande krafterna i tingen, verkar vår Gud; genom deras förädlande till dygder, bönhör han dig. Ty hvar god önskan är ett steg till en dygd, — är en grad af den; och alltid, efter denna graden, följd af sällhet — idealisk närvaro af all denna dygdens ära och väl, med tillägg af den glädande utsigten till ännu flera.

Laster, dårskaper, verldens uselhet, frestelser — om allt detta nästa gång.

P. S. Än ett par ord! Jag var ute i går mot solens nedgång; åt Kungsholms-parkerna, der jag har några favoritställen. Jag återfann mina djupa, höga, förtroliga utsigter: och stannade vid första rörelsen, lutad mot en gärdesgård. En gammal herde för några kor, stojade nedanför på landsvägen — "he! he! vill du inte gå vall, din satans mar-olla?" och förifrade sig, och for efter, och vände om, och såg kon göra detsamma,

och for återigen efter. Gräset och säden och lugnet och aftonsolen gjorde mig öm och glad. Jag såg denna scenen, utan den minsta fördom; med ro, med klarhet. Jag såg, hvad det var — och kände leende ett nöje, som om en Engel hade stått hos mig och sagt: "se!" . . . Det var förbi: och ett par minister-drängar kommo spasserandes. Den ene hängde rusdum under armen på den andre, som, mera lång och hurtig, söng:

Om äran vor' der äran blänkte,
Om menskor talte hvad de tänkte,
Så vore lifvet artigt nog.

Jag gick högre upp mot skogshöjderna, för att se guldet på tornspetsarne glimma, glaskronan blixtra i konungens sal mot den nedgående solen, — för att se staden, Mälarn, vida rymden. O, min vän! jag hann de ställen, der jag så ofta sett vår Guds helgedom brinna i vester, och önskat hans välsignelse öfver dig. Under dessa träden, mellan dessa sälla klippor, der bör din inbildning söka mig. Der är mitt tempel; der söng jag om Passionerna. Der ropade jag ock nu: nej! min älskling måste bli vän med verlden och lära att fullt begripa skönheten!

Ifrån inget stoft är den utesluten. Rätt och skönhet! är, i samtliga de strödda kreaturen, i de små föreningarne, i de större, den lag, genom hvilken allt består. Hvarje varelse har sin lilla krets af lif och väl: förenar sig med några andra; gör sig ett hus, en familj, en liten verld för sig. Men den vise — hvar bor han? I Naturen; hennes konung — ty äger man icke allt hvad man njuter? är man icke hemma, der man har sitt egentliga väl? och råder man icke, der detta välet är det man vill? Naturens konung, för hvilken all skönhet är; åt hvilken hvart kreatur ger en offerskatt af sitt lif, sitt behag, sin dyrbarhet; fri, följd af lugn, sjelfstor, lik Gud: så genomvandrar han tingens rika, uppfyllda, blomstrande nejder; och kallar dem sina — ty hans sinnen hafva intagit dem. Han ser från en klippa, under den tysta granen, ut genom den oändliga lifs-rymden; ser sin fullhet; åtrår ingenting; känner några lyckliga tårar — och välsignar. O, denne vise! denne konung! som gör rätt åt allt och alla! Är han ej Guds vän och förtrolige? Delar han ej hans vilja, hans salighet, såsom han andas hans väsende?

Till hvilken sällhet vill då visheten leda dig? Till den högsta i Naturen, den högsta i samhället, den högsta i din familj och enskilda varelse. Vore du ett barn, så borde man ge dig sagor. Men du är på vägen till en man — och behöfver sanningen. Spörj alltså vid hvart steg af din gång: hvad är det rätta? vid hvart ting: hvad är dess kraft, dess rum, dess harmoniska förhållande? Från individuet skall du våga göra denna frågan om arten, från arten om slägtet, från slägtet om ordningen, om riket, om en verld, om hela Naturen. — Jag vet väl: du är

ej fri. Allt är, hvad det är, nödvändigt. En osynlig kedja af verkningar bortför dig. Men vishetens ljus, lära, heliga röst, är ock en kraft. Den bortför, som de andra krafterna: men till Gud och den högre lycksaligheten.

Var du då, hvad du är och kan vara. Låt de andra varelser njuta i kretsen af sin förmåga. Du — förena dig med allt och njut allt!

21.

Stockholm d. 6 Aug.

Jag återkommer från landet; men råkar ej i commissionsförräderi. När jag säger att jag är odnglig i affärer, så är detta ganska villkorligt sagdt. Innan jag reste, talte jag om den "Vermländska egendomen" med auditören, och han har skaffat mig beskrifning från presten. Det är utan allt mått, hvad han talar om denna egendoms värde; och det förtjenar aktning, då han är, i dessa ämnen, på engång enthusiast och kännare. — Fördelarne hafva allt i det nyttiga: men hör ock de tre stora bristerna, med det motvägande angenäma! — Slätt byggdt; hjelpligt, men ej mer. (Detta mente han likväl vara lappri: man hade allt omkring sig för att bygga väl och lindrigt; det vore nu en fördel mer i priset, och genom den hade man friheten af sin smak.) Aflägset från hyggligt folk. (Men man har i stället en socken kring sig, af arbetsförlägna och lättlegda åboar, tillräckligt utblottade, för att innan några år vara herre och patron af.) Ej körlig väg, på tre fjerndels-mil. (Men sjöar öfverallt, och genom dem en ojemförlig genhet för alla transporter.) — Föröfrigt: den skönaste utsigt rundt omkring; vida, tillhörande skogar, ängar, rika odliga myror; strömfall; sju qvarnar; lägenheter till bruk; en såg redan; utomordentliga förmåner af flott-timret m. m. m. m. Och den genaste möjlighet, att snart vara ägare af hela socknen! (ett ämne, som auditören mest förtjuste sig öfver och oftast återtog); det högsta af sjelfständighet, herredöme och lycksalighet i sin nejd! . . . Detta låter. Han har alltid själen i eld, när han talar derom.

Herr Gasslander är ofta hos mig. Jag finner hos honom mycken skarpsinnighet och mottaglighet af de svåraste ämnen. Men vi tala nu ej om dig — knappt om föremål på jorden. Hans favorit-sed är att uppkasta, såsnart han kommer till mig, frågor i alla ämnen af vett: som i en Akademi, och hos en *celebre* mästare. — Detta anstår mig.

Nu, det var affärer. — Min privat-lycka går ej illa. Åtminstone ej så länge en flicka, i fullkomlighet vida öfver allt hvad jag sett och med 80,000 daler silfvermynt, vet ingenting ädlare och värdigare att äga, än mig — gör mig en förklaring — suckar, att jag finner hennes själ

otillräcklig, ej nog öm, stark och hög — menar, att hon hittills varit förvillad af smicker och hyckleri, men att *jag* kunde upphöja och förädla henne — beundrar *mig* såsom det största hon vet! Detta, min vän, är en hel roman. Kom, att få höra den — höra, att jag, under tio scener af beundran och ömhet, just håller på att uppoffra henne för en *annan*, fattig, flicka, på tolf år. Ty hon har alla verldens fullkomligheter, det gudomligaste vett, allt, — men förutan en viss djuphet och höjd i själen, en viss himmelsk, sympathiserande kraft, originalhet!

22.

Stockholm d. 31 Aug.

Vän! Sök aldrig nyhets-sanning i provinserna. Biskop Wingård är min beskyddare ända till *älska*. Sjelf är han den älskvärdaste af alla upphöjda menniskor. Godheten är i hans öga, och förtroendet i hans minsta rörelse. Jag talar aldrig om honom utan förtjusning. När han nu sist reste ner, viss att der träffa cassör Tranchell, sin gamle vän och min förste och egentlige välgörare, sade han: "Ja, nu kommer jag ner till honom — och hvad har jag uträttat för er?" Alldeles i en scen af förömmelse, och med en ton som hänryckte mig. Han har trugat mig att nyttja sitt bord, och förebrår mig alltid min blyghet att för litet göra det. — Gud! Det ges välgerningar, som likna dina; de förtjusa hjertat, under det de uppfylla behofvet. — Hans tänkesätt är, i mycket, ett annat än mitt. Men fördomen *emot* eller *för* tänkesätten förstör, när man har dygder, likså litet, som religions-likheten upphjelper, när man icke har. Menniskohjertat nedfaller alltid för det goda och behagliga. Och när den är öfvervunnen, denna fördomen, älskar och älskas man dubbelt, för den förundran och den retande nyhet, som är i att finna en så öm och ädel karakter der man väntade den så litet, eller icke trodde sig ha rättighet att fordra den.

P. S. Ödman är en god själ, men jordisk. Nog. — Återkommer du aldrig? Jag har känsla och vishet till dig för hela sommarn; väl tio ark. Följer deraf, att jag har glömt dig?

1783.

23.

Stockholm d. 25 Febr.

Jag har fått alla dina bref: af Nov., Dec., Jan. och Febr. — Tro ej, min vän! att mitt hjerta redan lider af åren. Kanske det blomstrande, fantastiska, öfver-lifliga i dess ömhet . . . kanske! men ej dess inre, tysta, rena känsla. Jag har ju sjelf inledt dig. Ljufvaste! "öfvergifva" dig, då

Himmelen gifvit dig detta hjertat, vore otro och grymhet. — Jag beundrar din eld och ömhet. Skulle jag ej än medkänna detta svallet, bortföras i din själs hänryckning? O, jag söker dig — visst "älskare utan like" — genom tomheten af detta långa uppehör; och igenkänner ännu ditt förr så ömma och rörande väsende!

Kom, kom, skugga af min Rousseau! Återkalla mig i Naturen. Vet: jag tillhör den ej mera så häftigt och uteslutande; sällskapsverldens, lyckans och ärans charmer äro mig närmare . . . . Rys ej, min vän! Naturen är vårt tempel; ej vår alldags-boning. Vissa rena och höga själar kunna oinskränkt helga sig åt tempeltjensten. Men frukta ej! Det är blott valet af den för mig högsta lycksaligheten, som förvillar mig.

Hvar är den? Svara! Huru förnöjer du en själ, född för att åtrå allt? — Ack, min vän: jag kan ej hängifva mig åt verldens ström; och ej bortdö evigt i Naturens sköte. — Sköna, mystiska, himmelska död! Men der är ej mitt väsendes allt. — Jag är nu nära medelpunkten af menniskosinnet. Der är mitt fulla lif. Rycka mig derifrån, är att kasta mig i saknad och suckar.

Jag söker — en personlig sjelfständighet och en borgerlig ära: som en odödlighet och en själens himmel. Du är mera gjord att följa mig, än jag att följa dig. Kom! Kan du bo omkring Stockholm? Jag har en brun flicka, full af godhet, att bjuda dig. — Men det är omöjligt att öfvertala din moster. Hon kan ännu länge lefva. Dina 7000 förslå ej. Upprätta då din vänskaps-tillvarelse der du är! Bygg templet. Jag skall ofta helga det. Kanske engång öfverge verlden — och dö der. Men blott du, ljufva, heliga Gudomsmakt! vet rymden för hvart kreaturs lif; dess krets och ställe; der du, liksom du framfört mig på varandets präktiga fält, åter bortför mig med floden af din skönhet.

Jag gillar alldeles din idé af ett "filosophiskt lif". Din själ behöfver dess frihet. Köp en landtegendom. Men denna handling är en mans. Kan din Ståhl vara det, så gör honom till din directör. Verka viljen J, och måsten J. Auditör Örtendahls förslag låter ju. Odla, utvidga sig! — Men innan dess ville jag tala med dig. Försök att komma hitupp. Du reser ju så mycket annars? Och det är något, att afgöra planen af sitt lif!

D. 28.

Jag vet Eriksbergs-plattituden *). Den är för låg och ömkelig. Har aldrig skadat och aldrig rört mig. — "Passionerna" äro i kommande.

*) Troligen ett mot Thorild rigtadt utfall i något skådespel, uppfördt på Eriksbergs-theatern; som i den tiden var, hvad i en senare tid Djurgårds-theatern varit.

Orsaker till deras dröjning gifvas; mest dock auctors-sjelfsvåld. Hjerpe trycker dem för mig. Jag har ej nu något tillfälle till en afskrift; äfvensom "Sommar-arbetet" är hos en af mina vänner. Allt snart dock! — B***z, den olideligen småsluge, är nu min ovän; ty jag sade honom häromdagen: "ni lismar".

D. 7 Mars.

Fru Müller återväntas från Paris, der Creutz träffat och öfvertalt henne. Hvilken glädje!

Jag är hos Gasslander alla aftnar. Det är en Läsare-Epikuré: otålig för det verksamma lifvet, och försummare deraf. Han har ett visst antaglighets-snille; kan göra inkast; och älskar filosofien. Detta förenar oss.

Datera Sommar-arken som du vill. Du har nu första hälften. Dina frågor ligga emellan. Du måste — det är en menniska som talar om sin rikedom — ej vårdslösa dessa bladen. Ej heller de andra! som jag gifvit såsom tänkare och naturvis. Kunde du någongång ha tillfälle, att låta afskrifva dem, och skicka med någon uppresande — det vore skönt! Jag har en viss afsigt derpå: och dessa strödda dragen äro, ofta, ej ur min alldags-tillgång. Också för dig kunna de, i det hänseendet, ej vara likgiltiga — — Äfven det minsta af en odödlighets-charme! — — Men en skalds inbildning är alltid några regioner för långt bort, i tid och rymd.

Farväl, ömmaste! till nästa gång. Ropa, ropa till mig Guds lefvande ljufhet! O, det är hans lif, som så strömmar från anda till anda.

24.

Stockholm d. 21 Mars.

Egensinnige vän! hvem har lärt dig att förstöra frid och ro? eller i hvad rousseauiskt lynne har mitt bref träffat dig? Din hastiga, lifliga själ förvillas af sin eld: åtrår så häftigt, och derföre bortstötes så snart. Hvad anledning har jag gifvit? och i hvilken rad är den? — Den som "åtrår allt", åtrår det ädlaste högst; detta är: Naturens himmel, och ett hjertas dyrkan som ditt .... Ville du gifva mig bristen, då du ämnade mig fullheten? se den sucka, till hvilken du sagt: kom och var lycksalig? — Kunde du ej "återkalla mig i Naturen", genom din känslas röst, utan att anse mig förlorad derifrån? Och frågan om "den för mig högsta lycksaligheten": behöfde den tagas som en egentlig? Vän! denna omsorgen är öfver din själ. Jag vet min lycksalighet; ej du. Jag bestämde den. Jag är lika litet en natur-prest, som en verlds-träl. Jag är en dödelig vis; ej fästad vid någon annan krets, än det renaste och ädla-

ste menniskosinnes: men just derföre måste jag se och njuta både menniskoverlden och Naturen. Detta är ej Belial och Gud. Jag har vissa egna lycksaligheter, — någonting dyrt att hoppas; och kan ej lemna Stockholm.

Men — upphäfver detta hvad som torde vara högsta visheten för dig, att fästa varelsen af din vänskap och natursällhet der du vistas? Jag vet: du är en fantastisk älskare, en ny art Rousseau, som far till verldens ända för din skönhet. Jag hos dig — eller du hos mig! Men kunde jag föreslå detta senare? Borde jag det, då du ju derigenom skulle förlora hela förenade styrkan af din mosters egendom? — Välan då! kom, inbillningssjuke vän! Kan du uppoffra så mycket af din nytta (d. ä. af ditt borgerliga, och vigtiga, förnuft) — kom! för att söka de skuggor som skrämt dig.

D. 28.

Dina bref ha ej mindre förvånat mig, än mitt dig. Hvarifrån tar du alla dessa inbillningar? Jag — "handtera dig som ett barn och envis"? just då du öfverhopar mig med ömhet och ädelmod! Må jag aldrig mer höra så mycket vanvett! I hvad ton skref jag dig någonsin till, som berättigar det? Jag sade dig, ungefär, att jag "ej kunde känslodö i din — naturgraf". Var du deraf mindre fri, att här finna himmelen hos mig? att uppoffra dig åt all din själs bortförelse? Kom tusende gånger! Men begär ej, att jag skall ge dig andra råd än de visaste. — Jag kunde ej föreslå något mot ditt politiska väl. Jag ville ej heller ogynna din favorit-känsla. Detta gjorde min ton i något oviss. Må vara!

I alla fall ville jag tala med dig innan sista afgörandet. Jag har en viss delicat sällhets-plan; allt, för att möjligen fästa dig häromkring — mig och Stockholm. — Din moster kan ej följa dig hit. Lemnar du henne och testamentets anticiperade fördel, hvad förslå då dina sjutusen? till något välbestånd jemförligt med det uppoffrade? Detta var min obegriplighet. Jag — slöt deraf, att du borde blifva i din lyckas nejd. Du skulle (förmodade jag) ej fela, att återropa ditt sentimentala enslighets-lif. — Men jag väntade ej dessa villosyner. Min vän! du bör ej fordra, att jag skall "tillhöra" dig som en tillhörighet. Epikurs förste lärjunge var hos honom; men gjorde ej af hans själ en — förskönning för sin lilla trakt. Finner du hos mig något ljuft, för hvilket du så lätt kan uppoffra allt annat: kom! gerna! All sällhet hos och omkring mig skall tillhöra dig.

Afgjordt är, att jag ej kan följa dig. Du — har hinder, ej ovigtiga, att följa mig. Välj! det är du, som bör det. Men kom, egensinnige! och se, att min själ är lika öppen som min lilla hushållsplan. — För-

låt mig detta brefvet utan rörelse och behag. Jag är öfverhopad dessa dagar af små omsorger. De filosofiska brefven m. m. skola komma. Sluta emellertid ej all olycka af dessa lappris-försummelser. Otacksamme! datera mina ark — och säg, hvilken vän som tillskrifvit dig trognare?

P. S. Min lycka har ännu ingenting deciderande. Jag har små tysta möjligheter i själen . . . men också (liksom jag alltid haft) en viss blygsamhet för att blotta dem. De äro kanske för äregiriga — för poetiska o. s. v. — men lit derpå: alltid, i sin grund, modesta och ädla.

25.

Stockholm d. 1 April.

Nej, min vän: jag kan ej kasta mig ur den rätta och naturliga kretsen af min lycksalighet; ehuru full af godhet, och öfvertalande, din röst är. Du anser mig kanske alltför auctorisk. Men, om också det: huru vill du utan grymhet rycka skönheten från sin skådeplats? Detta är stället för min beundran. Du säger: jag är en fåfäng flicka. Ack, hvad detta är lätt att säga för dem, som ej smakat en allmännare dyrkan! — Men tusende skäl, ädlare, större, qvarhålla mig; nödvändigt.

Din krets, säger du, är omkring mig. — Besinna dock, om denna är den rätta kretsen för ditt borgerliga väl — och om den bör brytas, för att lefva hos mig rousseauiskt. Du vill köpa en egendom. Kunde du få en här omkring Stockholm: så vore allt förenadt. Men din moster? — Till hvad grad fritt kan du disponera det du äger (sjelf och af henne)? — Jag ger dig inget råd. Flytta hit, om du finner det vist! Men om du gör det: då har jag vissa ersättningar att bjuda. I min plan vore, om du dessförinnan sjelf komme upp, ej den minsta fara. Den är lätt, och snart pröfvad: — att behaga en viss flicka, ett under af lifLig känsla, af snille, af allt fruntimmers-fullkomligt. — Men kanske vill du aldrig detta slags sällhet? — Svara mig rent på bägge frågorna.

Jag måste nödvändigt — vid alla gunstiga öden! — gifta mig. Den omtalta flickan älskar mig, just som du. Vi skulle mycket kunna förenas. — Fantasier! men så börjar allt företagande. — I alla fall: inbilla dig aldrig något så smått och oädelt, som att jag skulle flick-svagt ombytas. Om du ej finner, att jag möjligen kan vara en sentimental sköka, som förstör dig — välkommen!

P. S. "Ej menagera din dyrkan"? Himmelens Gudar! låt mig ej mer höra dessa rousseauismer! Du är alltid en god, vettig, ljuf yrslare; älskvärd, obeskrifligen, i dina glada ögonblick; och bortförd, skrämd, af det minsta dunkla moln i luften. Men trösta dig! Rousseau, förvillad, var mera dyrbar, än allt rättvandrande kallt vett i evighet.

26.

Stockholm d. 6 Maj.

Du inbillar dig således ej längre, att mitt hjerta blifvit sig olikt? — Jag lefver ännu i dessa sälla skogar, ropar ännu känsla och lycksalighet från Mälarens bergshöjder. Äfven dig, förvillade, återkomne, alltid ljufve! igenfinner ännu min själ, bland de rörande och heliga skuggor som följa mig. Den är i denna stunden full af dig, ljufve och älskvärde! Låt dess häftiga, välsignande suck hinna dig!

Ja, välsignelse öfver dig, som kan förstå och tala Guds eviga känslas röst! Och huru säll min varelse, som kan fatta och höra den! O, den känslofulles lycksalighet, i harmonien med Naturen och sig!

Jag är glad, att du återkommit från dina bortförelser. Jag är — uppskjutare; och aldrig mer. Den förklaringen är ju nog! Ack, när såg du mig öfverge dyrkan af något älskvärdt? All annan kärlek kan vara obeständig; men sanningens, den fria själens, är evig. Den dag, i hvilken jag älskar dig, är öfver den lilla änderliga sjelfhets-kretsen; är Naturens och ditt rätta värdes. — Men begrip mitt hjerta, som alltid känner tio år längre än andras. Det slags lättnöjdhet du nu visar att lefva i din egen verld, — den, som jag yrkat, kanske gifvit, i mitt förnuft gillar, — den lite qväljer mig; ger mig lite svartsjuk olust. Vän! en känsla dog aldrig fåfängt fallen på min själ. Den nedfaller djupt deri, och återlefver i evig erkänsla. Sjelfva dina häftigheter har jag sett med förtjusning. Jag ville ej i den minsta din själs kraft förlora dig.

Kom! så nära mig du vill — och kan! Ack, derföre ville jag ju hafva dig förenad med ett af de känslofulla qvinnohjertan, som gifvit sig åt mig: för att vidga omkring mig verlden af kärleks-ljufhet; se mera, ständigt mera af den stora lycksaligheten; och dö, närmare till himlens och själens nog. — — "Sjelfvisk och låg"! — glömskans afgrund öfver sådana ord! Tror du, att jag kan tänka ondt om dig? Bortförelser har du — men — aldrig en tanke derutöfver!

Klockan är redan mycket. Farväl, älskade och dyrbare! Gud är välgörande. Måtte genom honom min själs vackraste känsla hinna dig!

P. S. "Atheisten" är ett svagt, medelmåttigt stycke af Sjöberg*); beskyddadt af Kellgren, som gör sig godt af detta slags fåfänga. Mera om sådant härnäst.

---

*) Belönt, i Februari detta år, af sällskapet *Utile Dulci*, med dess större pris; hvarom se den lofordande förkunnelsen i Stockholms-Posten s. å. N:o 54.

1784.

27.

Stockholm d. 13 Jan.

Dyraste vän! Jag har glömt dig Men endast i formen. Huru skulle jag kunna det i verkligheten? Är du ej ännu den känslofullaste af mina vänner? — Flera föremål röra; och alla kunna det ej mest! Här ges en obeständighet i det älskvärda: från hjerta till hjerta, från charme till charme. Men förgäter jag aftonstjernan, när mitt öga far omkring till andra stjernor? Det inre varaktiga värdet är, för hjertat som för tankan och sinnet, nödvändigt. Man kan ej affalla derifrån.

Tro ej, att jag ser dig under hvad du är! Själen har ej dessa svaga ledsnader, som yttre-sinnet. Ropa! Min själ hör och svarar. Men glöm ej, att du är — långt borta. Någon med mindre ljuf röst kan vara närmare. Men älskar jag derföre mera honom? Allt går genom det godas nödvändighet. Genom den har du längesedan vunnit. Jag tillhör dig för alltid! Intet enda af dina rop är förloradt.

Jag har ej så "många nöjen"! Åtminstone ej flera, än att jag kan vara intagen af ditt beslut, att ändtligen komma upp. Jag bor väl och gladt nog, med rymlig utsigt och i ett palatslikt hus. Der äro rum för dig, dörren midt emot min. Möbler kunna lätt fås. Min lilla hushållning är lika öppen. Och kan du komma något snarare, så har jag ett tillbud: deltagningen i arbetet af ett Franskt Lexikon *), som, med måttlig möda, skall ge dig nog.

— — Jag skulle kunna hafva alla beqvämligheter; och saknar de mesta. Min epikurism, min kärlek för de närvarande, beröfvar mig de andra. Jag är född filosof och auctor. — Det har dock ingen nöd för min lycka. Jag ser henne leende alla dar. Men jag älskar alla fruntimmer som din Rousseau. Jag vill att de skola göra avancerna. — "Blyg gosse vann aldrig vacker flicka". Det kan så vara. Men de allravackraste, de rikaste på gracer, vinnas så.

Mera om "de vackra Mystererna" — när du kommer upp. Vitterhets-nytt snart. Orsaken, hvarför jag dröjt med Sommarbrefven? Att jag behöft dem för Passionerna (något af filosofi, som kommer dit i Anmärkningar). Än med Passionerna? Att jag beständigt ämnat trycka dem.

---

*) Sannolikt det af bokhandlarn Holmberg utgifna, hvars utarbetande först ombetroddes åt en af den tidens litterata industri-riddare, Stålhammar; med hvilken Holmberg blef osams.

Stockholm d. 9 Juni.

Rum är i ordning. Om condition blir råd. — Jag skref dig till på Venersborg, jag tror för en månad sedan. Intagande vän! hvad gör du der? Kom! öfvertyga dig, att du ännu i min själ är dyrbar, ljuf, står högt! Mitt hjerta mottager dig; mina öppna armar vänta dig med otålighet.

P. S. Jag har varit uppkallad inför justitie-cancelleren, vid 100 dlr s:rmynts vite, såledcs som statsbrottslig; för dessa tvenne bladen af "Nye Granskaren", som du kanske sett. Allt har handterats med douceur och persuasion *). — De vilja ej hafva kungens ljufva slummer störd! — Mera härom, när du kommer upp; och resten af Bladet.

29.

Stockholm d. 7 Sept.

Alltid ojemförlige! Jag har fått dina bref. Jag förebrår mig att så försumma dig. Men jag har, alltjemt, icke nog ordnings-vana: jag uppskjuter — och syndar — och älskar dig lika ömt.

Således — slutet af månaden? Allt är i ordning. Rum hafva stått för din räkning sedan Maj. Kom, intagande! Jag har intet förlorat: hvarken af min fordna förtjusning för Naturens sanning, eller af min vänskap för dig. Allt är här: stad, land, verld, enslighet. Jag behöfver endast en menniska af känsla; ty det är undantaget af detta ställets allt. Du kan ej lefva någonstäds fullkomligare. — Välkommen! Jag välsignar dig förut.

30.

Stockholm d. 5 Oct.

Dina bref har jag fått. Men jag väntade, i slutet af förra månaden, dig sjelf. Rörd, skref jag sedan, i min känslas enslighet, det som medföljer. Läs; och döm, om du har den återkänsla du vill. Min afsigt var tillika, att förekomma din lågande inbildning; sänka den ned till den sanna Naturen; för att åtrå mindre, och få mer.

---

*) Se Geijers "Gustavianska Papper", III D. 1 Afd. sid. 105. Närmare upplysningar längre fram.

Menniskorna (och till slut alla varelser) äro alla lika sälla, när de betraktas i sina egnaste väsenden. Den, som tror Helvetet, tror ock Himmelen; och tvärtom. Allt går i denna jemförelsen. Om någon litet fruktar Helvetet, är det (som man vet) derföre, att han litet njuter Himmelen. Du och jag — vi tro Naturens sanning, och Guds lif i den. Låt oss ej vara barn och ge oss att gråta, att vi ej hafva juvelskogar och guldslott! Vi hafva ju ej heller spöken och drakar. Låt oss leende se dem, som drömma odödliga fröjder; och lika leende se vår enfaldiga, vakna sällhet. Barndomen har det vilda, diktade och glänsande; visdomen det renade, höga och Gud-liknande. O, min vän! den enfaldige och sublime, detta är en gudomlig menniska!

Är det möjligt, att din själ ej förstår mig: öfvergif då ej dikterna. Du förlorar eljest, utan att få igen. Valet är: vara ett oändligen stofferadt menniskokräk; eller en simpel Gud. — Dårarne fordra lycksaligheten efter en viss drömbild. Dig önskar jag den, som Naturen skänker. All annan är svag och ovärdig.

Hvad jag är glad, att du kommer! Rummen stå färdiga. Ännu saknar jag här en vän, som har hjertats fulla liflighet, frihet och värde. — O, om jag önskar dig lycksalighet! Men mottag den; och fordra den ej!

Den efterlängtade kom — och gjorde klokt i att infinna sig: ty synbart är, att hos den unge författaren hade det brefskrifvande och enskilda interesset börjat undanvika för det auctorliga och offentliga. Heurlin vistades nu en längre tid i hufvudstaden. Spridda bref till honom förekomma i de Thorildska papperen äfven efteråt; men vexel-utbytet af skriftliga själs-utgjutelser återtog dock aldrig sitt fordna oafbrutna skick.

Sedan större delen af det hittills meddelade tycktes, har, under mellanståndet af ett långvarigt och genom tvingande omständigheter vålladt uppskof, massan af nyssnämnda papper blifvit från flera håll benäget ökad med nya bidrag; och deribland äfven med en å Lunds Universitets-Bibliothek förvarad fullständigare samling af brefven till Hylander. Skrifna liktidigt, eller fortgående från 1779 till 1784, innehålla de mycket, hvarom och hvarur ett och annat förtjenar att bifogas just här, der vi gå att lemna bakom oss den första afdelningen af Thorilds lefnadslopp.

Samlingen öppnas af ett o-dateradt, som enligt handskriftens utseende är det tidigaste: föranledt af en den fromme vännens Nattvardsgång, skrifvet i sjelfva stunden deraf, och i en sinnesstämning, som synes varit åtminstone i det ögonblicket på fullaste allvar öfverväldigad af christliga föreställningar och känslor. Derefter följa några likaledes o-daterade lappar*), af hvilka den sista, en latinsk *envoi* med utkastet till en predikan, lyktar: *ignosce errata vel male concepta oratori sacro-profano! Unicus forte sum Naturalista, qui, concionibus delectatus, aliorum ad orthodoxiam suscepit conversionem; — risu inde potius, quam crisi, dignus.* På baksidan stå några vackra rader af Hylanders hand; sannolikt en uppränning till det svar, som framkallade detta genmäle: "Det är omöjligt, att neka dig sin högaktning, sin erkänsla, sin hela ömhet. Ja, Arist! om jag någonsin skulle åter bli omvänd till Christi religion, skulle det ske genom hjertats väg; och, om någonsin genom hjertats väg, af en Arist. Men ack! så omvändes icke en filosof. Ledas af sitt hjerta till eller från en sanning, är detsamma som förföras; och du, Arist, i ditt bref, är sjelf en förförare. Vill du, att jag skall förneka dagens ljus, mig sjelf, min varelse, af kärlek för dig? . . . Kom, du sjelf, öfver till Naturen! Missbruka åtminstone ej det välde du äger öfver mig! . . . Nej, Arist! jag har ett hjerta, för att älska; men ett förstånd, för att tänka". De religiösa öfvertygelsernas olikhet satte ömsom Hylanders tålamod på prof, ömsom Thorilds. Så t. ex. berättade denne, i ett bref från slutet af 1780, att han just då skulle "nyttja Communionen och ligga för Messias' fötter så, som Sokrates ofta låg för Athenes — uppoffrande sig åt allmänna fördomen och sitt egna väl, hvilket ingen har rättighet

---

*) Hvar i sitt slag egna. Den första, der Arist ännu heter "Min Herre", är en anhållan om lån af tvenne plåtar ("det kostar på mig att begära dem, men det är förnuftigt att uppoffra en mindre fåfänga för en större"). Till belöning, meddelar den nästa ett "frieri-project för min vän Arist till Melissea".

att förakta". Å sin sida hämnades Hylander derigenom, — såsom Thorild i en annan skrifvelse bittert klagar, — att med en orubblig "köld och tröghet handtera de vigtigaste grunder menskliga förnuftet vet af"; att utan "det ringaste intryck" höra vännen "resonera bort" sina bevis; att lika "orimligt, men tryggt, hvila" på hälleberget af sin bibel-tro. Tvisterna i detta ämne förde derföre stundom till häftigheter, som dock genast, ömsesidigt, följdes af ädelmodiga förlåtelser och upprepade vänskapsförsäkringar. I Hylander var ingen lärjunge att vinna; men den blida värman af hans känsla, och hans trohet mot dess instinkt, som förde honom till ett lif af from njutning, gjorde för Thorild hans person älskvärd och hans vänskap länge tacknämlig. — Några få stycken må anföras, att dermed fullständiggöra en ungdomsbild, som i så mycket är tidsbild.

1.

Lund den 2 Juli 1779.

— — Du upprepar mitt namn, så under tårar, som jag ditt! ljufliga tanke! hvad detta smicker är skönt! Skönare, än att kallas Narcissus af Eos: ty ack! hon glömde mig; men du glömmer mig aldrig. — Du umgås med Gratierna; sofver i deras knä; lycksalige! . . . Gratiernas älskling! från denna stunden upptager jag dig i mina qväden. Så ofta som Eos' namn, skall ditt nämnas. Ty en älskarinna och en vän äro skaldens rätta gudomligheter. Men tiden af herde- och landtqväden, då Eos upprymde mitt sinne — Arist! denna tiden är icke mer. För mig finnes ingen Eos mera på jorden. Eos, som fru — har ingenting skönt för min inbildning, ingenting ljuft för mitt hjerta. Fruarna — med denna kalla ärbarheten, denna stolta, äresjuka blicken och själen full af rang — hvilka vanskapnader! Eos, fru! nej, denna bilden är mig odräglig. Men Eos som älskarinna! ack, himmelska väsende, hvarför kunde du icke evigt blomstra i din friska skönhet; att jag hade kunnat se, beundra och röra din blomma utan att afbryta den? *) — — —

*) Detta bref, ännu (såsom man ser) helt och hållet ynglings-artadt, har till underskrift: "Thom. Thorén, Tityr".

2.

Lund, Dec. 1780 *).

— — Hycklar jag? bör du fördömma mig? Alla menniskor antingen gilla min handling, eller smickra sig öfver att jag ändå liknar dem. De förlåta mig hellre ett lättsinnigt missbruk, än ett icke-troende som gör mig klokare än de. De begära icke mer, än en etiquett; och hvad rättighet har jag att undantaga mig ifrån den? Jag såg tydligen, huru rådman Liljewalch tyckte om mitt steg; huru frun och mamsell Christine började känna mera godhet och förtroende för mig. De misstänka hemligen, att jag kanske icke tror ens så långt, som jag gör: men tycka ändå, att jag är mera menniska genom denna likställigheten .... Jag tillstår, att jag darrade, när jag skref på listan. Men om min handling är ett hyckleri, så är den det på samma sätt, som all annan höflighet och försigtighet i umgänget med verlden. Om sakens inre fördömlighet kan icke vara någon fråga. Jag kan ju anse den för ett sakrament äfven i min religion — förnya min tacksamhet för Alltings Välgörare — försona mig med menniskoverlden, med mitt eget hjertas röst, med Gud inom mig! ... Arist! jag tror af all min själ, att jag genom min handling gör väl: emot mig sjelf, och emot verlden. Jag bör upplysa menniskorna; men icke revoltera dem. Finner du mig — i denna tron! — fördömlig?

3.

Göteborg den 5 Febr. 1781.

Trogne Arist! jag har ändtligen slutat att packa in. Det är midnatt; klockan slår tolf, och inom tolf timmar är jag på vägen till Stockholm. Jag är ganska sömnig; skall bittida upp; — men minnet af äfven en sådan afton i Lund har upprört mitt innersta. Jag vill först stilla dess svall; och sedan lägga mig, i Englarnes sköte.

Du ser, att jag är kär i att kalla dig "trogen". Det är derföre, att jag sjelf har ett hjerta, som känner allt hvad detta ordet har dyrbart. Inbildningen är ögat i verlden. Oupphörligt, under denna dagen, denna qvällen, ser det ögat dig; ser dig gå, öm och enslig, på ditt rum, — der du mumlar för dig sjelf: ja, hans själ var ärlig och ädel! — Ack, om du det gör: fall ned i detta ögonblick, och bed din Gud för mig — för den villfarande! Allt, hvad som hos mig är helig känsla, skall välsigna dina böner. Arist! du håller själen fri från mörka och menniskohatande för-

*) Ur brefvet om "Communionen".

domar. Ack! så gör ock din Gud. Han ser menniskohopar tillbedja sig; förlåter alla; men utgjuter nåd — öfver den uppriktige!

Helsa rådmannen Liljewalch och hans hus. Säg honom, att det första mitt hjerta tillber på jorden, är en hederlig man. Dernäst en skönhet. Och så en vän.

— — Kölden under hitresan uthärdade jag temligen. De tre helgdagarne julade vi på en prestgård i Halland. Der lektes, efter gammalsvensk sed. Julaftonen var jag med magister Lundblad en mil inåt landet — genom skogar, berg och ljunghedar — hos hans föräldrar; ett par beskedliga torparfolk. Jag såg solen gå upp i en ödemark. Men sol ändå!

(D. 6 Febr. kl. 2 e. m.) Min själs vän! I detta ögonblicket reser jag; full af ömhet för dig. Jag skall skrifva dig till från Stockholm. Upphör icke att sucka för Gud, för Melissea och mig! — Glädom oss, Arist: om vi kunna förlora mycket kunna vi ock njuta mycket!

4.

Stockholm d. 13 Mars 1781.

Jag skrifver dig ändtligen till från Stockholm — men genomträngd af den lifligaste bedröfvelse. O, jag har smakat olycksaligheten så, som aldrig förr! Jag har sett — en man bortföras, från sitt bord, till vanära och elände: min värd; en stilla, gudfruktig gubbe! bortföras från sin hustrus sida, från sin lilla, omkring honom samlade, familj — till gäldstugan; det ohyggligaste fängelse i landet! . . . Vid detta bordet satt jag! O, mitt hjerta vill brista af förbannelse öfver denna villdjurshopen! Han kunde icke genast honorera en nyss utgifven löpande sedel. Han är gammal köpman. Jag hör till hans hus för åtta riksdaler i månaden. Han har blifvit bedragen — genom cautioner; genom enfaldig godtro.

Ack! du skulle sett honom ila ifrån oss — sett denna lidande och försakande minen — dessa tårarna — detta afskedet från maka och dotter! Jag kunde icke qväfva mitt raseri. Jag kände en rörelse, att löpa stad och ränna min knif i rättsbetjenten. Så fräck och bödelsk och bestialisk och dum förekom han mig! — Alltsedan i går har jag icke gjort annat, än gråtit, och gått, och suckat förbannelse. Gråtit ihop med frun, — en öm och vettig menniska (en fröken, som haft en fin uppfostran); med mamsellen, — en sjutton års flicka, som jag är rörd af; med en enka, — fruns gamla ungdomsvän, som hon föder af ädelmod. Ljufva och qvalfulla medlidande! Våra själar förstå och tillhöra hvarandra; men hafva ej annat än smärta att dela.

Jag vill öfva upp mig i rättegången; göra mig olycklig för menskligheten, som öfverallt trampas och suckar. Fega, fega själar! — I dag

har jag lupit en half mil ut kring landet, ursinnig af qval och ömhet. — På sin ålderdom! — Jag ville skrifva några häftiga rader upp till kungen — ville gå till commerce-rådet Alströmer, som är i staden — ville — ville! — Min vän, hvad du är lycklig i din stillhet! Men jag, bland dessa villdjursnästen! i denna best-hvimlande ödemarken. . . .

5.

Stockholm den 20 April 1781.

Dyraste! Jag har väntat för att kunna medskicka Paraphrasen *), som visserligen förtjenar sin ära. Auctorerne till Stockholms-Posten skulle ej förmått hedra din grundliga och ädla religions-karakter. Derför valde jag Dagligt Allehanda, och lemnade den till assessor Pfeiffer; en hederlig och urskiljande man. Öfverhopad, som han är, med sarkasmer, lofvade han mig likväl, att nyttja första lediga rum. . . . Fortsätt ditt auctorskap! Hafva ett namn, betyder obeskrifligen; utom din inre tillfredsställelse.

Ljuflige drömmare! "Inför Barmhertighetens thron, lefva för Eos — alltid!" Allt det der är i din själ, oskyldige enthusiast; men hvar annars? Dröm likväl du! drag mig, lyft mig på vänskapens vingar, med dig in i odödligheten. Innan du hinner fram, är detta stoftet, som du såg och älskade, försvunnet!

Min värd är utkommen. Jag var den förste, som i hans husdörr mötte honom. Jag förde honom upp till frun. Denna fläcken af jorden var lycksalig — som din himmel! — Jag bor nu längst ute på Kungsholmen; på Mälarens strand; omgifven af skogar, enslighet och den vises sällhet. Ännu ingen condition — icke engång engagerad — men icke i nöd. Jag lefver af Franska och Italienska. Så länge väntar jag helst på ett hus, ur hvilket jag strax kan gå in i en liten syssla. Denna filosofien är i synnerhet biskop Wingårds, som öfverhopar mig med godhet. Således — ännu epikuriskt sorglös, liksom i Lund; men mera säll här, inom dessa tysta skogars förtrolighet, dessa Mälarns vikingar, än på Skånes rika öckenfält.

6.

Stockholm den 18 Maj 1781.

— — Jag åtager mig ditt försvar. Dårar, som våga angripa en christens känsla! Hans begrepp kunna vara origtiga; hans känslor äro

*) En versificerad parafras öfver den andra af Davids Psalmer, införd i Dagligt Allehanda, N:o 91 s. å.

alltid heliga. Fortfar, fortfar! Tala för mig oftare om dina öfvertygelser! Det är i dem något så oskyldigt ömt. Det upplöser min själ i minnen af fordom. Ack! dessa skogarne hafva återfört min inbildning till Eos' dagar. Jag vill ha en Gud och ett Paradis åter — dina! . . . Förvillelse, ja; men full af ljufhet!

Magister B** är en politicus. Jag skall hålla honom varm. Fåfängelig, fjäskar han och springer för enhvar, som har nog begrepp att se hans svaga. Icke elak: blott oförädlad, och till hälften slug. Så mycken enfaldighet till så många finesser! — Tro aldrig, Arist, att en politicus har mer än ett halft vett. Du, du har tusen gånger mera sann slughet, än tillhopa alla dessa illistiga barnen. Ära och förstånd — det, det är politik! All annan är en ömklig småklokhet, som följes af misstroende och förakt.

7.

Stockholm den 4 Sept. 1781.

— — Din själ, djup och helig, i harmoni med Gud, öppen för alla dygder, gör dig liksom himmelsk för min inbildning. Ack! här på denna stora marknaden, der allt utbjudes, der allt prålar och ageras, är ett ord från en sann och redlig som en ljusstråle från himmelen. Du är en af de ädlaste menniskor, som jag lärt känna!

Jag läser för ett par unga fröknar, af hvilka den ena är en liten Eoid. Jag har många nöjen der. Jag använder blott ett par timmar om dagen; och har nog af dem. Dottren af den fru, hos hvilken de äro i pension, är en skönhet i reglor. I familjen är en myckenhet contraster af fåfänga och känsla, som obeskrifligt rikta och förändra våra nöjen. Jag är lycklig; och mår, borgerligen, alldeles icke illa.

8.

Stockholm den 14 Sept. 1781.

Är det icke obegripligt, att jag på ingen boklåda i staden kan få Werther? Jag har nyss genomstöfvat dem alla. Några rader, som på det högsta interessera mig — de sista af ett bland de första brefven — ville jag just nu äga tillhands. Han föreställer der snillets fria styrka som en rik och genombrytande flod, hvars mäktiga svall åbyggarne omkring söka hindra genom tusende dämmen, att det icke i sitt ädla våld må taga med sig deras välsirade blomstertäppor (detta är åtminstone ungefära meningen). Jag har tecknat stället med ett utropstecken i randen — se efter i ditt exemplar! Gör allt, min vän, för att afskrifva det rigtigt, och skicka mig det med omgående post. Och att jag måtte hafva

en åskådande visshet af dess helhet, så afskrif äfven punkten näst öfver, — om den ock icke skulle höra dit! *)

Jag är mera hemma här, än på dina skånska fält; der jag förekom mig som en landsflyktig. Ack, Arist! Uplandet — skogarne — der är man i sitt fäderneslnad, Svensk, lycklig! Du skulle sett mig, känt min förtjusning, när jag första aftonen, på en skogshöjd, i en vild, aldrig ohelgad natur, såg solen gå ned här i detta Glysisvall, der jag med Ossian kan tycka hjeltarnes skuggor vandra omkring mig. O Eos' nejder! dessa liknaden J! Der andades jag, för första gången efter fyra år, detta höga outsägliga lif, som jag lefde fordom i parkerna kring Rånum. Hvar afton går jag in i denna himmelen. — Tillbed du det eviga Väsendet i den bild af Konung, som böckerna lärt dig! Jag skall tillbedja det i sin för mina sinnen uppenbara skepnad: i sitt ljus och sin hänryckande skönhet.

Ingenting är fullkomligare, än det förakt magister B**s agreabla ansigte ingifvit mig. Han affecterar nu, att älska mig; liksom han affecterar att blanda sig i allt, kunna vinna alla menniskor och tjena hela verlden. Han är en beau-parleur, en osmaklig florilegist, som eftersäger allt och förstår intet. Hundrade gånger eftersäger han nu mina tankar, med det komediantiskaste sjelfbehag. — Han helsar dig; men ganska matt. Den skuggan utan verklighet!

P. S. Begriper du, att jag är kär — i kungen? Min vilda republikanism har förlorat sig i ömhet, sedan jag kommit närmare denna ädla, skarpsinniga, glada och välgörande menniskan. Öfver de svagheter han icke kan undgå att hafva som menniska och som konung, är jag nu färdigare att gråta, än att förifra mig. Det är ljuft utan like, att älska honom!

9.

Stockholm den 27 Jan. 1784.

Ömme, fordna dagars vän! — Du anser mig som förlorad; och med skäl. Men jag är det icke. Mitt hjerta återkommer med en dubbel rörelse. Ännu minnes jag allt: hur du följde mig — i och omkring Lund — der, i öcknen, i min själs landsflykt. Jag kan aldrig affalla, bortglömma eller öfverge. Dagar och tider efteråt — då först känner jag som mest. Du förstår mig. Du vet det gudomligt sorgliga, det allraljufvast rörande: lycksalighet fordom! — — Hjertan, som jag engång älskat, äro för mig lika dygden. Jag kan förströs af lättare föremål, som äro för ofta och för nära omkring mig. Men i min själs djup är endast hon

*) Det efterfrågade stället utgör slutet af det åttonde brefvet i "Leiden des jungen Werthers".

helig; dit vill min rätta kärlek; och äfven under förströelserna åkallar jag henne, med häftiga suckar.

Jag säger ingenting om min "lycka". Jag tycker ej, att den är mycket svår. För min lefnadsplan har det varit nästan likgiltigt, att bli engagerad; jag är det också ännu inte. — Här äro många tillfällen, att hjelpa och förstöra sig. Jag har länge haft ett, att förtjena, med måttlig möda, en riksdaler om dagen. Jag tror verkligen, att en man med blott skicklighet skulle kunna samla pengar här. Men mig gaf Naturen endast ett hjerta — sällheten — och fattigdomen.

Jag är redan ett rang-geni: med anhang, tillbedjare, fiender, ett eget interesse att skydda o. s. v. Detta är dagens, och den lilla periodens, joller. Du får se mig i strid och tumult; anfäktad, huggande; förnedrad, upphöjd; i min äras, oros tid; aldrig fallen. Detta måste så vara. Tro ej alla de löjliga små-anekdoter man förer till dig i landsorterna. Kungen, geniet, den lysande skökan äro — så till vida — under samma öde. Alla skola tala om dem; få veta. — Jag är mig alldeles lik. Kanske något mera man och häftig. Älskar ännu högst allt rätt; tillber ännu högst allt redligt, godt och ljuft; lefver ännu enfaldigt och fritt. Du skall få se mitt samma hjerta offentligen.

Magister K** har fullbordat sin historia. Det är en moralisk, politisk och lärd *fanfaron:* ej ond, men af den underlige Guden så ställd, som vore han det i hvart steg af sitt lif. Han började med en universal-ansökning hos kungen, om *emploi* vid första tillfälle; bilagd med ett ark verser i rebell-ton; och under couvert till drottningen. Fick nej. Skref sedan politisk galimathias i bladen; ett helt ark dumt ovett till Cancelli-Collegium; en ravaillacs-visa mot kungen; stötte sig med alla menniskor; sålde, mäklade, bytte, bedrog; ruinerade sig; var på gäldstugutröskeln; cederade bonis (den enda frälsning tills vidare); hade ändtligen ingen mensklig utväg. Kom så till mig (då sin fiende); fick lite respengar; rymde från källarn, der han bodde; och begaf sig till fots, i strumpor och skor, från Stockholm en söndag, af mig hemligen följd en fjerdingsväg utom staden, kysst och välsignad. Kort sagdt: han anser sig för den frimodigaste patriot, den starkaste själ och den bästa menniska i landet. Detta vore grunden till allting stort — om han hade rätt.

10.

Stockholm den 25 Juni 1784.

— — "Nye Granskaren" vore icke ny, om han ej granskade på ett nytt sätt. Fru Nordenflycht och Fischerström *) — hvad äro de för den-

*) Jemf. den Nye Granskarens yttrande öfver dem i N:o 13, 14, sid. 53.

na tidens vers-harlekiner och prosa-frisörer? Man har nu *sieur* K—n; och dermed nog. En äkta konglig-bibliothekarie-poesi! Lika gerna Dalin, ja hellre! Men skola vi aldrig komma längre, än till Rim-mästares tomma och kalla konst; lifvad endast af pojk-snillets yrsla?

Jag skickar dig så mycket, som är utkommet af mitt Blad. Men gör mig i den vittra vägen en godhet! Uppköp på tryckeriet, eller hvar som är möjligt, alla de numror af Lunds Tidningar, der tvisten öfver "Fragmentet" *) är — köp dem, om det ock skulle behöfvas att för dem köpa hela årgången. Detta intresserar mig mycket. Kan du göra det med omgående post?

Stockholm är förträffligt, för en menniska af något filosofiskt i själen och snillet. Alla Naturens starka skönheter äro liksom hopade häromkring; och alla verldens lysande joller och upptåg ej mindre.

2.

Thorild såsom Svensk Författare.

(1782—1793.)

Det var genom sin skaldedikt Passionerna, och den dervid år 1782 fästade utmärkelsen af Sällskapet *Utile Dulci*, som Thorild offentligen inträdde på författarbanan. Huru välbehaglig denna utmärkelse förekom honom i första ögonblicket, visar ett ställe i de meddelade ungdomsbrefven **) tillfyllest; det hade då ännu ej fallit honom in, att den icke var den högsta. Troligen har man redan förmärkt, att dessa bref sträcka sig ett par år utöfver den här ofvanför utsatta tidsgränsen; men fördelen af deras meddelande i en oafbruten kedja syntes oss nog stor att uppväga den lilla afvikelsen från öfverskriften. Å andra sidan kan tvistas om den tidpunkt, vid hvilken man bör utsätta upphörandet af hans svenska

---

*) Förmodligen Thorilds skrift "Fragment af 1783 års Vitterhet": innehållande "Straff-sången" öfver Kellgren.

**) Se sid 74.

författare-lif. Ty väl var 1793 det år, då han blef landsförvist: men under tiden närmast derefter utkommo ännu en och annan af hans svenska skrifter; och äfven under de senare åren skref han stundom — fastän sparsamt — på sitt modersmål. Det följande skall dock nogsamt ådagalägga, att hans egentliga verksamhet såsom svensk auctor, om icke genast afbröts, likväl snart förqväfdes genom hans öfverflyttande på utländsk botten.

Den höga bild af sedlig skönhet och renhet, som vi låtit i det nästföregående sjelf måla sig genom ett ungt snilles aldrig till offentlighet ämnade bekännelser, kan ej förfela att allmänneligen väcka ett ljuft och rörande intryck; ljuft äfven då, när, i njutningen af hvad föremålet är, blandar sig en smärta öfver hvad der saknas. Få torde de författare varit och vara, hvilka i sedligt afseende skulle så, som Thorild, uthärda, — ja, så, som han, derpå vinna, — att deras enskildaste papper, deras hemligaste strölappar, deras förtroligaste epistlar, deras mest obevakade biljetter fullständigt lades inför verldens ögon. Urvalet är här naturligtvis lämpadt och inskränkt efter vårt syfte; men äfven i det myckna uteslutna finnes ej ett drag, som, likaledes bekantgjordt, skulle kasta den ringaste tvetydiga skugga på denna ädla själsgestalt. Ingen dödligs karakter är utan något lyte; hans var ett öfvermått af sjelfkänsla och stolthet, hvilket han under sin stridsbana, till motståndarnes synnerliga fägnad, gång efter annan obekymradt blottade i uttryck, som gåfvo dem ymnigt — vatten på qvarnen. Men sjelfva detta fel visar sig öfverallt såsom ett fantastiskt begrepp om snilleshöghet och ärlighet, aldrig såsom en inbilskhet för enskild räkning, aldrig såsom en högmodsdruckenhet öfver sitt jag såsom sådant. Allestädes är han föröfrigt samma stora kärleksrika hjerta, samme hänryckte naturförkunnare, samme eldige, trogne, tjenstaktige vän, samme noggranne uppfyllare af alla (äfven pecuniära) förbindelser, samme — midt i ett af jordens lösaktigaste tidehvarf — jungfrulige ande, bland hvars sjelfsvåldigaste ordasätt ytterst sällan före-

kommer något cyniskt, och på intet ställe något ens i den aflägsnaste anspelning obscent.

Men det är, på den rörliga sjelfmålning vi nyss upprullat, icke blott mannen, som steg för steg framstår sådan han — i allt väsendtligt — sedermera förblef; det är jemväl auctorn. Till alla de sträfvanden, i hvilka denne kom att utveckla sig, skönjas der redan de tydliga begynnelserna. Man ser "Passionerna" och deras beledsagande "filosofiska Anmärkningar" uppstå, "Nye Granskaren" vara i antåg, det till en början uteslutande contemplativa och poetiska interesset maka åt sig för det medborgliga; man ser uppspirandet af den omsider ytterliga demokratism, hvars välde han dock så väl inom som utom sig öfverlefde; man ser böjelsen för offentlig verksamhet, med hela tjusningen af en den högsta auctorliga ärelystnad, göra större och större intrång, icke på hans vänskaper, men på de skriftliga ömhets-bevis, i hvilka han dittills förenade rolerne af vän, lärare och älskarinna. Man ser hans naiva glädje öfver den allmänna förvåning han väcker; hans belåtenhet med sjelfva äfventyren af sin tagna ställning; hans om sig och sina beundrare genast stadgade öfvertygelse *à la Corneille,*

Je sais ce que je vaux, et crois ce qu'on m'en dit *);

och dervid, icke dessmindre, all denna nyfikenhet efter yttringar af beröm och klander, som är så liflig under författarbanans första oskuldstid, innan förhärdningen mot bäggedera hunnit följa af den insigt, huru oändligt litet de flesta menniskors omdömen betyda. — Rätt pusserligt framsticka, mellan allt detta, hans rådslag och småbestyr i hushållnings väg, hans ostörbara förtröstan på en alltid blott väntad, men alltid "leende" lycka, hans oupphörliga gynnsamma "utsigter", än på befordringar, än på giftermål, — under hvilka han dock ej går ett fjät för hvarken det ena eller det andra. Lifnärande sig

*) I en triumf-*épître* efter första uppförandet af Cid.

af några bokhandlar-uppdrag och språk-lectioner, men som en sann praktisk filosof lämpande sig efter tillgångarne och mäktig att ur sjelfva det allraminsta suga sällhet, fortfar han att vara lika fattig, lika o-engagerad och (i det längsta äfven) lika ogift.

Bland de åtskilliga skäl, som uppmanat oss att åt Thorilds ungdoms-förehafvanden inrymma en så utförlig skildring, äro likväl två de förnämsta. Det första: att den ena sidan af lif och sträfvan i den tid, hvars barn han var, uppenbarar sig på detta skilderi med stor åskådlighet. Det andra: att just i förhållandet mellan den sidan och den bjert motsatta, som då ännu var utbredd och herrskande öfver hela den bildade samhällsverldens yta, ligger den inre nödvändighet, som bestämde grundbeskaffenheten af hans auctorskap och polemik. Man har, allt hittills, icke med full klarhet förstått, hvarför han såg sin samtid, sig sjelf och sin kallelse — så, som han såg dem. Huru litet detta härrörde från blott subjectiva och tillfälliga anledningar, visar sig bäst, om vi nu börja med, att af nämnda förhållande, sådant det vid Thorilds framträde och enkannerligen i Sverige var, taga en närmare öfversigt.

Stort vidare voro smak och granskning ej komna, än de genast kommo genom Dalin. Väl började redan dennes vittra ära förblekna; "i synnerhet hos de yngre, som, änskönt tjugu år knappt förlidit sedan han slöt sina dagar", nu endast gåfvo honom "det måttliga beröm, att han var god för sin tid" *).

*) Se Rudins Prospectus till sin nya upplaga af Dalins Poetiska Arbeten (Stockh. Posten 1782, N:o 67). Med skäl kastar han dock en icke ringa del af skulden på den förra upplagans vidlyftighet, "der skaldens mästerstycken äro så begrafna under en mängd af medelmåttigt, som af honom sjelf aldrig var ämnadt åt efterverlden, att man svårligen igenfinner det goda, om man än gifver sig tid att söka derefter". En annan fråga är, om sjelfva den nya upplagan, som vill "afhjelpa denna olägenhet och gifva Sveriges ypperste skald sin tillbörliga heder", verkligen "icke innehåller annat, än hvad han sjelf skulle godkänt i fall han lefvat". Strängast taget, gäller likväl knappast om någon enda sådan samling, att

Men väsendtligaste framsteget bestod dock blott deri, att den engång tagna rigtningen var blifven mer och mer uteslutande. Fåfängt lutade Gjörwell, i ett och annat, en smula åt æsthetiskt fritänkeri; fåfängt antog Bergklint en barskare uppsyn och stämma. I det hela fastgjordes man alltmera orubbligt inom trollringen af dåtidens fransyskhet, och var, vid den Tredje Gustafs uppstigande på thronen, grundligare än någonsin genombyrd af dess inflytelser. Hofvet, och i allmänhet hufvudstadens högre kretsar, hade till och med nästan bortglömt Svenskan. Det var förnämt att tala sitt modersmål sällan och illa; äfven då man grep sig an att skrifva det, tänkte man egentligen på Franska; den från Rom och Latium hämtade motvigt, som är så märkbar hos en Tessin, en Höpken, med flera, blef städse mera sällspord. Ännu sedan Stockholms-Posten börjat sin bana, företog man sig i Sveriges hufvudstad att, till deras nöje och tjenst, som helst ville på Frankrikes språk underrättas om hvad som sker i verlden, utgifva en *Gazette Française de Stockholm* *). Liksom man nu ofta i dagligt tal säger "språken" och dermed menar de moderna, var i den tiden ett gängse ordasätt, att säga "språket" och dermed mena det fransyska — såsom ju varande språket *par excellence*, det enda som passade och behöfdes för bildade menniskor. Och när i sjelfva Stockholms-Postens andra årgång (1779, N:o 251, 252) frågades: "om icke de vetenskaps-

man der finner en full motsvarighet till den här åberopade (och tvifvelsutan i sin allmänlighet högst rigtiga) satsen: "En poets arbeten är nämligen icke allt hvad han skrifvit, utan endast hvad han skrifvit förträffeligt; det är: hvad af kännare med lika nöje läses efter hundrade år, som samma dag, då det först kom i allmänhetens händer". — Föröfrigt berättar Rudin här en omständighet, som för värdet af hans upplaga visserligen är vigtig: "Jag har haft den äran, att njuta framledne hofcancellerens särskilda undervisning i skaldekonsten; och hade redan 1754 en handskrifven samling af hans poetiska arbeten, den jag sedan den tiden ständigt förökade och ofta underställde auctors egna ögon; som benäget gaf mig alla de upplysningar jag, så i ett som annat, träget sökte".

*) Anmält i Stockholms-Posten 1781, N:o 53.

och vitterhetsskatter, som hos de lefvande språkens auctorer finnas och ännu dagligen förökas, vida öfverträffa det förråd, som sökes uti det döda och konstlade latinska språkets skribenter?" — så är mer än sannolikt, att frågaren (som dock väl icke här var Kellgren) synnerligen hade de franska modeförfattarne i sigte.

Så öfvermäktigt gästade i Norden den främmande anden. Kunde han, mellertid, lockas till anläggande af en svensk klädnad; kunde han invänjas i den föreställning, att äfven i sådan drägt skulle hans skick, hans former, hans rörelser kunna visa sig med fördel: så var detta, under slika förhållanden, det första steget till svenskhetens allmänna räddning. Just detta steg tog den unge konungen; och biträddes dervid lifligt af de snillen, med hvilka han omgaf sig. Så mycket det än (i följd af hans uppfostran) gällde om honom sjelf, att han mera "tänkte på fransyska" än på svenska, satte han dock ett af sin äregirighets hufvudsyften deri, att framkalla en fosterländsk vitterhet, och upphöja Sveriges eget tungomål till anseende. För de med honom likasinnade blef det således ett behof, midt i skötet af deras fransyska bildning, att denna ändock skulle söka sig ett inhemskt, ett nationaliserande, och derigenom åtminstone i någon mån sjelfständigt uttryck. Ur slik synpunkt uppkommo konungens bägge älsklings-stiftelser, Svenska Theatern och — längre fram — Svenska Akademien. Men till afsigtens möjligast både skyndsamma och allmänliga befrämjande kunde ingenting kraftigare bidraga, än en i sådan rigtning utgifven tidskrift, allmänt läsbar och läst. Rätte mannen till företaget fanns, och hade af sig sjelf fallit på samma, snart af konungen högligen uppmuntrade tanke. Det var en ung, redan för qvickhet och täcka verser känd magister; informator i ett förnämt hus, och dymedelst försatt i ständig beröring med hufvudstadens högsta sällskapsverld. Han anmälte under riksdagen 1778 en tidning, som i sitt profnummer förkunnade sig ämnad att, "i fädernesalandets uppnådda lyckliga belägenhet, der det vore farligt att lemna hopen åt den

sysslolöshet, som en oafbruten sällhet nödvändigt medför, motverka ledsnaden, — denna förminskning af menniskans varelse, för hvilken hon har en sådan fasa, att hon hellre arbetar på sin skada, än gör alldeles intet; muntra och upplysa ett trumpet och okunnigt folkslag, som, under politiska tvister, föraktat snillets läckra och oskyldiga nöjen; befrämja en kunskap, ledande till medborglighet; framställa kritiken för poetens fötter till en lykta, utom hvars ljus han sällan råkar till smakens tempel, och särdeles nödig i Sverige, der ännu vägen ditupp är så obanad, och likväl så många löpa i mörkret att söka den". Så uppkom den fordom så prisade Stockholms-Posten: under flera år den fullständigaste svenska spegelbilden, i ondt som i godt, af den nyssnämnda bildningens öfvermått; hvars verkningar, dagligen *) spridda öfver stad och land i dess lätta flygblad, nu allmännare än någonsin gjorde sig väg genom ett skrifsätt, som på samma gång roade, beundrades och fruktades. Det hade nämligen den dubbelegenskap, att i den kritiska tillämpningen af redactionens öfvertygelser vara skoningslöst, och att öfverglänsa alla de andra svenska dagpapperen genom sin städning, sin liflighet, sin välgjordare vers och sin uddigare satir.

Vi kunna således ej undra, att denna tidnings första fem eller sex årgångar, omkring medelpunkten af en afgudisk vördnad för de samtida fransyska mönstrens snille, smak och filosofi, visa oss ett det fullkomligaste lilla sammandrag af hela det beteende, som var sjelfva förebilderna eget. Alltså: samma för vitterhet och poesi glödande — o-poetiska tänkesätt; samma mot den gamla "fanatismen" ifrande — nya fanatism; samma toleranspredikande — intolerans; samma sekt-förkastande — sektmakeri; samma på fördomsfrihet yrkande — fördomsfullhet; samma än half-förtäckta, än temligen oförtäckta angrepp mot christendomen, under skenet af angrepp endast mot dogmatik och prester; samma lust att vara stor — i

*) Från d. 25 Jan. 1779; dessförinnan utgåfvos, först blott två, och sedan blott tre, numror i veckan.

smått, och derför äfven, vid Historiens betraktande, åt stora verkningar utfinna små orsaker *); samma låga åsigt af kärleken mellan könen; samma djupa förakt för qvinnan, under allt galanteri och ideligt besjungande af Aglae, Danae, Glycere, Chloe, Rosalie; samma skamplun af sköraktiga epigrammer och anekdoter; samma snäfva tillskärning af de ästhetiska begreppen och de litterär-historiska kunskaperna; öfverhufvud samma ytlighet, förflugenhet och spotska sjelfbelåtenhet. Rättvisan kräfver det tillägg: samma förening af oneklig talent med lika onekligt nit att befordra förståndets upplysning, smaksinnets förädling, menskliighetens frigörelse ur en af de mäktige missbrukad omyndighets fjettrar; hvarvid ock, såsom ett *företräde* framför mönstren, bör nämnas den redliga värma för konung och fäderneslånd, hvars verkningsbegär ville, från en rening af smaken, språket och versen, utsträcka sig till en rening af hela fosterlandskänslan i allmänhet. — Aktningsvärdt; men *medlen!*

Det högsta, som för den nya tidskriften fanns på jorden, var — naturligtvis — dagens "lejon", eller (rättare sagdt) dagens odödliga mellanting af örn och markatta: Voltaire. De första årgångarne äro, minst till hälften, inrymda åt ett omätligt beprisande af denne "gudomlige skribent" och firande af hans "dyrkansvärda namn". Utgifvarne intogo med nöje allahanda artiklar *emot* honom, för att få, i svaren, desto gällare uppstämma sina röster till hans lof. Hvem kunde skrifva förmycket till *hans* försvar och beröm? "Att Voltaire varit till, är utan gensägelse den mest lysande epoch för menskliga snillet. Det var uti hans tid, som man afskuddade sig skol-oket, för att uppodla förnuftet och öfverlemna sig åt nyttiga vetenskaper. Aldrig har filosofien gjort mera lyckliga framsteg hos alla folkslag . . . I hans Henriad såg menskligheten sig för-

*) Så t. ex. tvangs Milton efter Cromwells död att flytta på landet, hade der ledsamt, blef derför poet och skref *Paradise Lost*. Detta, och mera sådant, förtäljes i en artikel, enkom egnad att visa, "huru blotta tillfälligheter ofta frambringat stora män" (1781, N:o 35).

sta gången försvaras i vackra vers och sin rätt hämnad genom den poetiska vältaligheten" (o. s. v. 1780, N:o 154). Se här en profbit ur inledningen till en gränslös panegyrik, sammansatt af stycken ur La Harpes loftal; Kellgren ville i sitt förord ej stå efter. Att kalla Voltaire "qvick", är (såsom något alldeles för litet) en förolämpning mot "ett af de största snillen hvaraf menskligheten kan berömma sig, och hvars skrifter öfverallt på ett förtjusande sätt visa sin öfverensstämmelse med förnuftet" (1779, N:o 16). Ja: *la Pucelle d'Orleans* är i sjelfva verket blott en oskyldig snillets lek ("skrifven i hans yngre år för att roa hans vänner"), der visserligen "en hop alltför qvicka och fria utlåtelser kommit att inflyta; men de skandalösa äro ej af honom, utan inflickade af andra" (!!!). Liksom icke största skandalen i hela boken vore — just det hela; just grundtanken af ämnets behandling! — Derunder, till yttermera visso, en rimmad "Grafskrift öfver Voltaire", som underrättar, att

— när man till ett slut hans vittra mull begrafver,
Så hvilar han i bredd med Carlar och Gustaver.

Sannt är, att "af mycket ifrige christne hatas Voltaire för sina satiriska *bonsmots*, likasom en älskare ej tål den som talar illa om hans mätress(!); mången tror, att han, åtminstone såsom menniskovän, bort för allmän ro underlåta dermed; men han hade af sin *logica* blifvit bragt till öfvertygelse, att den sak, på hvars depens han egayerade sig, var mera till allmän skada, än allmän nytta" (1779, N:o 25). — *Sic;* det är dock upprigtigt taladt! — Ännu 1784 (N:o 225) berättas, till förkrossande af alla dem som djerfdes hysa betänkligheter om Voltaires hjerta, att den store mannen plägade "årligen, hvarje S. Bartholomei-dag, vara sjuk och sängliggande af hetsig feber; han mottog då inga besök, och hans domestiker darrade"; till den grad var "hans hjerta såradt af alla de styng, som religions-förföljelsen gjort menniskorna; och man tog sig noga till vara att ej nämna något derom, af fruktan att öka

hans plågor". Sagesmannen var en marquis, som 1777 gästat i Ferney, och tillade: "hans secreterare och hela hans hus har varit vittne till denna omständighet, i hela tjugu år". — Kan man se! — Desto begripligare faller sig, att Kellgren 1780 ej kände något mera lockande mål, än

att bli en Voltaires ära värd;

såsom det då hette i poemet "Samtal med Förnuftet;" der han ock, vid samma tillfälle, förklarade om naturen, att

Dess högsta skatter för min syn
Emellan Zulmas lakan visas *).

Redan häraf kan slutas, huru christendomen är anskrifven. I en uppsats om "svårigheten för en god christen att vara god poet" (1781, N:o 9), der endast hedendomen säges bjuda att "tänka fritt och uttrycka sig starkt", förebrås christendomen att äska en blott tro med lydnad och tysthet; att fängsla inbildningen, qväfva och utrota passionerna, förakta och afsky naturen och alla sinnliga nöjen; att undvika alla activa dygder och beflita sig om idel passiva. "Hedningarnes dygder bestodo alla i verksamhet och utöfning; de christnes grunda sig på försakelse, såsom tro, hopp, bön, tålamod, ödmjukhet, eget förnedrande o. s. v.; visserligen dygder af högre värde, än äregirighet, stolthet, med flera; men vida mindre fördelaktiga för poetens målning". (Stackars Calderon i *el Principe constante!* ja, stackars Shakspeare i Desdemona!) Åsigten kan synas äga frändskap med Schillers i "Die Götter Griechenlands". Det fransysk-artade i Stockholms-Postens är likväl, öfverallt liksom här, den större reflexions-ytlig-

---

*) I hans samlade skrifter, dem han redigerade kort före sin död, lyder den första versen nu:

Att blifva Snillets ära värd —

och den sista:

I Zulmas ömma blickar visas.

Båda ändringarna äro betydelsefulla.

heten och dennas plägsed att i sina anfall mot Bibel och Kyrka begagna ett gäckande, håniskt, halfskrymtande stridssätt, — ofta paradt med en lättfärdighet lika ofördragsam, som allt det öfriga såkallade fritänkeriet, mot hvarje (äfven den höfligaste) påminnelse. Tid efter annan togo nämligen flere hedersmän i landet — prester och icke-prester — häremot till orda: men de voro, om än stundom öfverlägsne i sakkännedom och bevisning, dock nästan alltid underlägsna i skrifkonst. Det var genom denna, som Stockholms-Posten fortfor att spela mästare. Så t. ex. öfver en from och lärd, men gång efter gång bittert häcklad Kyrkoherde Ekmark; för hvilken omsider en försvarare uppträdde (1781, N:o 67), som ganska träffande anmärkte: "Sannerligen är icke den qvickhet, filosofi, vitterhet, hvarmed Ni synes vilja göra *parade*, långt mera intolerant, än theologien hos någon kyrkoherde. Herr Criticus! Laga att edert snille och sinne blifva stadgade. Använd edra snillegåfvor till menniskors gagn. Gör någon verklig nytta i verlden!" Dylika skarpa läxor sparades icke. Redactionen mottog dem, tryckte dem — och dref gyckel med dem; åtminstone så ofta de voro skrifna utan talent; i motsatt fall blef man ond, beskärmade sig, ropade om skenhelighet, förföljelser o. s. v. Så förgrymmades man häftigt öfver ett (troligen) af Bergklint författadt genmäle, som sökte ådagalägga att christendomen, långt ifrån att för poesien vara menlig, leder henne till nya och ymnigare källor af skönhet. Men också blef der den förutnämnda uppsatsens auctor beskylld rakt fram, att i allmänhet vara en "Religionens hemlige undergräfvare", och tillika särskildt "i sina qvicka poemer plaidera för de behagliga och tjusande laster". I denne föregångares spår, men med enkom hänsyn till den sista punkten, insände någon annan en skrifvelse "till den Sinnliga Kärlekens Sångare" (1781, N:o 98): författad med mindre framställningsgåfva, men full af sanningar. "Många af våra bästa snillen måla sina miniaturstycken för Fröjas tempel med samma ifver och qvickhet, hvarmed de borde förherrliga kyskheten och dygden. Källorna till

det moraliska onda i vår tid äro: fylleri, hos de ringa; och en lösaktig sinnlig kärlek, hos de bättre". Hvarthän detta skall föra, upplyses genom exemplet af den ohyggliga skörlefnaden på det vackra Otaheiti, för hvilken de förnämste i landet inrättat en egen orden. — Märkvärdig erinran i en tid, då man eljest allmänt inbillade sig, att på Söderhafsöarne ha igenfunnit mensklighetens ursprungliga natur- och oskuldstillstånd! — Omsider tycktes likväl dessa och andra tidningens lyten behöfva ett slags ursäkt. Artikeln heter: "Reflexioner öfver Dagblad i allmänhet och Stockholms-Posten i synnerhet; öfver någonting och ingenting". Den är en af de qvickare, och tvifvelsutan skrifven af Kellgren sjelf; men innehåller egentligen blott: hvad skall man göra? sådan är nu engång "den stora läsande och köpande allmänhetens smak". En äkta tidningskrifvar-ursäkt!

Den urskuldar dessutom icke allt. Det är förmycket synbart, att ett icke ringa mått af egen förlustelse var med i spelet. Visserligen tillkännagaf ett "Avertissement", som är tillägg till Prospect-Nummerns yttranden, att man i detta blad, vid sidan af "mycket odugligt, som man kan hoppa öfver", också skulle få se "många starka och nyttiga sanningar", samt aldrig något, "som vore tydligt pasquill, eller annars så oanständigt, att bladet derigenom blefve vanhedradt eller ovärdigt hederligt folks läsning" (1778, N:o 9). Men — i denna samma nummer, med ett epigramm kalladt "den uppriktiga Makan", börjar den mängd af en viss arts infall och berättelser, än i vers, än i prosa, hvaraf de första årgångarne hvimla, och som länge öfverbjuda hvarandra i en slipprighet, ja ofta fräckhet, för hvilken våra nu gällande begrepp om anständighet häpna. Väl betvifla vi, att man för en af de utlofvade "starka och nyttiga sanningarne" ansåg t. ex. den kort derefter (N:o 16) meddelade underrättelsen, i hvilken kroppsdel "fruntimrens själ har sitt säte", — bekräftad på samma sida, och strax inunder, af en lika uppbygglig anekdot (allt, billigtvis, just i den nummer, som innehåller försvaret för *la Pucelle*

och grafqvädet öfver Voltaire). Men det ena med det andra fick dock passera såsom ett läckert skämt; och ännu mustigare läckerheter följde *). Näppeligen skulle någon af våra dagars tidnings-redactioner djerfvas trycka sjelfva det stycke, som bland alla dessa onekligen är det qvickaste och bäst gjorda, "Hjertat" af Boufflers (1780, N:o 202) med Voltaires svar derpå; oaktadt försvenskningens utmärkta och Kellgrens egen stämpel röjande skicklighet. De tusentals småhistorierna om hel- och half-liderliga fransyska herrar och damer, som i Galanteriets tideböcker vunnit ett dem värdigt rykte, löna härvid knappt mödan att omnämna särskildt. Förrådet af sådana var outtömligt; de tillhörde i denna tidning det dagliga brödet; och fortforo äfven långt efteråt, sedan den blifvit, i allt annat, skäligen ärbar. En doktor Bergström hade i en prestmötespredikan, hållen i Lund 1780, tillåtit sig — visserligen grofkornigt — utsäga: "aldrig har hordoms-synden varit så herrskande och äktenskaps-säng så besmittad, som nu; en förtida brånad, liksom inandad af den smittande luft man drager, gör unga barn till gamla syndare; skökor och horkarlar vilja icke längre engång dölja sin otukt under en utvärtes anständighetens mantel; de väldige på jorden hafva aldrig så sönderslitit äktenskapets helgade band; de äro Sodoms bröder, och böra snart befara Sodoms öde". (Vi ha upptagit blott de mildaste uttrycken.) Stockholms-Posten begrinade detta såsom fanatiska smädelser öfver tiden, lika oförtjenta, som plumpa. Men huru rätt den ärlige doctorn hade, bevittnas allrabäst af den ton, som den tidens mest lästa dagpapper (t. ex. Lunds "Välsignade Tryckfrihet"), och främst ibland dem Stockholms-Posten sjelf, älskade i slika ämnen; den är alldeles *à la Grécourt et Crébillon*. Det enda för Stockholms-Posten utmärkande häri var (dock långt ifrån alltid) en smula större finhet

*) Några få prof ur massan! Årgången 1779: Epigrammet i N:o 32. Årgången 1780: Infallet i N:o 65; Madrigalen i N:o 161; uppgiften om det nya hundslaget *Fleur-Hymen* i N:o 233. Årgången 1782: Epigrammet i N:o 295.

i vändningarna och språket. — Må man begripa, svarades der engång, att vi ställt oss till föresyn denna "Skaldernes vackra devis":

Le Poete doit être sage;
Pour ses vers, il importe peu:
Il n'aurait ni grace, ni jeu,
Sans un air de libertinage.

Devisen är lånad från Catullus och Ovidius; huru vacker den är, behöfver numera ej undersökas. Vi beklaga det tidslynne, som tvang hvarje popularitet-sökande dagblad att såsom oumbärliga läsbarhets-kryddor anskaffa en hop otäckheter, hvaribland många till och med sakna småqvickhetens värde; det tidslynne, då sådant, som nu svårligen kunde tryckas ens i vår sämsta publicist-maculatur, var godt nog för sjelfva den ledande och klassiska rikstidningen, — utgifven lika mycket för läsarinnor som för läsare, beräknad lika mycket på salonger och boudoir'er, som på ungkarlsrum och näringsställen. Men allramest beklaga vi, ej blott att de friheter, som vilja skyddas af den anförda devisen, förråda en så omisskännligt personlig författar-njutning, — utan, hvad värre är, att ändock bakom skyddsvärnet står — mindre en sinnlighetsdrucken och rasvill gamman, än ett allvar af det bedröfligaste slag; det samma, som i Kellgrens "Våra Villor" afkastar hela den leende libertinmasken och utropar:

O kärlek, som bland lifvets skänker
Den ljufvaste, den största är;
Som i en himmelsk vällust sänker
Det hjerta, som din låga när!
Hvad blefve du, om vårt begär
Sig endast till det sanna sträckte?
En brånad, spridd med blodets lopp;
En lusta, som behofvet väckte
Och njutandet ånyo släckte;

med mera derom yttradt i ett poem af skärande smärta, som har till thema, att alla våra sköuaste föreställningar äro blotta "villor", och att äfven de ädlaste dygder, äfven de största sjelfuppoffringar, sedda "vid sannings grymma låga, flyta från nit för egen vinst och väl". Det är, kort sagdt, ett förtorkningens, ett otrons allvar; den dystra frånsidan af Helvetii lära! — Och få voro de, hos hvilka, liksom hos Kellgren, ur denna sandöcken oväntadt uppsprang någon ny lifskälla, mäktig att omgifva sig med en plötslig oas af den friskaste själsblomning.

Hvem igenkänner icke, i en så beskaffad andlig luftkrets, de hitupp öfverflägtade smitt-ångorna från hertigen regentens, Ludvig XV:s, madamerna Pompadours och Du Barrys, Diderots och Holbachs tidehvarf? från det förbund, som egoismen af en förderfvad sinnlighet, i sin utmärgling ideligt jägtande efter nya retmedel, der knutit med egoismen af ett lika förderfvadt, men genom qvicka hugskott och vågsatser blänkande förstånd? från de *bureaux d'esprit*, der medlemmar af båda könen jemnlikt samverkade, i lefvernet som i läran, att genom materialism och atheism uppfostra menniskoslägtet till frihet? från bländsnillen, ej blott så pass storartade som Voltaire, utan ock sådana lumpna, i sjelfva Frankrike för ingenting ansedda, som dock till och med af en Fredrik II befunnos interessanta nog att upptagas i hans dagliga och närmaste sällskap? Varom billige! det behöfdes ett nästan öfvermenskligt mått af ädel naturell och jättestark vilja för att mot en slik tidsanda bevara sig oförförd. Och hvem förmådde det helt och hållet? Sjelfve den förste motstånds-hjeltens och motstånds-martyrens, sjelfve Rousseaus egen personlighet intygar bäst utsträckningen af giftets genomgripande verkningar. Hvad (i det längsta) gaf skydd, var endast en från umgängets såkallade högre kretsar och dagens litteratur möjligast fjermad belägenhet; der fanns ännu en fristad för helig tro och fromma seder. — Om vi påminna oss, att liderligheten var bragt i system af filosoferne (den Lockiska Empirismens carricaturer), så undra vi ej, att den var det af *la haute volée;* eller att den "goda tonen"

fordrade sedeslöshet i verser och romaner, när den t. ex. af ett par makar, som hade den barnsligheten att verkligt älska hvarandra (sådant hände ibland), fordrade att icke låta påskina det, utan åtminstone låtsa, frun att äga amanter, och herrn mätresser *). Blef man emellanåt, eller på slutet, ledsen åt alltsammans; började ett sådant lif ändtligen glänta på afgrunden af sin äcklighet och tomhet: då brast man ut i långa oder, alexandrin-discurser eller andra slags declamationer, som inbillade sig vara ganska moraliska; när de klagade öfver menniskotillvarelsens öde, och tviflade på Försynen, eller till det minsta funno hela dess verldsinrättning högst jemmerlig. — Tilläggas bör, att de svenska snillen, som lockades beträda samma stråt, sedermera, vid samlandet af sina skrifter, vanligen utmönstrade de foster af sin ungdoms vitterlek, hvilka förmycket buro lösaktighetens uppsyn. Blott Sjöberg, af Thorild kallad "den oskyldigaste af menniskor", hade ock det slags oskyldighet, att bland sina skaldestycken både upptaga dylika och på köpet bifoga nya. I sin "Minnesteckning" öfver honom säger derom hans gamle vän Leopold, — som äfven sjelf, i sina ungdoms-år, hade någongång offrat åt mode-tycket för *carmina priapeia:* "Väl kunde anföras, att flere berömde skalder hos andra nationer behandlat just samma ämnen; men det är bättre att ärligt medgifva sanningen! Att i allmänna skrifter vända osedligheten till skämt och rolighet, är kanhända något ännu sämre, än dess hemliga tillvarelse. Detta slag af poetisk rolighet var för detta, hos några skalder, en elak vana, härledd från vissa äldre italienska **) och fransyska ef-

*) Så berättas — jag menar, i den äldre Walpoles Memoirer — om Englands konung Georg II, att han äflades med att spela *Lovelace*, utan minsta lust dertill; att han, ehuru ständigt kär i sin sköna och snillrika gemål, aflägsnade sig från henne och höll (med invärtes afsky) fula, dumma mätresser: allt, för att uppfylla sin heders eller den goda tonens kraf, och ej sjunka för lågt under höjdlinien af tidehvarfvets finare bildning.

**) De, som här menas, voro då likväl, i Sverige, kända nästan blott genom fransyska bearbetningar; t. ex. La Fontaines lån från Boccaccio och Ariosto.

terdömen; men som synes böra hvarken försvaras, eller dömmas för strängt". Utlåtelsen är träffande; och äfven från oss vare fjerran, att "för strängt" dömma! Mycket kan tillåtas en Holberg, i hans äkta komiska behandling, och än mera en Shakspeare, en Tieck, en Bellman, i deras äkta humoristiska; men vi gå gerna längre: mycket kan också förlåtas en Heinse, i hans antik-artade natur-berusning, — ja, kanske jemväl en La Fontaine, i hans öfvermått af qvickhetens glädjeyra. Hvad vi fördömma, är den lek med osedligheten, som anställes af osedlighetens egen princip; — den smak för lättfärdigheter, der otukten sjelf, men såsom utbildad till reflexion, theori och afsigt, offentligt bespeglar sig med välbehag. Men huru vanskligt det är att i slika ämnen iakttaga den hårfina, ej sällan af La Fontaine sjelf utplånade gränslinien mellan honom och Grécourt; huru lätt, i följd deraf, det verkliga libertinaget har att masquera sig bakom, eller påstå sig vara, det poetiska: det bevisar den tid, hvars nattsida vi här skildra, genom en oräknelighet af originaler och copior.

Bredvid afguderiet för den Fransyska Vitterheten och filosofien, visar sig, i Stockholms-Postens första årgångar, ingenting så i ögonen fallande, som ett lika oinskränkt förakt för den Tyska. Obekantskapen med föremålet var dervid så fullkomlig, att sjelfva dess språk, då ännu, för utgifvarne tillhörde de okända. Åtminstone har man svårt att annorlunda förklara skrifsättet af en mängd namn på personer och orter, såsom t. ex. Suther (för Sulzer), Erlange (för Erlangen), Guillaume Pell (för Vilhelm Tell). Den sistnämnde möter oss i en "Anekdot" om äfventyret med Gessler; och likaså, i en annan anekdot, "den namnkunnige poeten Ariostes". Hvem varsnar ej den bokstafliga hämtningen ur fransyska journaler, och att man vid det italienska skaldenamnet velat visa sin egen sjelfständiga kunskap? Baumgartens definition på poesien citeras — men i fransk öfversättning: *c'est un discours parfaitement sensible* (1781, N:o 9). Missnöjd och förundrad, att Fransmän börjat på sitt språk öfverföra skrifter ur

Tysklands vitterhet, gör man 1778 (N:o 6) den anmärkning: "våra vitterhets-arbeten och vår theater torde dock äfvenså väl förtjena att hos Fransoserne vara kända *), som några Tyska rhapsodier". Ett par år senare begabbas en recension af Gjörwell, som hade fördristat sig i sin "Lärda Tidning" omnämna bröderne Stolbergs "Gedichte" med beröm, och med ett åtminstone halft förord för exemplet af deras orimmade metriska. "Recensenten", heter det, "ger oss i sin vanliga smak ett prof på den äkta poesien i några Tyska Grefvars orimmade verser", med bitar af "den sköna Tyska smaken"! Och vidare, om de orimmade vers-slagen: "de äro i sanning rätt beqvämliga, ty man behöfver endast fatta pennan och skrifva"; hvilket derefter bevisas genom ett sålunda tillverkadt Epigramm (1780, N:o 86). I samma uppsåt förekommer, något längre fram (N:o 132), en orimmad öfversättning af Horatii första boks första ode; putslustig nog, men röjande det fullständigaste obegrepp om originalets prosodi. Den ifrågavarande odens versmått är scanderadt i denna snurr-takt:

O min försvarare! o min behedrare!
Somliga roar att blifva neddambade
Vid carouseller på rännarebanorna o. s. v.

Oviljan mot orim hade föröfrigt uppenbarat sig liktidigt med Bladets födelse. Väl intog det i en af sina första numror — utan speglosor — en orimmad fest-ode af Bergklint i såkallad

*) "Man hade hoppats, att gref Creutz, som sjelf är en af våra största poeter, skulle förskaffa sin nation denna heder; äfvensom man förmodar, att vår store Rosenheim lärer i Tyskland utsprida Svenska Vitterhetens kännedom". Få läsare torde nu veta, hvem den "store Rosenheim" var: en poetiserande hofjunkare, som vid denna tid vistades i Tyskland på en diplomatisk beskickning, och efter sin hemkomst utgaf åtskilliga dramatiska försök i fransysk snitt. Med den af Stockholms-Posten honom uppdragna missionen, Tyskarnes omvändelse till Frankrikes och Sveriges goda smak, tyckes han dock, visligen, ej ha befattat sig.

"anakreontisk stil": men redan i nästa nummern, — just den der de "starka och nyttiga sanningarne" utlofvas, — följer, med anledning af den gamle hexameter-bråkaren Nicander, ett utfall mot hexametern öfverhufvud, hvari den fördömmes såsom osvensk och ofattlig för andra än dem, som "hafva tillräckliga öron". Icke stort bättre blef svenskheten af antikens versformer bevisad genom några andra vitterlekares, då och då gjorda, välmenta försök i samma väg: men sakens löjlighet borde dock upprepadt inskärpas; hvadan t. ex. ett Göteborgskt lectors-qväde till biskop Wingårds ära, annars icke dåligt, men affattadt i omvexlande hexametrer och pentametrer, omöjligen kunde slippa näpst (1781, N:o 146). Ett af den "goda smakens" axiomer var, att forntidens skalder kunde på vårt språk göras läsbara blott genom iklädandet af en sirligt parafraserande rimdrägt. Ja, ehuru detta axioms användande eljest vanligen inskränktes till Horatius, Propertius, Anakreon, ville man omsider med en utsträckning deraf civilisera den gamle barbaren Ossian; som mot slutet af 1781 (N:o 261) njuter första gången den heder att i Stockholms-Posten få en plats för sitt namn. Han paraderar der såsom författare af en "Ode till Solen"; det herrliga slutet af hans mästarqväde Carthon, som blifvit omstöpt (och på sitt vis ej illa) till en ode i arten af Kellgrens öfver "En Stadig Man". Samma år utbasunades med en triumferande anmälan den absurda bok om Tyska Litteraturen, som den store Preussiske Fredrik, i sin ålderdom, hade året tillförne utgifvit. Sådant var alldeles i sin ordning: ty man visste, om denna litteratur, ungefär lika mycket som han. Anmälningen begynner med dessa ord: "Åtskillige Journalister hafva i senare tider täflat att upphöja Tyska smaken; men de hafva dermed endast tydligen ådagalagt, att dem sjelfve fattades smak. Man kan icke neka, att ju Tyskland haft filosofer och berömlige lärde i flera vetenskaper; men vitterheten har der ännu ej kunnat komma till någon höjd. . . . En oveldig och kunnig domare måtte tillstå, att Tyskarne hafva ingenting att jemföra med Montes-

quieus Persiska Bref, Fontenelles Dialoger och *Pluralité des Mondes*, La Fontaines Fabler, Despréaux' Poemer, Corneilles, Racines och Voltaires Comedier, Voltaires Berättelser och *Piéces fugitives*". (Visserligen icke: men i stället — och just vid denna tidpunkt — Klopstock, Wieland, Lessing, Herder, Bürger, Goethe!) "En idkare af vitterhet, som vill söka sina mönster i Tyskland, går således ej rätta vägen. Om häruti förut varit någon skiljaktighet i meningar, så bör den dock ej hädanefter äga rum; sedan en monark, för hvilken inget slags ära är främmande, och som äfven förtjenar att vara lagstiftare på Parnassen, nu lärt oss hvad vi härom böra tänka" (1781, N:o 48). Så tänker ock *Journal Encyclopédique*, som här är den åberopade auctoriteten, och hvarifrån utdragen ur boken äro tagna. De bekräfta tillfyllest sanningen af några i en senare nummer införda mot-anmärkningar, dem en anonym hade insändt ur "Göttinger Anzeigen". Med tillägg, att man till och med i Berlin vågat sig fram med dylika, införas de dock egentligen till bevis på den höge författarens exemplariska fördragsamhet och aktning för yttrande-rätten. Såsom prof att ändock ej alla Tyskar stodo i smak lika långt efter Fransmännen, meddelas år 1782 en i fransyskt maner författad rimfabel af Nicolai.

Ännu i några bland denna årgångs första numror se vi en sammanställning af omdömen öfver Pergoleses *Stabat Mater*, aftryckta efter vissa tyska författare (mestadels Vogler), vanprydas af de gröfsta både språkfel och tryckfel. Desto angenämare öfverraskar oss att inom samma års gräns, i en af dess sista numror (296) läsa denna, af componisten Naumann föranledda, förklaring: "Jag högaktar hr Naumanns landsmän Tyskarne; jag känner Klopstock, Göthe, Wieland för väl, för att ej sättas i förundran och förtjusning af dem; jag erkänner Tyska nationens vida öfverlägsenhet i så väl componisters mängd som skicklighet; jag medgifver, att Tyskarne gå rätt långt i de sköna konsterna; — men i öfverspänning, i *extravagance* äro de alldeles odräglige". —

Medgifvandet är ej ett litet; om det bör anses för redactionens, veta vi ej: men i allmänhet synes nu ett tidskifte börja nalkas, der någon rörelse till förändring småningom vidgar hennes åsigter. Hon tillåter, under nyssnämnda års förlopp, en insändare yttra den längtan, att "landets vittra snillen" snart "ville åtaga sig att öfversätta den store Gessners dråpliga idyller, *The Nights of Young*, med flera sådana arbeten, på hvilka afsättning aldrig kan fela"; en annan, att meddela "Sapphos Död, försök till en imitation efter Gessner"; en tredje — som tycks vara den längre fram så beryktade Enbom *) — till och med ett försök till en metrisk öfversättning från Propertius; — och allt detta — utan ringaste anlets-dragning till grin! Sannt är, att mot Gessner och Young kunde den goda smaken utan möda bibehålla en någorlunda vänlig uppsyn. Den poetiska prosan hos den förre, så hof-messigt arkadisk, förtjuste ju sjelfva Fransmännen; och orimmet hos den senare (eller den såkallade "blankversen"), hvarmed en visserligen dyster och entonig, men ståtlig — och lätt till alexandriner omformelig **) — vältalighet var behäftad, kunde anses mera för en engelsk nyck (en *whim*), än för en i princip rotad förvillelse. Vådligare voro sådana på samma gång genialiska och systematiska allt-omstörtare, som Klopstock och Goethe. För mindre farliga höll man naturligtvis både Enbom och den "förnäme" Anonym, af hvars hand mars 1783 (N:o 132) mottog en orimmad öfversättning af Pindari första Olympiska Ode;

---

*) Här undertecknadt blott P. U. E ..., utsättes kort derefter, först under ett rimmadt "Sorgeqväde öfver en Älskarinnas död", och sedan framgent under allahanda känslosvallande och en smula Lidners-artade stycken, det fulla namnet Pehr Ulrik Enbom; näppligen tillhörigt någon annan, än den, som några år efteråt, i egenskap af Thorilds beundrare, härmare och vapendragare, förlöjligades af Leopold i visan om "Pehr Enebom". (Bland alla andra friheter der, tog sig Leopold också den, att göra mannens namn trestafvigt.) — Betraktad såsom ett i dåtiden vågadt begynnelse-rön, är den ofvannämnda öfversättningen ej förkastlig.

**) Se en (i sanning lyckad) början dertill, i tredje delen af Kellgrens Samlade Skrifter.

med en complimenterande not, som dock endast gäller öfversättarens personlighet *). Men i alla fall kan ej nekas, att efter året 1782 slungas i Kellgrens blad ej vidare så oinskränkt bannstrålar öfver Tysklands vitterhet, som ditintills: ehuruväl en stark antipathi mot Orimmet och Tyskheten ännu länge fortfar att skönjas; och särdeles i striden mot Thorild, der (till en början) ånyo allt göres för att bringa den orimmade versen i vanrykte, under det tillika "Passionerna" och "Nye Granskaren" betecknas såsom utgångna från Tyska inflytelser. Hvadan ock en med Stockholms-Posten närbefryndad parodisk flygskrift, kallad "den Nyaste Granskaren, Augusti 1784", stämplar Thorild såsom "en yngling med all sin ålders råhet, öfverlastad med Tyska glosor, Tyska tournurer och Tyska tankar".

I allmänhet kan mellertid sägas, att omkring midten af 1780-talet höjer sig Stockholms-Posten till en verklig förbättring af ton, innehåll och skrifsätt. Stigandet är, under de följande åren af Kellgrens ledning, påtagligt. Många omständigheter bidrogo dertill. De sammanfattas alla inom en enda: hufvudmannens egen sjelf-uppfostran till växande innerlighet och manlighet. Denna uppfostran befrämjades, af Thorilds hårda, men väckande, tillvitelser; af en utvidgad vitterläsning och småningom mångsidigare smak; af den från konungen honom uppdragna befattningen med stora nationala skaldeverk; och dessutom af de flerfaldiga tids-företeelser, som, under åren närmast före Frankrikes stora revolution, mer och mer stämde djupare sinnen till allvarliga begrundningar. Ganska liberalt tillåter han, vid den angifna tidpunkten (1784, N:o 280), att en insändare förafskedar hans och hans tidnings samfäldta förra period med denna, visst icke lenfärdiga, skrapa: "Jag har läst detta Dagblad från dess första början. Jag har sett det

*) "En förnäm herre, hvars lyckliga snille och fullkomliga kännedom af både äldre och nyare tidens vitterhet äro allmänt bekanta". — Hans arbete är, i sitt slag, märkligt och läsvärdt; maneret och språktonen påminna om Vala-qvädets fornyrdalag — stycketals till och med genom allitterationer.

passera genom tvenne åldrar: roat mig åt dess barndoms qvickhet; beundrat dess ungdoms snille; men, sjelf redan hunnen till mognade år, är min största förnöjelse, att omsider röja i dess innehåll det vett och den stadga, som tyckas mig utvisa att dess mannaålder ingått. — — Flygtiga allmänhet! Kitsliga, gamla barn! När skolen J engång vämjas vid det qvicka jollret utan smak och sanning, som flödar i edra papper? När skolen J engång blygas att finna en vällust i de stinkande försmädelser, som arghet och vanvett der utösa? — — Nu, då samhället öppnar på alla sidor de djupaste sår, dödliga om ej en snar och kraftig hjelp mellankommer . . . . vekliga allmänhet! och du ömmar ännu blott för Arietten i en opera? Lättsinnige skalder! och J sjungen ännu blott om Cynthia och Kärleken"? — Slutbannorna låta nästan som ett genljud af den då nyss förut afbrutne "Nye Granskaren".

Synbarligen hade denne bestraffare i sigte äfven den allmänna gossaktigheten af den nya vitterhets-domstolens kritiska beteenden; en olat, som icke ens med de angifna tvenne åldrarna fullt upphörde. De öfver allt behof täta gisslingarne af dåliga versmakare, med hvilkas till åtlöje framdragna rimkram tidningens numror öfverfylldes, voro, i grunden, intet annat än utbrott af samma djekne-kynne, som i allmänhet skydde intet tillfälle att visa öfverlägsenhet och göra sig lustigt. Kunde man finna förnuftigt att för en 1778 utgifven bok "om Christna Religionens sanning" afsnäsa dess författare (en doct. Wijkman) med dessa ord: "är du qvickare och vältaligare än Voltaire? lärdare och djupare än Bolingbroke? Hvem är mäktig mot dessa grymma jättar, som våga bestorma himmelen? Bäfva, svaga menniska! det är en Gud, som du djerfs försvara" (för de svaga menniskor, som anfölla, var ingen bäfvan nödig!); kunde man tillåta sig att begynna en nummer, att möta sina läsarinnors första ögonkast med ett infall sådant som "Ninons öppenhjertighet" (1779, N:o 286), — endast deruti ärbarare än de förut antydda, att det meddelas på ren fransyska: hvad behöfde man då genera

sig i afseende på sättet att behandla några för god fångst förklarade rimsmidare, en Flintberg, en Brunkman, en Bager, en Hanell? Flera kunde uppräknas; bland dem må nämnas den inom kretsen af Bellmans komiska personer upptagne "poeten Wetz", som tycks ha dött omkring 1780 (se 1781, N:o 132). Dylika figurer ansågos böra, "på dragande kall och ämbetes vägnar", gifvas till spillo åt ett spelöje, som åtminstone deri liknade de Homeriska gudarnes skratt, att det var outsläckligt. För allvarsammare betraktare (liksom Thorild) syntes detta oädelmodigt: ty de fleste af dessa sålunda näpsta, ja nästan alla, gjorde icke alls anspråk på någon vitter ära; näppeligen ens Flintberg, ehuru han hade sammanrimmat en opera-ballett "Adonis" och från Fransyskan öfversatt ett par theaterstycken. Brunkman lefde i all stillhet såsom en Östgöta-comminister i Gammalkil, men hade tillförne utgifvit ett par enfaldiga tidningar, och hyste underliga begrepp om svenska språkets stafning; Bager var en beskedlig grosshandlare i Malmö, som skref åtskilliga ekonomiska betänkanden (t. ex. om "Fäpesten") och bit-tals rimmade dem, i tro att dermed förhöja framställningens liflighet; Hanell, en Auditör, tillverkade en grafskrift (och kanske flera), men ådrog sig Stockholms-Postens uppmärksamhet egentligen derigenom, att han råkade vara Bagers systerson. Hvilket fynd!

Med undantag nästan blott af "Skaldebrefvet till Herr J. A. Fl—g" (1781, N:o 54), hafva de otaliga utfallen mot alla dessa poetastrer numera förlorat sin rolighet. Mest höll man sig till Haquin Bager, som äfven i Dagligt Allehanda då och då lät höra af sig. Han begick den oklokhet, att låta sin tids publicister reta sig till svar, i hvilka han än mera utbildade sitt maner, till deras synnerliga gamman; såsom t. ex. i denna "Replique till Götheborgska Veckobladen 1765":

Tavtologi insmygs visst i Theologi;
Hvad då, att jag oeconomiskt derifrån ej fri?

Men som floden uti sitt lopp
Böre vi snällt muntra opp
Syndarena ur deras förtviflan,
Näringarne ur deras förilan.
Jag har som svensk förnvurit ränker,
Men det allmännas väl påtänker,
Och tadelmästaren ej skänker,
När han af missförstånd framblänker.

Utan tvifvel har man redan häraf ett tillräckligt begrepp om mannens både poesi och hjertelag. Ännu enklare yttra sig bägge i följande lilla stycke:

Hyckleri,
Lismeri,
Sådant bort
Från allt vårt;
Skrifva redligt sannt,
Efter erfaret laggrannt;
Som en god Patriot, —
Ej något deremot;
Men alltid söka rikets väl,
Utaf godt uppsåt samt lif och själ! *)

Hvad han sjelf tänkte om sitt skaldskap, framlyser bäst af detta hans yttrande: "Min läsare! jag beder, att tu intet uttyder illa min enfaldiga och välmenande oeconomiska poesie; ty jag är ingen studiosus, utan en hans kongl. maj:ts och

*) För ro skull, må här ock anföras hans spådom om stegrad svårighet att få goda informatorer:

I andanom skådar jag
Sig nalkas en sällsammer dag,
Då vid Musernas här och regemente
Utgifvas skall ett nytt reglemente,
Hvars innehåll är: hellre crepera,
Än skamferas och conditionera.

... en kritik, som på den tiden ... högsta, kunde befatta sig med slikt och Bager en genom ett halft århundrade fc nighet, intygar, huru föga hon ännu sjelf från sin linda. Men till fullständigheten stiskt tidehvarf hörde, att man skulle äga ter, ej blott till en Flaccus o. s. v., utan en Mævius. Till en sådan symbol af de fann man namnet Bager ypperligt, — jen mets skull och den deri sjelfgifvet innebu att i årtionden genljudade sedermera rimpa ger (eller Bagrar och lagrar).

Längre fram blef Stockholms-Posten v lig att för sina sarkasmer erhålla föremål, ningen var mera både hedersam och int Flintberg och Brunkman efterträddes af ha och Enbom, samt i främsta rummet af h hvars fana dessa tvenne genast svuro; vid icke i egentligt sammanhang med dem, stäl lade "Exegetico-Philanthropiska" Swedenbor Bagers plats i de kritiska muntringarna märkvärdigare skriftställare, den förryckte, i het till en viss grad genialiske Matthias Enköping. Bager uppnådde, af ren nat... platthet ...

författa något skaldeqvad, plägade i brännhetaste sommar-middagsstunden utvandra ur staden och sätta sig på det i dess grannskap belägna Husberget, taga af sig mössan, låta solens lodrätt fallande strålar genombadda sin kala hufvudskål, och dikta under en slik omedelbar Phoebi inflytelse. Också lät han sig förljudas i en motsvarande högre chor, såsom t. ex. i dessa stropher af hans (femhundra verser långa) "Ode till Allmaktens lof:"

Ett starbrak; höstflod som utbrister;
Förskräcklig hafsgöl i sin bragd;
En ebb och flod; mullvads hemvister:
Dermed är makt å daga lagd . . .

En vigge slungar ner mot hajen,
Hän i guldkustens skygd förskymd.
Ett knall, ur molnet, till kölsvajen
I Östersjöens öppna rymd . . .

Ack! alltför täck är hagtorns-rosen!
Af berglin — oförbrännlig väf!
Ljuft — stjernors sken! Skön är turkosen!
Ett ädelmod — i detta säf!

Häri är dock en skymt af mening. Väldigare sjuder hjernans kokning i den åtföljande, fastän i prosa affattade, Dedicationen till Kongl. Vetenskaps-Akademien (der tillika en släng utdelas åt en Lundensisk criticus):

"Denna ode underställes Kongl. Akademien, då än i skrymslor kring afläg̊sne fjällhedar, ödslige från åldrarnes morgonstund; än kring skogsallmänningars hyddor, upplyste af torrveds tändning; än kringom törne-nästen hos söndersplittrad båt å Skånes flygsands-haf: en oförväntad domherre qvillrat olåt från det svalan, uppväckt ur fräken i Sommens vågor, våren bådat — intill dess höstens regnskur, som gaf fjäril sömn, löst spindels silfverknut, vid det hafs-svallens hvimmel lättades mot vintrens imm ur Venern — tills Enare-träsk bortsvimmat i snöfall och berg bottenfröso ofvan Torneå; innan is-skären utom Hvita Hafvet förkolnat skogstoppars

prakt vidt kring Östersjön allt uppå Åmberget; när, ikring Saimens fjärdar i flägtande norrsken under morgonstjernans glimm, enteter stimmade i isade bergspetsars lundar med skimrande rimfrost i sittrande blickar från Orions lutande axel. — M. J. Bjugg".

Fullständigast har man honom i hans vidtberyktade "Skaldedikt öfver Sverige", ett det vidunderligaste och mångbrokigaste chaos, i hvars virrvarr man dock kan inse så pass mycket, att det var ämnadt till ett lofqväde öfver Sveriges natur, sago-vishet och fornhäfd, samt att författaren var en ifrig beundrare af Eddorna och Rudbecks Atlantica. I noterna citeras, bredvid dessa, Dalins Svea Rikes Historia, Ovidii underrättelser i *Libri Tristium* om Geterne o. s. v. Ett af textens (jemnförelsevis) begripligaste ställen är en paraphras af begynnelsen till Völuspá. Föröfrigt kan till det hela någorlunda slutas från denna början:

Kom, snillebragd, som herrskar söderåt,
Och hän i öster — — der som byggs en båt *)!
Bestrid fixstjernor till att hvälfvas på sin stråt,
Hvars stråle hit fördröjt i himlar. Hvad förslåt!

Nu följer ett klarnande mellanstånd:

Lös Atlands dystra gåtor. Bryt det tvång vi äge,
Vid verldens norra gräns i Sveriges hårda läge,
Der grufsam vinter fängslar haf och ström,
Och der norrstjernan tindrar skär och öm.

Men omedelbart derpå en ny och desto rikligare solbaddseffect:

Hvar flygsand, flygrönn rasa;
Snödrifvor ytterst vasa;
Sprid kryddön Javas ånga; Siams fasa,
För nässla, som till enens tagg;
Isbryggas flärd; och ufvens agg;
Och sagors glam ej ikring kanelbrasa.

---

*) Hvilket i en not förklaras med "indianisk snäcka".

Förundransvärdast är, att, framför ett sådant poem, träffa så nyktra och lättfattliga rader, som dessa: "I djupaste underdånighet, för E. K. M:ts fötter, nedlägges, och E. K. M:ts höga hägn tillegnas detta ringa arbete. Med allerdjupaste undersåtliga vördnad och nit framhärdar intill dödsstunden" m. m. Man ser, att denna dedication ej blifvit författad på Husberget.

En tid var, då man ville göra Thorild till like af Bjugg, hvilken man påstod honom beundra och försvara. Det förhållande har dock Thorild med de nyss omtalta halfsnillen och vansnillen gemensamt, att de alla formerade mot den mäktiga Post-spiran en afsigtlig opposition, der enhvar offentligen uppsade henne all tro och lydnad, samt, enligt sin bästa förmåga, behjertadt satte sig till motvärn. Dervid må erkännas, att hon nu började föras med en värdigare hållning; och det utan afbrott för en qvickhet, som tvärtom förökades eller växte. Men ännu mångengång läto billigheten och det mogna besinnandet vänta sig fåfängt. Vissa strängare läsare anmärkte dessutom, såsom en osed från uppförandet under det första stadiet, en böjelse att slå sig ned på småförfattare och småverk, parad med en obenägenhet att vidröra de vigtigare inhemska; öfver hvilka vanligen iakttogs en tystnad, som, i fall den bröts, lät framslippa blott något i förbigående kastadt loford eller stickord.

Ett undantag från denna plägsed gjorde väl redan i första årgången det sätt, hvarpå Kellgren der (1778, N:o 11) använde en full nummer af sitt tidningsblad till granskning af dåvarande Upsala-studenten Leopolds nyss utkomna Ode öfver Kronprinsens Födelse, och sedan, i en lång kedja af numror, förfäktade sin kritik mot en från motparten insänd anti-kritik. Men de, som voro Kellgren afvoge, hyste derom sina egna föreställningar. De misstänkte då, att han ville qväsa eller stäfja en uppstigande möjlig rival; och efteråt, att hela denna kritiska bragd säkerligen hade blifvit ogjord, om han kunnat förutse den jemnhöjd, som den näpste studenten

... ... neurande offentlig
förutsätter, att, åtminstone inom Upsala m.
igde någon skaldefrejd. Denna ynglings-o
för sina flerfaldiga omogenheter, förkastad a
e och utesluten från samlingen af hans skr
yckes Kellgrens omdöme blifvit i fullkomlig
tadt. Det oaktadt har den verkliga snilledr
af ton, språk, versbyggnad så mycken höghe
ganska naturligt vann talrika läsares beundra
den nya naturliga följd, att hos dem väckte
recensionen och dess långa bihang en stor fö
de mest harmsne var den då i Lund studeran
har alltredan sett, hvad han derom skref till
1784, i en not vid den mot Kellgren rigtad
bedömde han denna granskning sålunda: "jag
kritik så blottad af smak och vett — — så
snille, impertinent och platt, som K—ns på
ännu 1792 (och just i en stridskrift mot Leo
bemälta ode vara, "i bildnings-styrka, kanske
af all Svensk Poesi". Hvad nu oss beträffar,
mar af den efterverld, för hvilken det ingen k
fatta denna strid opartiskt: så kan det icke u
Kellgrens kritik är åtminstone till hälften orät
ej heller förundra oss, att Leopold upptog d
som känner Svenska ...

hvars första åt en större allmänhet framgifna skaldeverk började och slutade med de stropher vi här anföra:

Uti det djupa lugn, som Vishet helgadt är,
Hvad gällt förtjusnings-skri till våra öron tränger?
Och hvilka blixtars sken sig bland de skuggor mänger,
Som lagrens löf kring Pinden bär?
Olympen röra, och Norden skallar
Af folkens sammanljud och krigets åskas knallar.
Tyst, yra, djerfva hop! J snillen, vaknen opp!
Ur edra grafvar gån vid glansen af ert hopp!
Den gud, som dag åt verlden skänker,
Den gud, hvars anda lifvar er,
På ljusets vingar stiger ner,
Och himlen sig mot jorden sänker.

Den unge skalden vänder sig nu till årets månader med en helsning, som sedan rigtas till November särskildt (den månad, i hvilken den nykomne prinsen var född):

Re'n ödet öfver oss sin bana öppnat har.
J, Tidens lätta barn, som, i det lopp J tagen,
Än, våra sorgers här i edra fotspår dragen,
Och än, ur gudarnes förvar,
De blida nöjen hämten neder,
Som le i edert sköt och flygta bort med eder:
Ho är det af er flock, som nalkas oss i dag,
Af tusen åldrar följd, som dyrka dess behag?
I glömskans djup sig qvalen välta,
Vid blicken af dess majestät;
Och molnen, under hennes fjät,
I perlor öfver fälten smälta.

Af de tvenne slut-stroferna är den ena rigtad till den store Gustaf Adolf, den andra till hans späda namne:

En telning af din ätt, en Prins utaf ditt
O, måtte han oss återgifva
Ditt hjeltemod, ditt hjertelag!
O, måtte hvar hans lefnads dag
En afbild af din himmel blifva!

Prins, hela Atlands hopp, och Vasars rena
Förmå ej denna röst, som sanning styrka
Din rätt är Svears thron; men vet, det sni
Att resa upp din ärestod.
Du synts: men verlden väntar mera:
Dö i din födslostund, om du ej lär regera!
Ack! fly för smickrets röst; sky blod och va
Du blir, af segrar, stor: men, genom mildhe
Prins, se det klot i rymden sväfva,
Som gjuter dagens rikedom:
Det skådar dig, det bär din dom;
Prins! blif dig värdig, eller bäfva!

Ännu i dag skall man finna dessa bägge st dess mindre hopar Kellgren jemväl öfver l tvenne förra en mängd förebråelser; af hvilk tids-recensent näppligen skulle göra någon a en oegentlighet ligger i orden:

bana, låter det denna öppna sig för våra blickar, till en ljusnande utsigt af vår framtid. Ej heller hade han beledsagat verserna

Tyst, yra djerfva hop! J snillen, vaknen opp!
Ur edra grafvar gån vid glansen af ert hopp!

med dessa Kellgrens frågor: "Hvilken är den yra djerfva hopen? huru kan man mana snillen att vakna opp i en tid, då de lyckligen arbeta? huru kan man säga att de äro begrafne, då de dageligen vaka vid Gustaf den Tredjes thron? huru kan man tala om deras nu först upptända hopp, se'n de så länge njutit sällhet och belöning"? Lika litet skulle han stämpla orden: "och himlen sig mot jorden sänker" såsom "en sådan omening, att den förtjente stå i en Tysk Opera"; eller förkasta uttrycket "molnen i perlor öfver fälten smälta", emedan "det vill så mycket säga, att det regnar"; eller finna en otydlighet i den önskan, att enhvar af den unge prinsens dagar "må blifva en afbild af Gustaf Adolfs himmel"; eller vid tillropet: "dö i din födslostund, om du ej lär regera", göra den platta anmärkning: "dessa ord hade passat i Dygdens eller någon dylik gudinnas mun, men af herr Leopold är det ett nog starkt uttryck"; eller vid de af Thorild rättmätigt prisade slutraderna:

Prins! se det klot i rymden sväfva,
Som gjuter dagens rikedom:
Det skådar dig, det bär din dom;
Prins! blif dig värdig, eller bäfva!

göra den ännu plattare (som fåfängt vill upphjelpa sin qvickhet genom en liten grimace åt Bibeln): "Man finner ej hvad en prins, som äfven blefve sin spira ovärdig, kan hafva att frukta för solen, mer än andra. Den skiner ju både öfver onda och goda. Man vet väl ändtligen att solen, så väl som stjernorna, skola med tiden falla ned på jorden, men det sker blott att bebåda oss domen, och auctors mening lär ej vara,

att en elak regent kan vålla verldens ändalykt". Äfven andra bland Kellgrens anmärkningar förekomma ganska oväntade: såsom t. ex. då han förebrår Leopold att ha kallat Gustaf Adolf "jordens vällust"; detta kan ingen eröfrare vara, emedan en sådan "alltid gör menskligbetens olycka, fastän han ock förde det rättmätigaste krig"; hvarefter hänvisas på ett "hr D'Alemberts yttrande", enligt hvilket nyssnämnde hjelte hade "med mera sanning" skolat kallas "Verldens skräck", eller åtminstone blott "Sveriges vällust". På ett annat ställe, der Leopold till liknelse använder syndafloden och den derefter i skyn såsom ett gudomligt skyddstecken satta regnbågen, skönjer väl Kellgren, att i dessa verser:

Så, när en trotsig ätt, med sträckt och hädisk arm
Ur öppna himlars sköt och vattnens afgrund kallar
De vilda böljors ras, som jorden öfversvallar
Och dränker fostren i dess barm —

talas om syndafloden; men förmodar, att med den "trotsiga ätten" menas — stormarne, och tillägger i sitt genmäle på Leopolds försvar, att man i alla fall icke kan "kalla med en arm". Detta sista påstår samme granskare, som dock annorstädes, då det gällde att mot en dylik honom förebrådd origtighet försvara sig sjelf (eller sin sång till Sergel), åberopar såsom skyddande klassisk förebild följande tirad af odediktarn J. B. Rousseau, om verldens konstrika inrättning:

Son admirable structure
Est la voix de la Nature,
Qui se fait entendre aux yeux;

der man alltså finner en byggnad som är en röst, och en röst som låter sig höras (eller förnimmas) af ögonen. Slikt kallade man hos oss, i en senare tid (till en del med skäl, till en del utan) "Phosphorismer"; och det är för sådana, som Leopold i denna kritik öfverallt agas. Kellgren behandlar honom der såsom en yngling i känsla öfverspänd, i fantasi oklar

och uppblåst, i metaphorer och öfverhufvud i uttryckssätt skrufvad, osammanhängande, oegentlig, dunkel, svulstig *).

Vare dock härmed hvarken sagdt, att alla stropherna af Leopolds ode motsvara i förtjenst de anförda, eller att icke mången af Kellgrens anmärkningar är fullt grundad. Den har, onekligen, flerahanda lyten i conception och framställning; der anträffas till och med ställen, hvilkas mening knappt ljusnar ens genom de uttolkningar, som den unge skalden sjelf gifvit i sin replik. Ett sådant är t. ex. då han låter

. . . . vid blixtars låga
Ett folk af hufvudmän på vundna verldar tåga,
Att helsa Svears hopp och Vasars späda son.

Kellgren undrar, "hvad det är för ett folk, som består af bara generaler; ty annat kan väl ej förstås med hufvudmän". Leopold upplyser, att med "hufvudmännen" förstås — "Ständerna, af hvilkas medlemmar en och hvar är hufvudman för den flock af hemmavarande medborgare, som uppdragit honom rättigheten, att i sitt namn styra och ställa med rikets angelägenheter". Vi kunna ej förtänka Kellgren, att han roar sig åt detta svar, och dessutom der saknar besked om de "vunna verldarna"; ett uttryck, om hvars rätta mening äfven jag är villrådig. — I sjelfva recensionen är han ändock minst obillig. Här erkänner han, att det granskade skaldestycket bebå-

*) Till yttermera bevis andrager han ock, ur ett annat af Leopold vid samma tillfälle författadt qväde "i Östgöta Nations namn", en stroph, som visserligen, — åtminstone i detta sitt enstaka skick, — förekommer något outredbar:

Inom denna borg af skyar,
Under dagens stjernas lopp,
Hvilket tempel flyter opp?
Himlen på dess spets förnyar
Ljusets flod så mild och ren;
Tusen solar, spridda, skilda,
I dess hvälfda resning, bilda
Sina verldars återsken.

dar "en författare af verklig förtjenst, och af hvars ungdom man äger skäl att vänta förbättring"; att der "saknas hvarken bildningskraft eller qvickhet", ehuru "bildningsgåfvan ofta liknar en feberyra och qvickheten en flågeld, och skalden ofta talar ett oredigt språk, som han icke sjelf begriper". Men när sedan Leopold, efter tre månaders stillatigande, i en till Stockholms-Posten insänd uppsats tog till orda att försvara och förklara sitt poem, blef Kellgren het, och behandlade numera sin unge motståndare med yttersta missaktning. Denne blef nu (N:o 66) stämplad rentaf till ett "rimkräk". Den sålunda uppkomna stridskrift-vexlingen, började i slutet af Februari 1779 (N:o 41), fortfar sedan, i en mängd af numror, ända mot slutet af Maj samma år (N:o 104): på det vis, att alltid på hvarje fortsättning af Leopolds replik följer en fortsättning af Kellgrens mot-replik; och med ömsesidigt lika stigande hetta. Att derunder misslyckade infall, barnsliga kitsligheter, snart nog också rama grofheter *) undfalla dem bägge, kan mindre förvåna, än att Kellgren, icke nöjd med att utmåla motståndaren såsom en galimathisk fantast, tillåter sig chikanera honom ej blott för hans ungdom och släta umgänge, ja för hans egenskap af student, utan äfven med de directaste antydningar om utsväfvande seder — i en punkt, der Kellgren visst icke gjort sig berättigad till moralpredikant **). Lustigt förefaller, att minen af en stor och afgörande öfverlägsenhet i ålder, liksom i umgängskrets, här antagen af Kellgren mot den

*) Ända derhän, att Leopold säger åt Kellgren: "man kunde utvisa ett ställe för min herres kritik, hvarest Tyskar och Svenskar kunde lika betjena sig deraf"; och Kellgren, i slutet af sitt svar, genmäler: "ni har doppat er penna i ett kärl, som man ej vanligen plär ställa på bordet".

**) Så anspelas t. ex. i N:o 104 på ett (såsom det tyckes) i handskrift kringlöpande otuktigt poem, hvaraf några rader anföras, och hvarom tillkännagifves utan omsvep, att Leopold der "afmålat sina egna seder". Denna Rhadamanthus-uppsyn satte Kellgren på sig, efter att nyss förut (N:o 98) hafva utstyrt sitt lättfärdiga griftqväde öfver "Mamsell Dubois" med en not, lika osmaklig som lång, och hvaraf han, i samlingen af sina skrifter, visligen bibehållit blott de sista raderna.

fyra år yngre Leopold, är alldeles densamma, som längre fram antogs af Leopold mot den tre år yngre Thorild. Föröfrigt har denna tvist sina synnerligheter. Ej nog dermed, att, ehuru bägge förde den anonymt eller såsom icke varande sig sjelfva, enhvar genast ändå tog den andre uppenbart för hufvudet såsom talande å egna vägnar (så Kellgren strax i sin första svars-bit); bägge betygade tillika, midt under stridens förlopp, i hvar sin nummer med utsatt namn sin ledsnad öfver den, sitt missnöje öfver sina försvarares sätt, och sitt beslut att med tyst förakt låta dessa munhuggas bäst de ville; hvarefter kifvandet ånyo lika obesväradt fortgick. Det hela är ett det åskådligaste prof af den vittra kritikens dåvarande puerila tillstånd. Endast derföre har jag här så utförligt berättat om en skriftvexling, hvilken, så haltlös den än var, kom att jemväl i Thorilds historia intaga en vigtig plats. Den väckte nämligen tidigt hans förtrytelse öfver ett granskningssätt, som bestod i ett så lumpet kalfatrande af hvarandra; och den gjorde honom, för en tid, i samma mån till Leopolds vän, som den, för en tid, gjorde Kellgren och Leopold till ovänner.

Svagheten af en sådan kritik, så omogen i sina omdömen öfver företeelser af samtidig svensk vitterhet, kunde ej bli sig olik, när den någongång företog sig att bedömma den äldre tidens. En i Upsala under professor Svedelii tillsyn utgifven och försvarad Disputation befinnes af Kellgren löjlig, liksom i mycket annat, så äfven deri, att den hade räknat Frese bland skalder af värde. Ännu några år längre fram (1785), sedan Leopold hunnit värfvas till bundsförvandt och medarbetare, se vi detsamma lagdt Regnér till last, och den arme Frese, i en uppsats af Leopold, ånyo framhafd att begabbas. "Man vet" (säges här på spe), "att liksom Trievald var en svensk Boileau, var vår store Frese en svensk Rousseau." *) Sannolikt nedlät sig ingendera, äfven under sin följande lefnad, att bevär-

*) Se "Nya Kritiska Anmärkningar till Utgifvaren af Svenska Parnassen", Stockholms-Posten 1785, N:o 272—274 (Det är, naturligtvis, odemakaren Jean Baptiste Rousseau, som menas.)

diga Freses Dikter med ett ögonkast. Hvad? om de kunnat gissa möjligheten af en efter blott ett halft århundrade kommande dag, då till och med "en af de Aderton" skulle påstå, att Jacob Frese är en *större* skald, än den fransyske styltgångaren? Utan tvifvel hade de trott verldens sista tid, eller åtminstone en ny "medeltid," vara i antåg.

Vid härmed gifna teckning af den ursprungliga Stockholms-Posten, bör kanske bifogas: att den, visserligen, icke *skrefs* af Kellgren ensam; men af honom allena *styrdes*. — Mot sjelfva karakteristiken bevisas ingenting af små undantag, der någon grannsynt efterspanare torde uppleta skymtar af högre och grundligare åsigter. Då man vet, att redan i de första årgångarne en och annan uppsats härrör från den både i christendomskunskapen och Tyska litteraturen mera hemmastadde Bergklint, kunna dylika spridda afvikelser från allmänna stråkvägen lätt förklaras. I årgången 1779 (N:o 69) läsa vi till och med en "*Ode till Christus*", undertecknad med namnet J. H. *Kellgren*. Den angifves vara en "öfversättning". Man kan ej tillbakahålla den fråga: hvarför träffas här under en *öfversättning* det namn, som icke, i denna tidning, plägade utsättas under skaldens originalpoemer? Var det en åtgärd, hvarmed utgifvaren ville högtidligt ådagalägga sin betviflade *christlighet*? — Men de fromma i landet läto ej lura sig.

Blicka vi nu från denna höjdpunkt ut och ned i den öfriga svenska Tidnings-verlden: så företer den allmänneligen en skepnad, som hade ärft, väl icke den politiska ohejden, men plattheten, osmakligheten, tölpigheten af den nyss upphörda "Frihets-tidens" slutliga förpöbling. Gifves ännu någon älskare af *vett*, som drager i tvifvel nödvändigheten och nyttan af Gustaf III:s revolution: då råda vi honom till det — visserligen heroiska — botmedel, att göra sig bekant med 1760-talets tidningar och flygskrifter; för att rätt lära känna den

ända, hvars oupphörliga stigande i förhetsning och förgrofning ändtligen under åren 1771 och 1772 uppnådde sin yttersta gräns. Om jag hänvisar blott till några på måfå framdragna ur högen, t. ex. Den förklädde Argus (1761), Den nya Svenska Argus (1767), Den Oveldige Granskaren (1767), Myssan (1769), Argi Tidningar (1771), Harlequins-Tröjan (1771), Tornväktaren (1772), Stockholms Sqvallerbytta (1772), Gå På! med gensvar: Håll och Stå! (1772), Ur vägen, ur vägen allt Pillerpack! (1772), Vet hut och skäms (1772), Karbasen (1772), så har jag kanske ändå, till större delen, förbigått de allra-sämsta; fastän de dåliga härmningarne af den ton, som Dalin sökt anstämma i Sveriges periodiska litteratur, äro lika många intyg, huru djupt denna ton var förstummad. Men redan de nämnda torde skänka ett mer än tillräckligt lystmäte. Uppdykandet ur en dylik mörja kunde blott ske långsamt. Väl får man i de tidningsblad, som framkommo under sakernas nya ordning, det nöje, att slippa se parti- och riksdags-frågor (bland hvilka äfven åtskilliga moderna) afhandlas — ungefär så som de afhandlas ännu; men denna njutning är ock nästan den enda man af dem kan hämta. Det Nyttiga blandadt med det Nöjsamma (1772, märkvärdigast genom en öppen tillgifvenhet för Carl XII och en halföppen för Görtz), Moraliskt Nytt (1774), Dykaren (1779), Couriren (liktidig), Hvad Behagas (1781), Granskaren (1782), Angenäma Sjelfsvåld (1783), Oskyldiga Tidsfördrif (1784), med flera sådana, gifva en alltför måttlig hugnad. Man kunde förmoda, att skämtbladet Hvad Behagas, såsom utgifvet af Bellman, skulle göra ett undantag; men dess skämt är mera sluskigt, än snillrikt *). Hugnaden växer ej, om vi med dessa ock sammanfatta de hufvudstads- och småstads-blad, som ägde en mera seglifvad tillvarelse. Bland dessa fortfor Dagligt Allehanda,

*) Vid nämnandet af de anförda tidningarna och ströskrifterna äro här endast begynnelse-åren utsatta. Många af dem dogo inom födelseåret, eller åtminstone under det följande.

att intaga främsta rummet. Det ville ingalunda gälla blott för hvad det egentligen var: ett för Stockholm behöfligt police- och annonce-blad. I trots af Gyllenborgs yttrande, att det hade uppvuxit "på Vitterhetens graf", spelade det alltjemt ett slags vitter rol. Med en smak, närmast befryndad med Nicanders och Bagers, men lika vänligt inrymmande Thorilds verser, som deras, blef det omsider en för både Thorilds och Swedenborgs anhängare beredvilligt upplåten försvarsplats. Vid den tidpunkt, då Thorild först uppträdde på sin kritiska bana, såg Dagligt Allehanda, bredvid sig och Stockholms-Posten, i hufvudstaden utgifvas ett Söndagsblad och ett Aftonblad. Det förra hade till syfte att med sitt innehåll samvetagrannt motsvara sin titel; det senare att genom allvarsamma medborgerliga uppsatser gagna en allmänhet, som just derför lemnade dem olästa. Det var ett af Creutz uppmuntradt, af en hederlig och förståndig Swedenborgare Halldin *) vågadt försök till en tidning i ädelt royalistisk rigtning. Konungen utlät sig dock genast om profnummern, i ett bref till Creutz, som hade skickat den: "veckoskriften är rätt bra, men jag fruktar att hon ej vinner debit: ty det är endast ovett, som roar vår allmänhet" **). Spådomen slog in; och visst är, att den höge spåmannens öfvertygelse syntes till fullo bekräftas genom ett hittills af oss onämndt blad, som vid samma tid och på samma ort utgafs. Detta, öfverflyglande både Aftonbladet och de öfriga, var likväl dertill så berättigadt genom sin utgifvares onekliga talang, att Thorilds loford, gifna vid tjugufem års ålder i prospekten till "Nye Granskaren", kunna, vid

*) Densamme, som i afseende på konungens olycksaliga kronobrännerivurm hade, under namnet Publicola, i Stockholms-Posten 1779 skrifvit ytterst frimodiga och än i dag läsvärda uppsatser; för hvilka han, efter en på flera vis besynnerlig process, omsider dömdes att — halshuggas. Karakteristiskt är, att Gustaf III ej gaf sig tillfreds vid tilldömmandet af något mindre straff, men genast benådade den lifdömde med fritagande från all bestraffning. (Jfr Gustavianska Papperen, D. II. sidd. 183—191.)

**) Gustavianska Papperen, D. III: 1, sid. 99.

jemnförandet med de samtida svenska dagpapperen, fullkomligt begripas.

Detta blad, som ej blott täflade i popularitet med sjelfva Stockholms-Posten, utan hos de såkallade "patrioterne" åtnjöt en vida större, var den tidens beryktade oppositions-organ: den från 1781 till 1784 lefvande "Välsignade Tryckfriheten". Det corrosiva element, som i Stockholms-Posten meddelade sig sådant det hade anfrätt den förnäma och fina sällskapsverlden, representerades här sådant det fanns hos plebejerne, med en redan sansculottisk, men ännu af konungamakten kufvad ilska. Utgifvaren var en afskedad major Peter Lund, som blifvit skild från tjensten för ett subordinationsbrott, men sjelf framställde sig såsom offer för blotta adelskapets företrädesrätt hos en godtycklig konungagunst. Han hade derom fört en rättegång; och sedan slagit sig på tidningsskrifveri, för att — hämna och försörja sig. Den bekanta Johnsonska satsen: *patriotism is the last refuge of a scoundrel,* fann här, i Sveriges litteratur, väl icke sin första, men sin första (på sätt och vis) lysande tillämpning. Lund var likväl ej en skurk, men en trashank; och — det måste medgifvas — en trashank med hufvud, med fyndighet i konsten att välja och lägga sina ord. Man såg derföre nu hos oss en gåfva, visserligen sedermera långt fullkomligare odlad, för första gången visa sig med någon grad af virtuositet: gåfvan att vara ovettig med grannlåter och smäda med loftal; gåfvan att på samma gång förtäckt och oförtäckt säga, åt och om hvem som helst, hvilken infami man behagar; gåfvan att med leende lömskhet gäcka lag och myndigheter ur en bokstafligt oåtkomlig ställning; kort sagdt, öppet skända utan att kunna öppet beifras. Väl uppskattas förr eller senare till sitt rätta värde den dervid erforderliga konst att, med behändig sammangjutning af en tiondedel sanning och nio tiondedelar lögn, offentligen ljuga på ett sätt, som länge gör all offentlig vederläggning omöjlig: men det egentliga syftet är dock vunnet; man har skadat så mycket man förmått, haft sitt uppe-

hälle deraf, ja förskaffat sig, utom kläder och föda, på köpet en liten endags-gloria af martyr och snille. Såsom vi sett, kan Stockholms-Postens eget programm lätt misstänkas för en smula ironi: särdeles när det jemnförs med ett spetsigt yttrande om Augusti Politik, som ett par år efteråt (1781, N:o 43) förekommer i en not vid en öfversättning från Propertius; ovedersägligen affattad i ordalag, dem Lund sjelf hade kunnat i sin tidning upptaga *). Men dylikt hörde man af Stockholms-Posten blott liksom händelsevis och så ytterst sällan, att det snart föll i glömska. Det hade dessutom aldrig der sin vederbörliga utstyrsel af gemenheter. Detta behof gick Lund

*) Hvem skulle vänta sig, att anmärkningen: "Propertius tillbragte sina första ungdomsår i mörker och fattigdom, och hade blott sina vers att tillskrifva den glans, som han utbredde öfver sin öfriga lefnad, hvilken högst räckte till fyrtio år", — kunde, ännu år 1781, af Kellgren fortsättas med följande tillägg: "Han erhöll i god tid det anseende, som plägar tillfalla de talanger, hvilka konungagunsten bringar i dagsljuset. Denna uppmuntran kunde ej fela Propertius, under en kejsares regering, hvars politik bestod framförallt deruti, att tillvinna sig ärans utdelare. Genom de ymniga välgerningar han lät vederfaras de lärde, qväfde han i deras hjertan patriotismens röst, och lockade sånggudinnorna på tyranniets sida. Propertius hade så många flera anspråk på tyrannens nåd, som hans själ, af naturen böjlig, kunde både sänka sig ned till smickret och upplyfta sig till satiren. Jag säger "upplyfta sig" till satiren: emedan det ej skulle fordrats mindre hjeltemod än talang, att trotsa i ett poem en afgud, som upphöjt sig på Romerska frihetens ruiner. Denna det uppstigande snillets böjlighet kunde ej undfalla den forskande Mäcenas, hvars hela verksamhet endast var sysselsatt att förskaffa sin herre lysande smickrare. Han gjorde försök att draga Propertius in på Epopeens bana, med villkor att välja Augustus till sin hjelte; men skalden vägrade ständigt". Knappast kunde det undfalla honom, att detta skulle tydas såsom syftande på honom sjelf och Gustaf III. Var det hans afsigt? Ville han dermed, ehuru eljest denne monarks lofsångare och pensions-tagare, ådagalägga både sin sjelfständighet och monarkens högsinnighet? Eller var det verkligen blott ett oskyldigt instämmande i det då (liksom ännu) gängse ytliga sättet att bedömma Augusti karakter och ställning? — Lyckligt vore för både Augustus och Gustaf III, om ingenting värre kunde dem förebrås, än att hafva "upphöjt sig på ruinerne" af hvad man, vid deras uppträdande, i Rom och Sverige kallade "frihet".

till mötes; det var gemenhetens politiska ironi, som han gjorde till lifsandan af sin tidskrift. En hväsande orm slingrade der alltigenom under blommor, som (med flit) öfverskylde den så glest, att den ständigt var synlig för allas ögon. Redan i N:o 1 heter det: "Sedan den i en välsignad stund välsignade regerings-förändringen gick för sig, hafva skalderne ej annat att sjunga än det Allmännas röst, Nåd, Rättvisa, Mildhet, Ömhet, Menskligbet och Huldhet ifrån Thronen". Ett älsklings-thema är "Regala Bränvins-inrättningens lycksalighet i Sverige". Man bör "i ett särskildt arbete afmåla närvarande bränvins-författningars inflytning på allmänhetens välmåga, huru de lemna finance-kroppen de varaktigaste underhålls-styltor, fylla den så länge öfverklagade stats-bristen och rycka riket ur sin förra vanmakt" m. m. Ett ungefär fullständigt profstycke af det hela, i afseende på Välsignade Tryckfrihetens ställning till konungen, är N:o 4 med sitt "Bref om det florerande Stockholm, ifrån en handelsman i en liten uppstad, till sin svåger grossören N. N. derstädes". Efter en den ståtligaste skildring af fäderneslandets och hufvudstadens sällheter, der, bredvid krono-brännerierna, nationala klädedrägten, operan, spektaklerna och theater-truppen figurera, slutar det med följande "*P. S.* Gud låte er, J Stockholms-bor, kunna bära all er lycka! Högmodens intet; huru gick det med det stolta Tyrus, när alla verldens skatter och herrligheter liksom öfversköljde det? — Käre svåger! skicka mig listan på alla dem som cederat bonis af borgerskapet i år; förlåt jag besvärar; Adieu". Ett af de krigsknep, som roa Lund mest, är att beskjuta konungen med masquerade batterier, hämtade ur Roms historia, från Triumvirernes och Imperatorernes tid. Icke nog med "Bref från Brutus till Cicero om Cäsar och Octavius", med ofvanskrift: "Detta är en lectur för den nuvarande fria Svenska generationen, styrd af Förste Medborgaren" (de bägge sista orden äro tryckta med capiteler); icke nog med "Bref till Nero från Seneca, som kostade hans lif": läsaren

undfägnas äfven med en mängd porträtter eller karaktersmålningar af gräsliga romerska tyranner, än Tiberius, än Caligula, än Nero, än Domitianus, än Heliogabalus; alltid, hvilket än namnet må vara, så tillställda, att man vid läsningen måste genast tänka på Gustaf III, eller i den afmålade se honom åsyftad. T. ex. Tiberius gaf vid sitt regerings-anträde stora förhoppningar, bemötte rådet och folket med aktning, kallade sig "förste medborgaren af ett fritt folk", påbjöd allmän tal- och skrif-frihet, lät sedermera förklädningen falla, afdankade de gamla ärevärda rådsherrarne, omgaf sig med unga villhjernor dåliga till hufvud och seder; Caligula vurmade för skådespel, slösade stora summor på aktörer, muntrade pöbeln med fester der han lät utkasta silfverpenningar och matkorgar, trodde sig vara gudomlig; Heliogabalus var till allmänt åtlöje veklig och yppig i sin drägt m. m. Hvilken lag kunde antasta för sådant? Hvad vore billigare, än att den arme, misshandlade Lund finge åtminstone i fred sysselsätta sig med att porträttera Romerska kejsare? Den afmålade var, såsom tydligen stod tryckt, Tiberius (o. s. v.); dragen kunde uppvisas hos Svetonius, Tacitus, med flera; ville någon åklagare säga: "men der syftas ju ögonskenligt åt vår nu regerande allernådigste konung", så blefve dymedelst han, och icke Lund, majestäts-förbrytarn. — Föröfrigt var denna tidning, ehuru i främsta rummet, likväl icke blott och bart en politisk. Den ville jemväl öfverhufvud visa nitälskan för de då gängse begreppen om upplysning och fördomsfrihet, samt dervid vara ett i allmänhet underhållande blad, och i ej ringa mån vittert. Den öfverflödar af Verser: vanligtvis ej sämre, ganska ofta bättre, än de flesta i den tiden skrifna. Lund sjelf gjorde dylika. Hans poesi har jemntupp hans prosas förtjenster och lyten: under mycken ostädning, en viss liflighet, *verve*, lätthet, drag af qvickhet, någongång af känsla; men en allmännelig utmärkelse af slurf och slöddrighet, en afgjord brist på höghet i lyftning, på renhet i stämning och

smak, vårdadt språk, sedlig hållning och värdighet *). Oväntadt kan då ej vara, att här öfverallt finna inströdda lockbetar af den tillförne omtalta arten: versbitar, stämplade af en sköraktighet, mestadels oförsyntare än Stockholms-Postens, men ofta, i sin grofva cynism, ingalunda oqvick. Troligen härrör deras flertal från sjelfve utgifvaren. Men med slika kryddor biträdde honom äfven ett par ojemnförligt högre och rikare snillen; män, om hvilka måste sägas, att de i någon mån delade, om ej hans politiska, dock hans moraliska sansculottism. Synbart är, att hans tidning blef oftare med vers, än med prosa, understödd af andras bidrag. Man igenfinner der många af Lidners ungdomsdikter och gessneriserande idyller, jemte ett och annat stycke af Bellman. Vid ett enda qväde, ett naturbebeskrifvande, frestas man att tycka sig igenkänna författaren till "Dagens Stunder". Misstager man sig ej deri, så kan förhållandet blott på det vis begripas, att denne, som dessutom alltid var fryntligheten och artigheten i person, hade af Lund blifvit öfverhopad med tiggeri och skänkt honom ett stycke vers såsom allmosa. Af sig sjelft förstås, att politiskt grin är ett mål, hvartill Välsignade Tryckfriheten flitigt använder sin verskonst; äfvensom att något annat begagnande af vitterheten, än till åtel för prenumererande själsfränder, näppligen kommer i fråga.

Att bakom Lunds opposition förmoda en djupare afsigt och plan, än den redan angifna, vore att göra honom förmycken ära. Hunger är det, af honom sjelf, ohöljdt framställda grundmotivet. Visst blandar sig deri retelsen att skymfa den mäktige så långt och så länge ske kunde; att skratta honom och hans anhang upp i synen; att bespruta dem med galla och bibringa dem gallfeber. Mera lyckades honom detta

*) Betydligt förmånligare skulle vårt omdöme öfver hans skalde-anlag utfalla, om vi finge antaga, att han diktat den innerligt täcka "Landtvisa", som förekommer i N:o 62 af årg. 1781: ett af de behagligaste svenska poemer från denna tid. Hon skulle kunna vara af Bellman; men finnes ingenstädes upptagen bland dennes qväden.

med konungens högste ämbetsmän *), än med konungen sjelf; som hade till sed att aldrig taga illa vid sig öfver sina fiender och att unna dem en tids spelrum, tills han omsider fann godt att kasta sig öfver dem med ett lejonsprång. Men handtverket var dock ett lustigt, och gaf tillfälle att derjemte äfven roa sig på bekostnad af åtskilligt annat. Likväl säger han rent ut, gång efter gång (och i sådant talar han upprigtigt), att han drifves af svält, att han vill nedlägga pennan om han får sin nödtorft, att han gerna kan, när som helst, tiga — för hederlig vedergällning. Och likasom han antyder detta utan all blygd, så tigger han ock oupphörligt om prenumeration, om köp af lösa numror, håller i alla möjliga skepnader jagt efter afnämare, och klagar att ej ha tillräckligt många. Näpna äro hans påfund att utbjuda sin tidning i andra tidningsblad. T. ex. i Stockholms-Posten 1781, N:o 283, med följande anmälan: "Nästa Måndag, eller den 10 December, utgifvas på engång fem numror af Välsignade Tryckfriheten. Då ämnet är frivolt och ganska verldsligt emot det i N:a 49 och 50, så ser man med grämelse, att tilloppet eller debiten blir obetydande; ingen anstalt är derföre gjord till trängselns undvikande i hr Runemarks boklåda, der dessa bladen särskildt endast finnas till köps". — Så fortgick spelet; tills omsider alltsammans (hvad han bort kunna förutse) tog en ända "med förskräckelse". Konungamakten hade genom Gustaf III ånyo blifvit någonting, hvarmed det ej gick alltför länge an att narras. Redan en gång bragt i klämma,

*) Särdeles med Creutz (se de Gustavianska Papperen); hvilken slutligen, skrifvande till konungen, utropar: "Den infame Lund! Han continuerar med sina blad, uppfyllda af etter, men så slugt skrifna, att justitiecancelleren ej kan attaquera honom. Det var en beklaglig stund, då E. M. samtyckte till tryckfriheten". Hvad han derpå tillägger: "Här i landet kan man aldrig nyttja något med moderation", må än i dag tåla att besinnas. — Långt förut hade Höpken yttrat tvifvel om nyttan af konungens Tryckfrihets-förordning, och frågat: "Hvar äro de herrliga och uppbyggliga verk, som denna förordning skulle uppväcka, eller som behöft dess beskydd för att kunna visa sig i dagsljuset"

och derefter en tid fortsättande sitt blad under det omvända namnet "Tryckfriheten den Välsignade", lyktade han ändtligen sig värdigt: med att låta sig skrämmas af hotelser, och för en liten drikspenning *) — kanske årlig — afstå från sin fabrik. Den upphörde med den 22 April 1784. Åtta år förgingo, innan man hörde vidare af honom. Möjligen hade han sin hand med i någon eller några af de anonyma skänderamsor, som utgöra det mesta af dessa års handskrifna oppositionslitteratur; hvars nedriga ilska, hindrad att andas ut i tryck, med detsamma hindrades att på ett för Gustaf III:s minne förmånligare sätt bortdunsta efter en flygtig luftförpestning. Hans offentliga bana förblef slutad. Väl uppträdde han, efter konungens död och kungörandet af hertig Carls Tryckfrihetsförordning, med än en fortsättning af sin fordna tidskrift. Sammanfattande i sin nya titel bägge de förra, kallade den sig nu: "Välsignade Tryckfriheten och Tryckfriheten den Välsignade". Men den utföll matt, synes ej haft framgång, och lefde blott under senare hälften af 1792. Måhända dog han sjelf vid denna tid. Blott så till vida är han i det yttersta sig lik, att han äfven här framstår hungrande, processande, tiggande; det sista hos hela verlden: hos allmänheten, hos Stockholms borgerskap, hos hertigen regenten.

Mellertid, hurudana än mannens bevekelsegrunder månde vara, låg dock, under hans styrkas dagar, öppet i ljuset för hvarje opartisk, att i hans blad ändå — och stundom äfven i allvarlig ton — verkliga sanningar blefvo sagda. Detta, och skådespelet af det personliga mod att uttala dem i åsynen af en hardt nära enväldig konungamakt, var hvad som slog an på Thorilds unga sinne; så, att denne, som likväl i ett bref

---

*) Se, i de Gustavianska Papperen (D. III: 1, sid. 104), Schröderheims berättelse till konungen om sitt med Lund hafda samtal; hvarvid denne hade "fattat honom om lifvet, anropat konungens nåd och förlåtelse, och bedyrat sig vilja genast upphöra att skrifva, blott han sluppo svälta".

till Heurlin *) visat sig ganska klart inse Lunds rätta halt, i anmälningen af sin "Nye Granskare" kallade hans Välsignade Tryckfrihet "det nu vigtigaste af våra blad, och rikast märkt af en stark och träffande sanning" **), — ja, tillade ännu en och annan berömmelse, svårare att försvara. Men till något deltagande i det prisade bladet kunde Thorild ej beqväma sig. Han var dertill, oaktadt all sin demokratism, en förmycket förnäm natur. Hans enda bidrag blef en på prosa gjord tolkning af ett stycke ur Young, hvilket Lund — som ville närma honom till sig — hade bedt honom för sin tidning öfversätta. Det finnes i dubbelnummern för den 19 Febr. 1784, med en förutsänd inledning af detta bref "till Förläggaren" ***), hvari man strax igenkänner auctorn.

Min Herre! Jag har funnit något som rört mig, i den kärlek ni betygat för följande stycke †) af den vise och odödlige Young ni gifvit mig att öfversätta. Jag har ännu knappt hälften af er och betraktelsens ålder: men jag älskar de djupa och starka rörelser; och jag fattar en vördnad för de själar som älska dem. Ni har visat er hafva känslor af en värdig man (?), medborgarens, det smärtade starka hjertats. Ack! har jag tänkt: visst har han ock den kloka, intill sig sjelf gångna och betraktande menniskans. Det är ej rätt, att man misskänner lifvets fördelar; men jag tillbeder den storhet, som är öfver dem alla. Ert mått af olyckor och erfarenhet har varit nog, att om dem gifva er ett manligt begrepp. Detta vill ni bibringa edra läsare. Ack! det är förloradt. Springa de ej efter en sida, der de tro, att någon vettig arghet skall ligga? Vilja de hafva något annat, än det, som smakar af verldens nya: kabalen och lågheten? Det goda och lärorika vett, den höga och träffande

*) Jfr. sid. 62.

**) Märkligt är, hvad Thorild härvid bifogar: "Men nu denna Tryckfriheten, hvad lycka gör den? Huru många af er läsa den? J villen gerna; men en skilling för ett ark vett — det som J så litet kännen er behöfva — är något betänkeligt". Får man taga efter bokstafven denna bekräftelse på Lunds egen ofta upprepade klagan: så vittnar den, att opposition och rabulisteri, ehuru omtyckta, då ännu ej hunnit bli fullt lönande yrken.

***) Att bakom denna titel den verklige utgifvarn masqueras, var en följd af de inskränkningar, som den år 1774 utlysta Tryckfriheten börjat undergå.

†) Det har till öfverskrift: "Tröst emot Dödens fruktan".

sanning, som *någon gång* utmärker ert blad — — är *icke* det de söka. Men det är ädelt, att ni vill *tvinga* dem till något bättre. Visserligen skall ni träffa några få mognade själar. De andra — dessa, som alltid ropa att "det är *för högt*", att de "ej *förstå*", skola dock kanske uppmuntras att skaffa sig ljus, och röras af den manliga äran, att hafva de begrepp och känslor som tillhöra en värdig menniska.

Lund tackar i en not för öfversättarens goda tanke om hans afsigter. Men hvem skönjer ej i detta beröm ett blott till hälften förtäckt tadel, förenadt med en antydd önskan, en uppmaning, att bladet skulle hädanefter fortsättas i en ädlare anda?

Hammarsköld säger, att Lund var en "bland de författare, hvilka af sin samtid betraktades såsom anhängare af en Thorildisk skola." Hvad med något skäl så kunde kallas, hade dock knappast hunnit formera sig, då Lund redan afträdde. Näppeligen tillhörde denne någon annan skola, än den stora rabulistiska fribytar-skolan, som i alla tidskiften är temligen den ena och samma. Väl röjer sig dervid, att han var obelåten med Gustafs hofskalder — men af ett missnöje, mera politiskt, än ästhetiskt; att han gaf Stockholms-Posten snärtslängar för dess kritiska uppförande och särskildt för dess orättvisa mot Leopold — men ändock med större artigheter, än en afgjord Thorildian skulle tillåtit sig; öfverhufvud, att han med Lidner, Bellman och Thorild stod i något slags personlig förbindelse — men just med den sistnämnde i den *minsta*. Att han ur Tessins "*Bref till en ung Prins*" tyckes med välbehag införa ett stycke, der denne (märkvärdigt nog) yttrar skrupler dels vid de "tre uniteterna", dels vid åtskilligt annat i den äldre Franska smakskolans dramaturgi, skulle kunna bevisa något; om det stode i ett blad af annan karakter. Ingenting gör troligt, att en man, som visat sig så litet i allt annat äga något genomtänkt system, skulle haft ett sådant i vitterheten.

Ärligt nog har han målat sig och sitt dagpapper i ett stycke vers, der han, icke långt före dess upphörande, lät "Satirens Genius" förrätta en allmän mönstring af Stockholms dåvarande Tidningar, inför "Modets Gudinna", i hvars tempel de

(eller deras utgifvare) samtligen önska inträde. Det ser temligen ut, som hade Modets och Minnets Gudinna för honom varit samma person. Hans Tryckfrihet skildrar sig der sjelf sålunda:

En krigsman inom skranket rider,
Som pröfvat nog de gyllne tider;
Och efter björnar — hvilket skall!
Hur sanning här med dikten blandas!
Hur fången idel frihet andas!
En planta lagerträd — En skog af rutten tall.
Den följer här i denna raden —
. . . .
Här Snillets tempel syns bredvid Apollos stall.

Af hans omdömen öfver de andra, må följande bitar fullborda belysningen af hvad i den tiden var dagens litteratur. Om Stockholms-Posten yttras:

Posten nu i hornet tutar,
Och satiren gläder sig.
Billigt nog han börjar krig,
Men dem sällan billigt slutar.
Afund och en liten hämd,
Vitterhetens fackla läna;
Nödgas snillet ilskan tjena,
Ack, hur lätt blir smaken skämd!
. . . .
Utan skillnad och med våld
Liljan hop med tisteln blänker;
Så man Posten blandad ser
Af det sköna och det fula.

Honom sätter satiren dock, med tre djupa bugningar, öfver alla de föregående och efterföljande i templet. Åt Afton-

bladet "gäspar" Gudinnan. Åt Dagligt Allehanda säger hon:

Du dela skall den helga lager
Jag redan skänkt åt Haquin Bager,
Din kassas saknade poet.
Jag dig ock här ett rum vill unna,
På det du städs må vittna kunna
Om våra tiders vitterhet.

Efter detta tal "admitterade nu Gudinnan, i allt sitt majestät, Posten till handkyssning. Han var både den förste och siste, som njöt en så oerhörd distinction. Hon yttrade sig tillika i dessa allranådigaste ord:

För blandsäd af det vittra, sköna,
Jag på din åker växa sett,
Skall med de kransar jag dig kröna,
Som fordom skänkts åt smak och vett.
— — Men unga snillen vet att skona!
Ack! Gif dem dock ett lagerblad!
Gack bort, att Leopold försona —
Och jag skall vara dubbelt glad."

Härmed slutar mönstringen. Ehuru i Stockholms-Posten redan 1781 (N:o 234) ett poem af Leopold *) finnes aftryckt, ser man dock häraf, att det goda förståndet mellan honom och Kellgren ännu ej hade börjat; också skall det följande visa, att spänningen fortfor ända till 1785. Och liksom här Leopold gäller för en åtminstone vitter oppositions-man: så är ock tvifvelsutan Thorild, ehuru onämnd, menad ibland de "unga snillen, som borde skonas."

---

*) Till en vän vid dess inträde i Andliga ståndet.

I dessa ställningar och förhållanden befann sig, vid Thorilds första uppträdande, dagens svenska litteratur: sådan, som den omedelbart sammanhängde, dels med den samtida högre och högsta, hvars utförligare skildring vår föregående afdelning gifvit, dels med den samtida lägre och lägsta, åt hvilken vi nu skänkt ett ögonkast. Det var i ena rigtningen Stockholms-Posten, i andra rigtningen Välsignade Tryckfriheten, som utgjorde sammanhangs-länken. Sedan vi af nämnda litteratur skådat den sida, som företrädesvis motsvarade hofvets och de förnämas tänkesätt, blef det oss nödvändigt att jemväl egna en icke alltför knapp betraktelse åt den sida, som företrädesvis motsvarade just det såkallade "folkets"; emedan Thorild alltid har ansetts för hvad han sjelf ansåg sig vara, en "folkets man". Det torde nu finnas begripligt, att han med ingendera sidan kunde rätt förlika sig; och att således, om han än från det senare hållet vann de flesta sympathierna, hans väg till dem måste bli en honom alldeles egen.

Den måste det så mycket mera, som hans sinnesrigtning och verldsåsigt hade någonting både så gemensamt med och så afvikande ifrån alla de tänkesätt, mellan hvilka hans samtida landsmän voro söndrade, att hvart och ett af dessa mötte i hans ett visserligen stundom liknande, men i det hela främmande och (mer eller mindre) motsatt. Med Kellgren och dennes medbröder delade han enthusiasmen för vitterhet, för poesi, för vältalighet; men förkastade deras trångt åtsnörpta föreställning derom, det på godtyckliga öfverenskommelser hvilande af deras smaklära. Med de för dagen tongifvande delade han det fria tänkandet i afseende på religion och christendom; men harmades öfver dess allmänna ytlighet, lättfärdighet, hjertlöshet, ofördragsamhet. Med de då gällande sinnliga erfarenhets-filosoferne delade han deras vädjande till natur och verklighet; men hatade det i deras vishet egoistiska, materialistiska, mechaniska, det i deras beteenden sektartade och vrånga. Med de fromma i landet, ja med samtliga de bättre bland deras prester och theologer, delade han den djupa aktningen för

all uppriktigt evangelisk själsstämning, den heliga vördnaden för all sann andakts ingifvelser och väckelser; men ömkade sig åt deras orthodoxa slafveri under bokstafligt uppfattade myther och tanklöst besvurna formler. Med sin konungs motståndare delade han deras obelåtenhet öfver felen af dennes karakter och regeringskonst; men älskade hans hjertas många värmande och beundrade hans snilles många glänsande egenskaper, samt föraktade dessutom deras blott halfva republikanism, oftast så oädel i både bevekelsegrunder och yttringar. Sjelf kallade han sig en "naturalist", — och han var det, i hela sin diktan och traktan; men afskydde flertalet af dem, som likaledes ansågo sig vara det; och gaf derföre äfven dem rika anledningar till förundran, när de t. ex. hörde en man, om hvilken de visste att han ej trodde på bibeln mer än de, likväl moquera sig öfver Helvetius och försvara Lavater. Den enkla orsaken var: äfven i Thorild lefde och verkade de revolutionära syftningar, som i dåtiden gäste och inledde sitt stundande verldsomhvälfnings-verk; de voro till och med samtligen i honom tillstädes; men endast såsom utgående från ett sinnelag, hvars uppfattning af det så allmänt åberopade "natur"-evangeliet var en äkta poetisk, och således ej mindre moralisk än genialisk. Läggom nu till allt detta, att hans auctorliga personlighet var sammansatt af tvenne grundelementer: å ena sidan, en i högsta mått känsloliflig och aningsrik föreskådning af den förnyelse, hvartill han ville föra religion, poesi, sedlighet, samhälle genom ett djupare inblickande i Naturens innersta och den Guds, hvilken der uppenbarar sig; å andra sidan, en ej blott ungdomlig, utan jättebål sjelfmedvetenhet om stora snillegåfvor och om en syftning, i hvars ädla sträfvan han fann sig bland sin samtids svenska vitterhetsmän stå ensam. Skulle han ej, sålunda beskaffad, nödvändigt komma att inför mängdens ögon synas en vidunderlig fantast och paradox-jägare, ideligen motsägande sig sjelf och alla andra? Skulle han ej, understundom, till verkliga fantasterier förvillas? — Säkert är, att man i denna teckning har alla beståndsdelarne af hans offentliga

uppträdandes både innehåll och form; hvarvid likväl bör erinras om den senare, att det första bestämmandet af dess polemiska lynne tillvägabragtes genom det sätt, på hvilket hans ömtåliga sjelfkänsla berördes genast vid författarbanans ingång.

Sällskapet *Utile Dulci*, hvars både sekreterare och hufvudman Kellgren var, begagnade genom honom Stockholms-Posten till sin offentliga organ. Ungefär detsamma, som Svenska Akademien sedermera blef i högtidligare form, var — eller åtminstone åsyftade — detta sällskap. Det hade i Kellgrens dagblad, redan den 25 April 1780, utsatt till poetiskt täflingsämne "Passionerna"; med utfästadt pris af tjugu dukater. I denna anmälan omnämndes blott en belöning; som skulle "tillfalla den, hvars arbete pröfvas vara det bästa". Sällskapet försäkrade ock "på det kraftigaste, att af namnsedlarne ej mer än den enda, som åtföljer det belöningen tilldömda stycket, varder öppnad; de öfrige auctorerne blifva alldeles okände, och kunna återfå sina manuskripter, på sätt framdeles skall vid handen gifvas." — Den gången kunde likväl, såsom år 1781 gafs tillkänna, Sällskapet icke lemna sitt större pris åt någon af de täflande. Det ansåg sig dock böra "uppmuntra" en ibland dem, dåvarande cornetten Georg Adlersparre, med ett mindre pris af åtta dukater. Derefter utsatte det ånyo "Passionerna" till behandling; samt tillika *), för ett särskildt pris af tio dukater, "en Ode till Jordbrukaren". — Man märke, att här, i motsägelse till det förra anmälandet, omtalas två prisbelöningar, och att erhållaren af den mindre nämnes.

*) Detta pris var enkom för tillfället stiftadt af en Sällskapets ledamot, hvilken beskrifves såsom "älskare af vitterhet och angelägen att dess idkande måtte bidraga till uppmuntran för de nyttigare konsterna". Sedan följer en af den ärade ledamoten sjelf uppsatt "Påminnelse för hågade Auctorer"; ett recept, huru ämnet bör behandlas, — äfven med särskildt afseende på "Svenske jordbrukarens tillstånd och svårigheter, jemte hvad som kan tjena till hans högsta uppmuntran."

Det var nu, som Thorild kände sig lockad att försöka; och det af bägge dessa ämnen. Dittills hade han varit en tyst åskådare af hvad i Sveriges vitterhet föreföll. Grundliga studier i denna vitterhet hade han icke gjort. Af dess äldre författare synes han värderat blott Stjernhjelm och fru Nordenflycht; båda omtalar han flerstädes med aktning; den senare äfven med värma. Också hennes vän Fischerström gällde, såsom vältalare, hos Thorild mycket, och inverkade ej litet på hans första skrifter. Deremot var Frese för honom en undangömd stjerna; och näppligen gaf han sig tid att af Dalin uppfatta andra sidor, än de svaga. Tvetydig åtminstone är den anmärkning till prosa-oden Inbildningens Nöjen, der Dalin kallas en "rim-mästare, för god för sin samtid, för att angå oss". Af de nyare skattade han högt Gyllenborg för "tankestyrka"; och än högre den unge, som en praktmeteor nyss uppstigne Leopold för "bildnings-styrka", — särdeles i anledning af just den Kronprins-ode, som fann så ringa nåd inför Postens domstol. I afseende på Kellgren var han mera belåten med hans poesi, än med hans sätt att dömma. Han kallade honom — äfven längre fram och under stridshettan — "Behagens skald"; men tyckte hans sångmö vara blott en täck småtärna, i allmänhet retande men kall, någongång söt, alltid nätt, ofta påflugen och bjebbig. Sådan var Thorilds ställning till sitt fosterlands vitterhet, medan han ännu lefde i Stockholm såsom en ung pythagoreisk filosof, närande sig af bröd, vatten, honung, mjölk och ägg, prisande denna diet för sin vän Heurlin och tänkande (såsom han ett par år senare skref till Hylander): "mig gaf Naturen endast ett hjerta — sällheten — och fattigdomen". Plötsligen föll det honom in att lyssna till det pris-utdelande Sällskapets inbjudning. Både Passionerna och Jordbrukaren syntes honom värdiga föremål för sångens täflan. Han gjorde sitt bästa att besjunga dem: det förra i en "lärosång (så kallar han den sjelf), diktad på hexametrer; det senare i rhythmiska strofer af egen uppfinning; bäggedera orimmade.

Den 24 Januari 1782, då Sällskapet firade en högtid på konungens födelsedag, företog det sig att bedömma de femton insända täflingsskrifterna. Kungörelsen härom, med särskildt omdöme öfver hvar och en, blef en månad derefter i Stockholms-Posten införd. — Och omdömet öfver Thorilds? — Det utföll så förmånligt, att en vanlig ärelystnad skulle deraf blifvit betagen. Thorild åter, lycksalig vid den första och blott allmänna underrättelsen att Sällskapet utmärkt honom genom ett pris, var det endast så länge, som han förblef okunnig om prisets *art* och *mått*. Denna var den honungsmånad, hvarunder han utgöt sin fröjd för Heurlin, i dessa rader af det naivaste sjelfbehag. "Man har belönt mig för Passionerna! Men härom mera, när Annoncen kommer i Bladen. Kellgren är förtjust i detta stycket. De bästa hufvuden kalla det förträffligt; några, obegripligt. Det innehåller kraften af min filosofi, och glansen af min inbildning. Orimmadt; hänryckt; förunderligt. Jag känner otålighet att skicka dig det . . Bekymra dig icke öfver mina utsigter. De äro så glada, som de kunna vara. Äran och lycksaligheten af en vis hafva uppfyllt min själ". Man ser, att hela denna själ strålade af glädje. Men förmörkning infann sig, såsnart "Annoncen i Bladen" verkligen kom. Dittills hade han antagit tveklöst, att om en annan belöning, än den *enda* och *högsta*, kunde ej vara fråga.

Och likväl är den af Kellgren uppsatta "Annoncen" — eller kungörelsen i Stockholms-Postens N:o 48, den 26 Febr. 1782 — så affattad, att vi lätt begripa, hvarför den unge skalden ådrog sig en allmän förvåning, då han kort derefter uttalade ett högtidligt missnöje. I sjelfva verket var, bland samtliga de femton skrifterna, Thorilds lärosång just den, som både utförligast granskades och mest berömdes. Redan i den förra omständigheten låg ett aktningsbevis. Alla de öfriga blefvo afspisade med två eller tre rader. Till och med om Sjöbergs "Ode till Åkerbrukaren", åt hvilken de tio dukaterna tilldömdes, heter det blott, att "detta stycke är jemnast godt

bland alla medtäflande, fast ej fullkomligen upplyft till den höjd och styrka som en Ode tål." Deremot lyder utslaget öfver Thorilds Passioner, i sin helhet, så:

"N:o 5. Passionerna, Poem i sex Sånger: *Sapere aude.* — Detta försök af ett nytt slag till drägt och karakter, har förtjent att fästa Sällskapets hela uppmärksamhet. Den djerfva, fast stundom förvillade utflygt, som endast snillet gifver; en ädel frihet, som dock någongång torde bryta till sjelfsvåld; en rik och brinnande bildningskraft, som likväl ej alltid erkänt förnuftets och smakens lagliga styrsel; en hög och manlig, ehuru på sina ställen nog mörk, sträf och med tvungna epitheter belastad styl; och framförallt en öm och liflig känsla, men ibland förlorad i kalla utrop: alla dessa förmåner, oaktadt de mer af ytterlighet än svaghet härrörande fel, som dermed varit förknippade, hade säkert gjort tillfyllest, att berättiga auctorn till det större priset; — men då detta skaldestycke tillika är bundet i ett orimmadt daktyliskt versslag, stridande mot den i Vitterheten allmänt godkända smaken, har Sällskapet ej trott sig, genom en sådan belöning, oinskränkt böra gilla en likaså vådelig, som onödig nyhet; vådelig derigenom, att den lemnade medelmåttan en fördubblad lätthet; och onödig, då vi redan på jambisk vers äga i vårt språk verkliga mästerstycken, så i det starka, som behagliga. Sällskapet har dock genom ett mindre pris, eller *Accessit,* velat betyga sin aktning för ett snille, hvars bemödande skall vinna ett allmänt bifall, då det samtycker, att underkasta sig den erkända skaldekonstens stadgade lagar".

Otvifvelaktigt nedskref Kellgren ofvanstående rader i den känsla, att hafva gjort den unge försökarn en både full och lysande rättvisa. Den var det ock, från hans ståndpunkt. Man ser, att stycket, om än bekajadt med den "vådliga och onödiga nyheten" att vara "bundet i ett mot den allmänt godkända smaken (eller "den erkända skaldekonsten") stridande orimmadt daktyliskt versslag" (Hexametern), dock egentligen, i alla andra afseenden, förklarades värdigt det högsta

gjorde bemälte Thorens hela lefnadsöde.
täflingsskriften hade han yttrat, väl onö
ovänligt: "N:o 6. Jordbrukaren, Oc
que le vrai. Boileau. — Detta skalde
i daktylisk blankvers, ägde samma fel
ma skönheter, som det näst förutnämn
gick honom, att bägge voro af samme
alltså ej litet förundrad, när den tilläm
kort efter sin glädjeutgjutelse för Heu
holms-Postens N:o 48, insände "till Säll
följande skrifvelse, hvilken i samma ti
Mars, finnes införd.

Jag har icke kunnat undvika att finna mig
det bifall Sällskapet behagat gifva mitt arbete; o
gen min vördnad för den ton af fri och upph
dess granskning. Sällskapet har handlat efter si
och ädelt; — och jag — kan icke uppoffra min
uppfylld af erkänsla för Sällskapets aktning: m
mig en belöning deraf.

När jag beslöt att försöka något i snillets ve
fullkomligheten; lika i bemödande och är
måste vara den högsta i hvad krets jag söke
hundrade. Dess hela ljus! ropar jag. Många
vid andre dö af hunger

jer jag ingen, eller en fullkomligare. Ej derföre, att jag icke känner vördnad och erkänsla för hvad Sällskapet gjort. Men jag tror, att man ej bort göra något. Man hade bort granska, gilla, förkasta: men ej blotta ett namn, då man, efter sina lagar, icke nog kunde hedra det. — Denna arten af half belöning (tillåt mig säga det), som, icke nog ädel att gifva, är ännu mindre ädel att taga, skadar Sällskapets ändamål. Den hugnar medelmåttan, och förnedrar snillet.

Jag påstår ingenting: det bör ske inför en ännu högre domstol. Jag är ärad af Sällskapets granskning; men förtryckt af dess belöning. När jag obetänksamt lemnar mitt namn åt tiden och det allmänna, så är det jag sjelf som förstör mig. Men jag vill icke, att en annan skall göra det. — Men godt! Jag skall skänka dessa stycken *) åt publicum: det fria och det urskiljande. Denna hopen är icke stor: men den är verlden för den högre sanningen. Man har gifvit mig ett namn; och jag är i förbindelse att skydda det.

Jag är icke någon professionist: blott en fri sökare af det högsta sanna och sköna. Jag har icke träffat det. Väl! men derföre har ingen rättighet att upptäcka mig och ropa: här är en som har misslyckats! Det är tydligt, att Sällskapet mera fäst sig vid sin kritiska storhet, än vid ett ungt snilles interessen. Jag beklagar mig icke öfver någon annan orättvisa, än denna. Sällskapet har, i det öfriga, följt sin lagstiftning.

Om jag antar denna? — Det är en annan fråga. Jag gör det icke. Jag förklarar mig emot den.

Förnuft — smakens styrsel — stadgade lagar: hvad betyda dessa orden? Hvilken tid och krets har icke sitt "förnuft" och sin "smak" och sina "stadgar"? Jag upphäfver dem icke. Men de måste vara falska; eller ock icke utesluta någon ny möjelig grad af väl och skönhet. — — "Den allmänt godkända" smaken: ja, i Paris och Stockholm! Men Grekland och Rom, och England och Tyskland och Italien, sjunga gudomligen orimmadt. Alltid blir då frågan: kan man? friare, skönare, starkare?

Sällskapet är en domstol; och har gjort väl i att följa sin högsta regel af rätt, tills någon visar att den är otillräcklig. Jag måste vörda den. Men hvart snille är födt lagstiftare: sjelfskapare i sitt ämne. Det tar icke, utan ger lagar. Det känner inga andra reglor, än naturens; än den högsta kraftens och den högsta skönhetens. Efter dessa var det jag behöfde att dömmas; ej af en domstol med en viss stiftning, utan af fria snillen; ej efter vissa stadgade lagar, som är klart att jag icke kunde följa (då jag just sökte upprätta nya), utan efter känslan af det högsta sanna och

*) Nämligen "Passionerna" och "Jordbrukaren".

sköna. Man hade icke bort fråga: är denna harmonien rimlös? utan: är den ljuf, stark och rik? är den förmögen till alla Naturens uttryck?

Jag tycker icke om dessa lagar, som stympa vår varelse och vår sällhet. Hvar är gräns för menniskofullkomligheten? Orthodoxien, i vitterheten, liksom i religionen och politiken, qväfver för ofta Naturens krafter. Den kan uttrycka det antagna och stadgade. Men uttrycker den sanningen? — Denna frågan skall icke slutas i dag.

Jag har tyckt mig se en ny och högre verld af sanning, styrka och skönhet. Sjelf förtjust, har jag velat öppna den för sinnet och inbildningen. Jag kunde ej, och borde ej, motstå retelsen af det mest nya och mest fullkomliga i den krets der jag arbetade. — "Vådan" i denna nyheten, är en origtig fruktan, och emot erfarenheten. Det är vida större fara (ty den har länge varit allmän), att man tar rimmet, med matta tankar, för poesi, än att man antager en orimmad vers, utan kraft och skönhet. Så, som det är lättare att vara duglös, tom och falsk, i dessa fina den Franska politessens upptåg, än om sederna vore i sin naturliga sanning och renhet. Jag tillstår uppriktigt, att jag hundrade gånger känt rodnad för att heta poet: och blott för Rimmets skull. Jag tyckte att det kastade mig så ned bland en myriad af föraktliga arbetare, att jag kände mig famla om snillets sublima kallelse, om denna ljufva himmelska rösten till det sanna och sköna. Den rimlösa harmonien har större och vigtigare svårigheter, än man känner: men jag vågar säga, att de äro af en högre art, än rimmets. Öfvervunna, är hennes fullkomlighet alltid mera känslans och Naturens. — "Onödigheten" är ett ännu mindre rigtigt omdöme. Om ej den förra harmoniens högre skicklighet till alla Naturens uttryck vore så lätt bevist, är ej rikheten och mångfalden någonting? Gör cittran harpan "onödig", eller flöjten valdthornet? Derföre, att här gifvas några, som, genom en förunderlig medfödd vighet ellar konstens möda, lärt sig dansa ojemnförligt i fjettrar, — är det "onödigt" att se naturens fria — och visserligen ädlare — behag? Vi hafva "mästarstycken". Ja! Men kan man frukta, att få sådana i för stort antal? eller af för många slag? Vi hade dem i Idyllen, före Gessner; men hvem skulle vilja undvara hans nya drag af den skönaste och ljufvaste känsla? — En, i den domstol till hvilken jag skrifver, är oemotståndlig, förtjusande versifikatör *). Han har rättighet att upphöja rimmet; men ej att göra det till enrådigt i harmoniens verld.

Jag förklarar då, att jag ej finner mig dömd efter en nog rätt grund. Jag tror, att i en annan, något friare dag, tingens namn kunna mycket förändra sig; regellösheten blifva känsla, snille, kraft; sjelfsvåldet, naturens frihet; förvillelsen, passionens språng; mörkret, höjd eller djup; trögheten,

*) Här menas Kellgren.

vigt; de kalla utropen, själens glöd. Jag gör mig ej ett försvar af denna allmänna tanken; jag blott öppnar mig väg till den högsta rättvisan.

Men jag vill och kan ej förfela någon grad af vördnadsfull erkänsla. Jag ber, att sällskapet vill utfästa den belöning man ämnat mig, — och som kanske en förfining af högmod kommer mig att uppgifva, — för den bästa kritiska afhandling om reglornas ursprung och sanna värde i de sköna konsterna.

Den är för vigtig, denna frågan om "reglorna". Homerus, säger man, är full af vildheter; Pindarus har inga reglor; Horatius inga*); Shakspeare, Milton, Klopstock, också Montesquieu inga! Kanske vill man säga, inga allmänna, — men just för att hafva reglor af en högre art.

Man vinner ej det nya, utan genom uppoffring af det antagna; eller det mera fria och höga, utan genom uppsprång öfver vanligheten. Månge andas väl och förnöjdt, der andre känna sig förqväfvas. Sparfven qvittrar mellan qvistarne, och der kan örnen endast hvila. Den, som söker åskans och blixtens styrka, kan ej hafva det lätta, ljufva och på hvartannat följande, som vestanvädret och morgonljuset; den, som söker himmelens höjd och renhet, kan ej hafva gräsets och blomstrens täcka och skiftande behag. Jag ser, den ene är i fara att stanna i de glänsande molnen: men den andre, att trånas i den behagliga ångan. Man har reglor för det vackra; — men det förtjusande? Man har för det goda och ädla; — men det sublima? det originala och osedda? det hänryckande och gudomliga?

Om Sällskapet kan nedlåta sig till denna verkligen långt drifna godheten för mig, så betygar jag, att jag skall finna mig dubbelt belönt. — Jag återupprepar betygelsen af min erkänsla och vördnad. Den är likaså fri och sann, som alla mina andra känslor. Jag skulle ej kunna vara otacksam utan oro; lika litet, som oädel utan förkrosselse.

Jag känner, att jag har i snillets verld ett interesse, som jag icke bör uppoffra. Men det är ett väsende hos mig, vida öfver poeten; det är filosofen. — Jag förnekar redan förut allt, hvad i min förklaring icke är nog rättvist eller nog vördnadsfullt.

Auctorn till Passionerna.

Man ser, att i denna skrifvelses ena hälft uttalas ett missnöje öfver sättet af uppmuntringen; i dess andra åter, en protest mot det gifna omdömets fullgiltighet. Öfver det

---

*) Detta synes vara ett i brådska undfallet skriffel. Icke ansågs Horatius regellös af dem, mot hvilka Thorilds förklaring är rigtad. Näppligen heller Montesquieu; dock är möjligt, att här syftas på någon mig obekant kritik, utgången från den äldre Fransyska vitterhets-skolan.

pet hade redan 1781 afvikit derifrån ge
då gafs åt Adlersparre); han ansåg sig h
skas, och (om han så förtjenat) uppmuntr
såsnart han dermed, genom sjelfva beloni
fentligen stämplades såsom en halfmogen
nare hälften af hans sändebref är den fö
re: ty den är, om icke det första progra
sta programm-utkastet till både hans
och till de (visserligen på eget vis modif
deraf, som sedermera framträdde genom
nom Aurora-Förbundet. — Man kan föru
svaras. Att nu Kellgren, å sin sida, bl
nom ej förebrås. Men han blef uppbragt
stött, retad, het: och detta var illa. Den
ådagalade tvifvelsutan en oväntad art af
ganska ovanligt mått af sjelfkänsla; men
bemödande att alltigenom nyttja vörds
svar hade således väl kunnat gifvas, de
utan att Sällskapet behöft uppoffra det m
och sina grundsatser, ändock funnit sig
ligare ton; och troligt är, att denne, i si
och ställning, hade derigenom strax bl
åter skickade sig ingalunda det genmäl
holms-Posten N:o 60 den 12 Mar

skapet Utile Dulci", säges der, "ej uttryckligen i sin annonce förledet år utsatt ett accessit jemte det högsta priset, hade dock ett gammalt och vid alla akademier antaget bruk, jemte sjelfva sakens natur, bort öfvertyga er om dess rättighet att tilldela mindre belöningar; ej åt "Medelmåttan", hvaröfver man vida upphöjt er; men åt snillen, hvilkas bemödande, fast ej i alla delar lyckligt, dock varit det i de flesta. Rättigheten att i sådant fall upptäcka ert namn, var en lika så giltig som nödvändig följd af den förra. Det hade varit orättvist af Sällskapet, att tilldömma högsta priset åt ert arbete, då man funnit det äga så betydliga fel; men ännu mera orättvist, att ej tilldömma det något, sedan man så utmärkt berömt det för skönheter af första rangen; och ingenting annat, än ert eget förutgjorda förbehåll att uteslutas derifrån, hade kunnat urskulda Sällskapet för en sådan orättvisa, i edra och våra ögon." Deremot yttrar sig i det öfriga redan det missförstånd och det påbördande af sjelfmotsägelser, hvaraf Thorild alltsedan oafbrutet möttes: att han "ej erkänner några reglor"; att han "anser förnuft och smak för ord utan betydelse"; att han är en yngling, som emot "upplysta domare", hvilka dock i honom utmärkt "en, som hunnit målet närmast", uppförer sig med en "oerhörd, icke förfining, utan förgrofning af högmod"; att han "förnekar alla lagar"; att han "vädjar till ett fritt och urskiljande publicum, som skall dömma honom efter sanna grunder, d. ä. ej efter smak, förnuft och reglor"; att han ber Sällskapet utfästa den åt honom ämnade belöningen såsom ett pris "för den bästa kritiska afhandling om reglornas värde i de Sköna Konsterna, — som ej hafva några reglor"; o. s. v. Slutligen heter det, till afsked: "Det urskiljande publicum skall kanhända tro, likasom ni, att edra domare gjort er orätt; om ej genom sin granskning, dock genom sitt beröm: ty det är i sanning tvifvelaktigt, om så litet förnuft och så mycket högmod nånsin varit förenadt eller kunna förenas med ett verkligt snille".

ynnest, som allt nytt bör hafva. Jag har talt:
var det ädlaste. Jag rodnade för den ofullkomlig
gången skulle kännas; och jag skulle hafva det ä
den mera rigtigt uppgifven. Denna rodnaden är
högmod"; men verldens femtio sekler hafva sagt,
ädel. Bör dessas myndighet uppoffras för en t
— Jag måste mycket villfara. Är det illa, att b
skamlösa, halfskickliga, alltidfärdiga ynglingar, de
blygsam och för äregirig? eller, bland denna hop
som vågar säga: detta finner jag icke nog rätt?
nungar, med frihet och vördnad, och ogilla någ
Men hvem skall göra det, om ej den lidande? J
ket; men jag är det nog. Sällskapet behöfver bl
höjdhet och sanning, för att upphöja sig öfver
och allt.

Jag kan icke förbjuda någon, att se med sit
klart, detta må vara. Men oredlighet är ett
borde hafva mera vördnad för det allmänna, för
gen. — Jag upphäfver inga reglor. Enhvar af d
en fullkomlighet. Men det uteslutande och despo
i dem: se der, hvad jag bestrider. Erkänner de
till det högsta sannas och skönas? till nature
snillets?

Men det vigtiga misstaget är i frågan om be
rör mitt hjerta; och äran att hafva det rättrådig
än hela poetens. — Jag betygar, att jag ej anser
liten, som ej bör emottagas med erkänsla; den är
godhet. Men den minsta, eller den högsta, hjelpa
Kan denna blifva en belöning?

en sträng granskning, och en uppmuntran (om man behagar) till ett snille hvars namn ännu ej kan uthärda glansen af en egentlig belöning! Öfverväga skönheterna, — och dessa finnas ej oblandade i de första mästarstycken, — så se och hedra endast dem! Ej af svaghet, men af storhet; ty den, som kröner, bör synas kröna en fullkomlighet. Äran skulle annars blifva en kall act af höghet; och man hedras ej af en skugga.

Man har medgifvit mig "skönheter af första rangen". Ja. Men detta förekommer mig, som om någon ville i ett stort sällskap presentera en flicka, och säga: se här en verklig skönhet — men hon har fula fötter! Borde hon inte känna en liten harm? Borde hon inte säga: det är väl, att ni fann mina fötter fula; men hvem bad er på detta villkor presentera mig? — Lägg till, att man hade dömt dem efter en blott localsmak*), och att många de yppersta skönheter i verlden hade äfven sådana: hurudant borde hon finna hans galanteri? Det är förtjusande, att hafva "hunnit målet närmast"; och denna termen skulle säkert hafva tillfredsställt min äregirighet. Men anmärkaren glömmer, att jag ändock — misslyckats; eller, att jag felat mot den allmänt godkända smaken; att jag försökt något onödigt och vådeligt; och att dessa orden, som likväl icke hafva någon rätthet, skulle inför mängdens omdöme förstöra ett arbete, som jag skapat efter Naturens och de högsta snillens reglor af skönhet och styrka.

Detta är simpla tillståndet af frågan. Jag ber för nu och alltid, att man behagar förstå mig på det naturligaste och enklaste. Man var fri att gifva; och jag likaså fri att taga. Man har gifvit med inskränkning; och jag emottar med undantag. Jag svarade, mot rättvisan, i vördnad; mot godheten, i erkänsla. Man gaf mig ett bifall; jag hedrar mig deraf som uppmuntran, men förnekar det som belöning. Ett omdöme och en uppmuntran, begär jag för ett försök; ett namn och en belöning, endast för det goda, sköna, fullkomliga. I lugnet och skuggan bör snillet danas; offentligen, redan vara det. Man bör ej bland namnen af landets snillen räkna blotta försökare.

Jag har, egentligen, icke vädjat till en annan domstol. Det "urskiljande" publicum är, till en ganska betydlig del, just mina förra domare; och rätta beskaffenheten af mitt vad är: från Sällskapet såsom en domstol, till Sällskapet såsom fria snillen; från deras icke nog fullkomliga lagar, till deras vördnadsvärda, högtbevista känsla af det i Naturen rätta och sköna.

Jag har icke tillagt Sällskapet annat än en origtighet; men detta har jag sagt, fritt och öppet. Huru kunde jag vara otacksam mot ett ädelmod? Men ock: huru kunde jag vara nöjd med ett namn, som hade

*) T. ex. chinesisk.

så mycken skugga? Anmärkaren tycks ej begripa, att man kan förena tvenne passioner, och att man bör det, der ämnen för tvenne äro gifna; att ett hjerta kan vara tillräckligen rikt på känsla, för att svara mot allt.

Jag har icke skrifvit detta stycket för att genast namnges. Men det tål en granskning af första styrkan. Det skall med det snaraste komma. Jag har emellertid förut den äran, att i form invitera alla landets granskare, filosofer, vittre, och framförallt de förståndige och ädle, för hvilka jag egentligen anställer denna vittra carousellen. Ej af förmätenhet. Men poeten utgör en för liten del af min varelse. Jag uppoffrar honom gerna: för mitt nöje; för det högre allmännas; och för vetenskapen. — Det är onyttigt, och för sent, att bestrida mig snille. Mitt uppförande må visa, om jag har förnuft.

Men "högmod" — det kan jag då icke undvika! Högmodet, i sin natur, är detsamma, som själens spänning och styrka, som kraft. Denna, utan upplysning, verkande på små och onyttiga, eller vilda, skadliga och oförrättande storheter, är det egentliga "högmodet". Men ledd af förståndet och kännedomen, af snillets öga, verkande på stora och lysande föremål, är den ädelhet, själsstyrka, och alla högre dygder. Rätta frågan är då icke, om jag är högmodig; utan: om jag urskiljer det sanna, om jag fäster mig vid det ädla och fullkomliga. Jag svarar för min eld: gif mig upplysningen!

De starka passionerna hafva förlorat sig. Den simpla och höga sanningen har vanslägtats till en allt medgifvande, glad och söt artighet. Men de vackra menskligheteus dagar böra återkomma, då man ej kunde vara för hög i känsla och tänkesätt; då den, som tänkte friast och störst, hette, icke den högmodigaste, utan den ädlaste.

Var härmed från Thorild en stridshandske kastad: så var den likväl allsicke kastad med någon förolämpning. Tvärtom: detta nogare bestämmande af hans mening är ännu höfligare skrifvet, än hans första förklaring. Det lyckades dock ej bättre, än den, att göra honom begriplig och inleda, antingen en fredlig biläggning, eller en ridderlig strid. Vi böra tro, att Kellgren ärligt fann den unge författarens åsigter och skrifsätt löjliga. I alla fall såg han sin fördel vid att så behandla dem. Således tillgrep han, engång retad, nu de vapen, som för honom voro de mest beqväma, och om hvilka han rätt väl visste, att de i hans hand kunde begagnas med en ofelbar

framgång: qvickheten, skämtet, gycklet. Det var detta handlingssätt, och vidhållandet deraf, som gjorde Thorild till fiende. I N:o 70 af sitt dagblad framslungade Postens öfverdrott den första af de mot upprorsmakaren rigtade parodier, bland hvilka han sedermera upptog blott en enda i samlingen af sina skrifter. Den här ifrågavarande parodierar den Thorildska prosan; och är, betraktad i och för sig sjelf eller blott såsom en glädtig lek, onekligt en liten högtid af roligheet. Anledningen tog han från ett af policen utfärdadt "Påbud om Snöskottning". Han låter en "Husägare" beklaga sig öfver policekammarens befallning; och detta i en härmning af Thorilds stil, med en aphoristisk uppställning af barocka utrop, orimliga påståenden och sins emellan motstridiga försäkringar. Vid detta utfall, mottaget af skrattets vänner med allmän gamman, bibehöll dock Thorild ännu mycken fattning. Han insände en uppsats af några få rader, kallad "Policekammaren och Husägaren"; tryckt i N:o 74. Den börjar med erkännandet: "detta är onekligen en ganska glad invention"; och fortfar i samma lugna ton alltigenom. Slutorden lyda: "En löjliggörare i vettets verld är detsamma, som en qvick dåre i sällskaper, och som en gyckelspelare för hopen. Han kan roa. Men ger han aktning? — Det är sannt, att det, som ej uthärdar löjligheten, icke har något säkert värde. Men qvickheten — blotta qvickheten — är förståndets barndom. Den kan vara liflig, intagande, göra de gladaste språng; men ej gömma sin svaghet. Namnet qvick smickrade mig engång: nu skulle jag anse det för en förebråelse. Jag är öfver tjugu år; och söker en mans dygder. — Skarpsinnighet, stora och lyckliga tankar, det sublima, är ock qvickhet: men mannaårens".

Mellertid började Thorild imiteras äfven annorlunda, — eller på fullt allvar. Snart nämligen omgaf honom en krets unga vänner och anhängare, bland hvilka redan vid denna tid en och annan djerfdes offentligen framstiga, och äfven hvässa pennan till hans försvar. En sådan företeelse visar sig första gången i Stockholms-Postens N:o 97 s. å., der en uppsats,

kallad "Något om Auctorn af Passionerna", gör sin flit att om denne Auctor bibringa den större allmänheten ett rigtigt begrepp. Tecknad med signaturen *d—t—m,* säger artikeln sjelf sig härröra från någon af dem, som njöto hans närmaste umgänge. Der anföras jemväl stycken af hans "Conversation". Utan tvifvel äro dessa utlåtelser authentiska. Han förtäljes der, bland annat, hafva yttrat: "Om sanningen uppoffrar mig, skall jag se min undergång med förtjusning. Den, som lefver i hemligt förstånd med den stränga gudinnan, har dock af henne ingenting att frukta. Jag söker fullkomligheten; det är nog naturligt, att i ett så stort bemödande misslyckas. Man försäkrar, att jag det har. Väl! Jag skall då åtminstone ej göra mig någon ära af ofullkomligheten. Till ädel menniska, ha alla rättighet; till stor poet, en bland millioner. — Jag skulle tagit en belöning, som jag i min själ ogillade? Icke nöjd med belöningens sätt, säker på det origtiga i belöningens grund, skulle jag varit nog låg, att fästa mig vid dess blotta räkne-värde? Detta vill man. I loppet, skulle man sedan alltid sett mig förklara mig emot Sällskapets omdöme. Man skulle då funnit i mig en föraktlig, som begrep, att ett accessit var ock pengar. Usel den varelse, som är mindre menniska, än poet; som hellre vill vara artig med fara att heta låg, än ädel med fara att kallas högmodig! — Må hela verlden dömma! De partiske, skeft; de kortsynte, trångt; de blott qvicke, fjolligt; och de ädle — rätt. Jag skall akta mig, att gå in i mina motparters stridssätt. Jag skall lemna den partiske hela förbannelsen af sin låghet, löjliggöraren hela föraktligheten af sin konst; jag skall hedra allas fördelar: men min egen skall blott vara en ädel".

Så talade han i sina tillgifnes krets; och vi se, huru egnade detta språk, denna ton voro, att utvidga den. I allmänhet måste det ha varit hans muntliga utlåtanden, kringspridda af hans beundrare och förmodligen af dem försedda med egna tillägg, som hädanefter uppeggade Kellgren att då och då, i sitt dagblad, ihågkomma honom med slängar; ty man kan, en

lång tid framåt, ej dertill upptäcka någon offentligt gifven anledning. Man finner tvärtom, i samma årgång något längre fram (N:o 178), att Thorild gjorde Kellgrens Ode öfver drottning Lovisa Ulrikas död till ämne för en uppsats, full af loford, och i sjelfva sitt sparsamma klander stämplad af beröm *). Orsaken till denna artikel angifves i dess första rader: "Skall man ej vara i stånd i detta landet till en granskning af ädelhet och värde? Der man hvarken träter som qvickt pack, eller smädar och tilldiktar djerfdum utan sanning och heder"? Kellgren gillade de flesta af Thorilds anmärkningar, genom de ändringar han lät sin Ode undergå **): men fortfor i sitt förhållande till den unge granskaren så, som han begynt. Så t. ex. lyktar, i N:o 88 af årgången 1783, en kritik öfver Bagers systerson, den rimmande auditören Hanell: "Jag har nu slutat min recension; men upphör aldrig med den uppriktiga vördnad, som jag, tillika med alla vitterhets-älskare, bär för vår svenske Thomas. Jag önskar ingenting högre än att hans företagande måtte lyckas, att han såsom en annan Hercules måtte förgöra alla Parnassens missfoster, slita ifrån våra eljest beundrade skalder de lagrar, som okunnigheten skänkt dem och hvartill de äro så oberättigade; att spiran i vitterhetens rike måtte öfverlemnas till honom, ensam." Man märke, att ännu hade den "Svenske Thomas" ingenstädes, i tryck, fällt några öfverord om tillämnade Hercules-dåd, med mera, hvartåt i de anförda raderna syftas. — Thorild lät äfven detta passera, och fortsatte sin (skriftliga) tystnad.

Men fram på hösten samma år utbröt den egentliga stormen, och stegrades Thorilds ovilja mot Kellgren till en för alltid oblidkelig vrede. Härmed förhöll sig så. Någon af hans lärjungar hade, honom ovetande, låtit i Stockholms-Posten

---

*) T. ex. "Det är behagligheten, som klagar. Begrip då, att det herrskande måste vara finhet och ljufhet. — Jag är förtjust, att en svensk röst har denna ädelhet. Jag förklarar den min beundran. Pindarus och Horatius ha ej något mera kungligt drag" o. s. v.

**) Se hans Samlade Skrifter.

Redan dessa rader utvisa, att den är ma
platthet stupar sedan ända till löjlighet;
tare, som den valda anakreontiska versar
handlas med utmärkt skicklighet, aldrig
och osmaklig. Orimmets motståndare fö
och i N:o 217 fick författaren läsa ett s
Herre!.

Ni skrifver rätt poetiskt;
Men Svenskan till sin skaldkonst
Behöfver också Rimmen;
Ty annars blir det Prosa".

Nu kom från Thorild, ej mindre missnöj
profvet än med en sådan kritik deröfver,
författadt motstycke, om samma ämne, i
likaledes kalladt "Försök till Orimm
N:o 225 (d. 30 Sept.), börjar det:

Om starka själars klarhet
Och gudars lugn du söker (m. m.)

samt har följande efterskrift: "Detta är
sta orimmade stycket. Nyheten tål ej
en stor röst, upprättas någongång en gal

Versen, att äfven det blott goda är, i den, olideligt? — Om rimmet gör poesi, så återvakna, omätliga damfrätna archiv af alla verldens rim-lumpor! Men ett Stockholms *bel-esprit* kan ej gerna tala emot något, utan att räcka ut tungan litet. Hans mening är endast, att göra en qvick grimace". Derefter tillägger han: "Men förlorad är den själ för skönheten och rättvisan, som förkastar rimmet derföre, att det är rim; och äfven då, när en annan har mödan att göra det! Jag, så mycket vän af den orimmade versen som någon, är förtjust deri. Skall jag skänka er min fantasi"? Och nu följer en prisande sång öfver "Rimmet", i jemväl orimmade, men fritt rhythmiska verser, med denna slut-anmärkning: "En tio grader större skald än jag skulle upphöja rimmet så förtjusande, att hela verlden ville skrifva — orimmadt". Bägge dessa stycken, numera upptagna i samlingen af hans Skrifter, äga verklig skaldeförtjenst; mest, kanske, det senare. Dessutom förmodade Thorild, att han nu hade solklart ådagalagt sin oveld. Annorlunda dömdes dock i det "till Försökaren af Orimmad Vers" rigtade svar, som, undertecknadt *Bon Conseil,* meddelades i N:o 228. Der genmäles, att "Rimmet väl icke ensamt utgör Poesi, men är en väsendtlig del i Svensk Poesi"; att försökaren, i en oredig öfvertygelse att skaldekonsten behöfver "ännu något band utom tankar och meter", synes vilja "substituera för rimmet en onaturlig och främmande construction, med en nödvändig obegriplighet i följe"; att han, "då han härnäst vill skrifva poetiskt, bör i stället för Obegriplighet välja Rim; och i synnerhet skaffa sig bättre gehör, innan han söker deltaga i lagstiftningen för Svenska Parnassen" *). Sannolikt befarade Kellgren att Thorild, eller de

*) "Ty" (heter det) "grusets Insĕkt kan icke sitta i det tribunalet". Detta är en anspelning på ett så ljudande ställe i Thorilds stycke:

Hvad kan i tingens lagar
Du grusets Insĕkt ändra?

der likväl det utpekade betonings-felet försvinner vid en god uppläsning.

af honom förförde, ej skulle vederbörligt lägga denna tillrättavisning på sinnet. Derför lät han, ungefär en månad efter det senare "Försöket", i N:o 241 (d. 20 Oct.), en eftertryckligare inskärpning följa; men nu i poetisk form och samma versmått, under namn af "Nytt Försök till Orimmad Vers". Detta är det ryktbara näpstqväde, som, begynnande med raderna

> Om druckna pojkars undran
> Och dårars lof du söker, —

blifvit förvaradt i samlingen af Kellgrens dikter. Det var en straffdom öfver Thorild, hvilken der offentligen gjordes till en vitter symbol af den egenkäraste, uppblåstaste, befängdaste bombast och galenskap. Om domens rättvisa voro meningarne genast delade; men visst är, att detta qväde, oaktadt den allbekanta fyraradiga mönstring der det sjelft bröt stafven öfver sin upphofsmans dåvarande kritiska vishet *), försvarar en plats bland hans snillrikaste skapelser. För oss är ej svårt att fatta det rent i dess egenskaper af konstverk. Men hvem kan undra, att Thorild — här så gränslöst förlöjligad för

> Det stora Tyska språnget
> Till källan af det sköna,
> Det ädla och det sanna, —

aldrig förmådde så uppfatta det?

Lustigt är, att det föregående "Försöket" har ock en vers, der samma omständighet förekommer:

> Jag dig Epīctēt visar.

Likställigheten i Thorilds poem är troligen tillfällig. Deremot har Kellgren, i sitt "Nya Försök", med afsigt:

> Låt stoftets ātŏm söka.

Såsom prof på "obegripligheten" andrages, att

> — lyft ur jemrens barndom
> Gå stegen till en man.

*)
> Du, tag af Shakspeare yrslan
> Med store Klopstocks orim,
> Och Goethes convulsioner,
> Och Ossians evigt samma!

Från denna dag var, emellan dem, hvarje brygga till förlikning upprifven. Kellgren hade oförtäckt och oafkortadt tillkännagifvit, för hvad han ansåg Thorild; denne töfvade icke, att med lika fullständighet yppa, för hvad han ansåg Kellgren. Häftigast och hårdast gjorde han det i en orimmad "Straffsång", som likväl ej förr än på följande året utkom, — och då i Strengnäs; emedan den var så bitter, att alla hufvudstadens boktryckare funno dess tryckning betänklig. I allmänhet uppträdde han nu klädd från hufvud till fötter i harnesk, och med fullt uttalad afsigt att inom Sveriges vitterhet tillvägabringa en omhvälfning. Märkvärdig är härvid Kellgrens liberalitet att allt framgent, gång efter annan, i sitt dagblad mottaga uppsatser och poemer, dels af Thorild, dels af Thorilds beundrare, och (oftast) af en syftning, som var än på direct, än på indirect väg polemisk. Så införde han af Thorild, under just de närmaste veckorna efter sitt stora anfall, i N:o 272 ett åt inledningen till en ny Gefle-tidning utdeladt beröm, der den önskan och förhoppning yttras, att "landets vett" måtte stiga, på det betydenheten af vissa i hufvudstaden "hopskockade småsnillens impertinenta öfverton måtte sjunka". Vidare, från samma hand, i N:o 278, en anmälan af Werthers (nyss i öfversättning utkomna) Lidande, med denna början: "Ack, läs det — allt, hvad själ och en bättre känsla har! Det lilla snillet finner "convulsioner" der; det ädlare — rörelse, stark, sann, gifvande tårar och lycksalighet. Det har, kanske, förlorat i öfversättningen. Men ändå — om ni läser det utan dessa själens tårar, — tro er aldrig född för den höga känslan! Gå, och lef bland Fransosernes evigt artiga spelscener"! *) Kort derefter följde, i N:o 282, en förtjust lofsång "till Auctorn af Passionerna", troligen af Engzell; i de "orimmade försökens" egen versart, och ej misslyckad. Derpå, från

---

*) Man ser af denna lilla uppsats, att en och samme man hade försvenskat Landtpresten i Wakefield och Werther. Thorild säger honom: "Detta är, att hafva mycket deltagit i den gudomliga bördan att upplyfta hjertat och tankan".

Thorild sjelf, i N:o 287 ånyo en recension, öfver Lidners då nyss utgifna Spastara (med hvilken, såsom det tyckes, Kellgren undvek att befatta sig). All denna fördragsamhet, under November och December oafbrutet visad, hindrade likväl icke att på julaftonen ihågkomma Thorild med en ny parodi: kallad "Julklapp till Utgifvaren af Stockholms-Posten"; och denna gången rigtad enkannerligen mot hans brefstil. Denna var der härmad med behörig galimathisering, och med iakttagande af vissa i Thorilds äldsta handskrifter förekommande orthografiska egenheter (t. ex. pakket i stället för packet); under föregifvande, att man råkat uppsnappa en sålunda skrifven epistel. — Så fortgick förhållandet under det följande året, och vidare. Thorild roade sig att till Kellgrens tidning insända stycken, der han sjelf betecknade sig med signaturen "Den Obegriplige Auctorn" *). I sin prospectus till Nye Granskaren kallade han Stockholms-Posten "en reservoir för alla dagens interessanta småsaker"; och försmådde aldrig att begagna detta tidningsblad, såsom det allmännast spridda och lästa, till utlåtanden öfver hvarjehanda dagens frågor. Det är i ett dylikt, afhandlande "Religionens förfall i anledning af Skådespel" (1786, N:o 151), som denna herrliga definition förekommer: "Jag ser mig nödgad förklara, hvem jag kallar filosof: en man, som med själens manligaste styrka förenar hjertats högsta skönhet". Kellgren införde de Thorildska skrifterna samvetsgrannt; utan bihang af noter m. m. Hans plägsed var att, efter hvarje sådan, låta veckor gå förbi utan ringaste knäpp eller kny derom; men sedan, då motståndarn det minst väntade, ånyo infinna sig med ett anfall och ett styng; — någongång af lans, oftast af nål.

Så mycket om denna strids upphof och första företeelser. Öfverflödigt blefve för vårt ändamål, och tröttande för våra läsare, att lika noggrannt äfven följa den i spåren af alla dess

*) T. ex. 1784 N:o 75: "Till min Vän vid dess Faders död. Af den Obegriplige Auctorn". — Vännen var den vittre hofpredikanten Tayarden.

särskilda fortsättningar och vändningar, genom hela dess ömsesidiga vexling af större och smärre, öppna och halfförklädda utfall. Samma nödvändighet, hvarmed lynnenas och synpunkternas åtskillnad gjorde striden för de bägge kämparne oundviklig, tryckte ock sin prägel på hvarderas stridssätt. Thorilds, rakt gående på saken i stort, och gerna i sin ton deklamatoriskt, utbildade ur sitt djupa allvar, omsider, en starkt humoristisk beståndsdel; Kellgrens var gemenligen epigrammatiskt, harcellerande, slutligen helst ur ett visst fjerran antastande genom häntydningar eller allusioner. Den förre fann likväl den ställning, att (såsom han skref till Heurlin) "vara i strid med hela den vittra verlden", ingalunda otreflig. "Kom snart" — skref han till samme vän — "så får du äfven nöjet af mitt första Auctors-buller: som högeligen roar mig sjelf; redan i detta första gnyet". Deremot inträffade snart nog det tidskifte, då Kellgren icke fann detta krig så alldeles roligt. Slikt kan skönjas redan under förloppet af 1784: sedan det visat sig, att Thorild, som först då framträdde med full offentlighet såsom både skald och granskare, eller (nästan liktidigt) utgaf sina äldsta positiva och sina äldsta polemiska skrifter, mäktat skyndsamt förvärfva ett stort och städse växande parti, hvars alltmera stigande trots kändes besvärligt. Uppenbart blef, att detta parti, med en oförsonligt förolämpad anförare i spetsen, ej blott åsyftade ett skoningslöst fördunklande af Kellgrens anseende och störtande af hans välde, utan dervid äfven, hos en ganska stor del af nationen, lyckades anslå lifligt samljudande strängar. Drag af oglad hetta, af dyster förtrytsamhet började undfalla bemödandet att dölja dem bakom en förnäm likgiltighets uppsyn. Man läse t. ex. i N:o 117 en till "Min Herr Nye Granskare" rigtad epistel, som näppligen är något vidare än ovettig; den sedermera (N:o 167) oss mötande, med Kellgrens namn undertecknade, och visserligen värdigare skrifna uppsats, hvars enda öfverskrift är denna Horatii stolta vers:

Non ego ventosae plebis suffragia venor;

det i N:o 235 förekommande — och sannolikt af "Straffsången" föranledda — "Motgift mot Pasquiller", som består i fyra verser af Fransmannen Thomas, tryckta med idel capiteler och stora begynnelse-bokstäfver för hvart ord *). Ehvad balsam än dylika tröstespråk kunde lägga på såren, föll det sig dock hädanefter lägligast att, under allahanda liksom tillfälligtvis anbragta pekningar och bågskott (än åt vissa unga författares omogenhet, osmak, svulst, oförskämdhet, sjelfförgudning, än åt hopens böjelse att taga bålhet för snille, grofhet för ärlighet, med mera), så långt görligt var omkringgå Thorild sjelf; men i stället vända de omedelbarare utfallen hellre mot hans anhängare, eller den nu innan kort så kallade "nya vittra sekten"; hvaribland man till skott-taflor synnerligen utkorade Engzell, — om hvilken sades på spe (!) att han skref "som Profeten Daniel" **), — och längre fram Enbom; icke utan antydningar, att Bjugg i sjelfva verket tillhörde samma slägt. En mäktig diversion i striden förorsakades med och från 1787, genom det då mot Swedenborgianismen och animala Magnetismen företagna nya örlig, hvari Kellgren invecklade sig genom sitt påfund af "Sällskapet *pro Sensu Communi*" och utgifvandet af dess "Theser". Men om denna diversion, och dervid medverkande anledningar till en åtminstone half vapenhvila, kommer att mera talas i sinom tid; äfvenså om den gamla fejdens nya och fulla återuppblossning under Kellgrens sista lefnadsdagar, då denne, kroppsligt aftynande, mestadels öfverlät åt den längesedan till bundsförvandt

*) Verserne äro rätt vackra:

Qu'importent les tributs de la Reconnaissance?
N'as tu pas Dieu pour toi, tes Vertus et ton Coeur?
Ta gloire en est plus pure; et l'Ingrat, qui t'offense,
Ajoute à ta grandeur.

**) Se i Årg. 1786, N:o 127, den bittra recensionen öfver Engzells skaldestycke "Dalkarlarne".

förvärfvade Leopold att, på hans och hela den klassiskt-Gustavianska vitterhetens vägnar, draga svärdet till försvar.

Man har sett i Thorilds bref, att han der flerstädes sjelf anklagar sig för ett slags "epikurism", som tycks utgöra förklaringsgrunden, hvarför han, efter den genom *Utile Dulci* erhållna utmärkelsen, och oaktadt sina egna föresatser, länge uppsköt att i tryck framgifva sina skrifter. Med undantag af en och annan i Stockholms-Posten införd småbit, blef detta dröjsmål till och med två-årigt; eller fortfor ifrån de första månaderna af 1782 till de första månaderna af 1784. Det kan väcka förundran; men sammanhänger med den omständighet, att han, i grunden, var mera född till talare än till skriftställare. Alla underrättelser från hans enskilda lefnad öfverensstämma deri, att han helst utgöt sitt snille i samtal, i muntliga blixtringar, i föredrag improviserade bland vänner och beundrare; och dernäst i förtroliga bref, — såsom skrifter, hvilka genom sin natur voro närmast improvisations-lika. Det omedelbart personliga meddelandet medförde äfven esomoftast ett uppläsande eller deklamerande af hans handskrifter; hvilket, enligt alla åhörares intyg skall varit mästerligt. Det ena med det andra gaf honom sjelf så mycken njutning, att han dervid — jemväl under senare hälften af sin bana — långa tider framåt bortglömde tryckpressen och den allmänhet, hvarmed man blott genom denna kommer i beröring. Detta torde ock öfverhufvud förklara, både hvarför han tillämnade så många skrifter som aldrig blefvo författade eller åtminstone aldrig fullbordade, och hvarför de verkligen skrifna äro, dels så föga voluminösa, dels så rentaf fragmentariska. De Kellgrenska angreppen, särdeles under året 1783, synas varit de retmedel, som förkortade det "epikuriska" uppskofvet och väckte honom att ändtligen 1784 utgifva både den så länge omtalta lärodikten öfver Passionerna, och flera andra skrifter tillika, hardt nära på samma gång, eller liksom i slag på

slag: sin så kallade "prosaiska ode" Inbildningens Nöjen, sin Straffsång, och sin tidning Den Nye Granskaren. Till yttermera visso beledsagade han nu både Passionerna och Inbildningens Nöjen med hvarjehanda anmärkningar och excurser, som i betydlig mått gjorde dem till stridskrifter. Vid nämnda skaldestyckens utgifvande begick han föröfrigt den orättvisa mot sin äresång öfver Jordbrukaren, att ej låta denna få följa med. Den bortglömdes gemensamt af fiender, af anhängare, af honom sjelf; den blef (mig veterligen) aldrig tryckt; den har icke heller blifvit det i den efter hans död utgifna samlingen af hans Skrifter. Likväl är den vida mer ett egentligt poem, än Inbildningens Nöjen; och skulle i hans nye Granskare förträffligt passat till sidostycke åt hans der tryckta dristiga och hjertliga ode "Vid Konungens hemkomst". Föröfrigt sågo Thorilds ovänner honom nu gifva ett det mest slående bevis på fullkomnadt fantasteri, då han till just samme motpart, som han i Straffsången på det djupaste nedsatte och höljde med den obarmhertigaste smälek, öfverräckte Inbildningens Nöjen med en offentlig tillegnan full af utsökt beröm. För honom sjelf åter syntes ingenting rimligare. Vore samme man, hvilken såsom granskare och konstdomare borde föraktas, likväl understundom en verklig "behagens skald": så borde han ju såsom sådan, eller så långt han detta var, lika eftertryckligt prisas! — Men länge hade Thorild önskat ingripa äfven i det allmänna medborgarlifvet, och, såsom en den oskrymtade sanningens härold för konung och folk, med kraftiga väckelser åt båda hållen, uppmana Svenska samhället till en manligare och ädlare utveckling *). Desto lifligare kände han sig behöfva en egen tidning. Och så uppstod Den Nye Granskaren: med afsigt att vara ett kritiskt tidningsblad så väl i medborgerlig rigtning som i vitter, samt i bäggedera med en ärlig kärlek till både monarken och nationen. Snart började sålunda hans rol

*) Man återläse nu det nittonde af hans bref till Heurlin!

utbilda sig från en blott poetisk till en jemväl politisk. Naturligtvis blef hans anhang dymedelst betydligt talrikare och högljuddare *). Andra funno honom nu vara i dubbel måtto förryckt. Sjelf utropar han derom i en af sin tidnings majnumror: "Himmelens Gud! Det är visst en ära, att höra tvistas på källrarne, om man är oändligt galen eller oändligt klok"!

En person var honom emellertid vigtig nog, att söka fullständigt öfvertyga om sin "klokhet": Leopold, med hvilken han vid denna tidpunkt stod i en ganska vänskaplig brefvexling. Denne, nyligen till fäderneslandet återkommen från Greifswald och Stralsund, var anställd såsom tjenstman vid Universitets-Bibliotheket i Upsala, och stod, fastän Stockholms-Posten hade alltifrån 1781 börjat hålla till godo ett och annat af hans stycken, ännu i ett spändt eller blott halfvänligt förhållande till dess regent. Troligen var det honom desto lättare att betrakta Thorilds första skrifter, som i Sveriges litteratur utgjorde vid hans hemkomst det nyaste för dagen, med en välbevågen uppmärksamhet. Dertill bidrog väl ej heller litet, att den unge revolutionären var den förste svenske författare, som hade berömt honom, och det med besked. Om deras brefvexling blifvit föranledd genom något personligt möte, eller genom ett bref från Leopold, eller bäggedera tillsammans, kan jag ej upplysa. Nog: den begynte hösten 1784, och fortfor till hösten 1785. Af de hithörande bref, som funnits i de mig tillhandakomna Thorildska papperen, äro de flesta o-daterade; men åtskilliga omständigheter, som i dem omnämnas eller vidröras, göra lätt att urskönja tiden när de skrefvos. De Leopoldska brefven saknas: men lyckligtvis äro de Thorildska så skrifna, att man kan ganska klart föreställa sig

*) Till profbit på hans beundrares språk välja vi detta yttrande af Engzell (Stockholms-Posten 1785, N:o 108): "Det vackra kan icke förnedras genom Parodien. Man har sett Bibeln, Lagboken och snillets underverk Passionerna parodierade; men är någon nog svag, att anse Bibeln, och Lagboken, och Passionerna, under hvad de äro"?

de förras anda, ton och innehåll; hvadan de nu följande äro i lika grad karakteristiska för båda personerna. Thorild måste sjelf hafva så ansett dem: emedan han låtit förvara dem i afskrift. I alla fall kunna vi ej annat än beklaga, att icke äfven Leopolds blifvit i samma afskrift bilagda.

TILL LEOPOLD.

1.

Om jag någonsin haft en ära och en tillfridsställelse af mina tryckta papper, så är det, att med dem hafva behagat Leopold — detta namn, som redan har en glans af Gud och odödlighet i min inbildning.

Jag i detta ögonblicket mera ryser, än är rörd och genomträngd. Näst intill att skapa en skön tanke, kan ingen själens vällust vara högre, än att förstå och känna den. Jag emotstår ingen skönhet; djupt i min själ bäfvar jag för hvar snillets höghet. Och när jag betänker denna gudomliga, hos ingen nation öfverträffade oden *): så tycker jag mig skrifva till en Apollo.

Men nu vill jag ej lemna mig åt mitt hjerta. Dess känsla för er är för stor och för högtidlig, att tillfridsställas i dessa rader. I stället: upplys mig öfver en vitter sats man här har, och som jag alltid brinnande bestridt! Är det möjligt, att hr bibliothekarien sätter Oden på den 1 Nov. under sina stycken i det lekande slaget? finner detta pindariskt höga och häftiga liksom icke nog naturligt? och modfälldes af Kellgrens kritik?

Jag ber om förlåtelse för denna fråga; som jag skulle finna *impie*, om ej så många dårar tvingade mig dertill. — Värdigas svara mig. Jag känner ej annat, än vördnad och beundran.

2.

Jag bjuder ej till att uttrycka, huru lifligen jag är rörd af hr bibliothekariens förtroende, och af denna lilla vitterhets-historia, — så full af ert snille och er själ.

"Jag är van att skymmas". Ack! är detta rösten af den, som Naturen rikast klädde i Pindars strålar? Mitt hjerta väpnar sig. Denne lille förbländaren, denne lille skuggspelaren, detta lilla jordens mirakel — kunde han då göra så mycket? Jag ser: desse recensenter äro den töckniga svärmen af Egyptens gräshoppor; det föraktligaste slägte på jorden — och

*) Den öfver kronprinsens födelse.

skymma dock solen! . . . Men — Leopold har mer än en halfdag sett Naturen. Han vet, huru desse fara; och hur den förra evigt njuter äran af sitt ljus.

Jag emotstår ej det pathetiskt gripande i ett snilles förtryck, eller i någon ädlare dödligs lidande. Men jag kan ej älska, jag känner ett slags djup, häftig och ändå öm ovilja mot denna svaghet, som är ständiga orsaken dertill. Om den, af hvars förstånds styrka verlden väntar ett beskydd; om den, af hvars vågande snille den hoppas en välgerning eller en förtjusning — ej sjelf kan uppehålla sig: huru vill han känna sin kallelse, som är att upplyfta tusende? Den, som skref Sveriges första ode — förstår mig. Jag har svårt att älska den, som behöfver mer, än sin själ, för att vara stor.

Mitt "sätt att handla mot Kellgren" *) var blott för att säga: man kan mäta er arghet. Man känner ert värde. Ni är en liten viss varelse: man ser både oändligt öfver er och oändligt under. Här ges både en himmel och en afgrund: och precist midt emellan, på denna lilla jordens yta, är Kellgren. Med ett ord: det var blott ett något högspändt *badinage* med hans varelse.

Jag tänker alldeles som M. H. om "Oderne"; om ock något mer om dess egen. Dock förstår jag ej — och, så långt jag förstår, älskar jag ej — dessa åtskillnaderna af "emblem" och "sublimt", af "bild" och "känsla" m. m. Jag — känner i alla Naturens slag ej mer än ett. Hvar något är sublimt i en bild, är det sublimt genom den känsla, den tanke deri lefver; hvar någon känsla är sublim, är den det blott genom den sanning den har. I er oöfverträffliga sammanställning af Himlahvalfvet, Atlas och Vandringsmannen **) är det ej emblemet, som rör; det är den sköna, oändligt pathetiska taflan af stort och ringa. Så är ock "vid dödens brant, på farans brustna klyfta" ej blott en schematism: det är en sanning; ej i skol-ord, utan i lefvande natur. Låt oss blott skilja tingen i sannt och falskt — stort och litet, starkt och svagt etc. — för att ej utesluta annat, än det Naturen utesluter.

Om "Cartesismen" af min filosofi, en annan gång. All glans är ej falskt ljus. Den största sanningen är till, som den minsta; den minsta som den största. Låt oss efterse: har någon den?

Jag mottager med hänryckning hr bibliothekarien i gemensamheten af det gudomliga företagandet, att upplyfta allt sannt, skönt och stort. Detta är snillets välde och lagstiftning på jorden. Men då — förlåt mig! — då bör man ej tänka, att "det förträffligas tidehvarf är ej mer".

---

*) Nämligen att göra denne, ungefär liktidigt, till föremål för "Straffsången" och för Dedicationen.

**) Har afseende på en strof af Leopolds Kronprins-Ode.

All period är snillets. All tid är styrkans. "Det finnes ej". Låt oss skapa! Så tänkte de ädle före oss.

Jag tillber så mycket, som någon dödlig, evangeliska ljufheten af Rousseaus själ. Men det är ej så verlden uppehålles. Det är ett slags rörande skönhet, för den, som betraktar; men en blott qvinnosjälens skönhet, ett Guds barns mignonneri, för den, som deltager — d. v. s. för den, som vill ett väl och arbetar dertill med värma och mod. Luther, Vasa, rousseauiserande — hvad skulle de gjort? Denne qvinfolksömme Rousseau lamenterade ju sitt lif fram; och behöfde alla sina vänner fullt opp, för att ej förgås under sin engla-skröplighet. — Man kan skilja emellan de sköna glasskåps-karlarne och de heroiska själar, som äro gjorda för att hämnas och stifta rätt.

Gud är mönstret för den moraliska fullkomligheten. Men han är hvarken blott fridens eller blott hämndens, utan rättfärdighetens Gud.

3.

— — "Huru Kellgren upptog Dedicationen" *)? Som en liten fin och rar Vestgöte, med kallt hjerta och ett oändligen litet begrepp. Han lemnade efter tre dagar tillbaka . . . en petitesse under hans egen petitesse; något, som jag kallade en två-örs-höghet. Han tar allt för en stark — affectation. Hjerta är honom obegripligt (liksom ock rätt godt förstånd). Men hos mig är, både i straffet och i äran, allt det rent allvar och min själs uppriktiga känsla, som ej i bäggedera är *relief* af inbildning och poesi. Lika ärligt, som jag med det ena sagt: han är en låg gäckande byting, — vill jag med det andra säga: han är en skald af oändligt behag. Men med bäggedera: man kan mäta er — om ni ock vore er sjelf tio gånger; här gifvas väsenden, som äro öfver er, både i förskräcklighet och nåd.

"Allmänheten? dess fattegåfva"? Hvad hafve vi med den? — De hafva lagen och profeterne; de hafva prester, skolmästare och professorer. — Geniet arbetar för det ädlaste af menniskoslägtet; såsom Pindarus och Raphael. Från deras höjd nedstiger den gudomliga skönheten, efter styrkan af sitt ljus, aftagande; och kastar på det sista af menniskohopen blott en lätt dag, ett flygtigt skimmer.

Solen sjelf upplyser efter denna lagen. Det är ej dess skuld, att de seende ögon dväljas i töcknen. Låt oss föra solen närmare . . . . "kloka hufvuden"! ja, på det hon måtte upplysa några dälder och klyftor, i

*) Thorilds tillegnan af Inbildningens Nöjen till "Kellgren, Behagens Skald".

stället för den hela stora verlden! Men — intet våld! minst på det Gudomliga. Det eviga snillet välsignar ju ock skolmästaren: så må han lära att tillbe det eviga snillet; — lära att låta allt njuta kraften af sitt lif, glansen af sitt ljus, — om det än vore öfver honom så långt som himlarne.

Om en väcker, upplyser tio; desse hundrade; desse tusende; desse hela hopen: hvem upplyser, väcker då alla? — Men jag har aldrig sett något skäl att klaga på allmänheten. Den är, rent och efter Guds vilja, allmänhet. Den upphäfver sig aldrig mot förträffligheten. Men de halfkloke, — desse, för mycket kloke att ej påstå myndighet och ej hafva fått smaka på "råda", för litet kloke att ej göra det vanvettigt, — desse vilja, att allting skall vara, likt dem, halfklokt — eller brändt. Låt mig ej tala derom. Det är mitt smärtande ställe.

"De förträfflige äro för få". Det är sannt. Gud är ej mer än en. Men låt oss ej öfverge hvarandra! —

De bägge frågorna i sista brefvet äro nu besvarade. Det har i dag gifvit mig anledning till ett nöje, förtjusande i samma mån det förer mig beständigt närmare ett väsende *cui divinior aura*. — Jag har aldrig hört namnet Leopold nämnas af någon öfver pojktycket upphöjd, utan med något mer än admiration. Det är redan ett helgadt namn. Dess "långa skymning" har varit liksom en död, efter hvilken all ära stadgas och förklarad uppstiger. Ingen misströstan! Verlden tillhör den starke.

4.

Jag denna gången verkligen bönfaller om förlåtelse. Min ringa kärlek för dessa curialiska ödmjukheter bör gifva någon vigt åt denna. Det fel eller den olycka som gjort, att några postdagars bref kommit att ligga qvar, har ej minsta gemenskap med min vördnad eller med denna känsla af lefvande beundran, hvars skäl ej mera kunna upphöra.

"Hvarföre fortfara att göra sig litterära ovänner"? Derföre, att jag vill hafva non-litterära vänner. Det som förtjusar mig, är det jag söker; är vänner, tagna ur den rena menskligheten; dyrkan, lof ur själen, af Naturens folk. Är ej detta den enda rena och eviga ära? Hvad vore mig de dum- (eller qvick-)lärdas förbannelse eller pris? Dagens brokiga komedi.

Den verkan en själ af eld och ljus gör på andra själar, på de ädlaste och — genom dem — på det mesta af menniskohopen, odödligen: denna verkan är dess gudomlighet. De lärde och de qvicke (Gud! i stället för de upplyste och snillen!) hvad äro de i den stora menskligheten, i den sanna verlden? Tiotusen lärde och tiotusen qvicke dö årligen på jordens rund. Förgängelsens död-suck öfver denna dag-grödan! som aldrig

kände annat, än bokens fördom och stundens lilla infall; som aldrig älskade det stora, emedan de kände sig små!

Jag gör hr bibliothekarien en proposition af styrka; efter min princip att älska: först rätt, dernäst menniskan. Vi äro vänner. Tillåter M. H. mig, att skrifva emot sig? — Denna Lavateromastigien *) är äfven så orättfärdig, som qvick. Nu: jag ponerar, att vi bägge interessera det allmännas vett och deltaga i den stora upplysningen. Lider ej den af en vänskap, som ger mera åt personen, än åt själens sjelfständighet? som anstår mera Herodes och Pilatus, än ett snille och en vis? Större själars vänskap bör ej vara det minsta öfver eller under det rena förträffliga, som de hos hvarandra känna. Den bör svara lika jemnt mot den merit, med hvilken de bestrida hvarandra, som den, med hvilken de befordra (tjena, upplyfta) hvarandra. Och är ej i detta bestridandet äfven en befordring?

Låt oss gifva ett exempel, som sällan blifvit gifvet. Låt oss säga *gayement:* vi slåss. Slåss, le, och hedre hvarandra! -- Först rätt; dernäst menniskan. Det förra angår alla; det senare en viss. Detta är den heligaste, första af mina maximer. I den ligger allt, hvad de qvicke — eller dumme — kalla min "arghet"..... Strunt! jag såg aldrig en qvick eller dum i synen, som ej skämdes. Det är ej dessa kroppar eller skuggor, som dömma oss; utan verlden.

Jag hatar ej qvickheten; så litet, som jag hatar barndomens lifighet. Jag älskar just ej det som splitter-spelar, utan det som bringar till enhet. Ingen Gud är qvick. Och dit — till Gudomligheten — skall ju menniskosjälen? Men gerna må fjolliga nöjen, ras och lek, det som varierar, badinerar, attraperar, — gerna må det unnas åt dem, som ej högre förmå. Dansar ej kalfven? hoppar ej kiden? missgör ej apan? Och ser och ler då icke den vise, glad? — Amen! Jag älskar lif; och mycket ett qvickt lif. Men ändå något mera ett sublimt.

Också tänker jag skrifva en afhandling öfver Qvickheten. Nu, glädje och mod! Det skall bli roligt, att se oss contrastera. — Huru mycket ondt kunde jag väl mena med "Voltairismer"? — Vår "Politik" differerar hvad den kan; en liten oändlighet. Men också: begära att formen af våra själar skulle vara lika, vore en gudlöshet emot Naturen, som utmärkt för båda sin plan och sin vilja. Det väsendtliga är: kärleken för det bästa vi känna. Det är nog. Låt oss deri vara lika, och vänner: med eller mot hvarandra.

*) Med den "Lavaters-gissling", hvarom här nämnes, åsyftas en af Leopold författad, i "Upsala Tidningar" införd och derur i Stockholms-Posten (1785, N:o 101) aftryckt, Recension öfver Lavaters "Herzens-Erleichterung an Freunde". Den är helt och hållet, hvad Thorild ofvanföre kallar den.

Nu, sedan Kellgren blifvit kastad in i ambitionen och förmaken — är ”Svenska Scenen” ren; men (som man ser) både från pack och kämpar. Följ det bästa af sitt snilles och sin äras kallelse! — Jag är här en *Chevalier errant;* och har ingen prinsessa i landet. Jag är född, om ej i, dock för England...... Svenska Parnassen, som ej duger att vara republik, vill en konung; kallar den ende och högste. Jag, utan afund af förmycket högmod, flyr — och välsignar hans regering.

5.

Jag ända till lågade af admiration och nöje vid M. H:s fria tillåtelse att skrifva emot sig. Ack ja! låt det vanliga ha sina dagliga charmer. Det högre är högre. Jag har känt det alltid och nu. Hypothetisk är all lögn. Sanningen och Naturen äro absoluta. Skulle dessa vika för den förra? — All sinnlig och moralisk affection är relatif; sjelfva heroismen således äfven. Men det stora, rätta, goda, är, i all tid och i allt sammanhang, stort, rätt, godt. Om allt ädelt vore dagens lag: hvad merit hade de ädle? Just derföre är all högre sanning, all större dygd heroism, att den — relatift är det.

Det lilla goda, det heroiskt stora, äro bägge af absolut sanning. Man kan ej missvörda någotdera. Men det ena verkar för dagen: det andra för seklet. Det ena behagar: det andra besegrar. Det ena är mer af en menniska: det andra är mer af en Gud.

Jag beundrade ”brefven i Stockholms-Posten” *). Jag först ej begrep, hvarifrån så mycket sannt och lefvande vett kunde komma i det bladet. Men ha de verkligen, ens i Upsala, ett så imponerande pedanteri?

”Kritiken” — på det olycks-monumentet **), vid hvars åskådande man må falla i gudsfruktan och tillbe den allsmäktiga handen som ger och

---

*) Två anonyma, af Leopold författade Bref till Utgifvaren af Stockholms-Posten (1785, N:o 196 och 197). Med mycken qvickhet skrifna, gå de ut på att förlöjliga vissa lärda och metaphysici; samt enkannerligen det sätt, hvarpå lärdom och metaphysik då ännu bedrefvos i Upsala. Den tidens Wolfianism o. s. v. blir skarpt agad, och ur en synpunkt, hvarmed Thorild kunde, i hast, tycka sig öfverensstämma. Likväl framblickar här, ur bakgrunden, ett helt annat sinnelag; ett, som lätt skulle leda mängden af läsare till det förakt för all djupare betraktelse, all speculation (äfven den innerligare och kärnfullare), hvilket här redan innebars i vädjandet till hufvudstadens och hofverldens smak.

**) Här menas Leopolds då nyligen utgifna ”Kritiska Anmärkningar vid Hjeltedikten Tåget öfver Bält”.

tager: ack! hvad visar den? Tydeligen, en stor criticus; men en, som vill göra samma fall. Detta är, att drifva — dagens vishet långt.

O Gud! hvarför ej hellre heroiskt — tiga, och vörda, suckande i sin skugga, Herrans dom? Ärligt: det är ett stort, stort monument af barndom och omognad. Och så löst i sin första uppresning, att criticus, som gått det så nära, står der sjelf nu alldeles öfvergrusad.

Skrifva emot det förträffliga och för det usla, är lika fara. Man begrafves i det ena fallet af harm, i det andra af förakt; men i båda — begrafves. Ack! jag tillber M. H:s förträfflighet: men kan ej undgå att förakta dagen, när jag ser året. — De bladkräk, som lefva af Stockholms-Posten, gapa stort af förundran. Men jag, och femtio med mig, skämmas, att Leopold — ett så stort namn! — kunnat prisa Bältiaden.

Efter jag utan fråga är en af M. H:s sannaste beundrare, så skall jag här, i min tour, otvunget göra en "kritisk anmärkning". M. H. har sjelf medgifvit: "Löjet är min första synd". Om så är (och hvem bör ej hålla med derom?), så är Metaphoren M. H:s andra. Jag skulle kunna ge en lista på utomordentliga och falska. Tag blott den främsta på sin kritiks första sida, och vidare, och vidare! Jag — ej tadlar, utan bönfaller: gif sitt snille, som har så mycket annat, också denna sista sanning; detta naturens allglädjande ljus!

Tack för Verserne Melanderhjelm! Sköna: men sista ideen har just "löjets synd"; alldeles som "på tån", i Oden *).

Månge säga, att Leopold älskar att vara en — *grave* Kellgren. Många hans poesier säga detsamma. Den försmädelsen kan väl tålas. Men vara sig sjelf, ack! det kan ingen annan dödlig, än den som kan. Det är natur och makt.

— — Jag är nödig för vår litteratur. Men vår litteratur för verlden? — Verlden står mer än detta århundradet. Men jag? min varelse?

---

*) I Stockholms-Posten 1785, N:o 186 (d. 15 Aug.), meddelades verser af Leopold, "i anledning af professoren Melanderhjelms dubbning till riddare af kongl. nordstjerne-orden". Öfver all beskrifning granna och glittrande, sluta de dermed, att "Snillets Gud skänker dig, med Gustafs hand, portraitet af din Älskarinna" (Nordstjernan). — Förut, i N:o 45 samma år, hade man läst en Ode af Leopold, öfver Menniskans Lott; der en stroph är denna:

I seraphisk herrlighet
Dygden för ditt öga blänker;
Dåre, i din barnslighet
Hennes höjd du hinna tänker.
Väl: så lyft dig, stoftets son,
Lyft dig gudalik — på tån!

Jag skall förklara detta, när vi råkas i Upsala. Lifligen erkänner jag emellertid hr bibliothekariens vänskap. Jag skall visst aldrig upphöra att finna den innerligen dyrbar.

6.

Stockholm d. 26 Sept.

Jag admirerar M. H:s naiva allarm. Men det är lätt stilladt. Vi, som här utgöra ett antal kännare, finna hr bibliothekarien likaså mycket karakteriseras af sina metaphorismer, som af sitt vett. Vi känne dem derföre pertinent; men dock rent beundre. Det jag nu säger, är då ej tadel: det är blott vänliga anmärkningar *).

. . . .

Hundrade sådana falska eller kalla drag, ofta revolterande, alltid liksom olärda och misshagliga, — kunna vi ej undvika att se; just derföre, att vi se, af alla skönheterna, äfven de minsta.

Detta om M. H. sjelf. Men Bältiaden! Säg mig: med hvad *öfvertygelse* kunde M. H. berömma, prisa dessa dumheter, dessa vämjeliga barnsligheter? Med hvad *samvete* säga: "Homerus andra gången original"? Är det ej tusende gånger syndigare, bedröfligare, att med vett och vilja berömma eländigheter, än att sjelf — utan vett och vilja — göra dem?

Jag, för min del, har i hela vida verlden ej sett ett uslare poem. Ty alla andra ha antingen naivitetens behag, eller platthetens ursäkt. Gustaviaden **) är ej tusendelen så rik på osmakligheter och vanvett. *Detta* är ett rigtigt archiv af allt poetiskt elände.

Blif ej ond på mig! Så rent, som jag yttrat det ofvanstående, beundrar jag äfven både den *nu* olycksalige skalden, och hans criticus, gjord för en gudomligare ära än att störta sig med honom.

Detta brefvet är det sista förvarade; och kanhända skrefs ej vidare något. Ett förbund mellan tvenne personer, så skilj-

*) Dessa äro talrika, och hafva här blifvit uteslutna; men ej blott för att bespara rummet, utan mest af den orsak, att Thorilds kritik, som i det *stora* af åsigter och öfversigter sällan såg orätt, likväl ofta gjorde det vid särskilda tillämpningar, der den mångengång tappade bort sig i hugskott och griller. Af de hos Leopold anmärkta felaktigheterna äro derför många *icke* fel, under det andra visserligen äro det. Men att upptaga och utreda allt detta, skulle kräfva en omständlighet, hvarmed läsaren funne sig föga belåten.

**) Den äldre Sköldebrands "Gustaviade, Hjeltedikt i tolf sånger".

aktiga i lynnen och syftningar, kunde ej länge räcka. Redan de sista af dessa skrifvelser vittna om uppstigande moln, som innan kort skulle tätare skocka sig. Man ser, att olikheterna, ehuru ännu i vänlig form, började gå hvarandra temligen hårdt på lifvet. Man ser dock äfven, att Leopold hade visat Thorild mycken aktning och mycket förtroende; hade för honom bittert beklagat sig öfver Kellgren, öfver sin egen vittra ställning, öfver allmänheten; hade fägnat honom med utlåtanden af bifall och ros. Att han dervid hade tillika än stegrat, än återgäldat de mottagna loforden med både lika stora och större, blef, sedan Leopold några år efteråt offentligen yttrat helt motsatta omdömen, af Thorild ådagalagdt genom citater ur — de fordna egenhändiga brefven; hvaraf man fick veta, att Leopold hade i dem sagt hans Passioner innefatta "resningen till Naturens tempel", liknat honom vid Corneille och Milton, anhållit att få blifva hans commenterande Addisson o. s. v. Citaterna föllo sig olägligt. Leopold försökte ej neka dem. Han urskuldade sig med sin dåvarande "ungdom" och den då honom ännu bländande "tvetydigheten" af Thorilds egenskaper. Det märkvärdiga dervid är, då redan hans Inträdestal i Svenska Akademien 1786 innehåller ett ögonskenligen mot Thorild rigtadt ställe, att han till deras rigtigare uppskattning behöfde blott ett års tillväxt i ålder och förstånd. Men just under den tid, då Leopold uppmuntrade honom med så rundliga artigheter, drogs han åt den sida och det läger, der de mot Thorild fiendtliga fälttecknen voro upphöjda. Kellgren tog nämligen under året 1785 afgjordt sitt parti om den ton, som i afseende på Leopold borde anstämmas. Denne utgaf nu sina Erotiska Oder, och kort derefter sina Kritiska Anmärkningar öfver Gyllenborgs Hjeltedikt: bägge anmältes med liflig och oblandad berömmelse. Leopold begynte nu — alltifrån Lavaters-recensionen — deltaga i Kellgrens tidning på allvar. Otvekligen var detta för Stockholms-Posten en betydlig vinst. Utom skrifsättets förtjenst, äga Leopolds bidrag i prosa äfven den, att röja en något större litterär-historisk kunskap, och särskildt

om Tysklands litteratur, än dittils (öfverhufvud) i Posten varit synlig *). Snart — efterskickad af Gustaf III i Februari 1786 — kom han till Stockholm, blef konungens gunstling, ett rang-snille bredvid Kellgrens sida, och en af pairerne i den vittra senat, kallad "Svenska Akademien", som instiftades under det årets förlopp. På honom sjelf kunde nu, med mera orsak, lämpas Thorilds ord till honom om Kellgren: han "kastades in i ambitionen och förmaken". Naturligtvis måste förhållandet mellan honom och Thorild hädanefter, mer och mer, blifva ett ömsesidigt aflägsnande. Den senare fortsatte sin väg, allena. Dervid förekom det honom, som hade de båda snille-potentaterne uppgjort sina fredsvillkor på hans bekost-

*) En slik något större kännedom låter sig påskina t. ex. i den försvars-uppsats (1785, N:o 125), der Leopold, med vida mer än billig häftighet, utfar mot en i Stockholms-Posten införd — men icke af Thorild författad — ganska förståndig och human mot-kritik öfver hans Lavaterska Recension. Sarkastiskt qvick, och till sarkasmer städse redebogen, var Leopold ytterst hetlefrad och retlig, när någon af de (med rätt eller orätt) antastade försökte orda det minsta till motvärn. Så frågar han här om Lavater: "Måste man icke vara helt och hållet förtyskad, för att i de anstötar af brand i hjernan, som Lavaters skrifter nästan öfverallt röja, ideligen finna en sublim vishet och christlig uppbyggelse"? — Dock nekar han, att han "hyser förakt för Tyska nationen" (detta hade Antikritiken ej påbördat honom; men väl, att han och hans likar aldrig ville se annat än förträffligheter hos en Voltaire, en Raynal, en Beaumarchais m. fl.). Han erkänner, oaktadt det tyska bokmakeriet och den "tyska känslan", att Tyskland ägt och äger "stora männer, stora författare i alla grenar af litteraturen: en Sulzer, en Eberhard, en Spalding, en Mendelssohn, en Wieland, en Klopstock, en Ramler, en Lessing, äro alla eviga namn, som icke nämnas utan med vördnad af någon kännare i filosofi och vitterhet". . . . . Slutligen åberopas likväl, såsom den mot Lavater (och vissa andra Tyskar) mest bevisande auctoriteten, "den store tyske bokkännaren, den lärde och qvicke Nicolai, som visserligen här äger vittsord, om någon bör hafva det. I fall ni sträckt er bekantskap med tyska språket längre än till Bönböcker, så läs t. ex. hans "Sebaldus Nothanker" — — och jag tror, att det temligen skall corrigera er". — Sådan var, vid inträdet i Stockholms-Posten, Leopolds ståndpunkt. Undergick den någonsin mycken förändring?

nad. Denna förmodan saknade ej anledningar; och bekräftades omsider kännbart nog. Vi få snart se, huru han betackades för den till Leopold rigtade, af hängifvenhet och förtjusning flammande "Ode öfver Skaldekonsten", der han, under ett förhoppningsrikt närmandes dagar, hade sammanfattat Leopold och poesien i en gemensam lofsång.

De nyss meddelade brefven leda oss föröfrigt till en angenäm litterär-historisk upptäckt: de utvisa bestämdt den tidpunkt, när deras författare omskapade sitt namn från Thorén till Thorild. Ty det fjerde brefvet är det första, som befinnes undertecknadt med det senare namnet; och då der Leopolds recension öfver Lavater, införd i Stockholms-Posten den 4 Maj 1785, omtalas såsom en af de nyaste företeelserna i dagens litteratur, synes alltså, att namnförändringen blifvit verkställd nyss förut. Nästan liktidigt (N:o 105, den 10 Maj) anspelas ock på det nya namnet, i ett från Engzell (eller å dennes vägnar) insändt genmäle på en parodi *). Barndomsvännen Lönberg säger sig hört af Thorild sjelf, att han ändrade namn blott för att vid post-contoren förebygga misstag i afseende på till honom rigtade bref. Såsom säkert kan dock antagas, att namnets nydaning äfven innebar en symbolisk betydelse. Att det bokstafligen betecknar Thors eld, är visserligen ej skedt af en slump.

Om bladet "Nye Granskaren", som ville på samma gång vara tolk för ästhetiskt-fosterländska och politiskt-fosterländska interessen, underrättade Schröderheim den i Venedig vistande konungen med dessa ord: Lund har slutat. En förryckt magister Thorén har börjat en ny skrift, som är galimathias, men har elaka ställen **). — Den "nya skriftens"

*) Det slutar nämligen med dessa verser:
Rail on, my friend! What more my verse can crown,
Than — — d's smile, and your obligious frown?

**) Gustavianska Papperen, III: 1 sid. 105.

lefnadsålder blef kort: icke fullt ett halfår. Började i April 1784, upphörde den redan i Augusti; med tjugonde nummern. Månne af otillräcklig afsättning? af hotande politiska förtretligheter? af boktryckarens farhåga för sådana? eller af brist på tålamod hos utgifvaren, att länge hålla ut med ett och samma företag? — Visserligen uteblefvo ej alldeles politiska vådor. Sedan han utgifvit de första, inledande numrorna, uppkallades han "vid hundra daler silfvermynts vite" till justitie-cancelleren grefve Wachtmeister, att mottaga varningar och förmaningar; som likväl gåfvos med mycken klokhet, och i den möjligast artiga form. Till konungen skref derom Schröderheim, som på Wachtmeisters begäran öfvervarit samtalet: "jag kan ej nog admirera hans sätt, att behandla dessa politiska patienter". Till Heurlin skref Thorild: "allt har handterats med douceur och persuasion" (hvarvid han tillägger: "de vilja ej hafva kungens ljufva slummer störd"). Sjelfva anledningen till uppkallandet nämnes af ingendera. Låg den öfverhufvud i den betänkliga "medborgar"-tonen? eller i ordasätten af dess stegring på vissa särskilda ställen? Förmodligen i båda. De såkallade "elaka" ställena träffa vi väl der, hvarest det talas med mycken emphas om folkets domstol; om folkets höghet; om konungens majestät såsom varande denna höghets högsta uttryck; om lågheten att, i uppstigandet till dygd, förtjenst, ära, låta sig hindras af konungarnes svagheter; om Svenskarnes böjelse att "vara tapperhets-dårar under en konung och veklighetsdårar under en annan"; o. s. v. Man förbisåg, att han i samma context, med samma emphas, höll för samma "folk" de hvassaste straffpredikningar; förklarade sig med ett högt folk mena "ett, som förstår sanning och skönhet"; sade sig ingalunda vilja äga till publicum "den halfkunniga hopen af missnöjda, som så högeligen älskar ett blindt rop, ett slag på deras kära larmtrumma, och finner mera beqvämligt att skrika mot de styrande, än mot sin egen låghet, okunnighet och träldomsvana"; tillropade de politiska klandrarne: "af en konung fordren j alla dygder; visen mig edra egna"! samt bifogade:

"jag har, sedan frihetens gudomliga röst började höras i detta landet, aldrig funnit en mera ren, öppen och ädel medborgerlig ton, än just hos konungen sjelf". — Verkningarne af samtalet med justitie-cancelleren stannade vid den ömsesidiga sjelfbelåtenheten. Bladet undergick på intet vis förändring. I de nästa numrorna meddelades visst några "Förklaringar", och ett slags redogörelse, som heter: "Naturen af mitt Fronderi". Men knappast uppbyggdes vederbörande mera, än förut, af tillkännagifvelser liknande dessa: "Jag är förtjust i konungens snille och hjerta. Jag vördar alla upplysta frondörers själsstyrka och redliga mening. Jag tillber — endast sanningen". På ett annat ställe förkunnar han sig vara en "monarkisk republikan". Kanske fann man dock svårt att upptäcka den "monarkiska" beståndsdelen hos en republikanism sådan som den, hvilken i N:o 20 — på både vers och prosa — rakt sade åt den från södra Europa hemkomne konungen, att han förr varit mera älskad än nu, samt att han borde "glömma nöjet, påminna sig sitt hungrande folk, rädda det, och göra rätt". Nog af: denna nummer blef den sista *).

Lätt skulle man kunna frestas till den gissning, att afslutningen påkommit oväntad och plötslig. Allt häntyder, i den allrasista dubbelnummern liksom i den nästförsista, på tillämnadt fortfarande. En uppsats heter: "Öfver Hr Kongl. Bibl. Kellgrens poetiska värde, första lectionen"; med uttryckligt löfte om "fortsättning nästa gång". Hvilka skäl, om ej oförmodade, hade väl kunnat hindra Thorild att här hålla ord? Och af Kellgren var han nu ånyo retad; genom ett ytterligen hetsigt tilltal, hvarmed denne, fastän dittills ej alls af Nye Granska-

*) I samma nummer klandras ock, såsom en "feghet eller fåkunnighet", hvad Kellgren, med afseende på sin tids Sverige, nyligen hade yttrat: "i vårt land, är den förste i makt äfven den förste i snille". Häremot anmärker Thorild: "Den, som skrifvit Själens Styrka, har afgjordt och sjelftydeligen vida mer". — Det är sannt: Gustaf III, så stark i all annan vältalighet, var det icke i denna lyriska. Men tänker man på total-omfånget af snillegåfvorna: hvad förslå då Gyllenborgs emot Gustafs?

ren vidrörd, hade i sin Stockholms-Post (N:o 117) öfverfallit dess utgifvare. Detta förklarar, både hvarför det unga veckobladets vittra åtgärder bestodo nästan blott i polemiska utbrott mot "Kelltringen", och hvarför den oss i N:o 3—4 mötande uppslags-ändan till den nya stridsväfven råkat bli något grofspunnen. De utförligaste af dessa kritiska genmälen äro ett par recensioner öfver Kellgrens Nya Handels-Bibliothek och elegi till Cynthia. Till och med en praktfull anmälan af Lidners Medea är förenad med åt Kellgren syftande sidohugg. Få äro de svenska författare, som i denna tidning berömmas; bland det lilla antalet träffa vi, med fägnad, den då nyss till "fru Lenngren" förvandlade "mamsell Malmstedt". — Det kan ej förefalla öfverraskande, att så ganska mycket här smakar yngling. Till omognaderna hör framförallt, att ett fel, hvarifrån äfven de senare af Thorilds vittra domar ej äro alldeles fria, här vidlåder dem i större mått: nämligen att den skarpblick och säkra smak, som vanligtvis utmärker dem så länge uppgiften är att dömma i stort, icke sällan öfvergifver dem vid dömmandet i smått, eller vid granskandet af detaljer. Ofta nog förfaller då hans kritik till en mikrologi, så nyckfull, att dess analyser och deductioner skulle, om de hölle stånd, göra all metaphor, allt skaldespråk, ja slutligen allt språk, omöjliga. Och så till vida motsvaras hans Konstlära af hans Statslära, att äfven här det bästa, det verkligen sanna och sköna, mestadels ej sträcker sig utom framställandet af principerna, de allmänna åsigterna, de första länkarne i försöken till dessas närmare utredning; men, vid tillämpandet på särskilda omständigheter och öfverhufvud på en praktiskt genomförd verkställan, esomoftast förirrar sig, än till origtiga påståenden, än till förslag af en den mest outförbara beskaffenhet. Om den politiska delen af Nye Granskarens verksamhet kan knappt sägas, att den befattade sig med några facta och praktiska särskildheter; så långt hann den ej. Men de, som misstänkte den "förryckte magisterns" afsigt, drogo försorg, att tillämpningar ditlades honom förutan.

Sådan ändalykt fick denna med de högsta anspråk och förhoppningar började tidning: enligt sin Anmälan ämnad att varda det vigtigaste af de fyra blad, som der förklarades oumbärliga *), — "ett Gransknings-Blad af rätt anda och lif, som öfversåge dem alla; der sanningen kunde hafva en röst; det, som är skönhet, en lärande mästare; och det allmänna en högre undervisning i ädelt och manligt vett". Men orsaken till ett så tvärt afstannande? Någon vink derom förefinnes ej. Bestod den (såsom det vill synas) här icke i den auctorliga maklighet, som Thorild plägade kalla sin "epikurism": så kunna vi nu misstänka efter behag, antingen liknöjdhet hos "folket", som tyckte det vara hiskligt att ett ark vett kostade lika mycket som en kopp kaffe och en skorpa **); eller lönligen tillställda hinder från konungen; eller skrämsel och klenmodighet hos boktryckaren, som, enligt tryckpressens då gällande författning, innehade full censur-makt. Men alltifrån denna tidpunkt märkes hos Thorild en med både konung och folk obelåten sinnesstämning, som, några år framåt, går i ett oafbrutet stigande. Dock var det beskaffenheten och utgången af riksdagen 1786, som bragte detta missnöje till fullmognad; ända derhän, att han beslöt utvandra till England, för att der söka sig ett fädernesland.

I alla fall hade Thorild i följande stycken rätt: att han ägde verkliga, till och med nya, sanningar att meddela; att nationen behöfde väckas till mera högsinnighet, och konungen (hos hvilken högsinnighet ej felades) till mera rättsinnighet och öppenhet; att han sjelf var egentligen ämnad till folktalare; och att han likväl borde hos en sådan konung, som Gustaf, om han talade till honom såsom snille till snille, snarare kunna påräkna något gehör och någon själarnes samklang, än hos hvilken annan som helst af det dåvarande Europas mo-

*) De tre andra voro: Dagligt Allehanda, Stockholms-Posten och Välsignade Tryckfriheten (hvilken alltså, då denna Anmälan skrefs, ännu ej hade upphört).

**) Se samma Anmälan.

narker. På grund af dessa förutsättningar, grep han begärligt det tillfälle, som nyssnämnda riksdag tycktes erbjuda: att ytterligare vidga sin verkningskrets, och, med en ädelt nyttjad offentlighet, omedelbart tilltala så väl konung som ständer. Trogen sitt lifs innersta dubbelsträfvan att göra vitterheten medborgerlig och medborgerligheten vitter, beslöt han att härvid begagna dels försvenskade röster från den skald och den häfdatecknare han värderade högst, dels sin egen stämma såsom tolk för det allmänna samhällsförståndets fordran på tillbörlig frihet af sin yttranderätt.

Det var af detta skäl, som han under riksdagen utfärdade en prospectus till tvenne öfversättningar: den ena, af Ossian; den andra, af Tacitus. Han ville göra till medborgerlig läsning, genom den förra, hvad han ansåg för det högsta af poesi; genom den senare, hvad han ansåg för det lärorikaste af historia. Det var vidare af samma skäl, som han skref, för att gemensamt af konungen och rikets församlade ständer behjertas, de båda ryktbara memorialerna "Om det Allmänna Förståndets frihet", af hvilka han ställde det ena "till Konungen", det andra "till Folket". — Utgången kunna vi gissa. Det fordrades att vara Thorild, för att ej förutse den.

Om det första af dessa företag skref han, i Juni *) 1786, till diplomaten friherre Silfverhjelm, — bekant genom sin benägenhet för Ossian, mystik och magnetism, samt äfven såsom författare genom sina "Samlingar för Hjertat och Snillet":

— — Jag är en ung auctor, som lifligen älskar allt sannt och stort, och som till denna stund aldrig sökt en förnäm. Jag vill gifva Nationen, från Romarne och Engländarne **), ett par förträffliga verk, enligt denna Prospektus. Det är omöjligt, att dessa arbeten icke skola gynnas, om endast ett exempel gifves: en stor mans vink! — Jag bönfaller, att herr baronen behagade motivera en prenumeration bland sina vänner af rid-

*) Dateringen "d. 25 Juni" innebär visst någon felskrifning i siffrorna: ty enligt Gustavianska Papperen (III: 2, sid. 153) upplöstes riksdagen redan den 23 Juni.

**) Ossian göres här till Engelsman; men man ser, att Thorild hade i hufvudet Macphersons bearbetning.

derskapet och adeln. Detta ger strax lif åt hela resten. Ty mitt fädernesland är så svagt, att det, långt ifrån att hafva en egen själ och tanka, är redan stort då det kan följa en stor man. Men det är omöjligt att ett folk någonsin kan förtryckas, utan genom oförstånd. Dess essentiella styrka är för klar och fysisk. Det behöfver derför endast lära att känna sanningen: lära, att ej dåras af det bedrägliga skenet och af den ljufva rösten; att ej kalla den galna och barnaktiga yppigheten — välmåga, och sina konungars prat — nåd; att ej i sin enfaldighet bäfva för deras lånta guld, deras tiggande makt, deras eländiga konst. I denna tid af list och fina skälmstycken, är Tacitus en nästan allmännelig kur. Det är en stor tafla, som man endast behöfver uppställa i rätt dag, och säga: sen, dårar! — Ack! jag har intet politiskt inflytande; men jag skall uppoffra åt mitt fädernesland allt, hvad Naturen gifvit mig af tanka och känsla! — —

Man ser, att hoppet om deltagande och uppmuntran, denna gång närmast fästadt vid de i hufvudstaden församlade riksdagsmännen, vände sig först och främst till hvarje *caput* på riddarhuset. Men ack! Så väl de "välborne, ädle och välbördige", som de "ärevördige, vördige och vällärde", så väl de "äreborne, förståndige och välaktade", som de "hedervärde och redlige", brydde sig hvarken om Ossian eller Tacitus. Väl prenumererade Silfverhjelm, och några få andra; men flertalet af riksfäderne (såsom Thorild sedan berättade i ett bref till Tham) "kastade sina tanklösa ögon på Prospecten som på ett nymåladt plank, och undrade, hvar och en hos sig: hvad angår det — mig"? I Stockholms-Posten (N:o 174) uppmuntrades han med denna helsning "Till den store Öfversättaren":

Hvad strålar af etheriskt ljus
Omsider snillets verld i Norden skola lifva,
Se'n Ossian och Tacitus
Af än en Ossian, af än en Tacitus,
På Svenska öfversatte blifva!
Men du, som sjelf så öfversvinnelig
I höjd, i djup, i vidd och bredd dig visat, —
När du har öfversatt de snillen du så prisat,
Hvem skall se'n öfversätta Dig?

Äfven i landsorterna gick det trögt med prenumerationen. Slutet blef, att af hela företaget vardt — ingenting. Han lät både Ossian och Tacitus hvila outgifna; hvilket sedan förekastades honom ej sällan; af hans vänner med knot, af hans ovänner med begabberi. Af den Ossianska tolkningen finnes bland de papper, som kommit i min ägo, ej en rad: men väl en begynnelse till öfversättningen af Tacitus. Ej fullt innefattande de första nio capitlen af Annalerna, upptager den, utom titeln ("Tacitus öfversatt af Th."), åtta glest skrifna folioblad; sträcker sig till det ställe, der, vid Augusti begrafning, de förståndigare åskådarne yttra olika omdömen; och afbrytes med orden: "Han hade, sade man", — — midt i sextonde sidans första rad. Icke heller är troligt, att han någonsin fortsatte längre. Han ville, förmodligen, dessförinnan afbida prenumerationens utslag. Till profstycke må det första capitlet här anföras.

Rom styrdes i förstone af konungar. Friheten och Consulatet införde L. Brutus. Dictaturerna togos till viss tid: och hvarken Decemvirernes myndighet bestod öfver tvenne år, eller Krigstribunernes consulariska anseende länge. Cinnas, så litet som Sullas, herravälde var långvarigt: och Pompeji och Crassi makt gick snart öfver till Cæsar, Lepidi och Antonii vapenstyrka till Augustus; som tog allt, uttröttadt af borgerliga oroligheter, med namn af Förste, under sin styrelse. — Men det fornåldra Romerska Folkets lyckliga eller vidriga skiften hafva berömde skriftställare upptecknat: och äfven för Augusti tider fattades icke prydliga snillen; till dess de, vid smickrets uppstigande, afskräcktes. Tiberii, Caji och Claudii, samt Neros handlingar blefvo, så länge de regerade, af fruktan sminkade; efter deras död, af det ännu friska hatet vanställda. Deraf har jag kommit uppå den tanken, att berätta något litet om Augustus, och hans yttersta; så Tiberii regering, och det följande; utan bitterhet och veld; hvilkas orsaker äro långt ifrån mig.

En helt annan framgång, — åtminstone hvad bifallsrop och allmänt deltagande beträffar, — skulle deremot visst hafva krönt det andra af hans båda förehafvanden: om det varit af sådan art, att den offentlighet och den riksdags-behandling, som det åsyftade, hade kunnat tillåtas. Jag menar de bägge Memorialerna "om det Allmänna Förståndets frihet".

Det ena, "till Konungen", ville beveka denne till en ny Tryckfrihetslag; hvartill det äfven sjelft meddelar förslaget. Detta memorial skrefs nyss före riksdagens utlysande, men utan vetskap att ett slikt möte af folkets ombud vore i antåg. Sedan riksdagskallelsen var utfärdad, inlemnade han det (den 12 April) till kongl. cancelli-collegium: "bönfallande i djupaste ödmjukhet, att kongl. collegium behagade för h. m. konungen presentera den bifogade tankskriften. Jag väntar", tillade han der bland annat, "några dagar att trycka den: för att höra h. m. konungens välbehag. Jag har trott, med att låta den gå genom så värdiga och helgade händer, att undvika både det supplicativa, som jag ej älskar, och det bullrande, som jag hatar; helst nu, då lättsinnigheten snart skall finna buller i hvarje tyst suck för lagen och friheten. Om ett så sannt och oskyldigt sätt att gifva sin konung ett offer af sitt snille eller af sin dygd, ej kan antagas: så gifves här ej något, som är värdigt; — — — så vill jag gå, tiga, och blanda mina tårar med mina medborgares". På hans inlaga genmältes: "Resolution. Som innehållet af denna ansökning är af den beskaffenhet, att den ej tillhör kongl. collegii åtgärd, kunde kongl. collegium sig dermed ej befatta; hvilket skulle sökanden, genom påskrift å ansökningen, till svar meddelas. Ut Supra. På befallning Jac. Forsslund" *). — Men Thorild gick ej att tiga och gråta. Han hade vid riksdagens början färdigt ett nytt memorial: rigtadt allmänneligen "till folket", men

*) I sitt senare memorial gör Thorild, öfver kongl. cancelli-collegium och dess resolution, följande betraktelse: "Jag kände ej något ställe, der jag kunde förmoda en större nödvändighet att förstå och skydda sanning. De skrefvo på suppliken: att detta ej tillhörde deras åtgärd. — Hvilka stora dygder, tänkte jag, tillhöra någons åtgärd? eller stå i hans Instruction? Förstånd af nya och vigtiga sanningar, kärlek till fäderneslandet, beskydd för det som är godt och ädelt, äro fria; men af en nödvändig, fastän högre förbindelse. Således förekom det mig, som en man, då någon ömt begär af honom ett ädelmod, ville svara: det står ej i min borgare-ed. Det är sannt. Men med ett sådant tänkesätt skulle alla stater hafva förgåtts".

enkannerligen "till ridderskapet och adeln"; såsom varande, genom samfunds-ställning och bildning, folkets upphöjdaste representanter. Här uppmanade han de "ädle riddarne och herrarne" att sjelfve taga saken i besinnande och frambära den föregående tänkskriften inför konungens ögon. — Dock: äfven riddersmännen funno ej lämpligt att mottaga Thorilds skrifvelse på det vis han hade önskat; eller annorlunda, än som ett meddelande från enskild person till andra enskilda. I sådan egenskap circulerade de bägge memorialerna, handskrifna. Ett dylikt exemplar banade sig väg jemväl till konungen. Men dervid förblef det. Gustaf förtjustes: i vältalighet var han en säker kännare; och någonting mera vältaligt hade han knappast läst. Åtminstone ej på Svenska. Han njöt det såsom en poetiskt-republikansk snillelek, ett politiskt vitterhetsstycke och glänsande fantasi-spel, hvars verkställbarhet likväl allraminst nu kunde komma i fråga. En af de förnämste i hans omgifning sade till den unge författaren: "konungen är af dessa papper högst intagen"; — likväl vore deras tryckning, i följd af tidsomständigheterna, tills vidare ej rådlig. Ehrensvärd tillade: "edra memorialer innehålla så stora sanningar, att de böra ligga i en stor mans bureau ännu i femtio år". Det ser ut, som hade sjelfva oppositionen, fastän herrskande på riddarhuset och öfverhufvud beherrskande riksdagen, tyckt sig för denna gång äga vigtigare saker att med konungen omtvista, än tryckfriheten. Sannt är, att ständerna verkligen begärde, bland en mängd andra rättelser, äfven upphäfvandet af de inskränkningar, som Tryckfrihetslagen af 1774 hade undergått genom tilläggen af 1780 och 1785: men icke lades på denna begäran någon hufvudvigt. "Den slugaste ledaren", förtäljer oss derom Thorild, "fann frågan för stor och *eclatante*", och bad honom afvakta "nästa riksdag; då blir rätta fältet för det stora och eclatanta". — Föröfrigt gjorde konungen slut på hela riksdags-kifvet, innan ännu två månader voro fullt tilländagångna. Men visserligen kan antagas, att de i handskrift kringlöpande Thorildska Memorialerna, än-

skönt undandragna offentligheten, icke litet verkade till väckande af mångens lifligare uppmärksamhet på detta ämne.

Lyckligt, om konungen alltid i afseende på tryckfriheten bibehållit de grundsatser, till hvilka han i ett förträffligt utlåtande, afgifvet i rådkammaren 1774, utan omsvep hade bekänt sig! Men rättigheten att yttra sig i tryck var sedermera råkad i den vidunderliga ställning, att ansvaret för dess missbruk, som i vissa fall drabbade boktryckaren och författaren lika, i andra fall drabbade boktryckaren ensamt; hvadan det alltså nu berodde på dennes urskillning och mod, om något, hvarpå möjligen kategorien "otjenligt (!) skrifsätt" kunde tillämpas, finge tryckas eller icke. Boktryckarne stodo dymedelst nu öfver författarne, öfver landets samtliga litteratörer och snillen, såsom deras censorer, ja dictatorer; men med en jemmerlig ångest, och under ömsesidigt stigande förlägenheter, som i Thorilds memorialer ganska åskådligt och tragikomiskt skildras *). Konungens tryckfrihets-åtgärder voro således, tvifvelsutan, icke de bästa. Dock må honom förlåtas, att han till deras upphäfvande eller förändrande ej kunde känna sig hugad vid denna riksdag; der han, med smärtfull öfverraskning, plötsligt såg sig blifven föremål för en sinnesstämning, af hvilken han, åtminstone då ännu, var i de flesta afseenden oförtjent.

---

*) "Jag ville skrifva publikt: och såg dessa arma medborgare, som skola censurera snillet, bäfva. Jag gaf förskrifningar på deras böter: jag förklarade, blidkade. Ändå var allt ovisshet och ängslan. . . Boktryckaren pliktar hela sin trygghet och halfva sin välfärd, för det, som han ville göra sin okunniga själs ed på ej är farligt. Auctorn uppkallas såsom statsbrottsling, för det, som han ville göra sin kunniga själs ed på ej är farligt. Sedan läsa de tillsammans i concept sina redliga sannings-blad, se bäfvande på hvarannan, och fråga lika kloke: hvar är det farliga"? — Sannolikt innehålla dessa rader tillika historien om Nye Granskarens slutöde. — Huru långt boktryckarnes farhåga gick, kan ses t. ex. deraf, att den, som tryckte Lidners Medea, ej vågade trycka Thorilds företal; emedan han "ej förstod det". Förmodligen antog han, att bortom obegripligheten låg — Gud vet hvilket — annat vådligt otyg.

Riksdagen 1786, denne värdige fader till riksdagen 1789, är i våra häfder lika märkvärdig, som kort; den skall inför en fullt opartisk efterverld visa sig ännu mer såsom en *atro carbone notatus*. De, som på den spelade patrioter, äro ansvarige för den långa härifrån begynnande kedjan af Gustafs och Sveriges olyckor. Desse sken-patrioter utgjordes af två klasser: den ena, personliga fiender till konungen och hans revolution; den andra, välmenta pratare, korta om hufvudet och inom hufvudet, de förres handlangare i följd af sin naturliga oförmögenhet att se längre än näsan räcker, — ehuru denna, hos dylika hedersmän, sällan förfelar att vara (eller åtminstone blifva) tillräckligt lång. Konungen hade låtit intala sig den olycksaliga kronobränneri-anstalten af förslagsmakare, hvilkas ekonomiska vishet "genom säkra calculer förvandlade ljunghedar till kryddgårdar och födde mjölkkor på helleberg" *); han hade lättsinnigt tillåtit Schröderheims, och andras, fortsättning af en redan under "frihetstiden" öflig trafik med ecclesiastika sysslor; han var en slät financier; han kunde ej frikännas från en stark lusta för dubbelhet, förställning, intrig (hvarvid man likväl hvarken bör glömma de omständigheter, under hvilka han uppväxt, eller det slags hemlighetskrämeri, som i den tiden ansågs sjelfnödvändigt höra till all välbeställd europeisk kabinetts-politik); hans begrepp om konungahöghet och Sveriges ära verkade, understundom, mera skimrande än gagneligt; hans just härmed sammanhängande begrepp om adel förförde honom att öfverhopa detta stånd med ynnestbevis, af hvilka några voro kränkande för de ofrälse stånden, och andra åtminstone syntes det. I ungefär så pass mycket kunde äfven den mest välsinnade och upplyste af hans undersåter äga rätt att vara onöjd. Allt det öfriga deremot var, dels — än af ilska, än af fåkunnighet utmålande öfverdrift (såsom t. ex.

*) Så yttrar sig en af hans ifrigaste anhängare, Barfod, om denna plans upphofsmän ("Märkvärdigheter rörande Sveriges förhållanden 1788—1794", sid. 10). Barfod misstänker dock jemväl en medverkan från "aristokraternes" sida, "för att väcka folkets missnöje".

hans mycket omskrikna luxe och hans ej mindre omskrikna hängifvenhet åt ovärdiga favoriter), dels — ren lögndikt. Och att med sådana uppfylla allas sinnen, derom hade hans motståndare dragit flitig försorg. Under den lilla mellantiden från riksdagskallelsen till riksdagsbegynnelsen arbetades derpå med mångdubblade krafter. Det fanns ingenting så orimligt, som icke utspriddes om hans förehafvanden; och särskildt om hans afsigter med denna riksdag. Skall man dock lita på hvad verkligen skedde och för ögonen är, voro hans afsigter denna gång lika lofvärda, som hans till ständerna meddelade propositioner välbetänkta och riksgagneliga. Men på riddarhuset kände man sig vid denna tid föga belåten att vara det högsta ståndet i en verklig monarki. Man kunde ej glömma, att man för icke längesedan hade sjelf regerat; och så mäktig var nu den motvind, som blåste från detta hus, att alla konungens propositioner afslogos *); ty man hade föresatt sig att misstro och visa misstroende. Att hans regering äfven nu företedde stora ljus-sidor; att banken befann sig i ett blomstrande skick, handeln, sjöfarten, slöjdväsendet lyftats till en oförmodad höjd, försvarsverkets tillstånd var högeligen förbättradt och i synnerhet flottans ypperligt: detta, änskönt af ständerna sjelfva erkändt, behagade man lika litet låtsa något om, som att de Fransyska subsidierna blifvit använda på sådant, äfvensom på allmänna byggnader, försköningar och flerahanda åtgärder till nationalbildningens förädling. Hvad hade man ej kunnat uträtta, så framt man öfverenskommit att möta konungen välvilligt och frimodigt, i stället för illvilligt och gräligt? Att han icke var otillgänglig för påminnelser och rättelser, visade sig, då han genast efter riksdagens slut afhjelpte missbruken vid ecclesiastik-ärendernas behandling och ställde hela denna afdelning af befordringsväsendet på en aktningsvärd fot, samt tillika började vidtaga mått och steg, ämnade att leda till kronobränneri-systemets

*) Med undantag af en enda; som dock ej blef till fullo bifallen.

afskaffande. Men — man ville bringa honom till vrede och förtviflan; och man lyckades, tyvärr, alltför väl. Hans mod kunde aldrig förtvifla; men det valde förtviflade medel. Kort sagdt: man satte sig på tvären; och konungen gjorde så med. Förtörnad öfver det icke väntade misstänksamma, ogena, tacklösa och i allo vrångvisa bemötandet, gjorde han slut på riksdagen med brådskande hast och med ett skarpt afskedstal. Kanske var det ett fel att ej äga, eller ej låta påskina, större långmodighet; helst som stämningen i de ofrälse stånden redan begynt ändra sig till hans fördel. Kanske var det ett än större fel att dervid lyssna till den gamle Fersen; som, nu till utseendet blidkad, men troligen just på det konung och ständer ej skulle hinna bättre förstå hvarandra, befanns helt nitisk att, såsom förmedlare och rådgifvare, medverka till denna hastiga afslutning. Deremot, i fall konungen — såsom väl underrättade personer påstått — redan inom sig hvälfde det ett par år efteråt utbrytande Finska kriget, och velat vid denna riksdag uppträda med ett "meddelande om Rysslands anläggningar, jemte föreställning af nödvändigheten att dem förekomma" *), bör ingen förtänka honom, att han inneslöt det i fortfarande tystnad. Han tänkte: hvart vill man med sådana ständer komma? och gjorde sedermera sitt krig på egen hand.

Man sade, att han, vid öppnandet af denna riksdag, hade i bakhåll många hemliga tankar; och man bråkade sina hufvuden med hundratals gissningar. Är det sannt, att han nu alltredan umgicks med förslag till ett krig emot Ryssland **): så har man här den ena af dessa tankar. Den an-

---

*) Barfod, "Märkvärdigheter" m. m. sid. 9. Närmaste "anläggningen" var väl den plan att afsöndra Finnland ifrån Sverige, som skulle verkställas genom G. M. Sprengtporten.

**) Näppligen kunde han dock vilja nu genast företaga det. Först på följande året, genom det örlig som då utbrast mellan Turkiet och Ryssland, började en conjunctur infinna sig för möjligheten af ett Svenskt krig mot samma makt.

dra framblickar tydligare: den var, att med ständernas biträde ordna rikets och sina financer; hvilket, då ännu, hade ganska lätt kunnat ske. Men man slog döförat till slika önskningar. Det föll sig beqvämare att ideligen gränja öfver "misshushållningen". Värst knorrades öfver de (såsom det föregafs) oerhörda summor, som slösades på det onyttigaste af allt: resor företagna lika mycket för ästhetiska, som för medicinska och politiska ändamål, — theatern, vitterheten, de sköna konsterna, poeters pensioner! Och hvarför använde han ej de penningar, som kostades på skapelser sådana som Gustaf Vasa och Haga, till bastantare njutningar; t. ex. ett yppigt bord, der patriotiska magar kunnat dagligen undfägnas med Apiciska måltider? Väl hade, i mångens ögon, äfven detta ej varit bra; men med den svagheten skulle dock — i Sverige — de fleste sympathiserat ungefär så, som bränvins-supande prester vanligen omfattas af våra bönder med en särdeles blödig ömhet.

Sådan var, näst före och under riksdagen 1786, Gustaf den Tredjes ställning. Det torde nu finnas ursäktligt, om han under sin dåvarande själsförfattning såg i Thorilds memorialer en blott älskvärd ynglings-fantasi, en vacker dröm — och det endast. Måhända tänkte han vid läsningen, med en suck: så svärmade äfven jag för tolf eller fjorton år tillbaka, innan jag lärt känna verlden, menniskorna och mitt rike. Omöjligt kunde han undgå att läsa dem med lifligaste nöje. Af Thorilds skrifter är denna den första, der hans prosa framstår rent färdig, hans stil fullkomnadt mogen. Den äktaste, den innerligaste svenskhet talar der, med ädel enfald, med manlig styrka, med flödande hjerta, men jemväl med blixtrande och slående glans. Dertill kommer, att öfver ett språk, der den sanna närvaron af kärlek, beundran och outsläcklig förhoppning allestädes genomklingar, en ännu ung själs hela naiva ärlighet och rörande förtroende sprida ett eget oskuldsbehag. Sig sjelf fann Gustaf der behandlad på det vis, hvaraf han allramest måste känna sig smickrad: han besvors vid sina vackraste egenskaper att vilja fullt vara den store konung han kunde

vara; han tilltalades alltigenom med den förutsättning, att en stor mans själ är skapad att höra, liksom att tänka, den friaste sanning. Hvad föröfrigt *saken* — Tryckfriheten — i och för sig angår, så skulle vi äfven i dag ej kunna försvara den med andra skäl, än de klara och bindande, med hvilka den här försvaras. Blott skulle ingen af oss, som nu lefva, kunna det med samma ungdomsdruckna förtröstan på omedelbarheten och skyndsamheten af dess välgerningar: ty *vår* lott har blifvit att i alltför många år se detta ljusets vapen städse vämjeligare nedsöladt genom det än fånigaste, än fräckaste missbruk, med oaflåtlig id förvandlas till mörkrets och lögnens hufvudverktyg. — De ädlaste stämmor, som vid denna tidpunkt höjdes till konungen, voro studenten Thorilds och riksrådet Emanuel De Geers: den förra vid riksdagens början, den senare strax efter dess upphörande. Det bref af den sistnämnde, som finnes infördt i de "Gustavianska Papperen" *), länder honom till evärdlig ära. Det är ett sidostycke till det råd, som Bengt Oxenstjerna — lika fåfängt! — gaf i sin ryktbara skrifvelse till Carl XII. O, att Gustaf hade lyssnat till De Geers bref! Han hade då ej behöft afböja tryckningen af Thorilds memorialer.

Med denne monarks öde för ögonen, och med kunskap om de massor af inbitna skände-traditioner, som ännu fräta på hans minne, — hvem kan utan en synnerlig känsla läsa följande Thorilds ord: "Ack, om de styrande såge, såsom en privat, denna mörka, djupa, oändeliga *försmädelsen*: hvad de skulle förakta tvånglagar, och älska den fria, den stora dagen! De skulle se, huru genom ett *tvång* på själen, och i det politiska *mörker* som deraf kommer, födas hatet och bullren, och satiren, som är ett lömskt försåt af småsnille, och pasquillerna, som äro en mera heroisk arghet: alldeles så, som fasorna födas i natten". Om vi nu med Gustaf jemnföra Carl Johan, som uthärdade att sjelf höra offentligen utsagdt allt

*) D. III: 2, sidd. 171—177.

det värsta som om honom kunde sägas, — men hvilket ock *redan*, till det mesta, flugit dit all verldens munväder far: så måste väl i afseende på tryckfriheten medgifvas äfven af de mest klentrogne, att hon gagnar åtminstone genom sitt öppnande af dagliga ventiler för elaka ångor, hvilka, sedan de fått dunsta ut, skingras och försvinna. Gustaf insåg ej detta. Han trodde, att det, som ej fick tryckas, vore med detsamma qväfdt, eller innan kort förstummadt. Han synes ej anat den muntliga och handskriftliga smädelsens makt, stegrad, djuptgripande, fortplantningslysten i samma mån, som den fann sig genom tvångsmedel stängd från offentligheten. Men *det* intryck bibehöll han från Thorilds yrkanden på "Allmänna Förståndets frihet", att han alltifrån denna tid önskade göra författarens personliga bekantskap. Han gjorde dertill flera försök; om hvilka snart mera. — Och ej för glömska voro skrifna de afskedsord, med hvilka Thorild lyktar: "O konung! Släck ej detta stora snilles ljus, qväf ej detta hjertas höga ömhet! Dö ej, utan att hafva välsignat mitt fädernesland! Det är lätt, det är ett blott behag, att vara den störste af konungar. Icke trotsande på en vansklig makt, tag endast styrkan af alla stora förstånd och hjertan; och genom *denna* herrska så trygg, så hög i ära, som lycksalig! . . . Andre konungar må drifva med gyldene spiror sin mennisko-fänad, än på bete, än till slagtning, lika utan snille och utan ära. Men detta folk, eders majestäts aldrig kufvade folk, frågar ännu, och frågar efter tio revolutioner: "är detta *rätt*? är detta *stort*"? En Gud kunde göra sig heder af att styra ett sådant folk: och, i sanning, om det ej hade vett och mod till att knota, så vore det ju en blind hop af slafvar; så borde då en storsint konung med harm le åt sin egen höghet och kasta en så ovärdig spira. Men — för en konung af så stort snille och så stor makt, som eders majestät, tycker jag nu ej mera återstå i lifvet, än att, i lugn, *roa sig med att blifva gudomlig*; det är: att *göra* allt det, som man har *tänkt* mest rätt och stort på jorden".

Nog: Gustaf III bibehöll sin synpunkt. Naturligtvis bibehöll äfven Thorild sin. Men på honom, med hans eldiga medvetande att hafva velat det rättaste; det både för folket och konungen sjelf bästa, — med hans öfversvallande mått af ungdomsifver och sjelfkänsla, — med hans från Grekland, Rom och England hämtade samhälls-idealer, — gjorde konungens sätt att behandla ämnet en oangenäm och skadlig inverkan. Det är synbart, att han nu stämdes, för lång tid, till en viss afvoghet mot konungen och en viss bevågenhet mot dem, som kallade sig "patrioter". Från den fjerdedel sanning, som i desses påståenden fanns, blef han, just nu, mindre förmögen att noggrannt särskilja de tillsatta tre fjerdedelarne af lögn, öfverdrift och ordskryllande chria. Dertill kom, att män ur oppositionens leder, seende i den unge författaren en ganska brukbar ämnesven till bundsförvandt, började personligen uppsöka honom och säga honom artigheter. Det var sålunda, som han råkade i en vänskaplig och för hela hans öfriga lefnad vigtig beröring med den bekante Tham af Dagsnäs, hvilken sjelf var förmycket ett original, för att icke af en både politisk och litterär dragningskraft lockas att fästa en närmare uppmärksamhet vid Thorild. Också höll denne under riksdagen, i brist på offentligt tillfälle att uppträda såsom folks-tribun, för hvem som kom till honom tal i oppositionens anda, öfver fäderneslandets angelägenheter; och särdeles öfver det origtiga deraf, att konungen "ej ville för ständerna allmänt uppgifva statsverket", utan hålla nationen i okunnighet om financernas tillstånd *). Af hans brefvexling med Tham skönjes, huru misslynt han var öfver den blott negativa seger, som oppositionen vid denna riksdag vann; äfvenså i allmänhet, huru på hans omdömes vågskål det Svenska folket numera sönk lika djupt, som det Engelska steg högt och tycktes vara det i Europa enda storsinniga eller sannt friborna.

---

*) Barfod (enligt Ehrenströms berättelse), "Märkvärdigheter" m. m. sid. 170.

De båda snillena sökte mellertid, hvart på sitt vis, trösta sig öfver anledningarna till sina politiska missnöjen. Gustaf, sedan han vid årets begynnelse hade med den mest lysande framgång bragt på scenen sin "Gustaf Vasa", derefter gjort en utflygt till Upsala, och så — nyss före riksdagens början — stiftat Svenska Akademien, skref under sommaren sitt Äreminne öfver Torstenson, och reste om hösten ånyo till Upsala, för att bland lärdomens fäder och söner uppfriska sig under halfannan månads dervaro. Ändamålet för dessa besök, som upprepades 1787 tre gånger, och följdes af ännu ett under våren 1788, var likväl ej blott det enskilda nöjet. I motsats till den bland de förnäma införda sed, att låta uppfostra sina barn i Frankrike, åsyftade konungen tillika, att genom sitt ådagalagda interesse för Upsala universitet höja allmänhetens förtroende för denna inhemska högskola; till hvilken han ock rådde alla föräldrar af de högre samhällsklasserna, att sända sina söner *). Också har icke mången Svensk konung varit inom Upsala murar så älskad. Jag har lefvat med ett stort antal af dem, som i den tiden studerade der; har sett dem bli unga på nytt vid skildrandet af honom och den hänryckning, hvarmed han af professorer, magistrar, studenter gemensamt var omfattad; har hört dem med glänsande ögon förtälja hans dagliga bivistanden af föreläsningar, och dessa disputations-akter, genom hans närvaro förvandlade till glada tornerspel, i hvilka de utmärktaste ynglingar, adliga och oadliga **), fingo tillfällen att täfla inför sin snillrike konung, som för enhvar hade genast i beredskap en solblick och ett vältaligt uppmuntrings-ord. Vi få snart se, huru den mest lysan-

*) Se Nordins och Rosensteins vittsord i de Gustavianska Papperen (III: 2, sid. 164). Det var i synnerhet den gamle Axel Fersen, som förordade ofvannämnda osed. Så förhöll sig med "fransyskheten" hos konungen; så med svenskheten hos patrioterne! — Ett framtida bedömmande af Gustaf III torde lägga dylika omständigheter på minnet.

**) T. ex. Hans Järta (då ännu baron Hjerta) och Benjamin Höijer.

de af dessa disputations-fester blef den, der Thorild, såsom ändtligen sjelf medlem af Upsala universitet, uppträdde i egenskap af både Respondens och Auctor.

Ännu någon tid framåt fortsatte likväl denne, i Stockholm, sitt vanliga lif. Han titulerades der "*Candidaten* Thorild"; och finnes hafva sjelf kallat sig så, i en af Stockholms-Posten vid slutet af detta år offentliggjord förteckning på prenumeranter till Lidners Samlade Arbeten. Möjligen skref han på sina anmälta Öfversättningar (åtminstone, enligt egen försäkran, på den af Tacitus): men visst är, att han diktade åtskilliga poemer, författade några filosofiska uppsatser, besökte flitigt theatern, — der ännu den 29 Aug. 1786 Wallenbergs tragedi Susanna uppfördes *), — och flitigare sina vänner; bland dessa oftast *Heurlin* och en notarie *Blidberg*, samt dernäst den förutnämnde baron *Silfverhjelm*. Hos de bägge förra, som nu bodde tillsammans, plägade han uppläsa ungefär allt hvad han skref. Icke alltid voro deras omdömen blotta beundringens. Heurlin yttrade sina invändningar mildt; Blidberg ofta med skarpa, mot Thorilds naiva egenkärlek rigtade tillmälen: såsom t. ex. "Menar ni, pösmunk, att intet annat folk har så mycket förstånd som ni, ja mer? Stryk ut det dera"! Gerna infann sig ock en tredje granskare, som, när han förenade sig med de andra bägge, så mäktigt imponerade, att "Passionernas trotsige Bard", efter fåfängt slungande af allahanda blixtstrålar, gaf vika och ibland utströk hela sidan; det var en viss *Lidstrand*, en sammansättning af genialisk infallsmakare och cynisk vagabund, hvars personlighet jag under mina första student-år hörde mycket i Upsala omtalas. Honom kallade Thorild "geni-oxen". Hvad platt ej lönade mödan, var, att yppa någon betänklighet öfver hans Straffsång mot Kellgren. Han svarade då alltid blott, med orubbligt lugn: "huru vill ni, att man skall skrifva *skönt* om det ge-

*) Den hade första gången der uppförts 1782; samma år, då Schillers "Die Räuber" första gången uppfördes på theatern i Mannheim!

mena"? — Föröfrigt inskränkte han slika föredrag ej blott till skötvännerne. Han höll ofta till godo andra åhörare, mindre kritiska. Ehrenström, som under riksdagen 1786 gjorde hans bekantskap, fann honom, vid sitt första besök, sittande under hårfrisörens hand och deklamerande ur en af sina skrifter för denne, som med himlande ögonkast och åtbörder tillkännagaf sin förtjusning. På bordet låg prospekten till Ossian och Tacitus; och till dem uppbar han äfven genast prenumerations-afgiften af Ehrenström, som egentligen kom för att begära undervisning i Latin. Det var ej att vända sig till orätt man; ty Thorild, i allmänhet begåfvad med mycket språksinne, var alltifrån sin första ungdom en utmärkt latinare. Men med den påräknade undervisningen blef slätt beställdt. Han fann trefligare att under lectionstimmarna docera öfver staten och financerna. Den missnöjde Ehrenström roade sig stundom med att, likasom oförtänkt, låta "Passionerna" ligga framme; då kunde han vara viss, att skalden, i full extas, glömde allt annat och hela timman föreläste ur sitt älsklingsverk *).

Mot samma års slut öfverraskades Thorild ljuft genom en incarnation af dyrbara förstlingsminnen: hans fromme skolkamrat Lönberg. Denne kom på senhösten 1786 från Upsala, för att sedan från Stockholm färdas till Göteborg och China. "Vi nyttjade", säger Lönberg i sin berättelse, "alla dagar till att få se hvarandra, och påminna oss våra oskyldiga barndomslekar. Jag slet mig ur hans armar den 24 November 1786. Han skref då i mitt Album: *Per ardua ad astra;* syftande på Apostla-Gern. 14: 22. Igenom mycken bedröfvelse måste vi ingå i Guds rike. Sedan såg jag honom aldrig mera".

Det förslag, som Thorild nu innerst umgicks med, var en redan länge påtänkt, och ändtligen beslutad, resa — eller fastmera utflyttning — till England, om hvars dråpliga national-anda han, vid denna tidpunkt, gjorde sig de mest öf-

*) Barfod, "Märkvärdigheter" m. m. sid. 170.

verspända föreställningar. Visserligen företedde äfven Englands samhälls-skick, mente han, ännu ett väldigt afstånd mellan hvad som var och hvad som borde vara; men der vore dock icke, såsom i Sverige, fåkunnigheten, dåsigheten, lågstämdheten allherrskande; der funnes en skaparflägt af upphöjdt själslif, ett ämne att göra af, en punkt att börja från. Der vore hans "själs fäderneslaud"; der blott, ibland ett verkligt folk af fria och högsinta män, kunde han medverka till sanningens seger, till befrämjande af mensklighetens heliga syften. Medlen till resan skulle (såsom han i begynnelsen förespeglade sig) beredas genom prenumerationen på hans Öfversättningar; så framt denna ej utfölle alldeles för lågt under hans förmodan. Ungefär vid samma tid fattade han jemväl ett annat beslut: att först resa till — Upsala, samt der låta examinera och promovera sig till Juris Doctor. Det kan tyckas besynnerligt, att liktidigt hvälfva i sinnet två, till utseendet hvarandra så motsatta planer. Också yttrade hans gynnare Tham sin förundran, i ett bref; på hvilket Thorild svarade från Upsala den 10 Juli 1787: "Det är ingen underlighet, att bli Juris Doctor och resa till England. Ty 1:o bör jag tillfredsställa deras fåfänga som kostat något på mig, och som fråga: hvad är han? då de hafva en förmildring på det melankoliska, fatala svaret: ingenting! Och 2:o bör jag synas vara öfver ungdomen, hafva fullbordat mina studier, icke vara utan en auctoritet, och äga en värdighet, som jag sjelf gifvit mig. Äfven i England skall man, genom detta namnet, synas mera en lärd, än en *avanturier*".

Ett par äldre bref, skrifna under förberedelserna till Upsalafärden, visa åskådligast, hurudan Thorilds sinnesstämning då var.

TILL THAM.

1.

Stockholm den 19 Oktober 1786.

Nådige Herre! — Jag behöfver icke formaliteter, för att säga allt till M. N. Herres åra. Hvarken har det händt mig något, på ett rent

sätt, ädelmodigare, än M. N. Herres bref*); eller känner jag i mitt fäderneslands en man af en större snillets lifaktighet (*vigueur*). . . . Brefvet till Linguet var mig ett rent ämne till bestörtning. Hvilken Svensk frågar efter, hvad man tänker i verlden? Denna inskränkta nationen, hos hvilken deltaga i något allmänt, vilja något stort, är ett fantasteri? Detta aftynade, eländiga folket, der hvar gnista af själ är ett under? — Ifrån den stunden, Nådige Herre, har jag (bland några få menniskor af värde) aldrig nämnt detta uråldriga och ädla "Tham till Dagsnäs", utan som en motto på själens lif. Värdigas nu dömma, om M. N. Herres bifall har för mig något dyrbart; eller om dess ädelmod för vetenskaperna, utom att vara i sin fria art det enda jag vet, bör lifligen röra mig.

Jag företog mig dessa öfversättningar, i synnerhet af Tacitus, med anledning af riksdagen, och den lätthet att bedragas, jag då såg hos alla. Jag skyndade med prenumerations-sedlar, för att draga fördel af det bästa i nationen. Men detta eländiga så kallade folk, som icke hade förnuft, behöfde ej snille. Man gapade derpå**). . . . . Nu fortsätter jag dessa arbeten, för att hafva en resesumma härifrån till England; och att, såsom jag valt mig en Gud, en Tro, en sällhet, också välja mig ett fädernesland.

Svenska folket vaknar icke på denna sidan domen. Och, om det vaknar, är det, enligt historien, likasom det sofve.

Jag har icke brytt mig om att forcera prenumerationen förr, än jag har Tacitus färdig; som är gjordt om tre månader. Detta är orsaken, hvarför jag ganska litet skickat omkring sedlar. Också äro dessa arbeten dyra. . . De äro dryga, af oändlig möda, och stort förlag. Men denna dyrhet är ingen verklig. Priserna äro långt under boklådornas; efter hvilka Ossian kostar sju plåtar, och Tacitus lika mycket. Detta gör fjorton plåtar. Mina — blott nio; *ergo*, en tredjedel mindre. Belöningen för en sådan möda skall jag ju taga af — mitt fädernesland!

Hoc pretium vitae: — —
— sine fruge solum! (Ovid.)

Jag har icke svårt att tro M. N. Herres anmärkning, att min stil icke är fullkomlig. Jag vågar blott utbedja mig en egentlig kritik af dess brister. Det skall vara mig ett nytt ädelmod. Näst en god rad, är ingenting ädlare än dess goda granskning.

---

*) Det tycks, som hade Tham ouppmanad prenumererat på hans Ossian och Tacitus, samt dervid bifogat en större summa, än den i Prospekten begärda.

**) Den närmare beskrifningen på denna gapning är redan förut citerad.

Jag är icke Vestgöte: men Bohuslänning. Då jag sannolikt reser ner genom landet nästa sommar, skall jag icke dessmindre hafva den sista glädjen, att i mitt fädernesland se en ädel och fri man.

· 2.

Stockholm den 1 Mars 1787.

Nådige Herre! — — Hädanefter är min adress på Upsala. — Det är icke eld, mod, en sann vilja, som felats mig. Men "styrka" är icke en trälaktig uthärdighet. Man deklamerar icke mot svenska bergen, för att väcka och röra dem . . . . Men den sanning, som här gör inga rörelser, eller ock de dåraktigaste, skulle i ett annat land vara helig och välgörande; och den sanning, som finnes hos en nation, är förlorad för ingen. Ett rent ljus, med hela ljusets kraft tändt på ett ställe, utbreder sig till alla.

Om England hade detta, skulle verkan ock vara efter Naturens lagar. Men Engelsmännens frihet är ju ännu en häftig ungdoms våld? Och deras lagar — lemningar af gammalt vanvett, gothiska *rudera*, som man uppstädat? Är ej i deras regerings-art en tredjedel mindre frihet, än vår (enligt *Acta Publica*)? Så kan frågas; och det är sannt, att der sekt, parti öfverallt är, der är galenskapen lika mäktig som visheten. Der är alltså ännu oändligt att göra. Men just detta är en sällhet: så snart der ock finnes ett lif, en ande, en kraft, att blifva en varelse värdig förståndet.

Man ser mellertid, hvarför England aldrig kunnat bli ett rent och kraftigt skäl för andra nationer. Det har gifvit anledning till lika många inkast, som bevis. Dess halfva, omogna frihet har tvärtom tjenat förtrycket till ett bländskäl: "se, hvad friheten är"! — Ja, om England ock vore (hvad det icke till hälften är) ett politiskt fullkomligt: så låt oss besinna, hvad detta politiskt fullkomliga, tills vidare, är? Sådant det vanligen tänkes: intet annat, än menskliga barndomen reglerad; vanvettet bragt till sin höghet, till ett system af de oändliga små tillgjorda behofvens tyranni; en på ett stort sätt gjord afvikelse från Naturens och menniskans rena sällhet.

Men allt förstånd måste börja på ett ställe: och ingenting verkar, som icke är exempel. — Skulle väl vår nation, denna förståndslösa och vanmäktiga, kunna gifva dem? Hon, som, på så många sekler, icke lärt första satsen af frihet? Som ägde den ett halft tidehvarf, och förlorade den på en half dag? — Nej, låt oss icke förspilla lifvet på ett så dåraktigt hopp!

Jag har gjort detta *pas Spartanique* M. N. Herre nämner. Jag har talt, rätt fram, till både konungen och folket: öfver förståndets fri-

het och det första i samhället. Men min röst har varit, som Naturens dagliga: erkänd helig, — men fåfäng. Ty första tanken och första kraften till frihet finnes, i Sverige, ännu icke. — Om M. N. Herre icke sett dessa tvenne memorialer: så skall jag från Upsala skicka dem i afskrift.

Jag har hvarken denna ungdom eller denna hetsighet, som M. N. Herre misstänker. Jag är nu tjuguåtta år. Mitt hela lif har varit enfaldigt; utan roman; monotont. Det jag vill, är en något långsam och ganska hel decision. Och detta är det enda egentliga, hvari jag funnit mig olik andra: att vilja en sak rent och helt. Derför tycker jag ock, att hela menskliga systemet, för närvarande, är icke annat, än stymparverk och gyckleri. — En sådan ren och hel vilja, är min resa till England. Och om i min nation funnes en gnista af en sådan, hade jag kunnat vara här.

"Det är då för att upplysa England, ni vill resa dit"? — Ack, M. N. Herre, låt oss icke snärja hvarannans själar! . . . . Det bästa en dödlig kan göra, är hans förbindelse af Naturen, hans lag, som han måste följa. Hvilket är detta bästa? höjden af det han förmår? Det kan endast dess verkan visa. Jag tror icke, att Alexander började med att tänka: "jag skall intaga hela verlden" — Hvad gör geniet? Naturen? Det kan icke besvaras.

Men jag svarar: att jag hellre är en dagakarl bland ett fritt folk, än minister i en monarki. — Af den förre kan ett ord göra varaktig verkan på menniskor och bröder. För den senare utplånas ett helt lifs stora gerningar, af den förste nye dåre på thronen. Intet annat är stort och evigt, än ett folk, verkande på andra. Konungar och ministrar äro ett spel.

Jag ville hafva Engländarne till verldens herrar, i det sanna stora; liksom Romarne voro det i det falska. Och om tidens nu herrskande art är ett halft vett: så kan vägen derifrån till ett helt icke vara mindre naturlig, än från intet till detta halfva. Allt är att hoppas, på ett rätt ställe: i England, bland menniskor; icke i Sverige, bland djur.

Hvar är en filosofs fädernesland? Der sanningen är hemma. Huru ofta har det ej varit bedröfligt för de vise, att lefva bland sina landsmän? Huru ofta ett hinder för sanningen, som kämpat att bryta igenom så mycken dumhet och ovilja? Är något dermed vunnet för verlden, att en vis, innan hans höga sanning erkännes, först smädas, häktas, brännes? Det är endast att hopa skam på menskligheten. Nej, M. N. Herre! ännu olyckligare, än lasterna, äro de falska dygderna. Låt hvar och en förstå, och följa sitt förstånd! Det är lag; och menniskans mål.

Icke långt efter detta brefs afsändning begaf han sig till det Universitet, der värdigheten af Juris Doctor skulle förvärf-

vas. Väl finnes han i Göteborgska Nationens Matrikel ej inskrifven tidigare, än den 8 Maj 1787: men bevisligen var han anländ redan i April, och hade till och med, ungefär i midten af nämnda månad, redan opponerat vid en disputationsakt. Detta nybörjade student-lif räckte omkring halftannat år. Ännu träffas en och annan högtbedagad person, som i sitt minne kan återkalla Thorild såsom Upsala-student; och helt nyligen qvarlefde flera. De hafva skildrat honom sådan, som vi — efter allt det föregående — i alla fall kunnat förmoda: stolt; plägande umgänge med ganska få; i allmänhet föraktande både professorer och studenter; hos de senare likväl redan ägande en icke ringa popularitet, men som först längre fram, och genom hans politiska missöden, blef ofantlig; helst vandrande ensam, insvept i en fin blå slängkappa, med hufvudet upplyftadt och ögonen vanligen uppåt rigtade; i själsutgjutelser för sina vänner glödande, vältalig, poetisk; i repliker till andra, qvick, esomoftast hvass, icke sällan dräpande; i seder ren, i mat och dryck ytterst måttlig, i klädsel, utseende och beteende en fullkomlig *gentleman*. Man visste, att han var fattig; men såg honom aldrig utan penningar, och hörde honom aldrig behöfva låna. Staden Upsala, i sin dåvarande ostädning och kalhet, behagade honom ej; men desto mer det fagra, i dess närhet belägna Vårdsätra. Med den ej längesedan aflidne generalen Lagerbring och en dennes kamrat tillbragte han der större delen af en angenäm sommar. De bägge unga officerarne jagade; Thorild lustvandrade i skog och mark, än vid deras sida, än allena; emellanåt höll han tal för dem vid smultron och filbunkar, med hjessan omlindad af en törnroskrans. Ofta förlustade han dem ock med sin natur-förtjusning, — såsom då han en vacker morgon, vid anblicken af en blomsterrik äng, som dock under blommorna gömde ett kärr, från en kulle ilade dit ned, och under utropet: "Moder Natur, mottag din son i din famn", kastade sig med utbredda armar framstupa i det högt uppöfver honom yrande vattnet. Den grånade krigaren slöt med detta vitsord: "han var den

störste fantast, och den interessantaste umgängsvän, jag någonsin kännt". Föröfrigt blef nu Lagvetenskapen studerad med all flit, om än icke enligt den vanliga akademiska methoden. Blott sällan tillät han sig en liten uppfriskande resa till Stockholm. Om en hans återfärd derifrån förtäljes ännu följande anekdot. Han hade vid Alsike gästgifvargård erhållit en stor, men ytterligt trög häst, som, efter att hafva stretat uppföre backen från Flötsund, tyckte sig gjort nog för sin ära och ville rentaf försätta sig i ro. Thorild ställde sig framför hästen, betraktade honom länge med en fixerande blick, skakade hufvudet och sade: "jag skänker dig mitt förakt och min ömkan"! hvarefter han vände sig, förafskedade skjutsen och till fots fullbordade sin resa, inträdande på Upsala gator med en väldig piska i handen.

Fullständigare må Thorilds Upsala-vistelse berättas af de bref, som jag nu går att meddela. — Det är i synnerhet för denna period af hans lefnad, som hans brefvexling med Tham är målande; fastän den äfven är det sedermera, och alltid. Egna voro dessa bägge män, hvar på sitt vis, och lika eget är deras ömsesidiga förhållande. Det ena originalet hade godt om penningar, och hjerta nog att skicka deraf, gång efter gång, än smärre, än betydligare, summor till det andra; hvars flesta skrifvelser fördenskull börja med tacksägelser för hvad som bekommits, och dervid ganska ofta jemväl utsätta dettas belopp, — allt under en outtömlig fyndighet att variera uttrycket af tacksägelsen. Men i och med all denna frikostighet var Tham dock ej en blott rik beundrare. Han ansåg Thorild visserligen för ett stort och hoppgifvande snille, men tillika för en ung person full af egenkärlek, svärmerier, idealistiska griller; och sig för en faderlig Mentor, ämnad att göra hans uppfostran. Lika ymniga, som Thorilds bref äro på högtflygande satser och förslager, äro derföre Thams på inkast, tillrättavisningar, förebråelser, moraler, förmaningar. Roligt är att se, huru den eljest så stolte Thorild mottager och nedsväljer dem med den bästa möjliga mine; ehuru anmärkningarna

vanligen äro epigrammatiskt tillspetsade, och moralkakorna ofta rätt ampra. Hemligheten var den, att de dock samtligen utdelades af ett alltid godt och qvickt lynne, och att Thorild, i följd häraf, ej mindre älskade än behöfde denne Mäcenas. Än roligare tager det sig ut, när Tham, den för sina antiqvariska drömmar vidtbekante, som sjelf med sin innersta varelse lefde i de sällsammaste vurmerier, hänvisar på sig, såsom på en med idel verkliga, solida, redbara ämnen sysselsatt realist, hvilken den unge förflugne naturpoeten och samhällsfilosofen borde välja till föresyn.

TILL HEURLIN.

Upsala den 20 April 1787.

Dear friend! — Ditt bref har uppväckt mig. Ack! att allt i detta land skall gifva själen qvaf, slummer, död! Och just det, som borde vara det mest upplifvande och stora! — Man kommer öfver vackra höjder och fält till denna föraktliga staden, som blifvit vräkt i en håla. Man tror först, att anläggaren velat gömma sanningen: derpå, att han velat långsamt qväfva henne.

Han har vunnit sitt ändamål! Allt, som lefver här, kan bringas till en enda *classis:* Tölp och Idiot. I detta *systema Naturae* äro undantagen *monstra*, eller *praeter Naturam*. Ingen gnista af ära; ingen skymt af samhällighet. En öcken!

Jag suckar efter Stockholm. Så dyrt lefver man här, som der. Jag igenfinner svenskheten: fuska och preja; duglöshet och tillförlit. Men här bugar man än mera föraktligen och trälaktigt, än på något annat ställe i Sverige. Det är en verkan af pedanternes majestät. — Sjelfva Lund är långt öfver.

Jag har opponerat en gång: inför professor Berch, *primo loco;* på Svenska; med ett auditorium, som man behagade kalla så stort som kungens. Det var att leka med en Respondens, och läsa upp ett par Orationer; om hvilka ingeniör Lidstrand sade, att jag "talade som en kejsare". — Vördnad är här mycket; man kan verkligen dela uppmärksamheten med kungen. Men den ger ett matt nöje. — Jag får allt hvad jag vill: och skyndar mig — *leute.*

Jag skrifver nästa post: då, Latin och Kärlek. Prenumerations-sedlar följa. En bättre commissionär, än Enebom, vet jag icke. Tag honom! — Ack! helsa lifligen alla mina vänner! — — — Jag skrifver till dem,

en och hvar, i nästa vecka. Menniskorna äro galna, att de icke älska hvarandra! Det är mera ljufligt, än allt. — Jag sitter ofta på höjden vid slottet (hvartill jag bor nära), på en enfaldig bänk under ett träd, och ser solen gå ned. Detta är det enda vackra jag ännu funnit här. Du kan gissa, om jag tänker på er. Ack! i denna öcken omkring mig, skola ju ej alla ögonblick af min varelse förblixtra. Jag skall åter se menniskor! förstånd för mitt förstånd, och hjertan för mitt hjerta! — Uppstig, o hopp!

Ofta, mellan dessa tårar öfver förgängelsen, öfver det lilla Menskliga Stora, som är vårt Allt (dessa tårar, som äro det heliga pathos och — förklara det! — sötman af mitt lif), måste jag tänka något dystert vid att vara född i detta landet, och hafva förlorat så vackra dagar och så mycken gudomlig ära! — Lycklig och olycklig den, som förälskat sig i menskliga lycksaligheten! Han kan icke finna allting "godt nog"; icke finna fröjd och hvila i hvart litet personligt prål. Utan Gud, utan odödlighet (i hopens mening), har jag denna gudomsbild qvar. Hon är min Skönhet, min Heroine; för henne är jag en vandrande riddare. Jag måste vinna ett land åt henne; eller skapa ett nytt; eller förgås.

O min vän! Skrif till mig hvar ljuflig och melankolisk tanke du har. Det är ändå en flägt på min själs eld. Den har så länge flämtat; men kan icke slockna.

TILL THAM.

3.

Upsala den 18 Juni 1787.

— — Jag är här, för att bli Juris Doctor. Den betraktelsen, att kunna i god ro göra ifrån mig allt svenskt, och ej behöfva segla inpå sena hösten; samt vigten af ett visst ädelt försök på H. M. Konungens själ (hvarom mera längre fram), för att kunna resa med allt det inre bifall som förstånd och redlighet fordra, — den har förmått mig att utdraga mitt vistande här till nästa vår. Då först kan jag, enligt planen att gå ut från Göteborg, hafva den lyckan att se M. N. H.

Lärdomen här, är i ännu större förfall, än patriotismen i Stockholm. Intet tecken af samhälligt lif; ingen gnista af ärans heliga eld! Allt är — en vana, en nöd! Det gudomligt Stora har blifvit ett kallt, ett lågt sätt att föda sig igenom. En sanning angår ingen. Det, som gjort verldens ära i så många tider, som gjort dess glans i så många odödliga snillen, rör ingen. Desse lärde, som just skulle uppehålla nationens förstånd och höga mod; inför hvilkas ögon konungar icke borde trä-

da utan med en bäfvande vördnad: de krypa lägre, än trälar! De säga till en åtta års gosse, — det är, till en förnuftlös varelse, till en målad figur, — högtidligen, offentligen: "Du har nedstigit under din höghet för att höra våra oöfvade samtal". O, hvem ser ej Israeliterne med guldkalfven!

Kungen var här. Han önskade, genom professor Fant och en sin hofjunkare, att höra mig opponera (vid en disputations-akt, som genast anställdes). Han lät genom den senare, under akten, åtminstone tre gånger be mig stiga fram, att han måtte få se mig. — Jag gjorde intetdera. Dessa akter anses af allt allvarsamt folk för bouffonnerier; det var icke jag, som borde vid första vink deltaga i dem. Jag såg, i detta, något af en servil *complaisance;* af ett lycksökande. Och om en kung vill se någon, som han ärar: så har han alltid ett tillfälle, som är värdigt.

Detta har gifvit patrioterne vissa ideer; hvarom mera en gång. — —

4.

Upsala den 10 Juli 1787.

— — Jag har den äran att säga, att jag är en helt enfaldig menniska; som icke erkänner något annat gudomligt geni, än bondförstånd, och inga andra själens heroismer, än redlighet och ära. Om jag sjelf finner mig vara något, så är det: ganska mycket menniska (*valde homo*). — Ofta synes ett och annat vara smått, som icke är det. Blotta skenet af en lycksökning genom en biväg, af ett inställande hos den jag icke med hela själen ärar, af ett fall för en afgud — stöter mig.

Har M. N. Herre läst mina Memorialer öfver Tryckfriheten till kungen och folket? Annars vill jag göra mig den äran att skicka dem. Har M. N. Herre läst Nye Granskaren? Passionerna? Inbildningens Nöjen? — Säg mig något öfver dem; nämligen såsom öfver gnistorna af en ungdomseld.

Det var Neikter, som sade de föraktliga orden jag citerade. De stodo publikt i Stockholms-Posten *).

*) Neikters Tal till dåvarande kronprinsen, vid slutet af en i konungens och hans närvaro hållen Disputations-akt den 15 Nov. 1786, är der infördt i N:o 302 s. å. Det börjar så: "Vår ringhet och underdåniga vördnad vill säga oss, att E. K. H., vid våra oöfvade samtals afhörande, nedlåtit sig under sin höghet; men då E. K. H. behagar anse ungdomens framsteg såsom ett värdigt föremål för sin nådiga uppmärksamhet, så igenkänne vi i detta tänkesätt Gustafs vishet hos Gustafs Son".

5.

Upsala den 30 Juli 1787.

— — Om *le feu sacré*, Träden, Juridiken, Mig — nästa gång. Nu skickar jag dessa papper. Läs, döm — och gif mig några drag af visdom. Men besinna, att allt är af en ung menniska — och tänkt emellan nittonde (då Passionerna skrefvos) och tjugufjerde året. Blott detta till kungen m. m. är af förlidet år. Baron Holberg säger, att innan det trettiotredje är ingen auctor mognad.

Huru kan M. N. Herre hafva femtio år, med sin eld, sin allmänna känsla, och denna blixt af snille? Jag älskar otroligt M. N. Herres bref; som äro esquisser af ett stort, ädelt och fullmognadt sinne.

6.

Upsala den 6 Aug. 1787.

— Förr kan jag icke publikt nämna Tacitus, än han ligger färdig hos boktryckaren, och denne kan det intyga . . . Dertill arbetar jag nu hvar dag. Jag började något sent, af en misströstan, att det icke skulle löna mödan. Och äfven nu, när detta arbete ligger färdigt att tryckas, ser jag förut, att det skall göra föga väckelse bland mina landsmän; som, ovise i allt, deri sätta all vishet, att icke våga ett öre på dygd och vett. Denna försigtighet har man äfven haft i anseende till mig. — M. N. Herre är, i mitt fäderneslаnd, ett mirakel af ädelmod; en karakter, som känner äran och deltar i det allmänna; en, som eljest icke finnes, eller längesedan blifvit en *antiquus*. M. N. Herre har föreskrifvit mig rättigheten, att hafva denna boken dedicerad till sig.

Min resa är så säker, som hvar och en annan föresats för min välfärd och mitt lif. Jag älskar icke Juridiken: men den är för mig nu en *conditio sine quâ non;* en måttlig grad är nog för mitt ändamål, att hafva ett populärt namn, ett begripligt värde (tackad vare *la disposition douce et venale des Docteurs!*). Men Naturens eviga rätt och samhällens lagar till ren sällhet — det är mitt verkliga studium.

M. N. Herres omdömen öfver mig gläda mig i hjertat, för deras renhet och storsinnighet. Dock besinna, att de nötta och slipade stenar tjena blott till små ändamål, och att snygga våra gator; då de stora, mera vilda, grundlägga fästen och minnesvårdar. — Då jag i M. N. Herres bref läste dessa orden: "det är tills vidare bättre att vara stor i smått, än liten i stort", och intet ord mer än denna lakonismen; så utropade jag: excellenta menniska! och glömde, att jag icke vann på denna stora ideen.

Jag har icke studerat Träden. Jag kan knappt åtskilja de allmännaste. Likafullt anser jag dem för heliga (i Norden böra de särdeles vara det); och älskar M. N. Herres patriarkaliska nöjen. Hvilken gudomlig förrättning, att frambringa ur jorden, — lik en annan Skapare! Store landtbrukare borde dyrkas på sköna skogshöjder, som Gudar. Jag har längesedan utkastat ett poem: "Skogarne". — Men en annan eld har jag att vårda: sanningens och dygdernas! Elden af den ära, att skapa lagar — för att freda M. N. Herres lundar: att de icke måtte ödas till kongliga brännerier och galna gästabud; att gode, vise och lycklige efterkommande må hvila uti dem.

Låtom oss förakta ingenting! Låtom oss hedra allt, som är godt: Ni, Nådige Herre, min ärelystnad; och jag edra ekar! — Men ändock är ett arbete af snille, sådant som M. N. Herres, öfver dessa skogarne. En sanning är mer, än den skönaste amerikanska tall. M. N. Herre har sjelf sagt de ädlaste; och väckt dem, som säga.

— Memorialet till kungen har han aldrig sett *). — De, som först ingifva honom vanvettiga lagar, de utesluta sedan sorgfälligt tanken af visare.

P. S. M. N. Herre är rik. M. N. Herre är ädelmodig. Låna mig 50 riksdaler — till årets slut **)! Mina arbeten ligga; ty jag har intet förlag. Jag ville gifva en *élite* af min tanke och känsla till H. M. Konungen; och det tryckt (ty all annan väg är tiggande, oviss, icke ädel nog): för att göra ett försök på allvar, om hans själ duger till ära. Detta borde ske nu. Mot hösten kommer han hit; och sommaren går. — M. N. Herre skall göra mig en stor glädje; och visserligen sitt eget hjerta lika så mycket nöje, som ära.

7.

(Utan datum; men från Upsala, i samma månad.)

— — Det är visst, att M. N. Herres både ädelmod och transcendentala vett uppstiga för min inbillning som ett fenomen. Jag står ännu liksom i en liflig oförmodning . . . . Min själ, som eljest i mitt fädernesland ser icke annat än kalla föremål, än rörliga — skuggor, nalkas med

*) Dessa ord tyckas rakt motsäga, hvad vi berättat enligt hans egen uttryckliga berättelse (se t. ex. hans Samlade Skrifter, Del. 2., sid. 209). Men förmodligen hade han ännu ej erhållit kunskap om verkliga förhållandet. Troligt synes då, att han först efter den Disputations-akt, hvarom snart kommer att talas, blef derom underrättad genom de konungens gunstlingar, med hvilka han i följd af den blef personligen bekant.

**) Tham skickade denna gång blott 30.

ömt välbehag M. N. Herres nejder, och suckar en fri välsignelse under M. N. Herres tallar och ekar. Ack! ett folk af menniskor, i hvilkas bröst Naturen tändt en sådan gnista! Det vore ett föremål för lifvet; och skulle göra jorden värdig att bebo.

Det är sannt, M. N. Herre, att, sedan jag förlorat alla dyrbara och stora dårskaper, pöbelns gudar och odödliga fabel, så har jag ännu den galenskapen qvar att älska menniskoslägtet, att vilja hafva rätt och frid på jorden. Men detta vill jag — icke på ett förtjusande litet sätt, ty då skulle jag söka en Voltaires lösa mångkunnighet och gycklande gracer; utan på ett stort och decisift.

Hvilket är detta? — Det är problemet af mitt lif. Och derom skall jag något säga en annan gång. Men denna häftiga, innerliga viljan till ett allmänt sannt och stort, — den är principen af hela min själs verkande. Derföre yrkar jag förståndets eviga frihet, som skall både förklara och leda menniskoförmögenheten till frid och sällhet.

Om i denna kärlek ännu är en omognad — låtom oss medge, att "allt är Fysik, och går efter lagarne af en naturlig succession". M. N. Herres egen vishet har då sagt min ursäkt. Men låtom oss icke falla i denna fransyska lättheten af ett superieurt *badinerie* med verlden. Stort göres med allvar.

M. N. Herre har en fru, — egendom, — en viss ålder, — och är liksom fästad i systemet af det närvarande; har en viss *indulgence* för det vanliga; vill icke revolutioner. Jag har — endast min själ, och den död jag behagar söka; jag, derföre, kan och vill göra mer. Glöm icke denna skillnad, för så långt den är sann! Men meddela mig af eder visdom. — — "Sanningar, hvilka föda hat och motstånd, komma som regn i andtiden". Göres i Naturen någon enda stor rörelse utan skakningar, utan våld och brytning? Men den göres till bestånd af ett stort, helt väl. — Om detta, mera härnäst. Det är en grundartikel; och så stor, som tvistig.

Der äro ljungeldar af snille, i M. N. Herres kritiker. "Skrifva geni, är som tänka bläck". Admirabelt! Likväl: får man ej skrifva sanning? eller sjunga kärlek? o. s. v. — Om jag "älskar Stilens melodi"! Synes jag ej häftigt söka den? — "Med dessa verser har ni ju uppfyllt ert kall här i verlden". Ack, M. N. Herre, det är att säga mycket! och låt mig svara i samma mening: hvad min kallelse då är stor här i verlden! —

Likväl: hvad jag är kär i dessa manligt lifliga infall, af lika eld och ljus! äfvensom i dessa språk-forskningar, dem jag erkänner. M. N. Herres bref äro gjorda att bevaras. M. N. Herre är född att göra *Thamiana;* så af geni, som de fordna *ana* af lärdom. Gif mig, och verlden, urvalet af sina tankar; i någon form af egen smak!

Har M. N. Herre läst grefve Ehrensvärds märkvärdiga böcker? — I hvilken form afslog M. N. Herre bränvinet *)? —

Kungen var här, och lade grundstenen till ett nytt Orangeri; donation af honom. Det är "trän", M. N. Herre! fastän små! — Badinaget af det stora; som kungar alltid ha. Man såg ceremoni, af intet; adulation; prål; konunga-opera.

Vid ett föregående ställe, då man påmint sig med hvilken god smak Thorild redan hade vid en akademisk disputation opponerat alldeles oombedd, torde man hafva märkt med någon undran, huru plötsligt han, såsnart hans konung önskade vid ett sådant tillfälle se och höra honom, insåg dylika akter vara "bouffonerier, som af allt allvarsamt folk föraktas". Än besynnerligare måste väl dock synas den hånblick, hvarmed här nedses på konungens grundläggande af den vackra orangeri-byggnad **), som uppfördes på hans bekostnad och förärades, jemte dåvarande slottsträdgården, till vårt universitet. Men för de tankar, med hvilka nu Thorild umgicks, de "grundläggningar", som han bar i sinnet, hvad kunde all verldens universitets-inrättningar, orangeri-byggnader och konungar vara? — Svaret, innehållande den utlofvade framställningen af "problemet för hans lif", följer i nästa bref. Det begynner utan datum; men är skrifvet vid sommarens slut.

---

*) Konungen hade gjort proposition till ständerna om en för frigjord husbehofs bränning åtagen bevillning, såsom någon ersättning för hans vida större inkomst af kronobrännerierna; hvilkas upphörande han på sådant villkor erbjöd. De ofrälse stånden lystrade dertill gerna; men adeln tillbakadref äfven detta förslag. Förkämpen härvid var "riddarhusets farbror", den beprisade ärke-patrioten Frietzcky; — en ärlig mönsterbild för alla de (såsom de numera kallas) "nationens män", som på det vis förena karaktererne af svärmare och grälmakare, att de för ord, paragrafer, formaliteter och såkallade principer antingen aldrig se det verkliga, eller ock med berådt mod uppoffra det. Härmed kan stundom finnas parad en moralisk aktningsvärdhet, som imponerar.

**) Den 11 Augusti 1787, kl 3 e. m., lade han grundstenen till detta nya botaniska lärohus.

8.

Min Nådige Herre! — *Nådig* är ett ord utan mening, som så många tusen andra i våra samhällen. Det är som krumeluren på en bokstaf: man gör så — och det är grannt. Jag erkänner i allt menskligt icke mer än *ett rätt*; och inom detta kan man vara *god*, eller *stor*. Men det är icke i sottiser af detalj, man reformerar; utan i *principen*.

Likaså är jag mera *glad* än någon annan dödlig jag ännu känt eller träffat. Det är nödvändigt: då jag sätter hela det stora profvet af *förstånd* i — att *vara lycklig*. En vis, en man af värde, som icke är lycklig i allt öde, det är, i lifvet — ljuger sin vishet och sitt värde. Men det är i *grunderna för all glädje*, som jag är allvarsam; oböjlig; häftig.

Detta, att vilja åt principen och grunderna — detta är det *stora* och *decisiva*. Jag hatar filosofernes detaljplock. Menskligheten kunde hafva allt fundamentalt förstånd på tio år; och detta utdraga de (med det eviga lilla som de spetsa och pryda) på sex gånger tio sekler. Ännu har ej sjelfva Europa *menniskovett*! — M. N. H. häpnar. Förlåt! men det är verkligen sannt. Aga mig med sitt snilles ljungeldar. Slå det colossala missformliga. Men skona det heliga sanna, det verkliga stora, — som tillhör oss; ty *det ligger* inom *vår* krets.

Göra något för *sin* person, för *sin* slägt, för *sitt* land — är ett förgängligt strunt. Göra något för menniskoslägtet, för jorden — är icke stort mer. (Se der den "påstådda betydelsen af min varelse"!) Men detta senare är det enda jag finner mig rörd af, och tycker vara i lifvet värdigt.

"För *högt* är — en evig köld". Excellent! Men "*le trop*" är relatift, till alla varelser; och svårt att bestämma. M. N. H. tycker om Helvetius. Tänk sig en Helvetius bland *matkar*! — Ack! Menskligbetens första okunnighet, är dess första osälla feghet: att icke känna hvad den *kan* eller *icke kan*. Derföre låter den tänka och göra för sig, — äfven när de, som åtaga sig det, äro dårar och skälmar; och ser en *omöjlighet* i hvar ny grad af menniskovärde. Exempel: i det politiska, *vår* nation; och sista riksdag (denna högtid af feghet och skam!) — Hvad vore det som vi icke *kunde* göra, om vi nog kände vår styrka? det är, *såge rent*?

•

Den 24 Sept.

En liten resa på landet afbröt mitt bref. Jag återtager nu det höga och lärorika nöje, att samtala med M. N. Herre: hvars öfverlägsna vett, hvars snilles än blixtar, än strålningar jag beundrar; hvars själs lifliga determinationer jag älskar; och hos hvilken jag var så långt ifrån att neka

hvarken friheten eller hjeltemodet af en allmän kärlek för sitt land eller sitt slägte, att jag anmärkte vår lilla skillnad i borgerligt läge, endast för att blotta mig sjelf, visa mig sådan jag verkligen är — ett slags vandrande riddare för den menskliga lycksaligheten, som är min gudomliga; min skönhet; och derigenom kasta en ursäkt, en mera naturlig dag på mina (jag medger det) "höga fantasier".

"För stort! för högt"! är ett inkast, så många gånger gjordt af menniskor och tider, som varit för små, — att deruti är numera ingen visshet. Hvad stort, hvad högt har verlden icke exempel af? Och den lagen står: det som varit gjordt, det kan göras. — Låt oss icke fråga: huru stor, huru hög en sak är (ty här gifvas ju ock stora och höga dårskaper)? utan: huru rätt? det är: huru grundad i tingens natur och ägande det slags sannolikhet, som ett upplyst mod fordrar?

Nu, då jag ej förr känt en man, som med mognaden af femtio år förenar denna eld för allt: så förföres jag, att för M. N. H:s förstånd, som jag vördar, förklara planen af mitt lif; det är, min själs djupaste hemlighet.

Då jag skyr alla små tillfällen att kännas af kungen: så är det derföre, att jag ej älskar en villkorlig, vacklande nåd, en behaglig herr-tjenst; der verkan till något stort alltid är oviss, bekymmersam och liten. Jag trycker derför hellre en liten bok till honom: "om det Stora"; och med den — som innehåller hela ömheten och styrkan af min själ — presenterar mig på ett sätt, som ej skämmer sakens vigt; emedan det är lika stort med saken. Detta allt är genast gjordt; och min person är lika fri! det är: ligger icke qvar i den blida herr-tjensten.

Men äfven detta är, hvad Medici säga, ett heroiskt försök; ett slags stort skämt. Så liten är deraf utsigten: ehuru visst det är, att den, åt hvilken äran, väl presenterad (liksom skönheten), ej ger eld — duger ej. Allt annat af välgörande och medborgerligt fusk med en svindlande konung och ett förståndlöst folk, anstår ej den, som ej har mer än ett lif. Det kunna andre göra, om de behaga! . . . Ty det är en bedröflig och stor betraktelse, att allt hvad man gör för en konung, för ett enda folk, med råd och dåd, med lif och död, är, inom några ögnablick, så godt som intet. Det första svaghufvud på en thron, den första yrsel af oförstånd i en nation, tillintetgör både Guds och menniskors lagar. Eller månne ej Sully, Richelieu och Colbert lemnat Fransmännen efter sig som de voro förut: samma behagliga, halffattiga, oroliga dårhop? Af Greklands och Roms hjeltar hafve vi, i häfderna, skuggan!

Gud! alle desse jordens beundrade! alle desse store män — i litet (i en enda artikel, hos ett enda folk)! Hvad hafva de gjort för menskligheten? Genomsök alla folks häfder. Ha vi genom de stora männen vunnit annat, än några tomma prydnader för våra harangner? och var

effecten af ett stort lif någonsin annat, än effecten af intet? — Dertillmed oupphörligt förskämma folken hvarandra: genom våld; genom härmning, tycke och sed; och ingenting stort, på ett ställe gjordt, är säkert.

Nu då — är detta min plan:

Mensklighetens principer, första, stora krafter, äro: förstå och göra. De, som öfverträffa i det förra, heta genier, snillen; de, som öfverträffa i det senare, heta hjeltar. Bäggedera äro store; och sammanträffas i ett verka: de förre i ett mera gudomligt och osynligt; de senare i en mera uppenbar menniskokraft. — Men nu skedde aldrig på jorden något stort, utan genom ett geni eller en hjelte; ja, icke ens något litet; ty detta lilla började med att vara stort. — Således: menskligbetens eviga makt, är genier och hjeltar; och förena dem, — är göra allt. Men just sjelfva snillet och hjeltemodet, genom bandet af krafter som föra till stort, förena dem: när denna plan en gång är gifven; och när ett interesse, en belöning, stora nog, förcsättas.

Nu, detta interesse, denna belöning är

Herraväldet öfver Jorden;

och detta genom de stora själars hemkänslor, naturliga motiver: på ena sidan ära; på andra sidan harm. — Men detta ger första ideen af en

Verldens Republik.

Dennas osynliga regering (en verlds-styrelse), äro genierna; det är: det allmänna fria och stora förståndet. — Dess synliga armé, äro hjeltarne; det är: det allmänna fria och stora modet, eller mensklighetens väpnade makt. (Således: *pouvoir legislatif* och *executif.*)

"Genom Ära, och Harm": ty dessa hafva gjort allt af värde på jorden. Ära: som finner intet annat stort, än det som göres för verlden, för menskligheten (emedan resten är plotter, eller "stort i ett litet"). Harm: att se denna omätliga vidskepelse af dåraktigt och falskt, namn, flärd, yppighet ligga öfver jorden; att se detta konungarnes påfvedöme, der allt är vanvett, gyckleri och spel, — ett stort afguderi, hvars prelater och munkar äro vinglare och krypare; der man säljer, väl icke syndernas förlåtelse, men just — Äran, och alla heliga ämbeten! Harm: att se denna gudlösa, vansinniga höghet man sjelf tillägger sig; se stöld och rån på land och folk heta Finans-plan; se dessa förryckta, onödiga krig, för en dåres eller en skälms nyck; se (med ett ord) att jorden är en kastboll, ett rof i uslingars händer, ehuru hon af Gud ämnades åt den sanna menskligheten, genom de stora förstånd och de stora hjertan.

Men dessa? de bestå? Såsom i uräldsta verlden Gudarne och Heroerne, eller i Medeltiden riddarne — än uppenbart, än hemligen; än kändt,

än i förklädningar; men alltid i en tyst, inbördes, helig förening (såsom vanligt för stora menniskor). Deras heliga mål, är:

störta dårar, och slå skälmar.

Nämligen sådana dårar och skälmar, som kunna jemnföras med uräldsta verldens *Monstra;* d. v. s. som äro för mäktige att kunna dömmas efter vanlig mennisko-ordning. — Tänk på *Aevum Heroicum!* tänk på Medeltidens riddare! De äro häraf en skuggbild.

Återställa Gudarnes och riddarnes tidehvarf — väpna menskligheten mot sina förtryckare — befria jorden — gifva den tillbaka åt förståndet och dygden: . . . . . se, detta är (i korthet sagdt) mina "fantasier".

Nu, att ropa till de store i snille (de sanne lärde): gån ut ur träldomen af er låga herrtjenst, för att blifva verldens styrare, skyddsgudar, dämoner, *Genii!* Och till de store i hjerta och mod (de sanne soldater): gån ut ur träldomen af feghetens usla sold, för att blifva ärans folk, verldens *Semidei* och *Heroes!* Och att förklara början, första colonien, af denna hjelte-sekt, denna verlds-stat — —

— — det vill jag effectuera i England (der allt stort kan tänkas och göras). För de förre, i en bok på Latin och collateral-språk: *Monarchia Mentium* (förståndens monarki). För de senare, likaledes i en latinsk bok: *Ira, sive de Sceleratis feriendis; ad animos heroes* (vreden, eller om skälmars skjutande; till alla hjeltesinnen). Lagarne för bägge, bli evig sanning och Natur.

En scelerat, en skälm, — enligt Guds och förnuftets dom, enligt allmänna ärans lag, — är endast den, som fräckt och uppenbart hindrar menskliga lycksaligheten; skyddar, upphöjer dårar och bofvar; visar i offentlig klar handling, att ingenting för honom är rätt och heligt. Dit höra alle insigne krypare och smickrare; alle träldomens fege fäder (de, som icke hellre gå ur sina sysslor, än att vara vanans, formalitetens och det blida förräderiets skälmar). Är det ej tid, att de störtas? Det är nödvändigt! Menskligheten kan ej längre trampas. Ursinnigheten är för stor. Jorden kan ej längre af dem styras!

Denna menskligheten osynliga, styrande och väpnade makt håller en offentlig

Verldens Dom-bok,

en Europas Journal: der den citerar och tillsäger dårarne, att stiga ned; de fege och smickrarne, att evigt dölja sig; skälmarne, att deras stund är slagen. Konungar och ministrar, för hvilka bryta lag är intet; som ideligen förfräckas på thronen, göra stämpel-akter, ohelga folkrätt, trampa förnuftet, taga allt: prester, som, krypande, jakande, förråda Gud, folket, sin ed; lärde och snillen, som vid en vink uppoffra värdighet, sin

ära, natur och sanning: alle desse lysande bofvar, som, emot sin öfvertygelse, först göra menniskligghetens olyckor . . . . dem tillsäger denna Domens bok, att skottet är laddadt, att det hämnande svärdet är osynligen öfver deras hufvud. — Efter denna citation, andra graden: varning. Så domen: *Feriendus! il est à frapper!*

Det ger en stor styrka, att menskligghetens fiender äro uppenbare; men dess vänner osynlige. Och moraliteten af saken är dock klar. Ty då en man vågat sätta sig öfver ansvarighet, — möjlighet att dömmas, — d. ä. öfver menskligghet och lagar: så är han just dermed en gudlös narr, en bof *à frapper!* — Jag kallar ingen annan "bof", än den mensklighgeten samgrannt, den alla religioners Gudar så dömma, den alla nationer förbanna uppenbart. De små, våre vanlige "missdådare", äro endast en låg okynnes-fänad; några lumpna vargar och räfvar, dem man slår när som helst. Men desse store systemets skälmar, under hvilkas skygd dårskapen, eländet och brottet grönska, — dessa *monstra primaeva,* drakar, Sphinx, *Hydra Lernaea* — mot dessa, mot högvilldjuren: säg! hvad är ärlighetens lag? om ej, att dömma och slå?

Sammandrag allt i ideen af hämnande Gudar, som nedstigit på jorden; af Hercules med sin klubba, utgången att frälsa menskligheten! — Hittills hafva nationerna sins emellan mördat och krigat (på sina styresmäns bud): bäggesides lika dårar och oskyldige. Nu är tid, att menskligghetens krig utbrister: icke mot sig sjelf och sitt egna sköte, utan mot sina styrande (andlige och verldslige) skälmar. Detta är stort och decisift! Och tillika ärligt och rättfärdigt: som förkunnadt af Jehovah.

När första skräcken af denna osynliga makt är gifven: då låter man de "stormäktige" dårarne accordera af med sina komedier af högfärd och vansinnigt öfvermod. Man låter dem nedstiga till den rena menskligheten; till det simpla majestätet — af förstånd och ära. Vilja de gå in derpå: väl! de vinna då sjelfve, med oss alla.

Derefter — men småningom — brännas städerne: dessa nästen för galenskapen och tyranniet, dessa yppighetens och eländets skolor; der man efter system förvandlar all jordens herrlighet och välsignelse till — en stenhop! Fria samhällen af enskilda hushåll, — rörde dödlige, som ur det yppiga eländets och förtryckets Babel gå ut i Naturen, — upplifvas efterhand; enligt gyllne åldrens (den primitiva verldens) förebild, på öar, i bergstrakter, hos vildar, på köpta öde-ställen, och så vidare; under skygd af en allmän tolerance, och milda sekters frihet. Egentligen dock

Ny religion! inga pöbel-gudar! ingen oändliggjord menniskodåre på Himmelens thron! utan helt enkelt, Gud (den Gud, som Är); alla väsenders Väsende, det all-lefvande och all-lifvande; Gud, välgörande i den evigt

uppenbara Naturen; dyrkad i bilder af solen, menniskokärleken, barmhertigheten — genom hans sanna helige: genier och hjeltar.

Nya lagar — Naturens rätt! Nya seder, nytt lefnadssätt — frihetens och glädjens! Gemensamma arbets- och skörd-fester, hvar och en ständigt i form af en Naturens högtid o. s. v. Med ett ord: gyllne åldern — den rena menskligheten — realiserad.

Af allt detta vill jag, med offret af mitt lif, gifva — lära och exempel. Ack! om min själ har någon eld, någon ädel häftighet, någon klar besinning, någon evig sanning: så bör den här synas. I tvenne andra böcker: ***Antiqua Religio***, och ***Historia Libertatis;*** hvilken skall vara en tafla af menskligketens hela omätliga lidande.

Är det sannt, att aldrig något utomordentligt varit sagdt på jorden, som ej födt en sekt; att menniskohoparne ständigt yralat för allt, som lofvat en stor sällhet; att min lära har uti sig en evig sanning, hvilken (se Historien) behöfver endast vara en gång rent nämnd, för att trotsa sekler, dårar och tyranner; att aldrig en sekt på jorden var mera grundad i menskligketens högsta krafter, — hvilka evärdeligt verka, hvilka gjort allt, fastän deras *fureur* aldrig haft ett rätt mål: ack! så skall denna elden aldrig dö! . . . . Gnistan af en enda menniskas själ gjorde ständigt alla lågor på jorden.

Säg icke, att man, i detta, skall "sky för farorna"! När menniskohoparne äro en gång väckte: så är döden för dem ett spel. Exempel: Martyrerne — Theologiska blod-scenerna — upproren — krigen! Men i detta system är den kunglige blods-dåre, som "förklarar ett krig", framför alla *feriendus*. (Tänk på Vilhelm i Holland nu!) Denna stora mödan är således — kort och liten. Konunga-kältringarne må slåss med hvarandra, personligen, om de vilja.

— — Se här, Nådige Herre! min plan. — Både lifvet och jorden är ett litet spel. Men detta lilla är vår storhet.

Tham skakade hufvudet. Kanske händer det flera än mig, att ej kunna första gången läsa detta vidunderliga sändebref utan en blandning af löje och tårar: löje öfver all den sociala, politiska och religiösa befängdhet, som här tvifvelsutan har uppnått sitt zenith; tårar öfver all den vackra mening af menniskobefrielse och menniskoväl, som aldrig med redligare nit framglindrat ur någon verldsförbättrande student-dröm. I allmänhet är Thorild — vid denna sin lefnadsålder — den fullkomligaste typen af slika drömmars omstörtnings-begär; och enkom af det slägte, ur hvars ynglinga-yra Franska revolu-

tionens första rigtningar och skepnader framgingo. Hvem ser icke, att han såsom Fransman skulle blifvit åtminstone en af Girondisternes hufvudmän, om icke till och med en af Terroristernes *), — ehuru detta senare visserligen blott för en kort tid? Ingen dertill behöflig egenskap saknas; och framförallt icke den att uppgöra planer, som aldrig kunna utföras, men som leda, i den mån deras utförande ändock på allvar försökes, till de gräsligaste användningar af den bekanta jesuitläran om medlens helgande genom ändamålet. Terroristernes höfdingar voro icke tyranner af vanliga motiver. Dem föresväfvade just en så beskaffad plan, som Thorilds; och den ville de bringa till verkställighet, utan att sky för någon enda af de conseqvenser, som till målets vinnande befunnos oundvikliga. Gironde-partiet var en sammansättning af lysande, fåfänga, half-moraliska vältalare, som inbillade sig kunna begagna Jacobinerne till redskap, men af blödighet studsade och stannade halfvägs på en bana, den de (i grunden) hade med lika barbariska steg påbegynt.

Ett bref af Upsala den 28 Dec. 1787, hvars utanskrift ej finnes, men som troligen är rigtadt till Heurlin, omtalar likaledes, att han ämnade utgifva en bok "Om det Stora, till H. M. Konungen"; men tillägger, att den skulle beledsagas af en annan, kallad "Sanning och Natur, till Folket". Om den förra säger han: "der äro ljungeldarne af min varelses lilla Gudomliga"; om den senare: "den är det bästa af min själs kraft och mognad. "Men", — fortfar han, — "hvem trycker dem? utan pengar"? I ett postscript bifogar han: "Jag vill bli doctor i lagar och medicin. Men — utan pengar"! Vid samma bref var ock "Forsmark, ett poem i form, till Ugglas", bilagdt i afskrift. "Du skall finna det godt. Det borde bli tryckt. Men här är allt i jul-yrslan; och omöjligt"! Med detta poem förknippade sig likväl en liten prosaisk bakhålls-tanke: nämligen just en financiell speculation,

*) Man erinre sig Robespierres unge kamrat St. Just; en blodmenniska — af lutter filantropism!

genom hvilken, möjligtvis, den flerfaldiga förlägenheten skulle afhjelpas. Förmodligen hade han kort förut besökt Forsmark, under en sommarresa, och blifvit af dess ägare bevåget emottagen. Antingen bevågenheten var verklig eller skenbar, erhöll vännen, med poemet, en så lydande föreskrift: "Jag vill med detta stycke behaga. Gif det ton. Nämn skönheten. Allt dock redligt, och efter din själs känsla. Nämn något i rätt stund om karakteren af ädelt och stort hos skalden, hos din vän; och hvad store medborgare borde göra i att ära, att beskydda, att vara konungar, för att hafva omkring sig snillets glans. Nämn om det odödliga af en sådan sång för ämnet och den besungne etc. Nämn på afstånd äfven min dubbla doctors-plan, och hvad jag kunde vara i ett land af frihet etc. etc. för att ge åt hans själ all den utsigt en dödelig behöfver". Tydligen läsa vi här receptet till en enskild anbefallning eller recension, att hos Ugglas anbringa: vare sig genom Heurlin sjelf, eller måhända genom den inflytelserike, mot både Heurlin och Thorild gynnsamme Låstbom; till hvilken ock ett par bref, och flera småverser (hvaribland ett qväde på hans bröllopsdag), förekomma i de Thorildska papperen. Troligtvis sammanhänger härmed, i en senare skrifvelse till Heurlin, daterad Upsala den 19 Febr. 1788, följande ställe: "Om du familjert träffar revisions-secreteraren Låstbom, så tala om mig; om mina lärda speculationer här; om min eld — men hindren af depenser (dock modest, och i *distance*). Sök precist ett tillfälle; ty jag har en plan lagd hos honom. Detta genast, och väl, och vist"! — — — I allmänhet var det icke utan, att ju Thorild gerna ville betrakta landets magnater, capitalister och högre ämbetsmän såsom sina kassaförvaltare. Att understödja snillet, ansåg han för deras egentligaste pligt. Och huru kunde de då använda sitt mynt till något bättre, än att understödja honom? — Hvad särskildt beträffar lofsången öfver Forsmark: så är den sannerligen, bland hans större skaldestycken, det artistiskt bästa; eller det, som är mest "poem i form". Vi antaga, att Ugglas läste det med

tacknämlighet. Hvad valuta det eljest inbragte, är mig obekant.

I slikt afseende förblef, bland alla Thorilds gynnare, Tham den säkraste att anlita. Han var, om än icke en fullständig hjelpare, dock af dem samtligen den både frikostigaste och längst uthållige. Hvad han tänkte om "problemet för Thorilds lif", eller om den verldsomskapande revolutionsplanen, skall snart visa sig. Mellertid var Thorild sjelf så belåten med sin epistel, att han ännu ett år derefter, eller i Augusti 1788, skref derom från Upsala till Heurlin: "Det brefvet du tycker så om, för sitt Utomordentliga, är — det är sannt — det märkvärdigaste papper nu i Europa. Det var till Pehr Tham; och jag begärde sjelf det åter. Det är dock — blott ett bref; och jag skickade det som ett exempel af hvad jag gör, när jag (såsom man påstår) gör intet". — Så mycket större blef hans missnöje, då Tham behandlade det "märkvärdigaste papperet i Europa" såsom ett document lagdt *ad acta*, hvaröfver det vore bäst att yttra — ungefär ingenting.

9.

Upsala den 22 Oktober 1787.

Jag fick M. N. Herres bref; det är: jag hade ett lifligt nöje. Men — så litet, i ett så stort ämne! M. N. Herres spartanism i stil och tankeart är mera för en redan fullbordad storhet, än för en till sitt mål sträfvande. Den har en köld, en hvila — en mognad af visdom; — men den lemnar mig liksom ensam på jorden, och gör min eld till en yrsla. "*Dubium Sapientis initium*"! det är allt! — Ack! gifves ett lif, en lycksalighet, utan i visshet? Denna är i min själ. Men jag ville hafva dess verkan på M. N. Herres hjerta, och ljuset af dess förstånd. Gif mig dem, i ett helt omdöme! Lemna ett ögonblick storskiften och klyfningar; componera, är mera gudomligt. Lemna en stund de gulnande, förgängliga träden; menskligheten lif är mera skönt och mera evigt. Om edra lundars skugga skall blifva er helig — döm, råd mig, meddela er visdom! Och låt mig engång tänka mig den heligt ljufva synen af en gråhårig nordens vis, i denna skuggan vandrande, sittande, välsignande!

Helt visst skall jag der se M. N. Herre! Hyperboreerne, nordens uräldste lycksalige, helige, rättrådige (som de af fornverlden kallades),

skola återupplefva i en sekt af stora sinnen; skola ännu engång hafva ett namn, och stå högst på jorden. Jag vet icke, hvarför Norden är mig så helig! Men Rudbecks Atland, denna gudomliga tafla, och de Gamles Hyperboreer, — det högsta och förunderligaste de nämna, — ligga på djupet af min inbildning.

— — "*Sensus Communis*" *) består af Kellgren, Rosenstein, Leopold, det Vettigaste i landet etc. Det är styrkan af Fransyskt; "stort i smått"; ett excellent lappri. Svärmarsekterna — deras *Anti* — är något långt mera värdt! Men bägge förfela, de förre neråt, de senare uppåt, Naturens klara verklighet, det sanna stora. Åt detta vilja svärmarne; från detta skyr *Sensus Communis*. Jag skrifver derom några ark.

Jag känner ej ännu personligen riksrådet De Geer. — Yttrandet om Lidners förträffligt. Spastara, Medea, Åttiotre, ha hela förståndsmeriten, och mycket af den poetiska, från mig. Sjelf skrifver han så vildt, så rusigt, som hans person är. Derföre är der en fundamental villa, som ej kunnat hjelpas. Och jag lät ofta galenskaper stå qvar för deras storhets skull; hvilket jag sade honom.

10.

Upsala den 26 November 1787.

— — M. N. Herres rena, menskliga och patriarkaliska arbeten eller nöjen äro för min själ så heliga, som de böra vara. Det är icke jag, som kan misskänna sådant! Hvad jag ville säga, var endast: då ni gör allt detta, glöm icke att sända mig en stråle af er visdom, hvilken jag anser ännu högre. En sak kan vara ganska ädel, och dock tåla något öfver sig.

Men jag tycker mig åter se en skymt af missnöje i M. N. Herres sätt att svara. Complimentera Sällskapet *pro Sensu Communi* gerna! Det är billigt. Men jag vill gifva M. N. Herre en anledning, att likaså rent complimentera mig; och ändock visa, att i detta Sällskap är en svaghet, en litenhetssynd. Vi få se. — Emellertid, frid och rätt!

Hvilket är mitt högmod? Att kunna göra rättvisa åt hela verlden; och sjelf icke få den igen.

— Hvarföre ingenting säga öfver det, som mest interesserar mig? M. N. Herre är visst fri. Finner M. N. Herre allt vara ursinnighet: så säg rent. Denna renhet i språk och mening, är mitt hjerta en glädje. Jag har mer af *fortitudo*, än M. N. Herre tror.

---

*) Det i Svenska Litteratur-historien bekanta Sällskapet *Pro Sensu Communi*.

Ultuna, vid Upsala, den 30 Mars 1788.

Förlåt mig detta långa dröjande, som ej har det minsta sammanhang med min själs rena och fria dyrkan! Denna är lika. Tham till Dagsnäs, och grefve Ehrensvärd, äro alltid de två Svenska män jag högst aktar, och hvilkas tillvaro här uppehåller mitt hjertas både stolthet och glädje. I deras varelse ser jag en möjlighet inom mitt fäderneslandet, att vilja något ädelt; och i deras höga ära, en upplifning till att göra det. Men — hvarföre ingenting säga öfver mitt lifs höga roman? hvilken jag just derföre skickade. — Jag begär åter detta långa brefvet; eller en afskrift deraf.

Nå: jag känner nu, och in i själen, excellensen De Geer. Det är en Pontifex Maximus i alla tidens och monarkiens fördomar. Emedan den, som har fått allt, har af principen och systemet ingenting lidit: så hänger han vid dem genom hela sitt *ego*. Ett hjerta för det allmänna har han icke; så litet, som ett förstånd för det stora. —

Kungen var här. Min disputation *pro Exercitio* *) skulle göras; fastän icke just den dagen. Således: intet utseende af ett servilt behaga, eller ett falt lycksöka. Kungen, fastän uppenbar för allas ögon, *incognito;* att ej blotta majestätet för en republikans möjliga vildhet. Auditoriet det mest lysande: hof, lärde, prester; också fruntimmer. Kungen redan intagen af hög fördom; intagen i kritiken (ett rafs af några timmar), hvilken han aftonen förut på slottet häftigt försvarat emot sina akademister. Armfelt bredvid, som förelyste, som efterstrålade sin kungs lifligheter af bifall och nöje. Mycket förstånd slösades; många *traits brillants,* som man sade; mycket emphaser. Vigt och allvar, mod och hjerta, mera än man här någonsin hörde och såg. Allt, herrligt och applauderadt. Kungen liksom utom sig. Ärkebiskopen, crachanerad och skrattande, satt på trappsteget af katedern. — En hel mängd *extra.* Schröderheim, den förste, hade mycket skrifvet: oreda, oärlighet, lömsk mening **), parodi af hög stil, hocus pocus af qvickhet; han red af, hängande ur sadeln. Den andre, öfverste Hastfer: godt, käckt, muntert; gaf anledning till mycket af hjerta och vett. Den tredje, Leopold: ängsligt, långt, matt, professoriskt, utan en gnista af geni; ville undvika, ej trotsa jemnförelsen (men kungen hade befallt!) Den fjerde — *etcetera,* ända till femton.

På eftermiddagen — visit af Armfelt, general Mörner, öfverste kammarjunkaren Wrede, Essen, i kungens vagn: att "kungen funnit sig char-

---

*) Kritik öfver Montesquieu. Till præses lånade sig en juris professor Hernbergh.

**) Troligen obilligt; — liksom omdömet öfver De Geer.

merad" (just detta ordet sade de); att han "vid detta tillfälle funnit, huru litet han kunde räkna på andras omdömen *) öfver personer som han ej sjelf kände" (detta sade Armfelt) etc. Alla ropade: "charmerad"! (Schröderheim högst.) — — Mycken ära för en republikan, alltjemt densamme! I sig sjelft, ett monarkiskt lappri.

Om detta, åtta dars tal och rop i Stockholm. "Han söker väl genast något! han blir favorit"! — Leopold, pint som ett qvinfolk, af svartsjuka och omöjlighet. Allt detta är en komedi att se! — Ynkelighet! Jag kommer ihåg Demosthenes' åsneskugga, som occuperade hela Athen, då hans gudomliga röst för allmän ära och sällhet angick ingen.

Doctoralen blir snart. Alle vänta; och några rusta till. — Glöm mig icke, vise man! hvars enda ord jag aktar mer, än allt detta. Meddela en gnista af eder själs eld, och låt mig lefva ett bättre lif!

11.

Upsala den 13 Maj 1788.

Jag var i Stockholm — och fick alltså M. N. Herres bref här mycket sent; men rigtigt; med bägge: vett och pengar!

M. N. Herre är ett mirakel af en Svensk: på samma gång hufvud och hjerta! en lord! — Den är annars en stor Svensk, som har ettdera; den är hos oss en högsinnig Mäcenat, som har ett hjerta för tiggareböner! — Denna *fortuna* är det enda hänseende, hvari jag är en stackare. Jag har ej den id hon fordrar.

Kungen har ej varit här sedan. — I Stockholm mötte mig ett oändligt cajolerande och förekommande af herrarne. Många gjorde det af tycke och hjerta: de fleste af en ny vanitet. Bjuden att se *le Tell* och *Montesquieu à Marseille*, i Schröderheims loge. (NB. Han ville synas vän af den, som behagat hans kung; och sökte denna fördel genom biljett till tredje man, och genom Rosenstein, etc. etc.) Bemärkt af kungen; visad för Fersen o. s. v.

Hvarföre — med allt detta — har kungen ej talt med mig? Väntar han ett falla, ett sökas? — Om ett par veckor kommer han hit, till promotionerna. — Det försök på hans själ, till en stor ära, hvarom jag nämnde förr engång, skall nu snart göras.

"Rhetorisk accentuering för språket": god tanke — stort behof — skall uttänkas.

---

*) Det vill häraf synas, som hade ej heller Leopold varit angelägen att bibringa konungen någon gynnsam föreställning om sin fordne vän och försvarare.

"Hvad ett geni kan vara" (i anledning af Ehrensvärd och hans charger). Ja väl! Men för både stat och menskligheten är ett geni af större vigt, när det bor i ett löfskjul bland klyftorna, eller midt bland bönder, än vid sidan af en kung. Verkan på ett folk är mera djup och långvarig; på en kung oviss och förgänglig (i hänseende till en annan kung, eller sjelfve dennes nyck). Ett folk är sjelft allt, när det förstår. Söka en kung, i stället för folket, är, då det icke är ett nödsteg, en trolöshet.

Nästa gång, ett poem — öfver Svithiod!

Plöj jorden: men öfvergif icke sanningarnas fält. Der väntar jag en lära, en visning! Plogen är en sanning i effekt. — Mitt hjerta känner glädje och storhet och ett nytt lif till godt, vid tanken på eder: så ädelmodig, som vis; och så fri, som bägge!

Man ser, att Thorild nu stod med ena foten inom hofgunstens omkrets. Det berodde blott på honom, att ditflytta jemväl den andra; hvilket han dock hårdnackadt uraktlät. Än fullständigare ljus på denna hans besynnerliga ställning kasta några vid samma tidpunkt skrifna bref till Nils von Rosenstein, hvilka derföre här må finna en episodisk plats; äfven såsom visande, huru den styfve republikanen ej alltid försmådde, att i någon mån spela hofman. — Rosenstein hade tillsändt honom ett exemplar af Svenska Akademiens Handlingar för året 1787.

TILL ROSENSTEIN.

Upsala den 9 Maj 1788.

Välborne herr cancelliråd! — Jag förklarar min lifliga vördnad och erkänsla för skänken af Akademiens sista Handlingar. Jag känner både ädelmodet och nedlåtandet häraf. Det jag mest tycker om, är det första *). Icke för att vara tacksam: man har alla dygder, när man är rättvis. Men för denna forskning och rikhet af kunskaper, med denna omdömets renhet och denna rättrådighet, som jag i min själ älskar.

*) En främst i detta band stående afhandling af Rosenstein: "Anmärkningar om Vitterhet och Smak". — Den skulle bli ett slags uppställning af de ästhetiska grundbegreppen; men något vidare, än "Inledningen", kom aldrig. — Samma band innehåller Lehnbergs "Åreminne öfver Birger Jarl" och Caströms Ode "Försynen".

Herr cancellirådet vet, att jag ligger under samma stora misstanke för en viss vildhet och frihet i snillets verld, som i monarkien. Men jag är nöjd med Hr cancellirådets gräns och stiftning: det är, med Naturens sanna och stora; dit Hr cancellirådet leder snillet. Ty så litet är jag verkligen atheist i dessa ämnen, att i samhället är ingen sann lag som jag icke anser för ett skönt att tillbe, och i snillets verld åter intet skönt, som jag icke anser för en lag af sällhet. — Men jag dömdes icke så: utan efter en local och liten smak; qvickt och oförståndigt. Derföre trotsar jag ännu i dag domen af det sanna och stora. Låt dem skärpa den så långt de förmå.

Lehnberg (hvilket jag genast vid genomläsningen skref på mitt exemplar) är en god arbetare i det vältaliga, utan lif och anda. Hans alineer äro klasser af Rhetorik; han uttömmer en figur för att börja en annan. Kall, kall: trög; ovan. Släpar i *loci communes*. Men tio rader af en själs lefvande tanke och känsla, af natur, äro öfver allt detta *servum pecus aureum* *). — Casströms Ode är rätt god. En ström, en fullhet af poesi, som förer med sig **). NB. han har icke gjort filosofien; endast verserna.

Statssecreteraren Schröderheim gör jag ära för den verkligen fina och skickliga fåfänga — att icke vilja synas ovän af den, på hvilken hans herre och kung låtit falla den minsta ynnest. — *Le Tell* var en ädel idé, sterilt utförd. Ge tanke utan spektakel, och (såsom ofta i Operan) spektakel utan tanke, är lika fel. — Franske aktören har alltid sitt *phoebus de sentiment;* gör allt i första graden, och creverar i tredje. Lögn och Våld! Sjelfva Mad. Hus ulfvade, der en heroine gråter. Jag älskar det stora; men det sanna stora. Dernäst ha desse Fransoserne en ständig *dialecte d'auction* och i synnerhet *du ton*. La Tour är så simpelt Monsieur La Tour på theatern, som i staden. Och man hör och ser, att alle äro af ett följe.

Siri Brahe fann jag både öm, och naiv, och nobel. Men illa spelad. De ha ej elementerna af action. Sjelfve Stolpe föll i gammal Landprost af nit, i ett predik-lamento; i stället för naivetet. Tegel, skälm utan relief och colorit. De ha alle ett syskonfel, ett enda litet; som heter: oäfvenhet. *Excipe* den lilla Slinkan, hvilken der var det bästa (liksom, Gudnås, i många andra hederliga hus).

---

*) På Äreminnet öfver Gyllenhjelm, som kom året derefter, satte Thorild — med skäl — ett högre värde.

**) Man må ej tro, att han här yttrar annat än sin öfvertygelse. Men så lätt kunde hans omdöme bestickas af en bit (temligen väl versificerad) rhetorisk didaktik, när den företedde några drag, som (skenbart) buro tycke af hans verldsåsigt!

Men det som mest stötte mig, var, att i *Le Tell* se smärtor, grymt lidande, också hos en qvinna och mor, utan mildring, utan relief af *magnanimité*. Detta är *horreur*, och icke *terreur*. Jag skall ju se, icke nakna smärtor (det ingaf dem *le diable du faux*); utan dygdens eller lastens lidande. I senare fallet får vårt hjerta genom hat och orättvisa en kraft; i förra, genom den lidandes höga sinne, ett slags ljuf häpnad och rysning till sin rörelse. På detta sättet endast kan, såsom Aristoteles säger, Tragedien luttra känslorna.

Jag har med Hr candidaten Carl Rosenstein gjort anstalt, att af tredje man kunna få en samling af mina papper; hvilken jag nu ej sjelf har. Det jag i värde aktar mest, är Passionerna och Memorialerne till Kung och Ständer. — Jag vågar begära Hr cancellirådets kritiska omdöme öfver dedikationen till Kellgren af det medföljande *); i hänseende till själ och stil. Ack! jag förlåter honom alla hans *petitesses de malice*, alla hans *manques* af heder och hjerta — för dessa sex rena och gudomliga rader: "Skola edra helgade grafvar" etc. Han har inledt till ett visst bruk af snille, som jag i sitt sammanhang icke fördömmer, men ville hafva tillintetgjordt. Hans stora orättvisa är, att låta mig ansvara för alla dårar i det höga slaget; då jag aldrig gjort honom till protector af alla platthufvuden i hans.

Jag ber om min vördnad till cancellirådet Adlerbeth och kongl. secreteraren Leopold. — Värdigas anmärka, att jag kallade denne som Odeskald, som hög skald, "icke en af Aderton, utan den ende"; i denna ära! så, som verkligen hvar och en af dem är, eller borde vara, *unique* i ett visst. Detta var en liten *pointe d'esprit*. Upprigtigt, hade jag min lilla tysta mening: att man kan gerna vara något ännu högre, än En af Aderton.

Jag ber om förlåtelse för denna frihet af skrifven conversation. Det är Hr cancellirådet som lärd, dess vidsträckta kännedom och rättrådighet, den man hvilken skref de excellenta **) frågorna *pro Sensu Communi*, som gifvit mig detta mod. Denna rang af förstånd och hjerta, den enda jag väl erkänner, är det jag vördar. Och i denna känsla är jag m. m.

* * *

Upsala den 10 Juni 1788.

Nådige Herre! — Jag igenkände i M. N. Herres bref kongl. secreteraren Leopolds naiva epithet: "den rättfärdige Rosenstein", hvarigenom han sade sig vanligen utmärka M. N. Herre.

---

*) Sannolikt "Inbildningens Nöjen".

**) Här uppträder republikanen i full hofdrägt.

Det är klart: att ett "Accessit" är godt och rätt. Men man kan göra det bästa illa. — Det är ett underligt fel, det der "för höga", i både sentiment och tanke. — Kellgren var åtminstone lättsinnig; och detta fel kan taga alla skepnader *).

Jag lemnar mig gerna åt M. N. Herres klara och fria förstånd. Men så oskyldigt är det, att älska det stora, som det lilla. Och man har alltid satt deruti något ädelt.

Cancellirådet Adlerbeth måste hafva mycken fasthet af snille och hjerta. Jag slutar det af sjelfva denna tröghet och köld, som är ingen grace, men i våra tider — hos en annars ädel — en mannadygd.

— — Nådige Herre! Jag har ock en supplik. Det är att få hjelp för en formalitet. Att få taga hatten i facultetens rum för öppna dörrar! — Jag kan icke, ensam, bestrida en publik ceremoni. Den vore ock ett prål för en amåstad: så onyttigt, som förgängligt. — Men förr, än om några dagar, har min facultet icke formell rätt att formellt härom supplicera. Då kan kungen vara borta; och mitt kära lappri studsa. Ginge det an, att med ett ord nämna detta; och få denna lilla höga rätt tillagd till procancellerens andra vid detta tillfälle? Jag bönfaller då om ett sådant ord. Procancelleren hade sjelf skrifvit, om han varit i staden i dag. Då man skänkt filosoferne 25 equivoquer: så kan man alltid skänka juristerne en, — hvilka lefva af sådant. — Min Gradual blir det sista i terminen Den heter: *Jus et Fas.*

Jag vågar utbe mig ett ord härom till ärkebiskopen.

P. S. Candidaten Carl mår väl. Och kommer att besvara sin fråga **) falskt, men excellent.

* * *

Upsala den 17 Juni 1788.

Nådige Herre! — Jag lifligen erkänner M. N. Herres beskydd, i ämnet af formalitet. Men nu är allt hulpet. Ingen grad blir. Professor Flygare vill — data på äldsta skjutsordningar, definition på landsväg, routine-ord *in Oeconomicis* för vissa orter etc. etc. Jag säger: drag en krets omkring er af de stora, nobla, och doctorala kunskaper! Han säger: nej! För att med sin pädagogi ej kunna stiga uppföre, stiger han nedföre: och är säkrare, att då synas stormyndig och herrlig. — Jag har

---

*) Af dessa rader skönjes, att Rosenstein, i sitt svar på förra brefvet, hade sökt urskulda Kellgren.

**) Carl von Rosenstein, sedermera ärkebiskop, var primus vid magister-promotionen 1788.

föraktat allt detta. Och ingen grad blir. Ena examen till Juris Candidat, gjord och gillad, upptäckte för mig denna esprit hos min professor, detta lynne af ett excellent tjurhufvud. Jag sade honom, att jag för andra examen kan hvarken besvara, eller ära mig af, dessa frågor. — Dermed allt slut. Flygare skulle ej skänka ett datum åt drotsen.

Jag vågar be om förlåtelse för denna hast. Jag fick M. N. Herres bägge bref. Skall taga mig den äran att skrifva mera nästa postdag, och är med djup och renaste vördnad m. m.

Den katastrof, som i denna sista skrifvelse är berättad med yttersta brådska och korthet, finnes utförligare framställd i följande bref.

TILL THAM.

12.

Upsala den 4 Aug. 1788.

— — *Svíones* nämner Tacitus i *German.* c. 44 och 45 så, att det är omöjligt att misskänna. — Lycka till *Platanus!* Adam Afzelius är nu i Vestergötland.

— Ingen Medicinæ Doctor *): ingen Juris Doctor; blott *Juris utriusque Candidatus*. — Hvad? — Jo: jag kunde icke ännu bringa Medicinen (en i sig sjelf gudomlig slöjd, men förvirrad) till vetenskap, klar sanning, en ärlig mans visshet; och ville icke göra fusk (den enda synd jag erkänner), eller, i de två stafvelserna "Doctor", heta en lögn.

Juridiken åter läste jag både djupt och häftigt: men i stort. Allt måste der skapas: om den skall vara en lära eller en vetenskap. Men här — gaf den mig ynk och förakt. Jag tog *Examen Philosophicum* **): der allt var högt taget, godt och ädelt; der man trodde mig ett *ingenium seculare* (så en professor uttryckligen); och derifrån mitt intyg är i det högsta. Detta samtal med filosoferne (ty man skall passera dem först) var en liten högtid af vett; de gingo alle till det höga (*excipe* Neikter). Dernäst första *Juris* examen; om hvilken jag förut förbehöll mig, att den borde vara i doctorala och stora ämnen, — vetenskap,

*) Till den tid, då några tankar ditåt sysselsatte honom, höra troligen de bland hans papper funna "Medicinska Ideer och Studier", som blifvit meddelade i sista delen af hans Samlade Skrifter. Kanske äro de utkastet till en akademisk afhandling, som han då ville i detta ämne författa.

**) Nämligen *Juridico-Philosophicum*.

lära om lagar och lagskipning. Man gjorde allt ynkeligen litet; man frågade: huru många capitel innehåller den och den boken af *Jus Romanum?* hvilket är datum på äldsta skjutsordningen? hvad är landsväg? hvad är mutsedel? och utmål? och gapstock? med flera dylika *curiosa*. Jag log; och förklarades högtidligen för *Juris utriusque Candidatus;* men med en ömkan och ett äckel för den höga ära jag sökte, som kom mig att säga Jur. Oeconom. professorn, att nästa gång borde examineras annorlunda. Ty jag trodde, att detta var illa examineradt; att, som en sådan lärdom vore omätlig — i namn och register, borde man för den andra examen (som skulle bli tredje dagen efter) draga omkring sig en cirkel af de mera stora och egentligen doctorala kunskaperna, — icke registret af lagarne, utan läran af dem; resten kunde ju en vaktmästare lika lätt känna eller inhämta. Man blef ond. Flygare är en ampel pedant; det stötte hans högfärd; kanske var han rädd för det stora. "Nej"! — "Väl! då föraktar jag en titel utan ära; ett namn, som jag hvarken kan göra mig heder af, eller uppfylla. Jag kan få det på femton ställen i Europa värdigare". — Jag gick: betalt var förut; slut på saken.

Jag tänkte sedan: Gudi lof, för denna olycka! Hvar qvacksalfvare i landet heter ju doctor? — Men Juris Consult — se, det kunna desse här, gamle skolgossar med kalkoners nit och högmod, icke sjelfve göra sig till. Och deri är ju äran! Jag har sedan ideligen tänkt lagar och dömma; och nästan intet annat. Jag skall gifva ett prof af min lilla lagfarenhet; blott genom att trycka min Gradual *). Och presenterar föröfrigt mina upptäckter i denna vetenskap, eller en ren och total plan af lagfarenhet, åt kungen. — Hela denna vetenskap måste skapas. Gud! att detta är läran om rätt, i landet! Kom, heliga snille, med din eld!

Så kunnen J, M. N. Herre och alle andre gode, hädanefter kalla mig Jurisconsult: som är ett vida högre namn, enligt de Romerske Lagvise; af hvilka de störste så kallat sig. (Se *Historia Juris Romani.*) — Just i dessa dagar läser jag i Encyclopedien, artikeln Leibnitz: att han sökte bli Juris Doctor, men kunde icke blifva det; ehuru detta studium var hans egentliga yrke, och han var stor deruti.

Jag reser härifrån i morgon. Och torde vara på Dagsnäs, i full resa ut, om fjorton dagar. M. N. Herre skall få se, huru mycket Jurisconsult jag är.

---

*) Hvilket likväl ej skedde. Den finnes nu i andra delen af hans Samlade Skrifter, under titeln: "Lag och Rätt. En tillämnad akademisk afhandling". En öfversättning deraf, på vacker Latin, låg ock bland Thorilds papper; men ofullbordad.

P. S. Jag är genom ett *fatum* "underlig". För någon tid sedan opponerade jag extra på Boethius; latin; med godt auditorium. Disputationen var *de Autocheiria*. Jag påstod, att herrarne ej kände 1:o Lycksalighetens natur, 2:o ej Vetenskapernas, 3:o ej Sjelfmordets; att detta, enligt lifvets och lycksalighetens princip, vore den mest oskyldiga handling, och — då den alltid gjordes för att undfly ett större ondt — den mest visa. Respondenten, en gradualist, sväfvade, föll, medgaf. Præses teg jemt. Jag "*vici ergo, et sat est*"*!* steg upp, complimenterade, och gick ut — med hela auditorium, i triumf.

Kort förut (den 22 Juli) hade han i ett bref till Heurlin förtäljt om sina examina, och utgången af sitt doctoratsförehafvande, detsamma; till en del, med alldeles samma ord. Berättelsen börjar här med denna inledning, der det djupaste af författarens inre är måladt:

— — Jag var just leende viss på, att i denna sak vara rigtig. Men våra missöden komma — och se ut som fel. Jag erkänner: ett fel har jag: hvarom strax. Besynnerligt är dock, att (om du eftertänker) just det, som hos mig är ädlast och störst, är hvad detta släta folket mest tadlar. Högheten af stil och tanke = "mörker"; högheten af sinne och känsla = "vildhet" o. s. v. Men inför min själs heliga domstol är det visst, att jag icke har mer än ett enda och karakteristiskt fel; det heter: storsinne. Deraf — ett öfverseende af små ting (af liten ära, af små fördelar); en hvila, tills något stort visar sig. (I detta känner du igen äfven min lathet, min matthet af affärer, alla mina verkliga brister.) Då jag försummar, uppskjuter, gör intet — nämligen små dagsverken, och som gifva en liten penning eller en liten ära: då, just då, gör jag allt det stora, som synes en lathet, men är i sjelfva verket Herkuliska arbeten. Alla dessa i smått verksamma hufvuden skulle springa, på en enda sådan forskning. — Till och med du vet ej hvad jag gör; och ropar, att jag bör taga eld för detta lilla och trälaktiga. Men hopräkna hvad af mig gjordt är: och tänk, om icke blott det, som står i dessa bref dem du ärar *), om icke blott dessa "Passioner", dem du ärar likaledes, äro vackert nog för ett lif af tolf år (ty man lefver ej intellectuelt före det sjuttonde)!

Den, som gör på en gång, fullt och väl, stort och litet — gör (om han icke är Gud) aldrig utomordentligen någotdera. Han är blott excellent, men icke sublim. Han liknar ej Naturen; hvilken gör allt Gud vet hur, men alltid till vår tjusning och häpnad.

---

*) Här menas dels de vigtigaste af de nu tryckta, dels de än utförligare filosofiska, hvilka, för bristande utrymme, måst uteslutas.

Jag söker ingen lycka hos kungen i Sverige; ty jag tycker, att man sjelf kan stifta ett samhälle. Se der storsinne! — I Medicinen vill jag ej bli fuskare, i Juridiken ej registerkarl; icke i någondera bära en (i mina ögon) ärelös titel. Se der åter en storsinnighet! — Banna mig; men sådan är och blir jag. — —

Detta är förloppet af Thorilds vistelse i Upsala; hvars universitet han i denna själsstämning öfvergaf. I det hela hade han der tyckt sig igenfinna samma skolfuxeri och andliga död, som i Lund; blott i en ståtligare form. Sitt gästande betalte han med den läsvärdaste och genom sitt försvar utmärktaste Exercitii-Disputation, som någonsin i Upsala varit utgifven. Alla omständigheter dervid äro karakteristiska; och deribland väl icke minst, att Gustaf III, under allt detta, bar i hufvudet sitt redan beslutade krig, hvilket han ämnade låta utbrista vid sommarens början. Egentligen kastade Thorild i Upsala den afgörande tärningen för sin framtid. Armfelt, vid besöket på konungens vägnar efter disputations-akten, frågade honom huruvida ryktet om hans beslut att resa till England vore sannt. Han svarade: "England är min själs fädernesland; jag är född, ehuru icke uti, dock för England; är man född i ett land, der endast börd och rikedom gifva företräde, och har man frihet att välja ett annat, så gör man det". Fåfängt åberopade Armfelt Sveriges konung såsom det bästa bevis, att snillets företräde vore der åtminstone nu erkändt, och tillade, att ett nytt rön deraf berodde allena på Thorild sjelf. Denne bibehöll envist sin rol af Diogenes. Också gick Alexander sin väg, och lät honom qvarligga i solskenet af filosofisk sjelfförnöjsamhet. — Några år efteråt bekände Thorild för en vän, att han ångrade sig hafva tillbakastött det honom så ärofullt erbjudna tillfället att nalkas sin "glada ungdoms konung". Ju äldre han blef, desto skönare uppglänste Gustaf III:s bild i hans minne. Man läse det Skaldebref till Grefve Magnus Stenbock, som han skref 1806, eller blott ett par år före sin död.

Från Upsala reste han i Augusti 1788 till Stockholm, att taga afsked af dervarande vänner, och, efter några dagars uppehåll hos sin gynnare på Dagsnäs, vidare till Göteborg. Att dömma från en icke-daterad, men till denna tid hörande och i Stockholm skrifven morgon-biljett, adresserad till "högädle herr häradshöfdingen Heurlin *chez soi*", tyckes hans kassa, till en början, varit slätt försedd. Han klagar nämligen der, att efter en sent på gårdags-aftonen lemnad, högst interessant och glad conversation "med Julie Eberhardt och Lotta Göthe" *), hade han "vaknat melankolisk" och ihågkommit, att han ej blott måste "öfvergifva ömma hjertan, vänner, fädernesland, snart sjelfva lifvet", utan äfven "från denna tanken sjunka till det lilla, eländiga behofvet af — åtta plåtar" för att betala sin värd. "Hoppet är ej så precist, som tiden. Jag lånte åt en vän det jag borde betala med. Gör, som du kan! Jag ger hälften af hvad jag äger, mot en skam eller ett lidande". — Icke dessmindre skulle nu den länge i sinnet burna Englands-färden verkställas. Gamla vänner och bekanta, i Göteborg liksom annorstädes, voro icke litet bestörta öfver den tillämnade förvandlingen till Engelsman. De afrådde förgäfves. Han afseglade, i September, till den förlofvade lycksalighets-ön.

Det drömda målet behöfde all sin dröm-fägring: ty sjelfva farten dit utmärkte sig genom en ej obetydlig vedervärdighet. Omsider landstigen, skref han till sin barndoms välgörare, cassören vid Ostindiska compagniet Tranchell, denna berättelse om sin resas första händelser.

Scarborough in Yorkshire den 1 Oct. 1788.

Min välgörare! — Ett spel för vind och vågor, är jag ändtligen här, 300 engelska mil från London. Jag tackar Himmelen, att hafva öfverlef-

*) Redan sjelfva namnen, påminnande om Rousseaus Julie och Goethes (Werthers) Lotta, stämde Thorild till dessa bägge spirituella damers fördel. (Det var till Julie Eberhardts ära, som Leopold, på hennes bröllopsdag, sjöng sitt i den tiden vidtberömda qväde "Julie, Hymeneisk Offersång".)

vat så mycket elände och en så stor dårskap! En sjöman vågar lifvet för att lefva: det är en god räkning. Men för mig — ett så tacklöst, så dumt sätt att förgås! O säkra, lycksaliga land! härefter är du för mig heligt. — Det var en lång resa; tolf dagar: motvindar; storm; dödligen sjuk; skeppet läck; 7 dygns ständig fara att sjunka; oupphörligt pumpande; folket utmattadt; ändtligen hitvräkte.

Här är jag dagligen i ny fara att förgås — af äta, af dricka, och allas välvilja. I denna stund darrar min hand af sjösjuka och engelsk yppighet. Jag är högligen i deras smak: *a high spirited fellow*. Man bjuder, man påtrugar mig allting: frukt, musik och claret!

Jag måste le åt detta ställe, så är allting besynnerligt här: romantiskt, fantastiskt, originalt, antikt i ruiner; hvar liten fläck i eget lynne; hvart litet hus i vinklar, väl femton; fönster bisarrt; *liberty all*. Men under all denna irregularitet öfverallt rikdom eller välstånd, en viss smak, täckhet, lif, rörelse.

På hafsstranden ser man fruntimmer som vipor eller vildgäss, helst förmiddag. De bada, och rida, och flänga. En *fellow* tar sin miss framför sig på sadelknappen, en man sin fru på hästbaken; ofta äro de tre på en häst; — och så i språng. Detta är ett alldeles naift spektakel.

Nästan allt är här i sitt slag det bästa jag sett: öl, komedi, bref, predikan. — Min skomakare på gatan helsar på mig nickande, med hatten på. När jag köpt ett par skor och han tycker om min mine, bjuder han mig på the hos sig. Väl! tänkte jag: en så braf karl hade rätt att spannremma ett svenskt cancelliråd, för att lära honom mannavett.

I England äro alla menniskor vackra. Redan om bord gjorde jag den anmärkning, att de unga matroserna, tvättade, kunde vara mamseller hos oss; och att de gamle hade mine långt öfver våra magnater. Men fruntimren hafva så mycken täckhet, att jag af villrådighet kommit liksom i en paus af känsla. Som en lycksalig narr, går jag här allmänneligen charmerad.

Likväl tycker jag ännu, att Svenskarne, med all sin oäfvenhet, hafva i nationella karakteren en viss renhet och felfrihet, en hemlig eld och innerlig känsla, öfver Engländarne.

Här äro några Fransoser. När jag råkar dem, är det som råka landsmän. Så mera like äro vi dem; i fel åtminstone.

Det, som allmänt misshagar mig här, är öfverdådet i lefva. Allt, i karlsällskap, är — dricka och debattera. Gud! detta omogna slägtet lefver i galopp och tänker i lunk. Innan det hunnit besinna resan, har det hunnit stupa halfvägs.

Den 2 October.

Jag reser härifrån landvägen till London, med en gentleman, om ett par dagar. Det kostar: men helsa och lif hafva intet pris. Mina kläder äro bortskämda af hafvet. Jag fruktar att skatta till *Highwaymen*, som man säger är ofta oundvikligt. Med ett ord: jag kan komma en ganska fattig riddare till London. Väl! jag har glädje och mod. — Också jag har min politik och min plan *). — —

Till London ankom han i godt behåll. Hittills alltså (med undantag af sjösjukan) hade allt gått efter önskan. Man må ej föreställa sig, att han utan smärtor vändt ryggen till sitt fädernesland. Hans nyss anförda biljett till Heurlin, skrifven i dagarna före afresan, slutar tvärtom sålunda: "Förunderlig är min rörelse öfver alla dessa mig tillgifna, så ömma, och så otillräckliga hjertan; som ljuft såra mig, som jag melankoliskt älskar, och ändå vill lemna! Känsla! Känsla, som jag har för hvar dödelig; genom hvilken jag ville med hvar öm qvinna sucka i alla dalar, och med hvar hög hjelte uppstiga på all äras solhöjd; oändliga, djupa! du är min varelses afgrund; i dig förloras jag . . . . . Rädda mig, o Julie! o ideal af skönhet! o min Julie! Hvar är du? Hvar söker jag dig? — Ack! jag var aldrig annat, än en ensam, öfvergifven Naturens skugga; i detta mitt inre kärlekslif, der ingen ser, ingen hör mig". Men häraf torde vi kunna ana jemväl de enskilda förhoppningar, med hvilka han nu bland de fria Britterne uppslog sin bostad. Icke länge hade han dock gästat i det stolta Albion, innan de mångåriga hägringarna voro skingrade. Några månader förut hade han från Upsala skrifvit till Heurlin, med erinringar om deras gemensamma första ungdom: "I dessa inbildningens evigt blomstrande trakter, der allt var känsla, vishet och skönhet, låt din tanke, din själ, som min, svindla vid den himmelska Operan af allt det vi då tänkte och kände"! Vid nedskrifvandet af dessa rader föll det

*) Det öfriga af detta bref, innehållande en tragikomisk beskrifning på sjösjukan, finnes i tredje delen af Thorilds Samlade Skrifter, sidd. 465, 466.

honom icke in, att han just var som bäst sysselsatt med en annan "Opera", — det spektakel af radical verlds-revolution, hvars librett han skickade till Tham. Lika litet förutsåg han nu, att hans drömsyn om England, och om hvad han der skulle uträtta, var en tredje Opera; hvars bedrägeri, ehuru präktigt, ej länge skulle hålla honom qvar. Snart nog sönk förtrollningsbindeln från hans ögon; de druckna förhoppningarna byttes till ett lika öfvermått af nykterhet, och obilligheten mot Sverige till en obillighet mot England, om hvilken bäst kan dömmas från hans utlåtelse efter sin återkomst: "i hela England finns ej mera förstånd, än att laga biffstek".

Det är stor skada, att till en närmare kännedom af Thorilds lefnad i detta land så godt som inga materialier finnas. — Hvaraf lefde han der? Med hvilka lefde han? Hvad ville han bland Engelsmännen, och igenom dem, egentligen företaga? Öfver allt detta hvilar dunkelhet. Beträffande första frågan: så upptäcka vi med förundran, att han ägde medel, både att uppehålla sig der i ungefär haltannat år, och att på eget förlag trycka*) sin bok *The Sermon of Sermons*. Visserligen hade han genom biskop Wingårds försorg erhållit det Hvitfeltska stipendium, hvars belopp var i den tiden ansenligare, än det är nu; men på detta ensamt kunde väl icke — helst i London — den fattige *Juris utriusque* candidaten både lifnära sig och trycka böcker. Möjligt, att Tham, ehuru alltid ovillig mot denna Englands-resa, ändock vid afskedet förärat honom någon summa; kanske likaledes Tranchell, som tilläfventyrs också hade bevekt rika Göteborgsboar till ett sammanskott; och om Silfverhjelm, flerårig Svensk gesandt vid Engelska hofvet, var det redan under åren 1788—1790, så hade Thorild jemväl i honom en trogen hjelpare. Med svaret på första frågan står måhända ock svaret på den andra i helt nära sammanhang. Läsa vi den skrift om den sanna Religionen (*True Heavenly Religion restored*), som han äfven under

*) Den heter på titeln: *Printed for the Author*.

sitt vistande i London utgaf, så skönja vi, att den är författad i en anda och ton, hvarmed Swedenborgs anhängare ej kunde vara annat än på det högsta belåtne; kasta vi ögat på dess titelblad, så finna vi, att den är tryckt hos (och sannolikt förlagd af) den nitiske Swedenborgianen Hindmarsh; — och det har alltså mycken liklighet, att Thorild ägde sitt mesta umgänge bland medlemmarne af detta i England ganska talrika sällskap. I alla fall torde på den tredje frågan — hufvudfrågan — det djerfvaste svaret vara det rigtigaste. Vi säga då: han tycks hafva påräknat fullt och fast, att, genom de framställningar af sin Samhällslära han nu ämnade på Engelska språket offentliggöra, hos den Brittiska allmänheten tillvinna sig uppseende och bifall ända till en grad, som ändtligen skulle samla omkring honom ett förbund af fullkomligt "fria" män, redebogne att gemensamt — derest England sjelft ej ville foga sig efter deras lagstiftning — med honom draga ut öfver oceanen, att någorstädes på dess hinsida grundlägga ett förverkligadt Utopien, en Thorildisk Platonopolis.

Det var med slika svindlande afsigter och utsigter, som han i England författade ett halft dussin skrifter; af hvilka likväl blott de bägge redan nämnda i tryck utkommo. Sjelf uppräknar han dem sålunda, i ett bref till Tham, skrifvet från Stockholm kort efter hans hemkomst, eller i Juni 1790. "Jag skref åtskilligt i England; hvaraf ett par stycken äro tryckta: en alla Predikningars Predikan, öfver Presternes gudlöshet och Religionens fall*) (emot all den hedendom af krig och yppigt elände, som presterne signa); en Plan af en Demonstrerad Religion**) (emot alla profeter och alla sekter); vidare: om Värdigheten af en fri Död***) (emot

*) *The Sermon of Sermons. On the impiety of Priests and the Fall of Religion.* London 1789.

**) *True Heavenly Religion restored, and demonstrated upon eternal principles. With a call to Christians of higher Sense.* London 1790.

***) *On the Dignity of a free Death. With a view to sta-*

hela denna kungliga och presterliga menskligheten, och träldomens tålamod); Harmoniska Lagar för Äktenskapet, — hvilka jag skall utgifva på Svenska*); Cromwell, ett episkt poem**) (ej färdigt, men hvilket andas poesien och kraften af all helvetets harm och all himmelens hämnd). M. N. herre är en litteratör; och kan vara road af denna lilla *morceau d'histoire litteraire*". — I förteckningen har han dock glömt ännu ett par skrifter, som, tillika med den *On the Dignity of a free Death*, funnos otryckta bland hans papper: en fullbordad, kallad *The Royal Moon, or on Insanity in Politics. Being some one Chapters by a Traveller* — (London, Febr. 1789); samt ett fragment med öfverskrift: *Maxims and Reflexions on Nature and Religion, in the Manner of Pascal. Translated from the Swedish Manuscript.* Af dessa trenne har blott den mellersta — en politisk oppositions-skrift — kommit till min kännedom.

Omedelbart efter den anförda förteckningen tillägger han: "Jag kunde i ingen plan arbeta i England; ty jag fann der icke en enda stark själ att styrkas af". Redan i Februari 1789, då han skref sin *Royal Moon*, var han så misslynt, att han börjar den med dessa ord: *And this then is glorious England! so high in spirit, and so low in fact! whose boasting eminence is to pronounce proudly the weighty sillables of Con-sti-tu-tion — a word as mystic as Abracadabra, and at last even as idolatrous and dull! Constitution, without public principle and a true national sense, is but a stupid Idol, good for Court-popery and a staring devot Mob.* I motsvarighet till sådan begynnelse, slutar han: *O glorious England! dost thou*

---

te that grand Right of Man. By a Druid. Translated from the original Celtic with a Preface. London.

*) "Harmonien, eller allmän Plan för en upplyst och äkta Kärleks-Förening". Stockholm 1794.

**) *Cromwell. A sketch of an Epic Poem.* Förblef fragment. Geijer har låtit trycka det i tredje bandet af Thorilds Samlade Skrifter.

deserve a smile of disdain, or still a tear of pity? —
— De bägge skrifter, som han lät trycka, voro dufvor, ur hans ark utskickade på spaning; men med något oliveblad vände ingendera tillbaka.

En dylik utgång af hans Englands-färd kunde väl knappast öfverraska någon annan, än honom. Han var utlänning — och kom, ehuru visserligen sjelf ett af de egnaste originaler Europa frambragt, till ett folk, vant att äga den ymnigaste tillgång på både synnerliga och besynnerliga hufvuden. Det i hans originalitet egendomliga var dessutom af en art, som Engelsmännen, — åtminstone de dåvarande, — ej kunde just mycket förstå sig på. Tvärtom: bländad vid denna tidpunkt (liksom så otaliga andra) af den Fransyska Revolutionens skenfagra begynnelse, kunde han lätteligen af dem, som kanske eljest hade bevärdigat honom med någon uppmärksamhet, förblandas med dessa jakobiniserande reformskrikare, af hvilka England alltredan ägde ett brusande öfverflöd; ty snart omfattade han Oppositions-partiets åsigter med så häftig ifver, att han tycktes ansluta sig till den ultra-demokratiska fraction deraf, mot hvilken både alla Tories och alla skarpsyntare Whigs trädde samfäldt i vapen. Det i England herrskande tänkesättet följde Pitts och Burkes fanor, och hade dertill alla möjliga skäl. Oundgängligt skulle ock den engelska Episcopal-Kyrkan, i fall hon åt de Thorildska skrifterna skänkte ett ögonkast, misshagas af det sätt, hvarpå der den politiska och den religiösa synpunkten förenades. Man läse fragmentet *Cromwell;* och föreställe sig, om dessa stormklocks-verser meddelades åt någon solid Engelsman af ministeriell och episcopal bekännelse, hvad intryck de skulle gjort på denne! En sådan skulle studsat redan vid det lakoniska förordet; hvari Thorild förklarar, att han af alla skalder, näst Naturen sjelf, älskar endast Ossian och Shakspeare ("åt de öfriga", säger han, "gör jag rättvisa"), och af alla hjeltar, näst Hercules, endast Carl XII och Cromwell — den förre såsom solen, den senare såsom det luftrenande åskdundret. Det polemiska företal till

hans religionslära, som utgör innehållet af *the Sermon of Sermons,* rigtade sig visserligen mot allt det presterskap, som äfven under christliga benämningar fortfar att vara hedniskt; men tillämpningen på Englands prelater låg dervid närmast att göra. Måhända blef denna bok omtyckt hos Qväkarne, liksom den mera positiva framställningen i *True Heavenly Religion* hos Swedenborgarne. Visst är, att i den förra, der dessutom Penn och hans trosförvandter uttryckligen prisas såsom mönster af sannt apostolisk christendom, skulle hvarje Qväkare lika tveklöst kunna underskrifva de flesta satserna, som hvarje Swedenborgare alla satserna i den senare. Men båda sekterna voro dock — sekter; af hvilka ingendera kunde på litteratur, tidningar och dagens opinion utöfva det inflytande, som hade mäktat lyfta den ankomne *Philosopher of the North* till ett för utförandet af hans planer behöfligt anseende. Föröfrigt vet enhvar, att ingen sekt är belåten med mindre än ett helt anhängarskap; men för Thorild var det en ogörlighet att rentaf tillhöra någon sekt, såsom sådan.

Ganska förklarlig är således den djupa känsla af enslighet, missräkning och otrefnad, som ändtligen återjagade honom till det så öfvermodigt förskjutna hemlandet. Fruktlös blef likväl icke hans vistelse på engelsk jord; ej heller bestod frukten blott deri, att både den öfverdrifna uppskattningen af England och den öfverdrifna nedsättningen af Sverige upphörde. Han företog nämligen i London ett vigtigt dubbelstudium: ett förnyadt studium af Bibeln — och ett splitternytt af Swedenborg. Resultatet af det förra yttrade sig, väl icke i någon omvändelse till egentlig christen, men i förhöjd vördnad för christendomens Stiftare och urkunder, äfvensom i en hädanefter ögonskenlig inverkan på hans skrifart och behandling af sitt modersmål. Resultatet af det andra ligger framför oss i den redan ett par gånger nämnda skriften *True Heavenly Religion restored.*

Thorilds Naturalism hade alltid varit en helt annan, än en Helvetii, en Holbachs, en Diderots. Lika (om ej större) var dess afstånd från det nyaste uppkok af gammal fransysk Encyklopedism, hvarigenom en Bruno Bauer, en Feuerbach m. fl. förskaffat sig ett slags märkvärdighet; män, dem just naturligt (eller sundt) mennisko-förstånd fattas, och dem alltså minst Thorild skulle för äkta naturalister erkänt. Då hans sätt att uppfatta Guds och Naturens grund-enhet innebar en mera poetisk och mera religiös verldsåsigt, innebar det ock möjligheten, ja nödvändigheten af dennas utveckling till en innerligare och högre, än den i sin första skepnad var. Näppligen blef den någonsin fullt befriad ifrån det grundfel, hvaraf både den plattaste Deism och den fantasirikaste Pantheism samfäldt lida: förgudningen af det allmänna på det enskildas, det varande på det handlandes, det (abstract) nödvändiga på det frias, det opersonliga på det personligas bekostnad *). På bottnen af hvarje sådan religionslära ligger något omenskligt, som gör anspråk att vara ett öfvermenskligt, men dock — ehuru genomtänkt man må tycka sitt system vara — i vissa stunder blottar sin beskaffenhet; hvilken då förnimmes af tänkarne sjelfva, om icke i klara begrepp, dock i smärtfulla och efter något annat längtande känslor. Äfven hos Thorild förekomma de otvetydigaste prof härpå. I hans uppsatser från 1780-talet träffas vexelvis utlåtelser, än af den afgjordaste o-christendom (mest kanske i en otryckt, kallad "Thorilds Religion"), än af saknande önskningar att kunna återvända till de fordna öfvertygelsernas barnglada sällhet. Sådana önskningar pläga hos själfulla personligheter infinna sig tätare och med förökad styrka, ju mer, under ett fortsatt lefnadslopp, den

*) Derföre behagade honom ock den lära om Försynen, som Pope i *Essay on Man* så prydligt versificerat. I ett af brefven till Heurlin yttrar han: "Pope var vis och genomträngande; han såg verlden så, som en Guds Seraph ser den". Men gifves en verklig Gud: så kan hvarken han, eller någon af hans Serapher, se i verlden blott den abstracta tankbild, som man kallar "det stora hela".

antagna central-ideen blottar sin otillräcklighet, dels för en mera dialektisk och strängare i ämnet inträngande tankegång, dels för en närmare erfarenhet af det i lifvet egentligen verkliga och innersta. Också är det ej utan, att i den sista gestalten af Thorilds filosofi — Archimetrien — visa sig spår af ett begynnande, att äfven på speculatif väg åternärma sig till ett fullständigare begrepp om Guds väsende. Men redan i hans unga dagar ägde hans Natur-Gud många flera egenskaper af de christnes Gud, än han sjelf syntes förmoda. Det omenskliga i den förre öfvertäcktes för hans blickar af hans *egen* älskvärda mensklighet, som, i sin föreställning om Gudomen, ovillkorligt inlade, tillika med all lefvande poesis skönhet, äfven all lifgifvande viljas godhet, styrka och sjelfförsakelse. Deraf ock den oskrymtade, ofta häftigt frambrytande vördnad, hvarmed han betraktade det ärligt fromma, det högsinnade, det himmelska hos alla verkliga religions-hjeltar: christendomens martyrer i alla tider, uppifrån Apostlarne ned till Lavater. Allt detta hindrade dock ej, att han länge försummade taga den christna trosläran i någon förnyad skärskådning. I likhet med så många af hans största samtidingar, lät han sig liknöjdt hvila vid den fordna, kanske blott mechaniskt inlärda kateches-läxan; i en ohåg för Bibelns och enkannerligen Nya Testamentets studium, utan hvilken det hade blifvit omöjligt, att icke på Christus fästa en uppmärksamhet, hvarvid alla "Sokrater" och "Marc-Aureler" hade för evigt kommit till korta. Man tycktes ana faran, att här omsider indragas i en hvirfvel, der all menniskovishet kunde lida skeppsbrott. Och i sanning, för en person med Thorilds känsla måste det vara svårt, att på allvar läsa t. ex. capitlen 14—17 af Johannes' Evangelium, utan att fråga sig: en så himmelsk förening af kärlek, vishet, skönhet, smärta och salighet, — *har* den någonsin talat, och *kan* den någonsin tala, från en *blott* mensklig tunga? — Mycket vore att säga om denna *Christophobi*, som jemväl bland de ädlaste af den tidens snillen var så allmän. Vi må inskränka oss till den anmärkning, att

tidehvarfvets Theologi var dess första orsak. De funno sig ställda emellan en till mumie vorden Dogmatik, och en nytillverkad, men redan från sin födelse äcklig, lam, oförmögen. Å ena sidan mötte dem en trånghufvad och skoltorr renlärighet, ofta parad med hyckleri och skenhelgd; å andra sidan den nyssnämnda "Neologien", bredvid ett det mest ytliga "Fritänkeri", — hvilket den ändock ej förmådde motväga. Ur detta dilemma redde de sig då esomoftast så, att de vände ryggen åt båda hållen, och vandrade sin väg framåt, utan att vidare bry sig om någondera parten.

Så hade äfven Thorild gjort. De särskilda omständigheter, som bevekte honom att just i London återbegynna christligt-religiösa betraktelser, känna vi ej. Nog: de bägge engelska skrifterna visa, att så skett. En hög aktning för christendomen uppenbarar sig här; ton och ordasätt af Bibelspråket användas gerna; om Jesus talas flerstädes, och såsom om en person, i hvilken Gudomens fullhet bott företrädesvis *), — en gudalik Välgörare, och sannfärdigt menniskornas "Återlösare", emedan han i verlden infört den religion, som är hjertats, kärlekens, fridens; hvad numera återstår, säges vara att genom en sann filosofi, men på grunden af hans verk, utveckla denna religion till det klara, fullt sjelfmedvetna förståndets. — Blickande nu omkring bland de religions-sekter, som i England äro så mångfaldiga, rigtade han sitt öga först på Qväkarne, såsom den ursprungliga christendomens trognaste bild **). Ja: han förebrår en viss Qväkare att hafva öfvergått till Swedenborgs lära; och yttrar förundran, huru slikt kunnat ske ***). Så i hans första skrift. Okändt är, hvem den-

---

*) Om än (såsom han förehåller Qväkarne) *naturally; not miraculously.*

**) *These have hit the very spirit and sense of Jesus. — "It is the likeness to Christ and not the notions of him, that constituteth a Christian", sayeth the great Penn.* O. s. v.

***) *It is strange, how so noble a man, as a Quaker, from the divine vivid light of his soul now can throw himself in*

ne Qväkare varit; sannolikt någon med Thorild närmare bekant. Kanske var det just genom honom, som Thorild sjelf sedan bragtes till läsning af Swedenborgs arbeten; hvaraf följde den förändrade synpunkt, som i den andra skriften — *True Heavenly Religion* — tillkännagifver sig. Vid någon kunskap om den filosofiska beståndsdelen af Swedenborgs lära, kan man ganska snart inse, att denna så alldeles egna art af mystisk intellectualism, reducerad till sina allmänna principer, skulle bland alla christendomens former vara den, som lättast kunde med hans Naturalism förena sig eller sammansmältas. Också är hans "Sanna Himmelska Religion", från begynnelsen till ändan, uppställd på grunder, som äro Swedenborgska, fastän i Thorildsk bearbetning och application. Mot slutet af boken förklaras till och med formligt, att detta är qvintessensen af hvad den vidtberyktade, men föga kände Emanuel Swedenborg lärt: *who, — if God, Spirits, a Religion, be at all, — has certainly brought us sublime Revelations; and may be considered as a Prophet of a third rising Covenant, or that of open Truth.* Det hela lyktas med ett loftal öfver honom sjelf, och ett bihang med öfverskrift: *The principal Beauties of Swedenborgianism.* Den sista af dessa *beauties* är här den Swedenborgska läran om Äktenskap och Äktenskaps-kärlek; hvarom slutligen säges: *which doctrine, if it be not a beauty, there indeed never existed a beauty of the human mind.* — Spåren af Swedenborgska inflytelser yppa sig i Thorilds senare arbeten flerstädes; och närmast i "Harmonien, eller allmän plan för en upplyst och äkta Kärleks-Förening".

Thorilds engelska skrifter äro ytterst sällsynta. Tillgängligare, än de båda här beskrifna, är fragmentet "Cromwell"; emedan Geijer låtit trycka det "såsom på engång ett specimen af Thorilds engelska compositioner, af den tidens anda och af

---

the dreams and sophistry of a hundred Volumes. I en not härunder läses: *Em. Swedenborgs.*

författarens poetiska kraft" *). — Den kunskap man i Sverige hade om hans engelska förehafvanden, inskränkte sig, såsom jag från min första ungdom ganska väl minnes, till den af ryktet uppsnappade titeln *The Sermon of Sermons*. Om sjelfva boken inbillade man sig, att den innehöll en besatthet värdig Thorild: nämligen ett försök att upplysa Engelsmännen huru de borde skrifva sitt språk; hvari de, enligt hans (föregifna) påstående, ännu voro alldeles okunnige. Detta företag, — sade man, — beräknadt på att väcka det största möjliga uppseende, hade, naturligtvis, misslyckats; och i förargelsen deröfver hade han begifvit sig till Sverige igen.

Det var vid slutet af våren 1790, som Thorild återsåg sitt hemland; nu högligen belåten med att finna sig Svensk, och utan aning, att han inom blott tre års förlopp skulle borgerligen dömmas till ett förnyadt afsked från sin fosterjord. Under hans bortovaro hade öfverhufvud i Europa, och äfven särskildt i Sverige, mycket blifvit förändradt. Fransyska Revolutionen var började; Gustaf III:s Finska krig i full låga; och med en ännu hetare låga, ehuru för det närvarande skenbart kufvad, brann kriget emellan honom och hans inhemska motståndare, dem han, bragt till undergångens brant af den sinnesstämning som skapade Anjala-förbundet, hade öfvervunnit på riksdagen 1789 genom en beslutsam förening af mod, våld, list och vältalighet. — Det ger ett ganska eget intryck, att nu, vid genomögnandet af gamla tidnings-årgångar (t. ex. Stockholms-Postens från åren 1785 och de nästföljande), i dem se, huru tecknen till det annalkande verlds-ovädret efter hvarandra uppstiga på Europas horisont, utan att det ringaste störa dåvarande slägtes lätta lynne och dagliga förlustelser. Magi och andeskåderi, gycklande som irrbloss öfver träsket af en bottenlös otro — hemliga ordnar — Cagliostro — hals-

*) Thorilds Samlade Skrifter, D. 3, sid. 468.

bands-historien — stämplande Illuminater — Holländska "patrioter" i kamp mot arfståthållaren — Belgiska dito, stridande mot den liberale kejsarn Joseph under den liberale advokaten van der Noot *) — Fransyska Parlamenterna kifvande med sin konung — Calonne och de Notable — Necker och General-Ständerne — redan 1788 processioner med Frihetens bild — liktidig underrättelse från Paris, att "skörbjugg och venerisk smitta uppfräta alla stånden" — Sieyes och National-Församlingen — Hertigen af Orleans och Mirabeau — "Fiskblöterskorna" **) i Paris såsom en politisk corps (till en början smekande den stackars konungen med famntag) — Bastillens eröfring — Lafayette och National-gardet — förklaringen af menniskans rättigheter, i hufvudstaden redan commenterad genom "lyktpålarne", och i landsorterna genom brandskenet af sköflade slott och kyrkor — under "Aristokraternes" fortsatta mördande, Nationalförsamlingens ryktbara decreter natten mellan den 3 och 4 Augusti — Konungens och Drottningens ohyggliga insläpande från Versailles till Paris — *le bon Duc d'Orleans* det friblifna Folkets gullgosse, och i full fart att förvandla sig till *Citoyen Egalité* — Robespierre, Jakobinklubben och Marat — i allmänhet, skyndsam öfvergång af de lössläppta stormkrafternas ledning, från de första, mestadels

*) Det häraf följande Belgiska frihets-krigets historia sammanfattas egentligen i denna berättelse: Stockholms-Posten 1790, N:o 228. "Van der Noot har i spetsen för en Belgisk bondehär tågat emot de anryckande kejserliga. Han skall för sin armé hafva hållit ett tal, som räckt en timma .... Kanoner finnas icke vid arméen; men på präktiga fanor är ganska godt förråd. Mellan de besoldade tropparne och de beväpnade bönderne är misshällighet uppkommen, i anledning deraf att de senare påstå, att soldaterne böra först attaquera, hvilken äro åter desse vilja afstå till bönderne; som deremot förmena, att de gått i fält endast för att understödja det besoldade krigsfolket, om nöden så skulle fordra". — — Kort derefter rymde van der Noot, ett folkupplopp stormade hans hus, och de kejserlige inryckte i Brüssel.

**) *Les Poissardes*, eller, med en artigare term, *les Dames de la Halle*; de urbildliga exemplaren af en nyare tids "emanciperade" eller "fria" qvinnor.

förnäma och högtbildade statsförbättrarne, till en skock advokater, dagbladsskrifvare, bankrutterade arrendatorer, förlupna prester och dåliga aktörer. Likväl hade, vid tidpunkten af Thorilds hemkomst, den unga revolutionen ännu ej blifvit riktigt sansculott, eller fullständigt inträdt i sin skräckperiod; uppsynen tycktes ännu innebära idel glädjetidender. Sjelf erfar Stockholms-Posten ett lifligt nöje af att meddela dem, och hoppas troget, liksom man gjorde i Paris *), det nya samhällsparadisets snara inträffande. Småningom förminskas dock de ny-fransyska sympathierna **), och försvinna slutligen; under det de i vissa andra Stockholmsblad (t. ex. Medborgaren och Patrioten) tvärtom alltmera växa. — Mellertid voro strimmorna af den nya dagens morgonrodnad utgångna öfver Europa. Naturligtvis hunno de äfven till Sverige: och svårigheten af den dubbla strid, som Gustaf var sysselsatt att genomkämpa, ökades ej litet genom deras inverkningar.

Sitt krig mot Ryssland kallade han sjelf ett försvarskrig; hans motståndare kallade det ett anfallskrig. Egentligen var det bäggedera: eller i militäriskt afseende ett anfall, i politiskt ett försvar. Catharinas stämplingar mot Sveriges sjelfbestånd och återuppsträfvande makt ligga numera oförnekligt blottade. Det kan numera urkundligt bevisas, att hon och den gamle ränkfulle Fredrik, gemensamt utkorande Sverige till ett nytt Polen, hade redan före Gustafs uppstigande på thronen gjort vårt fädernesland till ämne för en öfverenskommelse af alldeles samma art och syftning, som de vänskapsfördrag, genom hvilka de bestämde Polens öde; att han genom sin så

*) Derifrån berättas t. ex. den 20 Juli 1789, således blott få dagar efter Bastillens nedrifning: "Det farliga tillstånd, hvari denna stad lefvat en tid, är nu lyckligen förbi (!). En god framtid hafva vi nu all orsak att vänta, så snart lugn, säkerhet, ordning och förtroende blifvit återställda öfver hela riket, och vi få en constitution . . . I National-Församlingen är ej mera någon skiljaktighet" o. s. v.

**) I Leopolds Extra-Post, begynnande med hösten 1792, äro de fullt afkylda.

mästerligt utförda revolution och det orubbliga mod, hvarmed han upprätthöll sitt verk, drog ett oväntadt tvärstreck öfver deras planer; att han fördenskull hade, alltifrån begynnelsen, oförsonligt ådragit sig den höga fränkans och den höge morbroderns misshag *). Den senare inskränkte dock sina åtgärder till hot och (under hela återstoden af sin lefnad) fortsatta straffpredikningar. Den förra, sedan hon hunnit nedsvälja första förtreten, antog mot Gustaf enskildt de vänligaste former; men

*) Bevisen lemnar den under namnet *Correspondance inédite relative à l' histoire de Suède 1772—1780* nyligen — ehuru blott i få exemplar — utgifna brefsamling, som, hittills okänd och obegagnad, enligt utgifvarens underrättelse legat förvarad *au dépôt du Ministère des Affaires Etrangères à Stockholm*, i ett af riksrådet grefve Ulr. Scheffer påskrifvet convolut. De vigtigare af Gustafs bref i denna samling, jemte de motsvarande af Fredrik, prins Henrik och Catharina, ådagalägga tillfyllest både de faror, i hvilka Sverige då sväfvade, och det konungsliga mod, hvarmed han räddade dess frihet och dess ära. Till yttermera visso träffas här, af Fredrik sjelf bifogad såsom skrämskott till Lovisa Ulrika, en uppbyglig afskrift af en i hans och Catharinas år 1769 förnyade tractat om Polen tillagd hemlig paragraph om Sverige. Contrahenterne förbinda sig der att upprätthålla Constitutionen af år 1720, och med alla dem till buds stående medel hindra hvarje försök att återställa en starkare konungamakt. I slikt fall skulle Fredrik genast låta en *corps convénable de ses troupes* inrycka i Svenska Pommern m. m. — Man ser i nära perspektif Sveriges första delning: Ryssland hade då nöjt sig med Finnland, liksom Preussen med Pommern. Sedan hade Catharina, en tid framåt, ytterligare förblifvit "Svenska Frihetens" beskyddarinna; och derefter den andra delningen följt, vid hvilken väl äfven Danmark erhållit sig tillkastadt ett stycke. O. s. v. — Catharina, vid tidpunkten af Gustafs revolution intrasslad i åtskilliga bryderier för egen räkning, bibehåller i sina bref skäligen god min; om än med en ton, som länge faller sig något kärf och hvass. Gubben Fritz åter kan aldrig smälta det olägliga tilltag, som han kallar *l' action la plus téméraire et la plus étourdie*. Han hotar, bannas och grälar ideligen. Omsider lemnar Gustaf fullt ut, men i det ädlaste språk, sin hulde morbroder "svar på tal". — Ett par af Fredriks hotelser voro dock verkligen profetiska. På ett ställe förespår han, att, i händelse af krig med Ryssland, skulle en del af systersonens armé strax göra gemensam sak med fienden: på ett annat, att han skulle lykta med Cäsars öde.

fullföljde, under en den mest behagfulla artighet, desto ändamålsenligare sin väg till målet — genom ett doldare begagnande af nättopp de medel, som i det olyckliga Polen så väl hade lyckats henne. Men Gustaf var ingen Stanislaus. Han kände sig undermineras, men tillät ej minan bli färdig; han visste sig äga tillräckliga skäl att slå till; och han slog, så snart han trodde rätta tiden vara inne. Han hade således rätt i grunden. Men hans inhemska motståndare hade det i skenet: och detta gaf dem ett särdeles farligt vapen i händerna. Betraktades nämligen kriget såsom ett anfallskrig: så var lätt att inför alla dem, som ej förmådde genomskåda sakernas inre förhållanden, vända emot honom den då gällande riksförfattningens bokstafslydelse och påminna, att han ej hade börjat det på laggildt sätt, eller med tillsporda Ständers samtycke. Men riksdagen 1786 hade öfvertygat honom, att på sådan väg skulle han antingen aldrig komma till det ifrågavarande kriget, eller åtminstone ej förr, än den gynnande stunden hade ilat förbi. Det har blifvit sagdt, och kan väl sägas, att han företog den äfventyrliga bardaleken i alltför rosenfärgade förhoppningar: men ett lättsinnigt infall var den ingalunda. Han hade i många år förberedt sig dertill; han hade, med ögonen fästade på detta mål, satt sin landthär i ett aktningsvärdt skick, och sin flotta i ett fruktansvärdt; åsigter, dem man i våra dagar kallar skandinaviska *), ha-

*) I den af honom sjelf författade skriften "Om den Politiska Jemnvigten, eller framställandet af de orsaker, som stört densamma i Norden sedan Catharina II:s uppstigande på Ryska thronen", finner man ock, mot slutet, yttradt: "Ett så tydligt interesse" (nämligen interesset af "en jemnvigt som bestämmer Ryska makten inom tillbörliga gränsor") "borde väcka Danmark; om minnet af en orimlig afund till Sverige, och de fördomar, som råda hos en och annan af dess ministrar, icke ännu förblindade regeringens ögon. Ser den då ej, att dess förbund med Ryssland är för sistnämnda rike ett medel mer, att oroa, försvaga, tyrannisera Norden? Ser den ej, att följden deraf måste blifva dess eget förderf? — Allt synes då råda Danmark till ett säkerhetsförbund, som hindrade Rysslands öfvervigt. . . . Sva-

de han flera gånger sökt göra gällande; och säkerligen skulle ej blott Sverige, utan hela Norden befinna sig i en bättre ställning än nu, om han vid slutförsöket — resan till Köpenhamn i November 1787 — hade träffat gehör för sina uppmaningar. Deremot lyckades han öfvertyga Turkiet om nödvändigheten att med öppen kamp mota det slag, som närmade sig att fullborda dess undergång; just i den tidpunkt, då kejsarinnan, som ville dervid från Svenska sidan vara tryggad, hoppades i Finnland (och öfverhufvud i Sverige) skörda frukten af de ränker, med hvilka hon omspunnit Gustafs befarade företagsamhet, uppblossade vid Rysslands södra gräns en krigslåga, som tvang henne att hastigare, än påtänkt var, dit förflytta nästan hela sin vapenstyrka; och sjelf drog han i fält med en härsmakt till lands och sjös, hvarmed väl näppligen de stridskrafter, med hvilka Gustaf Adolf, Carl Gustaf och Carl XII begynte sina segertåg, voro jemnförliga. Också blef det hvarken Rysslands motstånd, eller Englands oefterrättlighet, eller Preussens tvekan, som hindrade honom från den ganska välberäknade *coup de main*, hvarpå, i grunden, hela företaget var anlagdt. Kanske skall en nyare krigskonst förevita honom belägringen af Fredrikshamn såsom en onödig tidspillan. Men de ryska gränsfästningarna, i det ögonblicket samtligen illa försedda, voro rentaf oberedda på allt långvarigt motvärn *).

---

ga stater kunna blott genom förening bevara sig mot ett stort rikes makt". — Denna bok utkom i Stockholm 1790, anonym: först på Fransyska (*Du Péril de la Balance Politique* etc.); snart äfven, i Warschau, på Polska. Den har till motto: *Accipe nunc Danaum insidias. Virgil.*

*) Ett verkligare fel begicks, och ett stort, då man lät den ryska flotta undslippa, hvilken hertig Carl, i brist af ordres, ansåg sig otillåten att taga eller förstöra. Att ej ha gifvit dessa ordres, ångrade konungen sedermera bittert. Orsaken var den i det längsta fortsatta — ehuru, såsom snart visade sig, till ingenting tjenande — grannlagenheten mot regeringsformen och det utvärtes skenet, att ej vilja synas angripare. Ett vid nordfinska gränsen yppadt gräl, hvari en liten rysk postering ofredat några bönder, blef derpå förklaradt för första hugget, eller för ett öfver-

Ingenting skulle således hafva hämmat hans ilmarsch åt det på försvarsanstalter nästan lika blottade Petersburg, — om ej en del af hans egna officerare, under Fredrikshamns murar, hade åtagit sig att göra det i Ryssarnes ställe. Under det att Estlands och Liflands menigheter stodo i begrepp att resa sig, och Preussens nya styrelse blott afbidade tidender om någon afgörande framgång för att sjelf bryta löst, uppgjordes af en flock äreförgätna Svenskar och Finnar den allbekanta sammansvärjning, hvars åminnelse i våra häfder förblifver ett evigt *infandum renovare dolorem*.

Man har klandrat hans sangviniska förtröstan till bundsförvandter, som, numera, höllo sig stilla. Men hans egentliga missräkning var en helt annan — en vida värre. Den bestod i förutsättningen, att allt, hvad Svensk hette, skulle enhälligt omfatta detta krig såsom ett nationalkrig; vid hvilket utsigten åt hämd på Sveriges urfiende, åt igenvinnandet af förlorade Östersjölandskap, åt odödlig föryngring af en bleknad vapenära, skulle hänföra sjelfva hans ovänner, försänka allt agg i glömska, bringa hvarje missnöje till tystnad, och uppväcka Sveriges adel till ny riddartäflan på en torneringsbana, som nu öppnades på blodigt allvar. För honom sjelf särskildt blänkte dervid den utsigt, att genom en segerkrönt härfärd eröfra verldshistoriskt hjelterykte, förnyad och fördubblad popularitet, jemte rika utvägar att afhjelpa följderne af åtskilliga financiella felaktigheter. Det torde böra honom förlåtas, att han ej kunde bland Svenskar tänka sig möjligheten af de nidingar och mesar, som plötsligt öfvergåfvo hans banér, dels rymmande hemåt för att med oerhörd fräckhet sjelfve kring fosterbygden utprida sin skam, dels qvarstannande vid riksgränsen för

---

lagdt ryskt inbrott. Oppositionen föregaf, att dessa kosacker voro förklädda svenska knektar, hvilkas ryska uniformer förfärdigats i Stockholm. — Oss tyckes, att det första angreppet gjordes i den Not, som ryska sändebudet, grefve Rasumowsky, framlemnade; — ett äkta motstycke till dem, genom hvilka hans medbröder i Warschau plägade uppvigla Polackarne till söndring och skrämma deras konung.

att utbedja sig den nyss förut darrande fiendens beslut öfver konungens och Sveriges öde *). Hvad här skedde, upptogs med lömsk fägnad och understöddes på det kraftigaste af de vid sina eldstäder qvarsittande stallbröder, hvilkas liga nu andades blott jubel och triumf. Håren resa sig på häfdforskarens hufvud, när han blickar ned inom de mörka kretsar, der man skadegladt förespådde de olyckor man förberedde: der man med råd och dåd motarbetade konungens anstalter; med otröttlig flit hämmade eller förlamade hans utrustningar; med smädelser beledsagade hvarje hans företag; med harm afhörde hvarje hans framgång; med högljudd förtröstan yttrade det hopp, att Ryssen skulle "stå på sig" o. s. v. — Man skriar idkeligen öfver Gustafs immoralitet. Hvilka ord äger modersmålet, att beteckna deras?

Så grymt uppväckt ur sin mångskimrande dröm, fann han sig med ens kastad i det nödtvång, att antingen gå under med blygd, eller ock tillgripa väldet af Dictator. Han kunde ej tveka att välja det sista. Det skedde på riksdagen 1789: ett riksmöte, der hos den del af oppositionen, som ej rentaf bestod af svenska ryssar, förmärkes en redan började inverkan af anglo-amerikanska åsigters förmälning med de ny-franska tänkesätten. Föröfrigt var detta riksmöte deri olikt sin föregångare, att här, bland de oädla motståndskrafterna, äfven uppträdde verkligen ädla; några till och med ur hans närmaste vänkrets. Bedröfvade att se honom, förvandlad till en

*) En egen sida af all denna gemenhet är, att bland de senare fanns en och annan, som menade sig dermed göra konungen en tjenst, eller gå hans ärenden. Han hade — så inbillade man dem — börjat hela kriget endast i desperation öfver sina förderfvade financer, för att bortblanda de skulder, som uppkommit genom hans slösaktiga hushållning; ändamålet vore nu redan vunnet; och ur den förlägenhet, att befinna sig i fejd mot den öfvermäktiga kejsarinnan, kunde han, med heder, räddas blott genom skenbilden af ett honom plötsligen hejdande upprorsförbund. Ännu i dag gifvas de, som tro på detta nonsens! — Att hufvudmännen kunde sätta det i hjernan på en gammal enfaldig farbroder till Armfelt, var dem, i slik hänsigt, en ovärderlig vinst.

krönt demagog, använda hvilka medel som helst för att tillrycka sig envälde, lemnade de kanske ej nog uppmärksamhet åt det numera i hans ställning oundvikliga som dref honom dertill. *Deras* högsinnighet var mellertid, att kunna äfven offentligen tala till sin konung med ärliga samvetens röst; *hans*, att af dem kunna emottaga den med oförminskad ynnest. Men rigtningen af sin gång fortfor han att sjelf bestämma; lika oberoende af vänner, som af ovänner. De hufvudbeslut, som han tog både i afseende på sitt krig och vid denna riksdag, hvila helt och hållet på hans eget ansvar. Favoriter, om än älskade såsom angenäma beståndsdelar af hans enskilda umgänge, eller äfven nyttjade till verkliga politiska tjenster, beherrskade honom aldrig; och allraminst, när *stora* mått och steg voro i fråga. Väl är sannt, att han vid sådana betjente sig af gunstlingar, hvilkas namn gå till efterverlden i sällskap med hans eget. Det påstås, att skuggsidorna af hans sedliga karakter framträdde afgjordare under de sista åren af hans lefnad. Det försäkras, att han då, bland vissa förtrogna, ofta sökte i njutningar, som icke voro honom värdiga, för stunden glömma hopade bekymmer och framförallt den hätska nedrighet, hvars hväsning närmast omhvärfde honom ur *den* samhällsklass, om hvilken han dittills trott, att den lifligast delade hans egna känslor af börd och ära. Hvad än häraf må äga grund: så är dock äfvenledes grundadt, att det alltid var *andra* förtrogna, hvilkas umgänge han valde, hvilkas råd han äskade, hvilkas egenskaper han skattade och begagnade, när han ur förströelserna (bättre eller sämre) återvände till sitt kall af konung. Oförändradt sig lik i sin inbildnings poetiska flygt, i den ypperliga hållning hvarmed han spelade sitt höga spel, i en fintlighet som stegrades med bryderierna, i ett mod som växte jemnhögt med farorna, var han det jemväl både i väljandet af de skickligaste män till redskap, och i förmågan att stå öfver dem såsom deras ledare. Så förhöll det sig med hans bevågenhet för en *Toll*, en *Nordin*, en *Wallqvist*; tjenare, dem ingen monark i verl-

den skulle blygas att hafva nyttjat och gynnat. Man må ej invända, att dock Armfelt var just ur den påstådda tvetydigare sällskapskretsen upptagen inom hans bägge högre umgängen, — eller först inom det vittra, och slutligen också inom det politiska. Sveriges Alcibiades var i alla fall en man af trofast tillgifvenhet för sin konung, lysande tapperhet, och äfven ministeriell förslagenhet i utförandet af hvarje uppfinning, till hvilken Gustaf lånade honom sitt hufvud *).

---

*) Bland gunstlingarne under hans senare tid var troligen Wallqvist den störste statsmannen. Ett mästarstycke af stats-skrift, lika hedrande för sin författares hufvud och hjerta, är det Circulär-Bref, som denne biskop efter slutet af riksdagen 1789 utfärdade "till Presterskapet i Vexiö Stift", för att upplysa om hvarje redlig svensk medborgares pligt i anledning af Europas och Fäderneslandets dåvarande ställning. Man träffar det infördt i Stockholms-Posten för samma år (N:a 166 och de nästföljande). Ännu i dag läsvärda äro hans der yttrade reflexioner öfver den nyväckta oroliga frihets-andan; öfver dess uppkomst från snillen, som roat regenterne med sina qvickheter och sjelfve af dem uppmuntrats; öfver England, Amerika och Sveriges förhållande till dessa prisade mönster; öfver villkoren, att i vårt land efterlikna dem. Många tala nu — anmärker han — om "frihet efter Naturen. Om man i en formerad stat någonsin gör försök med att utsträcka satsen om en sådan frihet så långt som den kan utsträckas, så går staten förlorad, och största olägenheten lärer dervid drabba dem, som försöket först påyrkat". I afseende på England påminnes, att der utmärka sig ej blott ministrarne genom storhet och dygd; der utmärker sig äfven nationen genom allmän upplysning och ära; der försvinner all ensidighet, när det allmännas väl är i fråga. — Slutrådet lyder (så tänkte ock de "konungske" i Carl XII:s tid): "Allt parti, och all liknelse dertill, må nedläggas. Här är sannerligen intet annat klokt och ärligt parti att taga, än att lyda och hjelpa i allting, som på en och hvar ankomma kan. Så begär konungen, så fordrar allmänna välfärden, så tänker allt förståndigt folk . . . Af hat, bitterhet och gensägelser har aldrig i verlden något godt kommit". — De, som föreställa sig, att man i den tiden ej kunde skrifva annat än smickerfraser och skrufvade äreminnen, böra förvånas af detta herdabrefs flärdfria, gedigna, precisa och klara skrifsätt. Beundransvärd är den takt, hvarmed här om konungen intet loford fälles, ja till och med hans begångna felsteg så glest öfverskylas, att de egentligen framstå erkända, — under det likafullt allt är

Men uppgiften är ej här att skrifva Gustaf den Tredjes historia. Vi påminna blott, att nyssnämnda riksmöte, hurudana än dess fjermare följder blefvo för honom och hans rike, dock i sin närmaste onekligen befästade på hans hufvud kronan och vid hans sida det svärd, hvarmed han nu väldeligen slog både de utländska och de inländska fienderna tillbaka. Med häpnad nödgades de senare bli varse, att äfven de hade ofantligt missräknat sig. De hade gått tillväga för groft. Uppenbart af dem förrådd åt Ryssland på samma gång, som han i ryggen antastades af Danmark, blef han i hast å nyo, hos den talrikaste och i synnerhet den ofrälse delen af nationen, ett gemensamt föremål för den varmaste kärlek. Allt det älskvärda af hans personlighet, förhöjdt genom olyckan, framstod i fördubblad glans; äfven hvad man med skäl honom förebrått, bortglömdes; hans snille, hans mod, hans rådighet, hans vältalighet verkade omotståndligt; de, som nyss tillförne offentligen hädat honom såsom ett missfoster af tyranni och vanvett, under försäkringar att "kejsarinnan vill oss intet ondt, hon söker endast vårt bästa", kunde, der de icke fängslades af lagens arm, blott med lifsfara visa sig utom sina boningar. En sinnesstämning blef herrskande, som villigt inrymde honom en hardt nära oinskränkt makt. Han begagnade den ofördröjligt att sjelf, under höfligt betackande för främmande staters medlar-anbud, lykta sin jättekamp med en af hela ovänner och halfva vänner lika oförmodad utgång. Förè sitt aftåg till krigets början hade han i rådet yttrat, att han, "om lyckan gynnade hans vapen, ville af alla det ryska öfvermodets minnesvårdar förskona endast Peter den Stores bildstod". Detta djerfva hopp var då ej så alldeles grundlöst. Nu inskränk-

---

rigtadt på, allt sammanstämmer till väckandet af det eldigaste nit för honom. Desto större är författarens rätt att säga om sig sjelf: "Jag är alldeles nöjd, att allmänhetens uppmärksamhet följt och följer mig. Om ära och tro, på engång mot kung och folk, komma att någonting betyda: tviflar jag ej, att åtminstone med tiden rättfärdigas af dem, som hafva nog kännedom och billighet att vara skälige domare".

te han sig till de inför Ständerna gifna förklaringar, att han skulle "lemna efter sig kronan, om ock ej så glänsande som Gustaf Adolfs, dock obefläckad", och att hans "hand skulle förr förtorka, än den undertecknade någonting som vore skymfligt för Svea rike". Med dessa förklaringar höll han ord. Fälttåget 1790, till lands hedrande, till sjös lysande och afgörande, öppnades, efter några inledande småträffningar, med segrarna vid Valkiala och Fredrikshamn, och ändades med de två förvånande bragder, af hvilka den sista medförde freden: utbrottet ur Viborgska viken och slaget vid Svensksund. Ehuru — enligt egen enskild utlåtelse — icke född till hjelte, bar han i hufvudet den tapperhet, som de födda hjeltarne bära i hjertat *), och blef, när så påfordrades, i kraft af detta hufvud en Carl XII:s like. Fullkomligt i den sistnämndes smak var redan det lugn, hvarmed han, stängd inom Viborgska fjärden i följd af andra befälhafvares felsteg eller missöden **), under utsigten att fångas eller uthungras diktade theaterstycken samt spisade gröt och stockfisk; men ännu mera den manöver, med hvilken han omsider tilltvang sig en för omöjlig ansedd genomgång, mellan sandreflar, blindskär och de fiendtliga skeppsliniernas korsade eldar. Sjelf midt igenom dem anförande tåget, i en konungsligt flaggande slup, utmärkt af alla sin närvaros tecken, ett blottadt föremål för Svenskarnes helsningsrop och täflan, men också för det tvåsidiga kulregnet från Ryssarnes fartyg och strandbatterier, syntes han bland stupande roddare sitta med ostörd hållning, och lossa sitt eget armkläde att förbinda den som drabbades honom närmast. Ögonvittnen hafva berättat, att han såg blek och tankfull ut, men med blickarna lågande och intet enda förändradt anletsdrag. Troligt nog önskade han hemligt, att hellre sitta

---

*) Kort före sjelfräddningen ur Viborgs-viken, der sjelfve hertig Carl hördes tillstyrka underhandlingar med kejsarinnan, yttrade han till en förtrogen: "min bror Carl är verkligen tapper: men hans mod sitter i hjertat; — mitt mod sitter i hufvudet, och der är han en pultron".

**) Särdeles Armfelts nederlag vid Saivitaipal.

i Stockholm eller Gripsholm; men han kände sig vara Gustavernes och Carlarnes ättling. Att deras ande var kommen öfver honom, bekräftades yttermera få dagar derefter, då han i Svensksund kastade ankar, och, på de sinas råd att draga sig tillbaka, gaf till svar: "Mitt beslut är taget. Vi stå der vi stå, och ni slåss som ni plä. Här skall vårt öde afgöras. Falla vi, så skall man åtminstone se oss falla inom fiendens gräns". Hvad dagen derpå skedde, är bekant. Ryssarnes amiral, prinsen af Nassau, ämnade med Gustafs undergång fira den tjuguåttonde årsdagen af Catharinas thronbestigning. Den klaraste soluppgång glimmade öfver de anryckande hundradetalen af hans segel, och helsades på hans vink med fröjdeskott, hvilka dock genast, och oväntadt, af Svenskarne besvarades såsom en utmaning. Efter en dags, en half natts och en ny morgonstunds kamp återstod, af hela denna hotande herrlighet, föga annat än vrak, lik, flyktingar och fångar. Svearnes konung, för hvilken redan på Nassaus amiralskepp och i Petersburg fängelserummen voro utsedda, mottog nu, stående på en klippa i morgonglans, med all sin ridderliga artighet bugande ryska skarors vapen och fanor. Han kunde nu med ära underskrifva en fred, der kejsarinnan, med skyndsammaste beredvillighet, afstod från alla sina fordringar.

Det var ett uttryck af billig stolthet, då han af de tagna segertecknen, med blottadt hufvud vid Ehrensvärds graf, egnade en hyllningsgärd åt Sveaborgs och Skärgårdsflottans upphofsman. Sedan Erik Segersälls tid voro den Tredje Gustafs sjöslag de första, der en Svensk konung sjelf hade på hafvet fört sina trogna till vapenfrejd. Segern vid Svensksund, en af de största som Svenskar någonsin vunnit, är ock — tills vidare — den sista stora, som Svenskar vunnit under infödd anförare. I sin ordning var, att de samme, som gjort hans tillämnade eröfringar omöjliga och under hela kriget oafbrutet spunnit härfvor till hans förderf *), nu, vid underrättelsen om

*) Bland annat, genom att lemna Ryssen trofast handräckning af — spion-tjenst.

freden, sökte uppreta sinnena till nytt knorr, genom att förespegla denna såsom snöplig. Äfven här, — hette det — hade han betett sig med sin vanliga förflugenhet; hvad vore uträttadt med så många ståtliga ord, med så mycken förlust af folk och penningar, när man ej åtminstone igenvunnit den Nystadska riksgränsen?

Då Thorild återkom från England, var konungen stadd på sitt sista finska fälttåg. Ännu vägde tvifvelaktigt, mellan medgångar och motgångar, hans blodiga spel om sitt och Sveriges sjelfbestånd. Snart, efter freden i Värelä, syntes hans thron högre upphöjd och fastare grundad, än någonsin. Men under den, i djupet, gäste en sammanpressad och vådlig förbittring. Det skulle innan kort röja sig, huru skickligt det parti, som hyste och närde den, hade fortsatt sin gamla id att underblåsa hvarje flägt af bevekelser till misstroende och farhågor.

Sådant var, vid Thorilds hemkomst, fäderneslandets politiska tillstånd. Mindre förändringar, men dock några, hade dess litterära undergått.

Begynna vi med Skaldekonsten: så möter oss der Kellgren såsom fortfarande herrskare. Han hade förökat sina rättigheter dertill genom nya snillerön. För det yppersta bland dessa ansåg den dåvarande "stora allmänheten" det juvenaliska stycket "Man äger ej snille för det man är galen", som första gången trycktes i Stockholms-Posten 1787 (N:o 232), och alltså redan före Thorilds afresa. Föga mindre allmänt bifall vann det något lättfärdiga qväde "till Rosalie", hvarmed — oväntadt nog för den, som besinnar Sveriges bekymmerfulla läge vid det årets början — Stockholms-Postens årgång 1789 befinnes öppnad. Dock följa snart derefter ett par sånger, i hvilkas pris efterverlden desto mera odeladt instämmer: nämligen (N:o 36) den ypperliga "Cantaten den 1 Januari 1789" *), och (N:o 86) den ej mindre förträffliga oden

*) Om hvilken här förtäljes i en Not, att den varit "uppförd i en af rikets södra städer".

"Dälden"; den förra, ett lågande utbrott af en den varmaste och klangrikaste ingifvelse, just genom fosterlandets nyssnämnda belägenhet föranledd; den andra, en i orimmade, men lika melodiska rhythmer diktad allegori, der — med särskildt afseende på Svenska adelns rol vid detta års riksdag — i allmänhet adelns idé blifvit af den sannaste poesi lika djupt uppfattad, som skönt förherrligad *). Fortsättande vår bläddring, möta vi, vid begynnelsen af årgången 1790 (N:o 4), den gudasköna "Nya Skapelsen", och, med detsamma, den af ingen senare skald uppnådda höjdpunkten af Kellgrens lyrik. Kort derpå underrättas vi (N:o 22), att han vid den offentliga sammankomst, hvarmed Svenska Akademien plägade fira den 24 Januari (konungens födelsedag), hade uppläst sin komiska saga "Jordens Skapelse"; en sannolikt för kung och allmänhet behöflig muntring, efter det vid samma tillfälle också upplästa Skaldebref, i hvilket "hr Adlerbeth visade, att religion mera består i utöfning, än i forskning af troshemligheter och lärosatser". — Vid Kellgrens sida täflade Leopold, i allvar och skämt. Bland hans roligheter torde, såsom en af de roligaste, böra nämnas hans fortsättning (1787, N:o 33) af Regnérs (i N:o 30 s. å.) meddelade "Början af Iliaden. Försök att öfversätta Homerus". Denna början, gjord på matta alexandriner i Popes spår, och först införd i Regnérs egen tidskrift "Svenska Parnassen", afbrytes midt i samtalet mellan Agamemnon och Achilles; der den slutar, vidtager, under sken att vara

*) Också ligger, i dessa Väplingens ord till Cedern, det vanliga adelshatets hela innersta mening:

"Vore ej du, — sade Väplingen, vickande, —
Reste jag ock min stam i molnet,
Sträckte jag ock min rot till Styx".

Ett enda tillägg! Cedern — som, i våra dagar åldrad och sammankrympt, dock ännu alltjemt lockar Väplingens afund — må gerna, på en hedersmedalj öfver Sveriges dåvarande adel, gälla för en förtjent sinnebild; blott får ej glömmas, att på frånsidan anbringa, i lika passande symboler, Anjalaförbundet och konungens mord.

dess utlofvade "fortsättning en annan gång", den Leopoldska parodien; som begynner:

Häruppå svarade Kung Agamemnon så —

och är i hög grad putslustig *). Likväl var Regnér sjelf en af tidens bättre vitterhetsidkare; och i afseende på honom gällde alltså långt mindre, hvad eljest för Postens satir var så gynnsamt: den omständighet, att contrasten mellan de bättre och de sämre författarnes skrifsätt då ännu var så bjert afstickande. De senare, sådana de i all menlöshet hopbråkade sina verser och hvarjehanda annat, särdeles från landsorterna (t. ex. berättelser om undersåtliga högtidligheter), fortforo att ymnigt skatta till de förnämare vitterlekarnes förlustelser. Ännu framkallades, då och då, Bagers vålnad; och denna hans minnesvers kunde tyckas passande nog till tiden:

Att hushålla illa och slurfviga,
Gör många tomma och lurfviga;
Men hushålla väl och nätt,
Gör mången fager och mätt.

Dock började nu den aflidne Bager undanträngas af den lefvande (och tvifvelsutan vida märkvärdigare) Bjugg. Upptågen med denne kommo i full fart, alltsedan han hvässte sin penna till strids i anledning deraf, att hans i Upsala utgifna skaldedikt "Sverige" blifvit i Kellgrens dagblad (1789, N:o 93) anmäld såsom ett "lyriskt, dramatiskt och chromatiskt poem", med bifogadt "recept" till dess imitation, — emedan "en

*) Härpå replikerade Regnér, i N:o 44, ej illa; Leopold åter derpå, i N:o 50, med förfärlig hetta; enligt sin vana att bli ond, när någon af honom begabbad djerfdes visa sig missnöjd. — Såsom det tyckes, kunde Leopold, som under dessa år esomoftast dref gyckel med Regnér, ej på länge förlåta dennes recension öfver de Kritiska Anmärkningarne vid Tåget öfver Bält.

svensk öfversättning af detta mästerstycke, i våra obegripliga tider, svårligen lärer kunna företagas, men flere torde hafva lust att försöka huruvida det kan imiteras". Bjugg tog nu till genmäle; och höll ut dermed, i åtskilliga insända qväden (t. ex. "Ode öfver Ovett"), som emottogos och trycktes med största tjenstaktighet. Märkligt är, att han i dessa sina polemiska dikter yttrar sig, mestadels, temligen begripligt. Med skäl ansåg han sig för ett helt annat snille än Bager, och harmades, att i en såkallad "Lofsång" (1789, N:o 111) afskedas med dessa slutord:

Och skulle hatet åter väckas
Mot dyrden uti ditt poem,
Skall dock af Phoebus åt dig räckas
En sten af Bagers diadem.

Härpå gaf Bjugg (N:o 125), bland annat, till svar:

Lemna Haquin Bager i sin graf,
Fast hans vers var mycket mager;
Och deraf än mindre smärta haf,
Att min vers, den är för fager!

Svenska Akademien, som till den 1 Januari 1787 fåfängt hade utsatt ett af Stiftaren sjelf bestämdt och föräradt pris af tjugusex dukater för ett Skaldestycke öfver Svenska Bergverken, skördade inom andra rymder af ämnen skrifter, dem hon gladdes att kunna belöna. Sjelf föregick hon flitigt med exempel. Hos de arbetande af den nya stiftelsens ledamöter företer sig, under dessa år, öfverhufvud en liflig verksamhet: Fabler, Oder, Tragedier m. m. författas i kapp, och uppläsas, vid Akademiens sammankomster, hela eller styckevis. Så uppläste t. ex. Adlerbeth sin bearbetning af "Ejvindr Skaldaspillers Liksång öfver Håkan Adalstens-fostre", Gyllenborg sitt ur Homers Iliad öfversatta "Hectors afsked till Andromaque" o. s. v. Om det sistnämnda (Stockholms-Posten 1790, N:o 74) kan visserligen nu frågas,

i hvilken mån denna Homerstolkning öfverträffar Regnérs? *) Minnesvärdare är Adlerbeths försök (s. å. N:o 45); helst när man besinnar dess förhållande till den tiden. Det är ej blott välment; det är, i sitt slag, välgjordt; och skall ett fornnordiskt qväde ombildas till Malherbeska stancer, så kan sådant ej bättre ske. I förutsända inledande "Anmärkningar", som upptaga den nästföregående nummern, sträfvar han med hedersamt nit att göra den vittra allmänheten uppmärksam på "våra Götiska Skaldeqväden eller den gamla Götiska Poesien"; beskylld "att vara platt, emedan man känner den endast genom några få häfdesökares för blott historiskt ändamål gjorda ordagranna öfversättningar. Konst och prydnad", — säger han vidare, — "visa sig der sällan: men Naturens starka och djerfva drag, ofta nog. Språket målar sederna: dessa äro manliga, enfaldiga, grofva; språket sjelft manligt, kärnfullt, ehuru fattigt. Man kan häraf sluta, hvad slags skönhet i de gamla Nordiska qväden låter sig finnas eller icke. Jag skulle anse det för en stor förtjenst af Svenska Vitterheten, om några af våra upplysta landsmän, med kunskap och smak, ville arbeta på öfversättningar af våra förfäders skaldeqväden, och omkläda dem i en drägt som kunde passa till närvarande tid". De särskildare upplysningar, som meddelas, upplysa, för nutida läsare, blott till hvilken grad man då i Sverige var okunnig om forufädernes lif och tro. Valkyrior — Valhall — Asar — Brage — Fenris-ulf — allt detta

*) Så lyder begynnelsen:
En dödlig aning rår i Hectors höga själ,
När han till Andromaque, att ta ett ömt farväl,
Sig hastar rum från rum, men får ej henne finna:
Ur slottet hans Gemål har, åtföljd af en qvinna,
Som hennes späda Son i sina armar bar,
På stadens vallar gått, der hon med bäfvan tar
Den grymma strid i akt, som öfver fältet skallar;
Hon der sin olyckslott i minnet återkallar,
Och under fåfängt hopp, att i Trojaners här
Sin kära Hector se, i tårar badad är.

behöfde förklaras. Om Brage heter det, i en not: "En af Odens söner, som i Valhall undfägnade hjeltar"; och i inledningen: "Åt Brage, en af Odens söner, var enkannerligen uppdraget att värdigt undfägna de förgudade kämparne". Men den egenskap, i hvilken enkom han var härtill kallad och egnad, — eller Brages egentliga grundbetydelse, — omnämnes allsicke. Visst bör således medgifvas i hvarje hänsigt, att den vackra episod ur "Skördarne", om "Eurynome och Ophion, eller Sjöfartens Ursprung" (1790, N:o 90), som Oxenstjerna uppläste i Svenska Akademien den 20 December 1789, fullkomligare motsvarade både allmänhetens fattningsgåfva och skaldens egen förmåga. Men vid åsynen af Adlerbeths högaktning och kärlek för den fosterländska forntid, som ändock för honom sjelf var så främmande, påminnas vi med rörelse, att dessa känslor ärfdes i förhöjd styrka af den sannfärdigt "götiske" mannens likasinnade son, och att denne stiftade det i vår Vitterhets häfder oförgätliga förbund, genom hvars åtgärder sedermera framstått i klarnad spegling, hvad den ädle fadern blott "i ett mörkt tal" kunde ana.

Tidens högre Svenska dramatik hade redan utslagit sin första fullkomnade praktblomma i konungens och Kellgrens heroiska opera Gustaf Vasa *). Sin andra utslog den i Leopolds tragedi "Oden eller Asarnes Utvandring". Kallad till Finland, att mellan bardalekarne vara sin konungs sällskap i vitterlekar, hade den lycklige skalden föreläst sitt verk — och, till en stor del, diktat det — såsom monarkens gästvän. Billigtvis inrymdes åt dess exposition två hela numror af landets vittraste tidning (1790, N:a 68, 69). Man får der ock

*) Sedan konungens i prosa författade ur-text ändtligen (bland de öfriga Gustavianska handskrifterna) igenfunnits, har blifvit uppenbart, att Oxenstjerna, åt hvilken Gustaf IV Adolf uppdrog att utgifva sin faders skrifter, ej till denna text hade tillgång. Hans utväg, att fylla bristen genom att i prosa upplösa och stundom förkorta Kellgrens verser, var mindre välbetänkt: ty den kastade länge ett tvetydigt sken öfver konungens rättighet att anses för detta skådespels verklige original-författare.

veta, att den 15 Mars s. å. var den dag, då detta mästarverk "uppfördes första gången på Svenska Dramatiska Theatern". På samma dag blef ett lustspel af konungen sjelf, "Bedragne Bachan", gifvet såsom efterpjes. Öfverhufvud herrskade på Svenska theatern ett fruktbart och muntert lif. Tillfället gör Tjufven, — Talande Taflan, — Kronfogdarne, — Bobis Bröllopp, — Kapten Puff, — Siri Brahe, — alla dessa glada skapelser voro då nya, unga, och sågos, oaktadt frondörernes knot, oaktadt de presterliga zeloternes bannor *), allestädes möta öppna och tacksamma sinnen. Liksom man 1789 började utgifva "Musikaliskt Tidsfördrif", som innehöll den tidens mest älskade visor, så hade man redan 1788 utgifvit "Arier utur de på Kongliga Theatern uppförda Operor" **); en för sköna läppar och deras tillbedjare lika välkommen gåfva. — Icke af brist alltså, men till omvexling och såsom historiska märkvärdigheter, uppsöktes någongång äfven förlustelser ifrån den inhemska skådebanans äldsta tider. Så uppfördes t. ex. 1790 en redan 1747 på fordna Bollhuset spelad *Opera-Comique* "Syrinx, eller den uti vass förvandlade Vattu-Nymfen"; författad af en aktör Lindahl, som hade särdeles utmärkt sig i arlequins-roler. Detta sångspel, hvars musik var sammanletad ur åtskilliga dåtida mästares arbeten (Händels, Grauns, med

*) Märkvärdigt är, att halftannat århundrade förut, i protestantismens mest zelotiska tidehvarf, visa sig Sveriges andlige särdeles bevågne för theatraliska öfningar. I presterskapets svar till konung Gustaf Adolf på riksdagen 1620, "om Upsala Academies (m. m.) Reformation", föreslås, bland annat, att eloquentiæ professorn skulle, "jemte det han läste Rhetoricam, äfven agera Comedier". Dock skulle han desslikes — till upprätthållande af vederbörlig grundlighet — "*publice* disputera *de Elementis, Generatione et Corruptione*". (Besynnerligt förekommer nu ock det förslag, att "*Professor Linguarum Græce et Hebrææ* skulle *publice* disputera *de Anima*".)

**) För vännerne af Törneros är ej utan interesse, att bland subscribenterne på denna samling, i Stockholms-Posten 1788 N:o 111, träffa hans fader: "herr postmästaren Törneros".

fleres), är troligen, af det slaget, det första här i landet på svenskt språk gifna: ty väl hade både på 1730-talet, och dessförinnan, theaterstycken blifvit uppförda, som voro blandade med sång; men knappast något helt och hållet för sång inrättadt. Bland de spelande uppträdde ännu 1790 en och annan, som hade spelat i detta stycke 1747: främst Lindahl sjelf; den fordom berömda sångerskan fru Olin; och Trundman — "densamme" (säger Stockholms-Posten 1790, N:o 18), "som vunnit odödlighet genom den gladaste bland Sveriges skalder, i dess så allmänt bekanta Riddarslag". — De fransyska tragedier (t. ex. *Pierre le Cruel*) och komedier (t. ex. *La Jeune Indienne*), som uppfördes på "den mindre Kongliga Theatern", höra ej omedelbart till vår målning; om än visserligen till denna tidsålders helbild. — Det för skådebanan uppfinningsrikaste och mest theatraliska (eller praktiskt-dramatiska) snillet ägde, bland alla skalderne i hans gille, Gustaf sjelf. Man läse de i Geijers "Gustavianska Papper" (Del. III: 2, sidd. 75—88) gifna grunddragen till en karakteristik öfver denne konung såsom dramatisk författare. Äfven efter sitt "affall" förblef Geijers själ nog stor att göra honom sann och full rätt. Jag behöfver således nu blott hänvisa till hvad der yttras. *)

Den vittra kritiken handhades af landets högsta areopag på ett sätt, hvari ett verkligt framskridande röjes. Väl förkunnades 1788 (N:o 25) med en ton af triumf, — ty detta vore ju ett nederlag för Thorild, — att Ossian ändtligen bevisats vara "falskt contrabands-gods", och Macpherson en "lurendrejare" (artikeln heter: "Tvisten om Ossians skaldedikt afgjord"; består i ett utdrag ur månadskriften *London Magazine* för November 1782; och stödjer sig egentligen på Shaw's påståenden). Deremot hafva Tyskan, och Tyska Poesien, ansenligt stigit i crediten; med dem, äfven Orimmet (sjelfve Kellgren hade nu, såsom vi sett, börjat icke-

*) Att Siri Brahe blott är en imitation efter franskan, upplyser Geijer a. st. sista sidan.

rimma). I bok-annoncerna, der tillförne — utom svenska, och någongång latinska — sällan andra än fransyska böcker plägat förekomma, anmälas, numera, nästan lika många tyska. Året 1789 införas, med välvilja, äfven profstycken af Klopstocks Messias, — dels i prosa ur Humbles öfversättning, dels ock ett i hexametrer tolkadt; ehuru både prosan och verserna äro klena. 1790 (N:o 29) träffas, i ett omdöme öfver Gessners försvenskade "Abels Död", följande anmärkning: "Den fördom man i allmänhet äger mot Idyllens skaldeslag, — denna fördom, som i synnerhet finnes och bör finnas i hof och städer, hos förnäma och filosofer, — torde i vårt land äfven vunnit mera styrka af vår allmänna fördom mot den såkallade Tyska smaken, vårt inskränkta tycke för rimmade poemer, och de mindre väl valda eller öfversatta stycken vi här och der finna". Längre fram (N:o 227) se vi en recension, som lofordar Stridsbergs "Lärobok för Begynnare i Tyska Språket", anföra, med beröm, ur dess företal ett "omdöme, som synes vara tjenligt att häfva de fördomar man ännu hos oss olyckligtvis äger om Tyska Språket och Litteraturen, då likväl är visst att Tyskland, så i anseende till vitterheten som vetenskaperna och filosofien, i senare tider snart gjort sig förtjent af främsta rummet bland nationerne". I sjelfva "omdömet" heter det, bland annat: "Intet utländskt språk förolämpas så mycket i vårt land, som Tyskan. Knappt är det någon narr, som ej vet badinera med några ord Tyska, hvilka han ofta med flit uttalar försmädligt. Det är illa: ungdomen hörer det, och får en fördom emot ett språk, som i rikhet, förenad med manlighet och styrka, öfverträffar det skönaste och täflar med det starkaste språk i Europa. . . . Jag är fullt öfvertygad, att Klopstocks Messias och Oder ej kunnat skrifvas på något annat lefvande språk. . . . Deras förnämsta skönheter ligga ofta i sjelfva språket, derifrån oskiljaktiga. Det är orsaken, hvarför vi och Fransmännen ej förmå tala om dessa odödliga verk på annat sätt, än om höga Mysterier, som man gäckar — eller till-

ber". Särskildt om Klopstock hade, någon tid förut (N:o 138), en recensent — kanske densamme — yttrat sig ännu afgjordare och kraftigare; i en sträng, men rättvis granskning öfver den fortsatta prosaiska öfversättningen af Klopstocks Messias. Mot detta epos, såsom composition betraktadt, göras här många verkligen grundade anmärkningar: men med desto fullare enthusiasm prisas dess språk och vers. "Hans sublima värdighet att utföra, och den fullkomliga harmonien af hans skaldekonst, äro de första egentliga och mest utmärkande förtjensterne af hans sång. . . . Stark, vid, ohinnelig i inbildning och tanka, ljuf för hjertat och upptäckare af dess hemligaste rörelser, är Klopstock en hög, majestätisk skapare af ett poetiskt språk, hvars skönhet och fullhet af harmoni ej öfverträffas af de gamle, och ofta ej är känd af de nyare. Det var han, född att skapa och segra, och redan i barndomen öfver fördom och vana, som, då Tysklands vitterhet, lika med de öfriga länders, tvekade till hvilket slag af skaldkonst den skulle lemna företräde, antingen fornåldrens mer naturliga och sanna, eller det rimmade som uppkom såsom ett bouffoneri för Medeltidens okunnighet och sedan upparbetades till en tillflykt för senare förfinade tiders brist på bemödande eller styrka, afgjorde, strax med första sången af Messias, denna fråga; och hans fädernesland, innan ett nytt barbari i vetenskaper, skall ej mera tvista i den. Det är han, som derigenom säkert bevisat, att Tysklands språk, och kanske flera nu lefvande, kunna, i ett stort och skapande snilles hand, hinna upp i styrka och harmoni mot de gamles, och att de fördelar vi oundvikligen sakne i ett, kunne vi hafva ersatta i ett annat; han, som är i senare tider den förste och kanske ende verklige kännare af verskonstens meter och rhythmus, som insett i sin vidd deras skönheter och möjligheter af omvexling, och varit nog mästare och haft nog lyckligt språk att kunna använda dem, och, under det han, ej mindre än vi, sjelf högaktar äfven de nyare store skalder och deras verskonst, dock ger ljust

bevis att förökad skönhet är förökad skönhet, och att den skaldkonst är den fullkomligaste, i hvilken mesta själ finner mesta rikedom och frihet att blifva sannast uttryckt, och i hvilken versens gång, vigt och förhållande till de öfriga svara med största rigtighet och omvexling lika onekligt, som orden, till hvad de skola säga, och så att blotta ljudet ger till hälften det begrepp eller den känsla skalden vill väcka. Det är han, som häri är stor och nu ensam mästare, och hvarmed han förenar en höghet som aldrig upphör att förvåna och en värdighet som aldrig faller. I allt detta öfverträffar han långt både planen till sin sång och våra seklers skalder". Mot slutet tillägges, i anledning af den dåliga öfversättningen *): "Man skulle lätt tro att den vore en uppfinning af afund, såsom ett säkert sätt att hos oss förekomma all högaktning för Klopstock. Det är någras sed att anfalla på det sättet, att det de vilja bestrida, förvända de och göra löjligt; och efter detta stundom lyckas mot galenskaper och drömmar, hafva de ock en trogen förtröstan att det kan skada det verkligt stora". — Jag misstänker starkt, att denne Granskare, som till och med vågar sluta med en pik åt sällskapets *Pro Sensu Communi* stridssätt, är — den då unge, och i Stockholm såsom e. o. cancellist tjenstgörande Benjamin Höijer. Man jemnföre skrifarten, vissa dess egenheter i construction och periodbyggnad, framförallt innehållet, och särskildt det ända till orättvisa mot rimmet sträckta upphöjandet af antikens verskonst, med den nyssnämndes yttranden några år derefter (1798) i den af Gyllenborgs "Försök om Skaldekonsten" föranledda recension, som i G. A. Silfverstolpes Journal för Svensk Litteratur blef en af dennas förnämsta prydnader. Men om än så förhåller sig, träffas dock, från redactionen, icke den ringaste protest; hvarken då, eller (såsom Kellgrens vana mestadels var)

*) Föga troligt är, att denne öfversättare (Humble) såg i Klopstocks Messias något annat, än en andaktsbok. Men äfven ur slik synpunkt hade han bort göra sin sak bättre.

efteråt. — I sammanhang härmed visar sig ock en sträfvan att från den ästhetiska sidan upphjelpa Bibelns sunkna anseende. Den var visst, i många fall, en underlig bok: men förtjente dock (tyckte man nu) att läsas äfven af bildadt folk, och borde fördenskull göras läsbar. I sådan hänsigt kunde Tingstadii öfversättningar, sjelfva utgångna från en ästhetiskt-filologisk synpunkt, ej annat än mottagas med bifall. Så anmältes t. ex. hans "Strödda Sånger af Hebräiske Skalder" (1790, N:o 36) med mycket beröm. — Men jemväl om Bellmans snille, det tolf år förut så skarpt klandrade, hade Kellgren nu kommit på andra tankar. "Fredmans Epistlar", som utgåfvos 1790 beledsagade af Kellgrens ryktbara företal, bedömdes i hans tidning (s. å. N:o 267), naturligtvis, på ett dermed öfverensstämmande sätt. Såsom prof af dessa Epistlar, om hvilka läsaren underrättas att "utgifvaren af Musikaliskt Tidsfördrif" (Åhlström) haft ombestyret med musiken, anföres "en, som är ibland de föga bekanta"; och denna är — hvilken? Den till Leopold dedicerade "Hvila vid denna källa"; som alltså, troligen, då var nyss tillförne diktad. — Öfverhufvud röjer sig nu i Stockholms-Posten en större omsorg att göra dess granskningar, om icke just mycket grundligare, dock allvarligare och liberalare. Väl roade man sig, vid anmälandet af Gjörwells "Svenska Archivum" (1790, N:o 296), ännu en smula åt "Utgifvarens egna, skämtsamma och ofta allegoriska stil"; hvaraf åtskilliga profstycken meddelas. Deremot finna vi Hallenbergs "Svea Rikes Historia under Konung Gustaf Adolf den Stores Regering" (s. å. N:o 120) omordad med stor högaktning, och med en särdeles träffande inledning: ty just i den förekomma de ypperliga och än i dag ungefär lika giltiga betraktelser, som sedan, i samlingen af Kellgrens Skrifter, aftrycktes särskildt under titeln: "Hvad må orsaken vara till den ringa afsättning, som Böcker äga i vårt land"? En ton af oväntad vänlighet anstämmes mot den omogne, ojemne, men ingalunda ogenialiske Engzell, i recensionen öfver dennes "Nyare Arbeten" (s. å.

N:o 257): det omdöme, som här fälles, är, i sjelfva verket, lika uppmuntrande som rättvist.

Med större skäl alltså, än förut, ansåg sig den vittra öfverdomstolen hafva lemnat Dalins ståndpunkt ett godt stycke bakom sig; om än Dalin sjelf väl kunde varit värd något höfligare bemötande, än när det t. ex. heter (1790, N:o 260) om "Tankeval i anledning af Sön- och Högtidsdags-Evangelier, uti Vers författade af A. G. Lejonhufvud" (en af fru Nordenflychts poetiska umgängsvänner): "ansedda som verser, förtjena dessa betraktelser det beröm, om det är något, att vara lika goda med de bästa af Dalins öfver samma ämnen"; hvarefter slutligen anföres en strof, om hvilken säges, att "bland alla Dalins prediks-ord, i hans Poetiska Arbeten, finnes ej en enda vers, som äger denna ton af Poesi" *). Ögonskenligt är, att Kellgren numera var, i ej ringa mån, sjelf gripen af den anda, som, sedan den hos Engelsmännen frambragt Youngs Nätter och Yoricks Känslosamma Resa, hos Tyskarne Messias och Werther, äfven lockade Svenskar att försöka öfversätta dem. Med stigande fördragsamhet mottogos, såsom bidrag, sentimentala gessneriserande qväden i prosa, som af denna själsrigtning, mestadels till ringa fromma för vår vitterhet, nu framalstrades flera och flera: så t. ex. (1788, N:o 118) "Zulma, Landtqväde af Mamsell Ulrika Carolina Forssberg" (längre fram känd såsom fru Widström); så (1790, N:o 26) "Prosaisk Ode till en Skönhet", af Enbom. Vid öfversättningarna höllo sig dock vederbörande granskare förpligtade att

*) Onekligen är strophen ganska vacker:

Kämpe, som i vapnen grånat
Under krigets dön och larm,
Och åt fosterlandet lånat
Troget hjerta, stålklädd arm!
Höfvidsman! din tro har vunnit;
Gläds, och hör Immanuel
Säga: att han icke funnit
Sådan tro i Israel.

framförallt skärskåda modersmålets behandling; och det mer än någonsin, då nu, genom Svenska Akademiens stiftelse, en gammal svensk önskan, hyst redan af Gustaf Adolf och Christina, profetiskt uttalad på 1720-talet af den välmenande Lindestolpe *), ändtligen var uppfylld. — En periodisk skrift, som tog sin början 1789 och i några år fortfor, var den af ett par vänner, Bagge och De Rogier, utgifne "Journalisten, eller Utvalda Samlingar i Blandade Ämnen, hämtade i synnerhet ur de nyaste och bästa Engelska Journaler". Det är mig svårt att omnämna denna tidskrift blott såsom en torr annalist: ty dess läsning, och beskådandet af dess eleganta kopparstick, — som i detta ögonblick alla stiga fram för min hågkomst, — tillhöra mina första och käraste barndomsminnen. Men på Svenska litteraturens utbildningsgång ägde den intet egentligt inflytande; åtminstone intet på vitterhetens.

Hvad likväl Kellgren och hans vapenbröder, under denna tid, sjelfve värderade såsom sin förnämsta kritiska och polemiska mandat, var den vidtbeprisade kamp, som de under namn af "Sällskapet *Pro Sensu Communi*" förde mot Swedenborgianismen, magnetismen, de mystiska ordnarna och andebe-

---

*) "Thet vore högeligen til önskandes, att genom höga öfverhetens nådiga omsorg för thet Svenska språket (hvilket dock i en framtid skeendes varder), någre vittre och förståndige män blefve anbefallte här och ther i landsorterne, af lagmän, prester, häradshöfdingar, borgmästare, sampt andre, the ther upptecknade alle the gode gamle ord, som hos gemene man ännu i dag brukas, och the *idiotismos*, som i hvar landsort äro vedertagne; jemväl ock, att man utur gamla sagor, rimkrönikor och lagböcker sammanletade the ord och ordasätt, som äro gode och brukelige: hvarefter man sedan kunde inrätta en *Académie Suédoise* (äfvensom i Paris); ther träda tilhopa; the sammansökta orden framtaga; therom med hvarannan öfverlägga; the gamla orden från rost och erg rensa, feja och skrapa; orden sedan i *publique* skrifter låta införa; och ther the skulle i början synas vara något möglote, mörke och obegripelige, kunde the så länge bifogas med andra ord, som lätteligen af en och hvar förstås, til thess man blefve van thervid". (Stockholms-Posten 1787, N:o 44.)

svärjar-samfunden. Lika högt uppskattad af den dåvarande "stora" allmänheten, utbasunad i hof, hufvudstad, alla landsändar såsom ett *non plus ultra* af sund förståndighet och glimmande qvickhet, blef denna strid sedermera, efter Kellgrens död, lofsjungen af Leopold — *ex auditis et visis*, och sist af Tegnér — enligt tradition *). Betraktas den af en opartisk efterverld med granskning af sjelfva urkunderna, och således ånyo på nära håll, eller sådan den i verkligheten var: så kan den dock föga berömmas för annat, än den goda afsigt och det medborgerliga mod, som dess hufvudmän, i sin ställning till åtskilliga af den tidens sociala och politiska företeelser, onekligen ådagalade. Ett samfund, som kallade sig det Exegetiska och Filanthropiska Sällskapet, bestående af Swedenborgianer och andra med dem (mer eller mindre) beslägtade mystici, hade, med Silfverhjelm och Nordensköld i spetsen, constituerat sig och var i full verksamhet. Det öfversatte och commenterade Swedenborgs skrifter; det sökte äfven genom egna utsprida Nya Jerusalems lära; det vågade inbjuda berömda utlänningar att deltaga i sina förehafvanden. Men ej nog härmed: det tycktes ock stå i förbund med den theurgiska magi, hvars fantasmagoriska ringar närmast omslingade sjelfve monarken och hans äldre broder; och samtliga dessa bemödanden gynnades af personer, tillhöriga dels bådas enskildaste umgänge, dels i allmänhet de förnämes och mäktiges krets; hertig Carl sjelf hade i det nyssnämnda Sällskapet ingått såsom ledamot, hållit tal, och förklarat sig för dess beskyddare. Att göra ett dylikt samfund till föremål för det allmänna åtlöjet, var fördenskull ej så alldeles en lek blott. Och detta är, å Kellgrens sida, den ifrågavarande stridens subjectiva värde; hvilket den aldrig kommer att förlora. Af dess objectiva värde deremot återstå, i sjelfva verket, blott några enstaka träffande omdömen och ett något större antal af qvicka infall.

*) När Kellgrens snille slog de stora slagen,
De blixtrande, för sanning, rätt och vett, m. m.

Om ock tillförne inledd, började denna fleråriga strid egentligen med året 1787: ty Stockholms-Posten för detta år öppnade just sin första nummer med krigsmanifestet, — den sedan i Kellgrens Skrifter upptagna "Kungörelsen" om ett Sällskap *Pro Sensu Communi*, åtföljd af de dithörande välbekanta "Theserna". Från vederparterne svarades först, dels i Dagligt Allehanda, dels i sjelfva Posten, med en och annan enfaldig motskrift; hvadan ock snart (N:o 32) förkunnades med segerton, att "intet svar har kommit, inga inkast gjorts i de allmänna papperen"; ty de trenne försök dertill, som blifvit gjorda, vore att "anse vida under uppmärksamheten af Sällskapets förakt, oändligen längre under hedern af dess svar". Omsider kom likväl en uppsats, på hvilken en slik dom icke rättmätigt kunde passa. Den bestod i en "Kungörelse om ett nytt Sällskap *Pro Usu Rationis Vero*, eller för det Sanna och Gagnande Förnuftet"; jemte bifogad "Granskning öfver Sällskapets *Pro Sensu Communi* framställda Theser". Ganska fogligt skrifven, kan denna, visserligen ur Swedenborgsk synpunkt utgångna, men med både skarpsinnighet och klarhet författade afhandling än i dag läsas med nytta. Den tränger till grunderna af begreppen förnuft, tro, vishet, och så vidare; blottar ytligheten af Senscommuns-sällskapets föreställningar om religion, tolerans, med mera; framställer mången träffande anmärkning om skillnaden mellan sann och falsk upplysning, om förståndets och viljans (kärlekens) olika functioner och förhållanden, om den senares principala vigtighet vid bådas ledande till harmonisk och fruktbärande sammanstämmelse. Insänd till Stockholms-Posten, och der begynnande i N:o 86, fick den sedermera, under dels korta, dels långa mellanstånd, fortsättas i elfva numror*); — men aldrig slutas. Man tröttnade nämligen dervid. En icke ovärdig anledning till svaromål var eljest nu för handen; men långt derifrån! I stället lät det sällskap, som hade utmanat,

*) N:a 88, 90, 91, 92, 93, 95, 98, 108, 109, 115, 116.

sig helsas (N:o 114) af en versificerad suck öfver denna artikels längd och tråkighet; och derefter (N:o 141), genom en föregifven "insändare", berömma sig för den "återhållsamhet det visat, att icke besvara den långa, ledsamma, osammanhängande diatrib, som i Stockholms-Posten så länge mattat allmänheten, i sällskapets *pro Usu Rationis Vero* namn, men som till författare lärer vidkännas någon, hvilken antingen ej förstått sällskapets mening, eller ock varit nog obeskedlig att göra det den så ofta med orättvisa tillämpade förebråelsen, att hafva angripit religionen". Föröfrigt upprepas de vanliga fraserna om vantro, vidskepelse, fanatism, högmod o. s. v. såsom sällskapets ("det är, förnuftets och sanningens") fiender. Invectiverne mot Swedenborg börja här taga fart. De fortgå sedan i *crescendo*. — Med största orsak förklarade derpå (N:o 150) en annan insändare, kanske den förutnämnda afhandlingens författare: "Det sätt, på hvilket sällskapet *Pro Sensu Communi* upptagit och besvarat den vederläggning, som i åtskilliga Stockholms-Postens blad har blifvit gjord mot dess förra Theser, har öfvertygat mig — jag vågar säga det — att oceaner af bara skäl ingenting verka på deras förnuft, som endast styras af fördomar och en inrotad egenkärlek". För sitt fyrfaldiga ändamål att "upphäfva sig till öfverdomare i vitterheten, hindra utspridandet af Swedenborgs lära, förtrycka magnetismen och försmäda alla ordens-sällskaper", hvilka "medel" begagnar det? "1) en gäckande myndighet, hvarigenom det söker kasta *ridicule* på de medborgare, som icke i berörda ämnen äro af samma tanke med dem; 2) ett ilskefullt bemödande, att, under sken af nit för regeringens säkerhet, uppväcka dess misstankar emot medlemmar af samhället, hvilka ingenting högre önska, än att in uti döden få bevisa sin trohet och kärlek för konung och fäderneslandʺ. — Kort derefter (N:o 155) följde äfven ett "Utdrag ur Locke, till bevis att sällskapet *Pro Sensu Communi* föga känner den Auctor, hvars tänkesätt det sökt inbilla allmänheten sig hafva antagit". Här visas, att Locke var i sina

åsigter af förnuft, uppenbarelse, tro, underverk, christendom och christlig billighet en helt annan man, än detta sällskaps ledamöter. Dessutom hade redan artikeln *pro Usu Rationis Vero* förehållit sällskapet det "nog starkt sekteriska" beröm, som det gifvit Locke med att kalla honom "den förnuftigaste man som jorden burit"; hvilket är att "öfverdrifva sitt omdöme högre, än det synes kunna passa sig för ett förnuftigt sällskap".

Nu kunde i Kellgrens läger tiden vara inne att slå ett af de "stora slagen"; och han slog det. I N:o 231 infördes en kungörelse om trenne mottagna täflingsskrifter: bland hvilka den tredje är det redan oftanämnda stycket "Man äger ej snille för det man är galen" De två första, med deras tänkespråk (af hvilka det ena skall parodiera Thorild och det andra den motsatta rimmarplattheten), äro, påtagligen, fingerade. Om den tredje åter berättades, att sällskapet hade funnit den värdig sin prisbelöning. Tillika meddelades en från dess författare bifogad skrifvelse, der denne förtäljde: "en granskande Vän har, oförtjent, hedrat mitt försök med likaså grundliga som vidlyftiga Anmärkningar". Sålunda bebådadt, framljungade i N:o 232 det prisade straffqvädet såsom en åskvigg, hvarmed dråpslaget vore gifvet åt allt svärmeri, nu och för alla tider. Också förblef under årtionden detta stycke, tillsammans med sitt af Nils von Rosenstein utstyrda Anmärknings-bihang, i Sverige den sunda förnuftighetens ofelbara och fullständiga riks-grundlag. Huru sann motparternes tillvitelse var om bemödandet att emot dem rigta regeringens arm väpnad med den borgerliga lagens bila, bekräftas här tillräckligt; både genom de häftiga slutstroferna och den anmärkning, som vill rättfärdiga deras häftighet. "Dessa drömmare", heter det, "hafva gått för långt, hafva missbrukat det förakt som skänker dem lugnet, då de oförsynt, offentligen genom skrift och tryck vågat utprångla sina dårskaper till uppenbart trots emot lagar och förordningar, uppenbar blygd för religion och anständighet". Nitälskarne för tolerans

och upplysningens frihet aktade icke för rof, att sålunda, gång efter gång, ropa om vådan att "tåla anfall mot den antagna och besvurna religionen", den "rena Lutherska läran" o. s. v. Detta stridsgrepp, att oupphörligt åkalla regeringen och lagarne, blef ej utan frukt. Presterne bragtes i allarm. Snart (N:o 285) underrättades allmänheten, att ett hos Nordström tryckt arbete, vid namn "Samlingar för Philanthroper", vore belagdt med seqvester och finge ej säljas, tills intyg kunde företes från "vederbörande Consistorium, att ej något deruti förekommer, som strider mot vår antagna rena evangeliska lära". Boken var nämligen Swedenborgiansk. — Å sin sida steg, naturligtvis, de förföljdes bitterhet. De inskickade till sällskapet en liten mustig förmaning (N:o 251), som, bland annat, innehåller: "Edra hufvudmän hafva blifvit metamorphoserade till sekteriska communister - - - Hvartill tjena edra löjliga och egoistiska häftigheter? Har icke den svagsinnade, som alltid är intolerant, i alla tider skrikit mot sekter? — Om det är stora själars lott att vara ädelmodige i utlåtelser, starke i uttryck, utan vrede, utan bitterhet: så hafven J felat. En förnuftig menniska borde ju alltid påminna sig dessa Senecas ord: *Irâ celerior ad insaniam nulla via est.* J hafven förgätit Locke, edert dyrbara mönster, som var både tolerant och christen, samt sjelf bevisade christendomens förnuftsenlighet".

Dessa piller voro verkande. Man såg sig omsider nödgad att nedstiga till prosa, och afgifva ett yttrande, som hade åtminstone utseende af svar. Under öfverskriften "Från Sällskapet *Pro Sensu Communi*" kom nu (N:o 255 o. följ.) en förklaring, der tonen stämdes något hofsammare, och der man gaf sig mine att till vederläggning upptaga de gjorda inkasten. Dock började med denna försäkran: "De skrifter, som mot ledamöterne af vårt sällskap varit ställda, hafva så litet hört till saken (!), att man trott sig fela i skyldig aktning mot allmänheten, om man hade tröttat den med vederläggningar af det, som ej afgjorde någon

hufvudfråga" (!). Derefter anställdes ändtligen ett slags revision af åtskilliga mot-artiklar; men just om den grundligaste och sakrikaste, den *pro Usu Rationis Vero,* påmintes — icke med en enda bokstaf. I stället öfversattes året derpå (N:o 1), en bit ur en nyss i Upsala utgifven disputation, hvari det, med hänsyftning på Swedenborg, talas illa om Ny-Platonikerne *); sedermera ur "Teutscher Merkur" (N:o 33) och "Berlinische Monatsschrift" (N:o 187), ett par till "Exegetiska och Philanthropiska Sällskapet i Stockholm" skrifna bref från Wieland och Klopstock; vidare, likaledes ur "Berlinische Monatsschrift" (N:o 57), en uppsats af Nicolai — och fullkomligt *à la Nicolai* — om "det Nya Jerusalem på jorden". Och nu basunades (N:o 270), i en ny kungörelse om täflingsskrifter **), att sällskapet *Pro Sensu Communi* hade slagit alldeles ur fältet, ja "störtat tillbaka i mörker och förakt de fanatiska svärmare, som för ett par år sedan uppstego att förkunna sin ursinniga lära". — Mången torde tycka, att den tidens "stora" tidningar, understundom, på ett hår liknade nutidens.

I alla fall talade sällskapet deruti sanning, att det hade vunnit bataljen. Det vann den — dymedelst, att det förvärfvade sig löjet till bundsförvandt. Väl lät det ännu 1790 (N:o 29) trycka ett poem, hvari klagas, att det ingenting kunnat uträtta mot Swedenborgarnes och Magnetisörernes dårskaper, i följd af hopens låga bildningsgrad ***). Men dermed

*) Denna artikel, annorlunda utförd, kunde ha befrämjat någon insigt i saken. Den handlar nämligen om "den nyare Platonska filosofien såsom upplysande beskaffenheten och ursprunget af vår tids svärmeri".

**) En af det årets täflingsskrifter är Kellgrens började "Öfversättning af Horatii Bref till Pisonerne".

***) Der yttras ock:

Om J försöken aldrig så
Att smaken ibland folket höja,
Hvad är det för en bok ändå,
Som skall de flestes smak förnöja?
Historien om Fågel Blå.

var ej så allvarsamt menadt: man visste nog, att man, i pluralitetens ögon, stod lagerkrönt såsom segrare. Häri låg orsaken, hvarför denna vexling af stridskrifter, som under åren 1787—1788 fortgick med oförminskad liflighet, och under året 1789 med en föga förminskad, sedan å sällskapets sida mattades, och småningom afsomnade. Äfven tidsomständigheterna medverkade dertill; ty dessa drogo nationens uppmärksamhet företrädesvis åt tingens politiska ställning. I allmänhet måste om hela denna skriftvexling sägas, att bägge parterna förutsatte såsom factiskt och axiomatiskt just det, hvars beskaffenhet skulle genom tvisten utrönas. Denna förebråelse drabbar likväl Swedenborgarne — mot hvilka sjelfva hufvudstriden fördes — vida mindre. De skrefvo sämre: men de försökte dock något slags utredning och bevisning; någongång (såsom i afhandlingen *pro Usu Rationis Vero)* till och med rätt bra. Sällskapet deremot, så ofta det ej nöjde sig med att locka sin allmänhet till skrattsalfvor, upprepade blott sina dictators-maktspråk om Swedenborgs fånighet, om hans anhängares danviksmessighet, om deras mani att tro på det obegripliga såsom obegripligt m. m. Om Swedenborg sjelf befinner sig sällskapet i villrådighet mellan trenne antaganden. Det ena lyder: Swedenborg var "helt rätt och slätt en fåne". Det andra: Swedenborg var en charlatan, en egennyttig bedragare. Det tredje: Swedenborg var en utlefvad sjuklig gubbe, hos hvilken andeskåderiet var en ärftlig sinnessvaghet. Vid det första, såsom det enklaste, höll man sig dock vanligen. Beträffande hans lära, framskymta endast på tre ställen tecken af en smula kännedom: det yttras nämligen en gång (1787, N:o 197), att hos Swedenborg ofta röjes en lust att ridiculisera de orthodoxa theologerne; en annan (1787, N:o 275), att hans sak orätt hopblandas med magnetismens, eller med Mesmers och Puyseguers; en tredje (1788, N:o 1), att den äger beröringspunkter med Ny-Platonismen. Men dessa skymtar försvinna så, som de kommit: lösligt och flygtigt. Deremot förråder ej ens minsta skymtning något sak-begrepp

om mystik; lika litet om Christi, som om Swedenborgs eller om någon. Då ett "bref från en Resande Ledamot af Sällskapet *Pro Sensu Communi*" berättar från Paris (1790, N:o 51), att der finnes en besynnerlig "Fransos, benämnd Martin, chef för de Martinister, dem Mercier beskrifvit i *Tableau de Paris* som goda oskyldiga dårar, och hvilkas satser äfven mycket öfverensstämma med Swedenborgs", tillägges om St. Martins själfulla bok *Des Erreurs et de la Verité:* "Man måste hafva fattat för menniskan det allrayttersta förakt, man måste ansett henne beröfvad äfven den allraringaste gnista af förstånd, för att våga med kall blod (!) sammansmörja en så ofantlig mängd af galenskaper, som utgöra denna bok". Af ett sådant sätt att se kan man ej heller vänta någon annan föreställning om positif religion, än att den är en af staten antagen politiskt-nyttig inrättning, — bäst i samma mån, som den har minst af öfvernaturlighet, af andlighet, af samband med andeverlden. Ej ett spår af speculatif uppfattning: öfverallt vädjas blott till fysik och till materiell erfarenhet. Och dervid beklagade man sig dock ständigt att af motparterne utmålas såsom fritänkare, religionsföraktare, atheister. Egentligen påstodo desse likväl blott det, att sällskapet, i grunden, hade intet begrepp om religion *). Deri misstogo de sig ej.

*) Så t. ex. säges i uppsatsen *pro Usu Rationis Vero:* "Tydliga förståndet af Sällskapets ord kan ej blifva annat, än detta: att på den grund och de bevekande skäl, som man vördar borgerliga styrelsen och statens regements-författning, bör man ock vörda Guds dyrkan och religionen. Och såsom man vördar den förra af de skäl och grunder, att lagstiftande makten dem upprättat: så skall ock vördnad för den sistnämnda visas af lika orsaker, eller derföre, att samma lagstiftande makt dem påbudit. Till följe häraf blir religion ej annat, än ett utvärtes band på menniskorna; hvilket, under lika egenskap med borgerliga lagen, bör derföre vördas, efter det af menniskor blifvit anbefalldt och pålagdt. Men sällskapet behagade märka, att hvar och en, som låter sig bindas af religion och vördar den endast i afseende på verldslig myndighet och för menskliga påbud skull, den har i sjelfva verket ingen religion; ingen enda gnista af allt det, som religionen tillhörer. Och att tänka sig kunna vara förnuftig och god medborgare utan att hafva religion, det är all-

— Visserligen började hos Kellgren, vid denna tidpunkt, ett innerligare tänkesätt anticiperas af hans poesi (såsom en följd af hennes senaste och skönaste utveckling); men det var, då ännu, ej kommet till sjelfmedvetande; dess innehåll stod ännu för hans eget begrepp oklart.

Å andra sidan var Swedenborgarnes sak, och deras vänners, ej blott någonting för det vanliga *sens commun* undersamt, och lätt förlöjligadt. Den var ock på annat sätt grumlad, — och det ifrån begynnelsen: till stor båtnad för deras fiender; ty derigenom erhöllo angreppen, som eljest kunnat synas ej fullt rättfärdigade, en moralisk grund och styrka. Mänge bland dem — kanske de fleste — begingo sjelfve den sammanmängning af Swedenborgianismen med magnetisk clairvoyance, andars framkallande, drömtyderi, alchemi och annat mera, som blef dem så förderflig. Än mer skadade dem den härmedelst uppkomna gemenskapen med personer, hvilkas diktan och traktan, ej utan framgång, öfverförde till Sverige hvad man liktidigt såg i nästan alla europeiska länder: mystikens urartning till mystifikation, och dennas till corruption. Politiska afsigter dervid tycktes jemväl här ej saknas. Näppligen voro dessa ändock af en art, som berättigade Kellgren att i det förutnämnda näpstqvädet rigta till Gustaf III sitt bekanta skräckrop: "regent! der fanatismen går, går upproret i fjätet". Tvärtom har man anledningar till den förmodan, att de svenska thaumaturgerne menade både konungen och fäderneslandet väl. Swedenborgs anhängare lutade tvifvelsutan med sin böjelse, liksom deras mästare sjelf, åt en i betydlig mån republikansk samhällsförfattning, der en theokratiskt-liberal princip vore herrskande och styrande; men utan att tänka sig konungamakten såsom dermed oförenlig. Sådan var t. ex. Nordenskölds och hans broders mening; ehuru den förres tidskrift, "Medborgaren", år 1789 blef förbjuden. Sak samma

deles sak samma, som att tro sin kropp kunna vara lefvande och verksam, sedan själen är borta".

var troligen med den hithörande, redan med hertig Carl nära förbundne, och kort derefter allrådande Reuterholm: som på riksdagen 1789 talade häftigt emot den Förenings- och Säkerhetsakt, hvilken han sedan sjelf, när han blifvit svensk storvesir, kraftigt både prisade och begagnade. Enligt Swedenborgs beskrifning, är endast helvetet en ren republik, d. v. s. en fullkomlig ochlokrati, hvilken dess medlemmar, för att freda sig mot hvarandras intrång och öfvervåld, oaflåtligt äflas att juridiskt reglera; Himlen åter en theokratisk fristat, styrd af Herren sjelf såsom både synlig och verklig monark, men blott genom en alla medlemmarnes frivilliga dragning åt den gudomliga centralsolen af kärlek och vishet. Skillnaden mellan theokratisk och juridisk liberalism var alltså visst icke liten. Men ehuru grundväsendtlig, kunde den vid tidpunkten af Fransyska revolutionens utbrott ej vara så skarpt märkbar, som den sedermera blifvit. För sjelfve Robespierre sväfvade ju en dimmig tankvålnad af theokratisk republik! Bägge voro då ännu, i ett stort antal hufvuden, förblandade eller hopblandade *). Hvadan ock så mången af de tidigaste republikanerne med afsky vände ryggen åt denna revolution, så snart de funno den vara blifven ett försök att lösa det lika orimliga som gudlösa problem, huru man skulle kunna nybygga samhället på en grundval af icke-religion; eller — ty detta vill säga detsamma — att genom blott och bar juridik, genom påhitt af tillräckligt exacta juridiska formler, ordna, till ett i strängaste måtto jemnlikt samhälls-helt, en mängd sjelfviska jagheters möjligast obegränsade anspråk på rättigheter och njutningar. Mellertid begripa vi således ganska väl, huru det tillgick, att "Exegeterne och Philanthroperne", med deras

---

*) Den Nord-Amerikanska frisinnigheten, så älskvärd hos Penn (och ännu hos Franklin), började med att vara det ena, och lyktade med att vara det andra. Vändningen var afgjord redan före den tid, då den ädle Washingtons hjerta, oaktadt allt hans sega tålamod, brast af smärta öfver landsmän, som visade sig likna Greker och Romare — åtminstone i otacksamhet.

bihang af ordensvurmar, utmålade såsom så vådliga för nationens sunda förstånd och renlärighet, äfven kunde beskyllas för planer till statens omstörtning. Till allt detta kom deras obehändighet i sättet att försvara sig. I allmänhet förstodo de ej att välja sin position. Stundom tillgrepo de ock vapen, som ej voro deras, och som derför nyttjades illa. Så t. ex. blef i Medborgaren (1789, N:o 78) operan Gustaf Vasa recenserad på ett vis, hvilket endast gaf Stockholms-Posten än mera vind i seglen. Lyckligare voro ej heller de vittra recensioner, som i Dagligt Allehanda, då och då, naggade på Kellgrens kritiska myndighet och påstodo, att Postens snillen ofta blänkte med stulna fjädrar från Frankrikes och Englands. — Ingenting ådagalägger bättre desse mäns barnfromma tro på sin sak och på sanningens makt, än det infall, att till Europas alla förnämsta lärosäten och ryktbaraste litteratörer kringskicka ett på franska tryckt inbjudnings-bref. Deras menlöshet gick så långt, att de skickade det äfven till en Wieland, en Nicolai; och om det än är begripligare, huru de kunde narra sig på Klopstock, så visar det dock, att de med en högst ytlig uppfattning hade läst hans ultra-lutherske Messias. Också väcktes de ur sin dröm ganska omildt. De tillskrifne svarade icke; eller ock oartigt. Wielands och Klopstocks bref äro ordentliga mönster af lärd ohöflighet *).

---

*) Klopstocks svar har föröfrigt det märkvärdiga, att innehålla berättelsen om ett möte, som han haft med Swedenborg i Köpenhamn. "Damerna", säger han, "vände icke igen förr, än jag skulle besöka honom. Sjelf var jag föga angelägen: hans person utgjorde ej ett föremål för min nyfikenhet. Ty för hvem äro icke sådana menniskor genom allmänna underrättelser kända"? Strax efter inträdandet — förmodligen hänvisad af Swedenborg (enligt dennes plägsed mot profana) till hans skrifter — "yttrade jag" (fortfar Klopstock) "min ringa lust att köpa hans många dyra qvartband; sedan yppade jag mitt ärende, och bad honom söka samtal med en eller annan af mina aflidna vänner. Han svarade med en långt mera tröttande ton, än han annars brukade:

Så stodo sakerna i Sverige, politiskt och litterärt, när ungsommarn 1790 hemförde Thorild från hans engelska utflygt. Der var nu icke skäl att knota öfver brist på rörlighet. Öfverallt sågs och hördes örlig: kring landamären och kuster, med svärd och kanoner; inomlands, med tungor och pennor. För det nu lefvande slägtet kan det glädtiga lynne synas förunderligt, som vitterhetens höfdingar, vid allt detta, bibehöllo; eller åtminstone fortforo att låta påskina. Väl deltog nu äfven Stockholms-Posten, och öfverhufvud gillet af Gustafs skalder, i härnadstågen mot den östra grannen: numrorna hvimla af krigiska coupletter, och deras sista sidor af annonoer om krigiska ströskrifter, i vers och prosa. Men midt igenom alltsammans klingar ännu det flyende tidskiftets muntra ton: ännu har intet afsked tagits från Anakreon, Aspasie, Themir, Zemir, Fröja, Ulla. Man kan på det hela tillämpa fru Lenngrens ord om gästabudet hos den gamle presten, att "polskan går med oafbruten bas"; om än basen mullras af thordön, vid ständigt närmare anryckande ljungeldar och jordskalf.

För enskild räkning hade Thorild, i afseende på sin egenskap af svensk litteratör, ingen orsak till missnöje med den ställning, som nu i fosterländets vitterhet — om ock endast med ett tyst begifvande af dess hufvudmän — blifvit honom

då hans majestät nu regerande konungen i Danmark, Fredrik V, har täckts allernådigst befalla mig, att med högstdensammes aflidna gemål, hennes majestät drottning Lovisa . . . Härvid föll jag honom i talet: jag märker, att när man ej är en furstlig person, få ens vänner gerna vara i den andra verlden, utan att hr von Swedenborg bevärdigar dem med sitt samtal. — Jag steg upp; då sade han: min herre är icke förr borta, än jag genast åter är i andars sällskap. — Jag hade orätt om jag icke skyndade, svarade jag; på mig skall ni icke förlora ett enda ögonblick, att tillbringa i ett så godt samqväm". — Berättaren tillägger stolt: "jag vet väl, att icke ett ord om detta besöket lär finna rum i företalet till Swedenborgs arbeten". Läsaren må afgöra, om Swedenborg är den, som derpå skulle förlora. Synbart är i alla fall, att han behandlade sin berömde, men högst påflugne gäst med en ganska obeslöjad ironi.

inrymd. Att desse halfförtäckt rigtade åt honom åtskilliga af de hugg, som de oförtäckt rigtade åt Swedenborgarne och åt alla dem de ofta inbegrepo i namnet "Nya Sekten", betydde, just genom sin åtminstone halfva förtäckthet, att man ändock för honom hade en större respekt. Genom det nästföregående är nogsamt utredt, huru han kunde, både i litterär och i politisk måtto, anses för en "Exegeternes och Filanthropernes" bundsförvandt, så af dem sjelfve, som af deras motståndare; äfvensom, att han — i någon mån — verkligen så var. Att han var det vida mindre, än de förre trodde, har hans träffande utlåtelse till Tham, öfver striden mellan dem och Sensus Communis, redan tillfyllest blottat. Mellertid togo de, vid alla tillfällen, offentligen hans parti. Men att han, numera, temligen allmänt gällde för en vitter författare af rang, bevisas mindre deraf, att hans vackra ode "De tvenne Åldrarne" finnes i N:o 2 af Stockholms-Posten 1789, än af en annan omständighet. Under samma års förlopp utgafs en "Samling af Svenska Vitterhets-Stycken" *), som, dedicerad till Svenska Akademien och redigerad med "biträde" af några dess ledamöter, framträdde med femtio poemer af landets dåvarande förnämsta skalder. Den är alltså ett urval af hvad år 1789 ansågs för det mest klassiska i Sveriges nyare vitterhet. Och se! Der förekomma två stycken af Thorild; med hans namn inunder dem utsatt: "Mansur vid Caucas" och "Skaldekonsten, Ode till Leopold" — den ode, hvaröfver denne, som der ännu ståtligt firas, kort derefter i sin skrift mot "Kritik öfver Kritiker" utlät sig med yttersta hån. Ingen torde neka, att denna företeelse är betydelsefull.

*) Första Delen. Stockholm, hos Carlbohm, 162 sidd. 8:o. Flera delar utkommo (mig veterligen) icke. — Den onämnde utgifvaren säger sig ha redigerat denna samling "med biträde af flera nationens ypperste snillen och ledamöter af Svenska Akademien, hvilka till detta ändamål behagat meddela dels åtskilliga af sina nya och förut otryckta arbeten, dels rättelser och förbättringar till dem, som förut i Tidningar varit införda". — De flesta af dessa stycken äro undertecknade med författarnes namn.

Sjelf tänkte han — till en början — på ingenting vidare, än att nu bli en rigtig Svensk. Från Göteborg hade han med en Engelsman, vid namn Hackson, som ämnade sig till Medevi, gjort resan dit genom Vestergötland med ilande fart; derifrån begaf han sig till Stockholm; men återvände till helsobrunnen, och tycks hafva i dess vackra nejd — kanske mera för nöjets skull, än för helsans — tillbragt större delen af denna sommar. Hans ouppblandade hänryckning att ånyo befinna sig inom det gamla Manhem, och huru rentaf han lemnade ur sigte allt annat i Sverige, än Sverige sjelft, visar sig i samtliga de första skrifvelser, med hvilka han skyndade att helsa sina vänner. Bland hans papper från dessa dagar ligger ett qvartblad, rigtadt till ett ungt fruntimmer, som han benämner sin "ömma och förträffliga Nina"; der säger han: "Jag återkommer från England; jag har sett allt, hvad verldens svaga, men ändå så högtidliga fördom kallar mest stort och herrligt; jag har på denna egna jemnförelse blifvit kär i mitt fäderneseland, hvars grad (i hänseende till andra folkslag) af karakterens både ömhet och höghet jag tillbeder; och i denna nya känsla flyr min själ med en okänd glädje till allt, som i detta fäderneslaud är mest utmärkt af en sann och naturlig skönhet". — Fullständigare utlåter han sig i ett bref till en ungdomsvän, hvilken sannolikt (här felas nämligen utanskriften) är Heurlin.

Medevi den 20 Aug. 1790.

Redlige! — Jag reste ut: för att förena mig med alla excellenta hufvuden och hjertan, till att bryta träldomen öfver jorden. Bristen på sådana i England, långt mer än äfven här, gaf mig tanken att resa åter hem. Och Fransyska revolutionen sparar oss alla, som i hjertat fått en gudomlig gnista, den äran att blifva offer åt menskligheten. Vi ha fått ro; och kunne tänka på oss sjelfva. — Mitt tillstånd i London har varit en jemt stigande förundran öfver Englands låghet och Frankrikes höghet. I ett dylikt tillstånd har man ingen viss tanke att skrifva; och således ingen lust.

Det är ett nöje för en liten undersam fåne att resa: men det är ett gudomligt att hafva rest. Fattiga, lilla jord! det är likväl en höghet att kunna förakta dig.

Borgmästaren i Lidköping kom att se mig. — — Helsa Blidberg. Med hvilken fägnad skall jag ej återse dig! Jag har lärt att göra rätt och ära åt Svenskarne. Deras ringa tanke om sig sjelfva, är jemnt upp så mycket lögn, som deras höga tanke om andra folk.

Det säkraste du vet om kungen — om hans nyaste vistande — hvem som nu är honom närmast — när han kommer till Stockholm, med mera: allt detta, samt hvad bref kunna vara för mig på Stockholms posthus, skicka mig, med omgående, på Arboga; dit jag reser i morgon bittida.

Först och främst hade han dock, såsom billigt var, med bref uppvaktat sin gamle Mäcenas. Vid brådresan genom Vestergötland med Engelsmannen, åkande i hans equipage och beroende af honom, nödgades Thorild taga vägen åt Lidköping, i stället för åt Skara. Han kunde således nu blott skriftligen besöka "herrn till Dagsnäs och Dahla".

TILL THAM.

13.

Stockholm den 10 Juni 1790.

Denna enda helsning bevisar M. N. Herres goda och stora sinne, hvilket interesserar sig för allt, som har ett värde, eller som kan synas hafva ett. "Cocles bro" och "svafvelstickorna", — "Horatius" och "Grannens getkärlek" *), — hade just nyss förut hos mig nyupplifvat tanken på Sveriges Bolingbroke och Ehrensvärds like. M. N. Herres kungliga lynne, med så mycket saillant geni och så mycken rar lärdom, ger mig den renaste glädje och äfven rör mig djupt i min själ, när jag besinnar, att denne man är — en Svensk.

Ty jag, M. N. H., har i England lärt att tänka stort om mitt fädernesland; och af tusende nöjen och välgerningar, att älska det. Jag hade icke varit i England länge, förr än jag uppenbart såg, att Svenskarna öfverträffa Engelsmännen i själens ömhet och höghet tre gånger, och i frihetsanda tio gånger. Frihets-anda, i hjerta och själ; fastän ej i denna villdjursdrift, som utan nöd gör våld, och som förstår intet. — Englands hela regering är en balance: men af våld och rätt, af vett och vanvett,

*) Förmodligen anspelningar på någon af Tham utgifven ny småskrift.

af sanning och lögn. Hvilket är nödvändigt uti ideen af en balance. Ty rätt, vett, sanning har en enda princip, som klart, och i ro, verkar sina följder. — Mera om detta i en bok, som snart utkommer: "England och Sverige". Svenskarne äro den enda nation under solen, som föraktar sig sjelf. Och likväl, huru ädel är vår historia, emot andra folks! Och likväl kommer jag nu hem, att häpna öfver en opposition, så ren och heroisk, som fordom Roms *Devotiones!* och öfver dictamina, värdiga Thucydider och Sallustier! *) — — —

Men Fransyska revolutionen, denna gudomliga och största händelse på jorden näst syndafloden, detta Yttersta domsens dån för tyrannierna — har gjort mig from som ett lam. Jag kunde fara med frid och dö: om jag ej tyckte det just nu vara värdt att lefva. Gamla verlden såg ej, och våra barn skola ej se, hvad den gudomliga sanningen ger oss nu att skåda. — Mitt högsta mönster är nu icke mera Hercules; utan Orpheus.

Med vår kung här, tror jag knappt, att mitt hjerta längre kan gå in. Mena sig böra äga för alla, tänka för alla, vilja för alla: detta är förmycken högfärd hos en dödlig. Och för afgudar, är jag för litet hedning. — Kanske gifves likväl ett sätt, på hvilket han ännu kan nyttjas till vårt bästa. Jag har från honom hört ord af nåd.

Skrifva för Svenskarne är nu min lust. Emellanåt skall jag på Latin och Engelska säga åt verlden, hvad jag har på mitt samvete. — Dock: att kunna ha egen boktryckare och eget förlag, är jag, i denna tid af hvälfningar, krig och statsbrist, för svag. Gör mig det sista ädelmod i penningar, jag nånsin skall begära! Tillåt mig hos M. N. Herres commissionär låna, mot min sedel på ett år och inteckning i alla de förlager jag med lånet kan göra, en summa af hundrade riksdaler; helt, eller termin-vis. Om M. N. H. beqvämligen kan; ty viljan af en konung har jag sett.

M. N. Herre har inga söner. Låt fäderneslandet blifva det! Det är en antik storhet. — Jag svär vid Naturens heliga eld i min själ, att icke bruka denna godhet ovärdigt; att förvandla den till allas glädje, och till gifvarens rena ära.

Man ser, i den förra af dessa bägge skrifvelser, att Thorild ej utan otålighet väntade konungens hemkomst, och i den senare, att han derpå, eller i allmänhet på konungen, hade byggt någon viss särskild förhoppning. Vidare upplysningar om hans nya planer lemnas oss i följande trenne bref; som väl äro utan datum, men enligt all sannolikhet blifvit skrifna

---

*) Syftar på riksdagen 1789. — Hvad närmast härefter följer, är den redan af oss anförda berättelsen om hans engelska skrifter.

under senare hälften af denna sommar. — Den "supplik", hvarom talas i det första, åsyftade förmodligen någon förlängning af det Hvitfeldtska stipendiets åtnjutande *); och vid detta tillfälle synes konungen hafva yttrat sig med ordalag, som uppmuntrade — kanske till och med föranledde — supplikanten, att snart derefter frambära den större önskan, om hvilken de bägge andra brefven handla.

TILL ROSENSTEIN.

Drottningholm, hos M:r Gassin Urmakare, strax vid Casernen.

†) Min Nådige Herre! — Jag hade den olyckan att ej få M. N. Herres bref förr än fredag afton; och jag beslöt genast att resa ut. Konungens bifallande har lifligen gladt mig; men ännu mer M. N. Herres tänkesätt för mig. I så stora det allmännas öden, hör jag bägge partierne kalla M. N. Herre en "ärlig man"; och denna karakter är redan både antik och sublim. M. N. Herres rena och sanna vältalighet har jag sjelf sett vara både känd och ärad i Frankrike och i England. Och då jag tillika tänker på denne M. N. Herres vän **), som var hög nog, att ännu i själen känna detta gamla *devovere se pro patria:* så finner jag, på engång, en ära och ett lifligt nöje i att vörda M. N. Herre.

Jag, för min del, har lärt: att om verldens allmänna herrlighet, som det synes, är en enda stor lögn, — så är Englands förträfflighet spetsen af denna lögnen. Hvad jag förr ej kunde vara, det är jag nu: lycklig af mitt fäderneslands både gamla och nya höghet. Svenskarne, liksom gudar, ha ur sina klippor skapat en underbar rikedom, och ur sin sista politiska skymning ett lysande frihets-förstånd; hvars röst, i dessa dictamina, är rösten af Thucydider och Sallustier. Att segra öfver ett sådant motstånd — det är fulla glansen af kungens politiska snille.....

*) Man jemnföre, med hvad här och tillförne om hans förhållande till ofvannämnda stipendium blifvit sagdt, denna hans berättelse i den lilla skriften "Upplysning om Handelns sanna Frihet": "Jag var två år i England, med understöd af ett Hvitfeldtskt stipendium, hvartill jag hade en klar rätt, och som, fördubbladt genom konungens bifall (hvilket i detta ämne aldrig nekas), dock ej gjorde hälften af min resas kostnad. Utom detta, hvarken nu har jag, eller någonsin har jag haft, ett öre af det allmänna".

**) Adlerbeth.

Men — att komma från detta stora, och till min supplik. Curatorerne för Hvitfeldtska stipendiet äro landshöfdingen med justitie-borgmästaren i Göteborg, biskopen, och lagmannen i Bohuslän. Den förste och siste äro nu Adelsköld. Men jag tror det vara nog, att ställa befallningen till biskop Wingård, med de andre Curatorerne. — Innan denna befallning skickas, vågar jag likväl utbe mig ett par rader af M. N. Herres hand, att den af kungen utfärdad är; — för att på ett sådant intyg kunna genast taga pengar hos landshöfding Ugglas, som gerna gör mig denna godhet.

Jag har hellre valt att skicka detta bref, än att komma sjelf på en kanske oläglig stund. Men hvad ledigt ögnablick M. N. Herre behagar befalla min närvaro, skall jag anse det för en kallelse af visheten och äran. —

* * *

2) M. N. Herre blir visst rådfrågad om något, som jag hos konungen söker: nämligen en akademisk plats i Upsala; och just den, i hvilken jag, med sanning och ära, trott mig kunna göra mina landsmän mesta både nytta och nöje. M. N. Herres manliga visdom skall i detta ämne visserligen se allt; och dess redlighet, om nödigt, föra M. N. Herre att säga hvad han ser. . . . På ena sidan: det kära skrå bland de lärda derinne, för hvilket de alltid önska, att hvar och en ny måtte tagas liksom ur deras familj. En mörk och oädel maxim, hvilken gör allt, som är på jorden högt och lysande, till en låg ärftelig näring! I alla collegier böra stora contraster sättas, för att hålla vid lif äran i både snille och hjerta. Så snart de lätt förenas, sjunka de tillsammans; och Gud vet ej, huru lågt. På andra sidan skall M. N. Herre se: den transcendenta paradoxi man tror sig kunna tillägga min karakter. Jag påstår, att denna är en illusion. I allmänhet kan något för lågt på en sida göra något "för högt" på en annan så vidunderligt, som tid och nyck behaga. Jag älskar en briljant paradox, der den är fri. Jag kan annars göra all den ära åt det triviala, som dess mer eller mindre lilla gudomlighet bjuder. Men M. N. Herre vet, att en lysande paradox alltid varit liksom första skimrande glansen af en ny sanning. Näst intill sanningen är den vackraste eller ädlaste villfarelse menniskor dyr och vigtig. Men annars: hvad är paradox? Ack! M. N. Herre, med en själ så öm och så vis, och i vår tid, vill visst icke deltaga i detta förhastade gratuita tillmäles eviga förföljelse mot allt, som på jorden varit eller ens liknat snille. — Desse akademiske lärdes civila och ekonomiska gräl, hvilket (liksom det kära härbergets och skrålådans) är själen i deras lif, tycker jag så mycket om, som göra skor: och på det litterära har ju hela verlden sina klara ögon uppe. Sådan är hela faran af min paradoxi! — —

Till den survivance jag söker, bör kungen hafva den nåd att gifva mig (för att kunna af mina talanger lefva) frihet att præsidera och privat ge föreläsningar. — Examina har jag tagit, i Lund och Upsala, 13; och har på den filosofiska ett vederbörligt *Cum Laude* från Upsala. Men 300 sådana examina göra ej en klok skolpojke, än mindre en professor. — Suppliken är lemnad i general Armfelts händer; och åt mina Nådiga Herrars känsla och vishet lemnar jag mitt öde. Så mycket kan jag af allt mitt förstånd och af all min ärlighet försäkra, att H. M. konungen gör på detta sätt af mina talanger, exact, det rättaste bruket. Och det är just derföre jag gjort denna ansökning; kanske den enda jag någonsin kommer att göra. —

* * *

3) Som jag med hela verlden vet, att M. N. Herre både finner sitt egentliga nöje, och satt sin ära, i allt det som är ett upplyst välgörande: så, ehuru jag ej kan ha en skugga af någon enskild förtjenst inför M. N. Herres ögon, flyr jag dock, med lika så lifligt hopp som liflig vördnad, till denna kända karakter. — Om kungen (och en kung lefver, röres och har sin varelse midt uti formaliteter) skulle finna ett ohelgande af någon politisk omständighet i den nåd jag begärt: så (emedan jag engång en sådan nåd begärt, och har en alldeles besynnerlig osmak för allt afslag) var nådig att honom underställa, att blotta professorerandet af min person med rättighet att (privat) ge föreläsningar i Filosofien, är mig tills vidare nog, och en välgerning som jag skall vörda. Men om äfven denna nåd skulle finna någon den minsta betänklighet, så — efter min hela rätt dertill ligger just i den gifvandes friaste öfvertygelse — håll tillbaka denna supplik; och dermed annihilera den enda villfarelse jag låtit förföra mig till i lycksökning, enligt denna platta *locus communis*, att man bör tjena det allmänna i någon ordentelig väg. Då jag i min själ, af både förnuft och stolthet, skämmes att hafva begärt något som kunde synas en pur nåd, och hvartill man ändå kanske icke torde finna mig värdig: så bönfaller jag hos M. N. Herre, att af denna supplik icke göra bruk utan i en värdig stund.

Litet snille — ger ingen rättighet att tvinga åt sig godhet. Jag har af Naturen fått mera än de meste, som ändock föda sig på jorden; emedan jag till två händer ock har fått till öfvers någon skicklighet att tänka. Fattigdom! jag kallar dig derföre gudomlig, att du så innerligen förbinder oss med menniskoslägtet. Och kanske är du både de ömma och de stora själars rätta element. — Men jag blott derföre sökte något, att kunna ha en jemn och ständig anledning att tänka något vigtigt och göra något godt; hvilket, i sanning, är dagen i vårt lif. —

Hans innerliga åstundan var alltså nu att äfven såsom tjensteman gagna sitt fädernesland; och särskildt i egenskap af akademisk lärare. Men till hvilken professors-befattning survivancen söktes, och under hvars afbidan han ville åtnöja sig med rättigheterne af en docent i Filosofien, leder oss intet spår. Var den — såsom den sistnämnda omständigheten tyckes antyda — någon af de tvenne lärare-platserna i denna vetenskap *)? eller kanske, likafullt, en juridisk? Vi veta det icke; och om sakens öfriga förlopp ej något mera, än att deraf blef — ingenting. Troligt är, att den å högre ort uppsköts tills vidare, och derefter bortglömdes: under en tidrymd, då konungens hela uppmärksamhet var tagen i anspråk, ömsom af det nya trassel hvarur allahanda inländska förhållanden måste redas, ömsom af Frankrikes revolution och konungahus, mellan hvilka han ämnade uppträda såsom medlare och hämnare. Öfvertygad, att han dertill vore uppmanad både af ridderlig konungapligt och af en monarkisk statsklokhets välgrundade fordringar, hoppades han äfven, att hos de hof, hvilkas understöd han påräknade vid detta nya hjeltevärf, kunna för dess utförande betinga sig villkor af en för hans rike fördelaktig beskaffenhet. Att hans tillämnade härfärd till Frankrike förutsatte öfverenskommelser, som åsyftade Sveriges väl (tvifvelsutan äfven i financiell hänsigt), tillkännagifves också af hans minister och vän Oxenstjerna, på ett märkvärdigt ställe i dennes "Äreminne öfver Konung Gustaf III" **).

*) I sådant fall, troligen den theoretiska; som innehades af gubben Christiernin.

**) "Han förbehöll verkställigheten" (af Fransyske konungens räddning) "åt en tid, då de flesta hofs förbindelse skulle svara honom för det biträde han fordrade, att utan sitt fäderneslands skada fullborda hennes hopp. . . . Europa skulle kanhända sett hans rådslag styra dess förening eller dess härar; men alltid honom allena, mer än Sveriges konung, som för en olycklig bundsförvandt gick att blottställa sig sjelf och ej sitt rike, — hvars fred och förmåner förbehöllos af hans underhandlingar, i samma stund de väckte andra hof med rösten af den vänskap, som kallade honom att söka enskilda faror".

I sådana planer hade monarken vid sommarens början 1791 afrest till Spa och Aachen. Han uppehöll sig der någon tid; långt mindre för att stadga sin genom de trenne sista årens vedermödor försvagade helsa, än för att vara på en i grannskapet af Coblenz belägen ort, der han kunde leda underhandlingarna såsom vistande i de Fransyska prinsarnes omedelbara närhet, och der han äfven tänkte få mottaga den arme Ludvig XVI sjelf, som var på vägen just till denne sin uppriktigaste bundsförvandt, när han misslyckades i det bekanta försöket att med gemål och barn undkomma sina fångvaktare och bödlar. Catharina hade räckt Gustaf handen till hans frälsning; och bägges harm öfver det sakernas tillstånd, som i Frankrike utvecklat sig under åren af deras inbördes örlig, hade hos bägge varit en hufvudanledning att påskynda freden. Ehvad än vid detta krig må hos Gustaf klandras, — två omständigheter stå dock fast: han började det i en tidpunkt, för Ryssland så vådlig, att sjelfva Catharina, under den i Petersburg allmänna förskräckelsen, var ett ögonblick sinnad att fly undan till Moskwa, då hon af Markoff (som varit i Stockholm) lugnades med den försäkran, att Svenskarne skulle snart söndra sig och förstöra hvarandra; han slutade det genom en seger, bland hvars hemsända trophéer var sjelfva kejsarflaggan med örnen, som höll fyra haf i sina klor *). Vid krigets begynnelse sjelf krigare nästan på lek, sågs han vid dess utgång vara blifven det på allvar; derför visade hans här, både till lands och sjös, en ojemnförligt bättre anda under dess senare år, än under dess första **); och i det öfriga Europa var, enligt det gamla ordspråket: *major ex longinquo reverentia,*

*) I det bref, der han för Armfelt berättar detta sjöslag, skrifver han slutligen om Catharina: *Hélas! si elle eût été Roi de France, combien de grandes choses n'aurions-nous pas faites ensemble!*

**) En klen invändning mot det dristiga företaget var, att Sverige, efter en tjugufem-årig fred, saknade erfarna och skickliga anförare. Derpå kunde då genast svaras, med tre frågor: hvilka utmärkta militärer har den pommerska fejden fostrat? är ej en mängd af dess kämpar tjenstbar ännu? och hvilka stora fältherrar äga Ryssarne? — Men sannt är, att

hans frejd såsom härförare än mera glansrik och obetviflad. Af sin innersta själ hatande Fransyska revolutionen, och tillika glad att i en den äfventyrligaste riddarbragd långt från sitt grannskap aflägsna det oroliga och våghalsiga snille, som bar Sveriges krona, ingick Ryska kejsarinnan i October 1791 med honom ett förbund, der hon utfästade sig att lemna penningar, troppar, flotta till hans tjenst; hon bearbetade — med eller utan välvilja för honom — de makter, som vid denna tid höllo på att öfverenskomma om en coalition mot Frankrikes demagoger, att ställa Gustaf såsom generalissimus i spetsen för detta korståg *); och de syntes redebogne att omfatta ett förslag, som utgjorde hans egen eldigaste önskan. Verksammast bland alla var han sjelf. Redan i Aachen hade han tagit i sin tjenst den, som bland alla Ludvig XVI:s generaler ägde både det största moraliska och det största militäriska ryktet. Bouillé, nu kallad *Lieutenant-Général des armées de France et*

---

inomlands kanske ingenting så mycket underhjelpte hans ovänners anslag, som bristande förtroende till hans egenskaper i denna hänsigt.

*) I samtalen mellan Las Cases och Napoleon (*Mémorial de Sainte-Hélène, T. V.*) finner man en berättelse af den förre om emigranterne (af hvilka han sjelf hade varit en), och deribland åtskilligt hithörande, som ej bör uraktlåtas. *"A Aix-la-Chapelle, Gustave III vivait au milieu de nous en simple particulier, sous le nom de Comte de Haga. Il faisait le charme de la société, par la vivacité de son esprit et l'intérêt de ses recits. . . . L'Imperatrice Catherine voyait avec plaisir se former un orage dans le midi de l'Europe, elle attisait volontiers un incendie qui pouvait lui devenir très-favorable, sans qu'il lui en coûtât rien (?); aussi se montrait-elle chaude dans ses sentimens et passionnée dans ses promesses. Elle ne désespérait pas, dans cette circonstance, de rendre dupe Gustave III, dont la voisine activité lui était importune; elle l'avait décidé, dit on, à la croisade, en le flattant de s'en voir le généralissime. Je ne sais si ce prince, de beaucoup d'esprit et de talent, et bien certainement un aigle pour son temps, s'en laissait imposer. Ce qu'il y a de vrai, c'est qu'il se montrait fort ardent pour notre cause, et qu'il annoncait le desir d'y combattre en personne. Quand il partit d'Aix-la-Chapelle, pour aller prendre en Suède les*

Suède, var bland Ludvigs tillgifne en af de få, som med full oegennytta och redligaste trohet förenade utmärkt förstånd, böjelse för förnuftiga reformer, orubbligt mod och lugn själsnärvaro: kort sagdt, en man, hvars minne, när man känner hans karakter och de omständigheter som ådrogo honom demokraternes hat, ingalunda behöfver rodna eller blekna för sin i Marseiller-visan erhållna plats. Under Gustafs och hans ledning skulle fälttåget om våren 1792 taga sin början. Af de bref till Bouillé, som blifvit förvarade i samlingen af konungens skrifter, synes, att han, om Österrike och Preussen skulle ännu längre förhala tiden med öfverläggningar, ville likafullt öppna kriget med att landstiga i någon lämplig nederländsk hamn, samt derifrån, med ryska och holländska troppar (hvilka förmodligen äfven skolat förstärkas med den då ännu — enligt Las Cases — 25,000 man starka och ypperligt equiperade emigrant-corpsen) rakt marchera på Paris. Det sista af dessa bref, dateradt Gefle den 6 Febr. 1792, lyktar sålunda: *comme j'aurai avec moi de bons soldats et pour second*

---

dernières mésures à cet égard, je l'ai entendu, prenant congé de la princesse Lamballe, lui dire: Vous me reverrez bientôt; mais encore suis-je tenu, pour mon compte, à certaines démarches, à certains ménagemens; car mon rôle est des plus délicats. Sachez que moi, qui veux revenir combattre à la tête de vos aristocrates chez vous, je suis chez moi le prémier démocrate du pays! — Hurnvida han var "duperad" af Catharina, lemna vi derhän. Att han icke var det i afseende på de Franska prinsarne och emigranterne, visar följande ställe i ett hans bref från Aachen till Oxenstjerna: *Vous savez ce qui m'intéresse particulierement, et combien mes souhaits pour sauver l'auguste victime qu'on poursuit, sont ardens. J'ai trouvé ici presque tout ce qu'il y a de plus grand en France. Tous ces illustres proscrits forment une société très-agréable. Ils sont animés d'une haine égale contre l'Assemblée Nationale, et d'une exagération sur tous les objets, dont vous n'avez aucune idée. C'est un spectacle vraiment curieux, et en même temps triste, de les voir et de les entendre. Nous sommes à la veille de grands événemens!* (Gustaf III:s Skrifter, D. 6.)

un Bouillé, je ne doute pas du succès. (Liktidigt uppgjorde han för Leopold, i det sista bref han skref till denne, planerna till två tragedier öfver national-historiska ämnen: Thorkel Knutson och Erik XII:s död!) Huruvida han, jemväl sedan Österrike och Preussen formligen biträdt, skulle ha företagit sitt fälttåg i denna rigtning, eller i den, som hertigen af Braunschweig sedermera gick, — är ovisst; men desto vissare, att han, lycklig eller olycklig, hade kommit ifrån saken med en helt annan heder, än denne ömklige hertig. Det åtminstone kan antagas, att han vida bättre förstått behandla Fransmän; att han ej låtit utfärda ett så dumt manifest; att han ej så både oärligt och oklokt begagnat emigranternes krafter; att han ej burit sig så hufvudlöst åt vid Valmy; att han hvarken låtit sig skrämmas, eller köpas, till ett så skamligt återtåg. Och ho vet, hvad som kunnat hända i ett tidskifte, då ännu ingen af de stora generaler, som sedan förde Frankrikes härar, hade ur hopen uppstigit; då hela det ny-republikanska krigsväsendet var, dels genom emigrationerna, dels genom sansculottsvindeln, råkadt i ett det mest förvirrade upplösningstillstånd? Höra vi t. ex. Napoleon beskrifva, huru förryckt det ännu långt senare, under Jakobinernes fullkomnade välde, vid arméerna såg ut och tillgick: då skönja vi solklart, att republiken, oaktadt all sina försvarares tapperhet, i sjelfva verket hade blott sina fienders dåliga politik och dåliga krigssätt att tacka för sin räddning. Säkert är, att icke hade man slagit den Svenske konungen tillbaka med en Luckner, eller en Rochambeau, eller en Lafayette; och hvad Dumouriez beträffar, som visserligen var en man af betydlig talang för krigsyrket, men af än större för ränksmide och lycksökeri, så hade just Gustaf III varit den rätte att öfverlista honom och att genom utsigter till de högsta äreställen vinna för sig och Ludvig denna condottier-själ, i hvars botten ej låg en gnista af republikanska tänkesätt. Det gifves föröfrigt, bland konungens talrika bref till Armfelt, ett från Aachen skrifvet under sommaren 1791, der några hemlighetsfulla or-

dalag, ehuru gåtaktiga, dock med en plötslig stråle belysa både omätligheten af hans ärelystnad och hans innersta förhållande till Catharina. Man ser honom der, midt under förtjusning öfver henne och hennes beredvillighet, i förbigående blicka framåt en tid, då han möjligen, sedan han reglerat Frankrikes affärer enligt hennes önskningar, skulle kunna reglera Polens — emot dem*). Med få ord: bortom den plan, att i Frankrike frälsa konungen och konungamakten, hvälfde han inom sitt sinne den, att sedermera i Polen frälsa nationen.

Ingen bör kunna undra, om, ur konungens tankar, både Thorild och hans akademiska begäran undanträngdes af hvad Thorild sjelf kallade "så stora det allmännas öden". Mera undransvärdt är, att mäcenaten Tham lät sin clients sista skrifvelse ligga ett helt år obesvarad: och det så på punkten, att han först på årsdagen af detta bref — eller den 20 Juni 1791 — bröt sin tystnad. Visserligen hade Tham nu i sin politik gjort högerom, sedan det i Frankrike blef allvar med konungamaktens nedstörtning och adelns utrotande. Han var nu, väl alltjemt föga belåten med Gustaf III, men än mindre med Parisiska national-församlingen; och betraktade den inhemska oppositionen ur en ganska förändrad synpunkt. Men det var icke Thorilds revolutions-feber, som Tham ville låta honom umgälla: det var — så synes det — den oursäktliga förbrytelsen mot en så bepröfvad gammal vän att ha från England rest till Medevi och Stockholm en annan väg, än den genom

*) *Voici le moment pour la grande ame de Catherine de se signaler. Elle a déja tant de droits à l'immortalité . . . . . Enfin, après treize ans de souhaits, je me verrai donc lié avec la seule Souveraine, qui soutienne l'honneur des têtes couronnées. Les affaires de Pologne doivent être mises à coté. Je ne regarde pas cela comme fini; mais le temps n'est pas encore arrivé ou l'on se battra pour cette nouvelle Hélène, qui apporte une couronne en dot à son epoux.* (K. Gustaf III:s Skrifter, D. 6, sidd. 304, 307.) Dessa ord åsyfta planen att göra systern, Sophia Albertina, till drottning i Polen genom förmälning med Stanislaus Poniatovski. (Biogr. Lexicon XVII. 168.)

Skara och Dagsnäs. Äntligen kom dock ett svar: men bilagdt, denna gången, blott med en artikel, som Tham ville ha införd i Stockholms-Posten; — inga pengar. Dermed var likväl ock isen bruten. Välgerningarna och moralerna å ena sidan, brefvexlingen å båda, kommo ånyo i en gång, hvars spår, i Thorilds efterlemnade papper, fortfara ända tills några månader före hans landsförvisning; hvarefter de, sedan han en tid varit bosatt i Tyskland, återbörja igen.

THAM TILL THORILD.

Dagsnäs den 20 Juni 1791.

Jag frågade efter Min Herre ungefär, som Tyska prinsarne fråga efter Franska national-församlingen. Hvarföre komma hem; resa genom Vestergyllen: och icke helsa på mig? Emellertid complimenterar jag ödmjukeligen; mest dock för fröna, som M. H. skaffade mig från England genom baron Fock.

Men till hvad ända, att icke hafva annat föremål här i verlden, än att trycka? vara auctor? Kanhända är det en nödvändighet i stora städer att hafva auctorer; liksom gulldragare, brodeurer m. m. Men detta allt är *luxe:* som, för en fattig nation, lätt kan bli öfverdrifven.

Min Herre påtänker flera verk. Men hur gick det med den der öfversättningen: Ossian? Tacitus? De första löftena vore kanhända bäst att uppfylla först. Men att skrifva om *äktenskap*, afråder jag alldeles. Ett sådant verk borde afgöras endast med några kopparstick.

Lycka till att nu hafva utvalt *Orpheus*! Sannerligen var *Hercules* förmycket heterogen för en liten karl. — Om "Syndafloden", "National-Församlingen", bra: men hvad "våra efterkommande få se", vet ingen af oss bägge.

Skulle någon viss vara utrest, för att hjelpa kungen i Frankrike: så torde herr Thorild, kanhända, snart resa efter för att hjelpa nationalförsamlingen. Men till ingendera utlemnar jag gerna resepenningar. Först må vi se, med hvad säkerhet vi få behålla M. H. hemma. — Det gjorde alltid godt att bese England: det första folk i verlden, fastän de icke antogo min herres predikningar.

TILL THAM.

14.

Stockholm den 28 Juni 1791.

— Det jag begärde, var ett nej så fritt som ett ja. Sättet att göra, hvad M. N. Herre för mig gjort, i så lång tid, är nog att hos mig bibehålla en ständig vördnad för M. N. Herres goda och höga sinnelag.

Det skickade skall komma in, så fort som möjligt. — Min uppresa genom Vestergötland gjorde jag i sällskap med en Engelsman, som hade bestämd dag att vara i Medevi. Jag kunde ej fordra en dags rast.

Ossian och Tacitus ha gjort mig en ren skam; men genom missöde. Jag gick in med dem, på plan af en hel riksdags (1786) subscription. Denna bröts af, med hela riksdagen, i otänkt stund. Det jag i smått fick, var intet, emot ett sådant förlag af arbete och tryck; och som ej skulle betala sig på decennier, efter en vanlig och successif säljning. Jag beslöt derföre genast, att betala detta i smått tagna, med egna arbeten; så fort som möjligt. Detta var min tanke att göra från Upsala; från England; och är min närvarande förrättning i denna stund. — Ossian och Tacitus skola komma sedan: när helst jag kan, eller en annan vill, dem förlägga. Om några få veckor skall jag göra för allt detta publik redo.

— — Jag måste taga på slump den fröhandlares lista, som hade mest från Amerika. Consuln besväras af hela verlden, bedrages af halfva, och är oblid i att tjena. Jag vände mig till en baron, som var mindre fattig än jag. I London kan man annars få rent besked på ingenting. Allt är i tumult, kringspridt på tusen händer, och chaos.

Men, M. N. Herre! Denna apostroferingen till auctorer, är mycket för lättsinnig. Jag är viss på, att med herrskapsrätten öfver tio Dahlagods kunde M. N. Herre ändock icke göra sitt land den tjenst, som med sina ideer; om dessa vore väl publika. Och enhvar herre i Europa skulle än i dag vara blott en best öfver andra bestar, om ej de män varit, som kunnat uppoffra sin borgerliga fromma, för den allmänna sällhetens så gudomliga hopp! En enda ljungande tanke af en enda heroisk auctor har gjort verlden större tjenst, än kungars hundrade segrar. — Men nog. Jag följer, så länge jag andas, och så långt jag kan, hvad jag finner vara mest rätt och stort: och om jag ej kan undvika små fel, så skall jag åtminstone aldrig, för personliga fördelar, svika min själ och leka med den heliga sanningen. — Man kan hugnas med vinkar af nåd. Men, om deras mening är: "förneka Gud, kom, gäckas med rätt"! så föraktar jag denna nåd; om den ock vore tio kungars. Mig enskildt har aldrig sällhet felats; och blott en dåre kan förföras af en pinsam herrlighet.

Att tilltro mig ett landstrykar-geni, för det blott, att jag aktade England värdt att kännas: är en vida för liflig inbildning. Men jag anser nu, helt enfaldigt, det Svenska publicum för ett så ädelt, som något i verlden.

Akta mig icke ovärdig, att ännu då och då få mottaga några rader. Så snart jag har något färdigt från trycket, skall jag skicka det. —

THAM TILL THORILD.

Dagsnäs den 6 Juli 1791.

Herr Thorild! — Hvad jag i mitt förra bref skref om auctorer, mente jag i synnerhet om dem, som trycka. Plato, Thucydides, Julius Cæsar etc. tryckte aldrig: men de voro stora exempel i menskligheten — och lemnade manuscripter *). Det finns ett ställe i Petersburg, der man aldrig säljer annat, än halfva strufvor; utslitna hårband; knappnålar utan udd och knapp. Endast motsvarande saker, eller ärenden, borde föras till trycket.

Fröna voro, liksom allt hvad jag ser från England, väl inlagda och sorterade. — När M. H. reste dit, var Engelsmannen den första nation: nu, den sista. Som skulle någon kunna inbilla oss, att elefanten är äfven det minsta ibland djuren!

Ingen "ljungande tanke" eller "helig sanning" (hvarpå M. H. yrkar), af mig eller andra, värderar jag öfver de landsvägar jag nyss fullbordat och de byar jag ombygger. Allting är physik. Jag menar nämligen, att alla speculations-tankar eller "sanningar" böra leda dit: till fasta, påtagliga ändamål. Hundrade speculations-propositioner i Euclides leda oss till hypotenusa; till jordmätningar. Astronomiska insigter till seglation. Chemiska experimenter till ekonomi, metallarbeten, medicin. Detta är vetenskap: det bevisar sig hafva ett verkligt innehåll; det gifver oss föda, kläder, helsa, beqvämligheter. Men hvad vill M. H. med sina moraliska, metaphysiska, theologiska tankar och sanningar? NB. såsom vetenskap betraktade: ty det triviala, att man icke bör skära näsan af sin nästa o. s. v. begriper hvar och en af Naturen. Att kalla blotta metaphysiska påståenden "ljungande" eller "heliga", är blott att förgylla och förblinda. Sätt ett ensamt glas i ett optiskt instrument: och allting skall vändas upp och ned.

Och hvem vill M. H. upplysa? Hos Romare, Greker, skilde man mellan *Plebs* och *Populus*. Denna skillnaden har försvunnit i christenheten; det är: man vill inbilla sig det. *Plebs* kan aldrig upplysas. Exemplet är nu, i politiken: just National-Församlingen. Dess värde beskrifver Abbé Raynal **), i Leyder-Gazetten (icke längesedan). — Att göra

*) Här glömmer den hedersmannen rentaf, att manuscripter, hvilka man offentliggjorde i noggranna afskrifter, annoncerade till köp och sålde i boklådor, voro hos de gamle alldeles det samma, som våra tryckta böcker.

**) Raynal var en af vildarnes mest rhetoriska loftalare, om hvilken Barante säger: "Det finnes ej någon under revolutionen begången förbrytelse, som ej med hög röst blifvit framkallad af denne deklamatör". Icke dessmindre, så snart han såg revolutionen krupen ur ägget, blef han med henne ganska obelåten; och läxade opp National-Församlingen, i ett manhaftigt bref. Detta uppbragte så Thorild, att han, i sin Kritik öfver

något godt är ej mycket. Men det är icke så lätt ändå. Lättare för en despot är att hafva "små fel", som herr Thorild.

Min Herre är bra qvick: men icke nog lärd. Kanske består felet i den method (som jag minns sedan sist här på Dagsnäs), att blott i bräddarna läsa böcker. Vill man äta stek, så är det icke nog att smörja sig om läpparna med köttsoppa.

TILL THAM.

15.

Stockholm den 18 Augusti 1791.

Några små landtresor ha gjort, att jag fått M. N. Herres tre sista bref senare, än de hit ankommit. Det första var märkeligen strängt; ehuru med den rapiditet och storhet i tanka, som är M. N. Herres naturliga lynne. Det andra och tredje, med sedlar på 10 rdr o. s. v., har jag mottagit med all den känsla jag borde. M. N. Herre motstår lika litet sitt hjerta, som sitt snille. — "Om Kyrkotornen", och Noten om Adel, komma genast in *). Gud gifve M. N. Herre många trätor! De slå eld; och vi få ett ljus af excellenta tankar och de raraste kunskaper, hvars strålar upplifva oss alla.

Aldrig på jorden var *Plebs* i fråga, vid något rätt vigtigt. Och, som den utgöres af det mest duglösa ur alla klasser i samhället: så var den ock alltid det mest svaga. Frankrikes fleste bispar och marquiser äro af packet: ja, deras kung har, i sin ärelöshet, sunkit djupt ned deruti. Men den ädle och upplyste är ju alltid, äfven i sin fattigdom, förnäm?

Boulangers system hade jag läst förut, i ännu större charme af geni, uti *Despotisme Oriental*. Man kan ögna på en bok; man kan bry sig endast om dess plan; eller endast om vissa artiklar deri, de enda man ej känner. Allt detta är rätt. Men om lärdom, — solid, rar, högst kritisk, — längre fram.

Jag är ej auctor till Sagan **); utan Kellgren. Men jag är i stället auctor till hvad jag härmed har den äran öfversända. Jag utber mig M. N. Herres omdöme, såsom en ärebelöning.

Kritiker, deröfver utlät sig: "Huru ömkligen jollrar icke nu den ädle Raynal? I sina sinnens försvagning, tänker detta starka hufvud icke mera i verlden, utan i sin nattmössa. Bofvars lögn, och dårars skråck, se der nu hans natur"! — Till mannens karakteristik hör föröfrigt: att han var en af de häftigaste ifrarne mot slafhandeln, men ägde sjelf actier deri.

*) Nämligen i Stockholms-Posten.

**) Sagan "Byxorna" (införd, med sina Noter, i Stockholms-Posten 1791, N:o 51). Tham var med den missnöjd, och skickade kritiska an-

P. S. Är det värdt att säga till någon i Skara (t. ex. lector Luth), att genom ställets bokhandlare härifrån requirera något antal exemplar för erten? — Arborén äger boken genom förlags-köp. Jag kan således icke denna gången börja att dermed betala mina lärda creditorer. Men jag ville dock gerna öfverallt upplifva mitt lilla auctors-namn.

TILL THAM.

16.

Stockholm den 29 Augusti 1791.

Det är visst, att M. N. Herre bär sig åt alldeles som en Fylkiskung. Brefvet i dag, med de 20 Rd:a, är blott ett nytt drag deraf. M. N. Herre just eggar mitt hjerta till ett begär efter rikedom. Ack! det, som rör mig, är icke skammen att vara fattig; ty jag har alltid varit fattig och stolt: men detta långa afståndet från de välgörandes gudomliga lycka.

M. N. Herres bägge skizzer, om Kyrktornen och Adeln, ha rigtigt stått i Posten. Men det förstår sig, att det kritiska på Sagan — gick för när.

Jag känner mig stor af M. N. Herres bifall. Sid. 38 etc. är visst tadelig; och jag väl såg det. Men jag uppoffrade behaget åt styrkan. Denna "sophögen" med sin thron och sin kung på, och detta "titta i å—n", har här gjort mycken lycka: för den träffande, här alltid högst tillämpliga, sanningens skull. — Men dock, hvad det är svårt att skrifva väl! så att färg och teckning göra en ren och hel skönhet.

Jag längtar efter M. N. Herres vidare reflexioner.

Den i de tvenne sista brefven omnämnda nya boken, hvaraf Thorild hade öfversändt ett exemplar, var första delen af hans förnämsta vittra oppositions-skrift: det ryktbara, i tre (små) delar utgifna verket "En Kritik öfver Kritiker. Med utkast till en Lagstiftning i Snillets verld." Bland Stockholms-Postens annoncer för detta år träffas den första gången anmäld den 10 Augusti (N:o 182), såsom till salu befintlig i Arboréns boklåda, för tolf skillingar, häftad. Andra delen utkom i October samma år, och i begynnelsen af 1792 den tredje; som anmäldes första gången den 14 Januari (N:o 14), med det tillägg, att den "slutar med en original och fundamental afhandling om Försmädelsen i allmänna lefvernet". Genast efter detta sålunda fullbordade verk utgaf han, lockad

---

märkningar. — Besynnerligt ändock, att någon kunde anse Thorild för dess författare.

af ett ämne, hvarom i de dagarne återigen skrefs kors, tvärs och ändalångs, en skrift af stats-ekonomiskt och politiskt innehåll; hvilken han kallade: "Det Enda Nödvändiga för ett rikes Financer, eller Principen i det stora ämne, hvaröfver man nu tvistar; satt i den klaraste dag, genom Englands Öde". Det är på denna senare, som ett ställe i nästföljande skrifvelse syftar.

TILL THAM.

17.

Stockholm den 5 Februari 1792.

— — Jag brinner af otålighet att höra, huru M. N. Herre nu mår; i den dubbla faran af flussar och vinter. — Det sista, med sina inneslutna riksdalrar, fick jag rigtigt. M. N. Herre är i hela verlden den ende, mot hvars ädelmod jag behöfver göra en erinran: huru längesedan är jag ej betald för allt, hvad jag någonsin kan göra!

Hvilken tjenst jag kan göra på Bibliothekerna, åtager jag mig med glädje. Men — har Dansken verkligen gjort någon solid upptäckt? Säg mig den. Jag är Svensk: och interesserar mig för Oden, och för Dagsnäs. (NB. jag måste taga hemvägen genom Lidköping: jag beroddе af Hackson, som ägde equipaget!)

Nu tar jag mig den friheten att skicka inneslutna lapprier. I det första har jag tillskrifvit, hvad Lagens svärd (ånyo upplyftadt emot dem, som våga tänka publikt) borthuggit *). Det andra är i conjuncturen: en idee af evig politik, som jag ansåg vigtig. — Aldrig får jag nu mer M. N. Herres fulminationer af kritik öfver det jag skickar! Värdigas besinna, att jag, i litterär form, liknar förmycket en Titan, som uppstiger för att hota Gudarne, och som väl förtjenar en och annan blixt.

Rikedagen **) tyckes ha ingen karakter; hvarken rätt gemen, eller rätt hederlig. Kungen väntas hit i afton, för att se repetitionen af en ny Opera; som skall blifva hans första Hallelujah öfver Gefle-fånaden.

---

*) Ställen i tredje delen af "Kritik öfver Kritiker", dem han tvungits utesluta vid tryckningen. I denna upplaga ser man på sidd. 30 och 34 de derigenom uppkomna luckorna; bland hvilka till och med namnet Raynal. I den Geijerska upplagan (de "Samlade Skrifterna") är det utelemnade återställdt; se sidd. 129, 130, 134.

**) Riksdagen i Gefle 1792.

THAM TILL THORILD.

Dagsnäs den 15 Februari 1792.

Herr Thorild! Sedan jag skref ifrån Dahla, reste jag hit; och fann Min Herres angenäma bref, med båda afhandlingarna, här.

Litterära kritiker äro utom, eller öfver, min spher. Jag läser Min Herres bok: men eljest blott Wormius, Ulfila, Rudbecks Atlantica. Jag afritar gamla grafkummel; låter komma runstenar m. m. — Jag tänker slutligen att kunna bevisa: att Gylfe bodde ofvanföre, och Oden midt emot Dagsnäs; att de gamla Asarne voro Ulfsparrar från Asa i Småland, mina förfäder; att kung Arngrimer på Bolmsö i Småland, kung Frode i Halland, Långeben Rese i Bohuslän, voro samtida med kung Smör i Vestergyllen; att Unaman, Vinaman och Sunaman voro intoleranta fähundar, hvilka Ulfsparrarne dränkte såsom ett *extremum* af att döpas; att S. Sigfrid lät bygga offerkyrkan Skager i Undenäs, i Vestergyllen, — den besynnerligaste och äldsta träbyggnad i Sverige, (och hvilken hvarken Min Herre eller någon annan känner ännu); att den Helige Ande hänger i samma kyrka som en löja, och icke som en dufva (såsom i andra kyrkor); att jag låtit återupprätta detta tempel.

Se sådant, Min Herre, är vetenskap och verklighet! Och sedan nu allt detta är bevisadt, beskrifvet, gjordt; bevillningen reglerad; Dansken förlorat Norrige; Nya Haga byggts färdigt; Herr von Bilang *) tystnat; finans-verket kommit i ordning; herr Kellgren blifvit öfvertygad; — med ett ord, då tecken ske i sol och måne: då, om icke förr, hoppas jag att vi råkas.

TILL THAM.

18.

Stockholm den 23 Februari 1792.

Jag har rigtigt fått bägge brefven: med assignationen (som genast honorerades); och med denna rapida taflan af hvad M. N. Herre gör, — som var sjelf värd en assignation (om en så mycket större belönare funnes). M. N. Herre är den ende i hela mitt fädernesland, af hvilken jag rönt en kunglighet i litteraturen. Kungen sjelf gjorde der aldrig något, utan af andra nödgad, och när det var omöjligt att annat göra. Ändteligen väl Augustiserad, hvad gör han af sina snillen? Dagakarlar i allt sitt kungliga strunt, eller slafvar för sitt högmod.

---

*) En mångskrifvare, som i den tiden väckte ett visst uppseende; mest likväl, sedan Leopold gjort honom till föremål för en skarp och förlöjligande recension. (Se sjette delen af Leopolds Samlade Skrifter.)

— — Men är ej Rudbecks Atlantica en hel Bibel af inspirerad antiqvitet? Och huru gör sjelfve Tham till Dagsnäs, att ej inför honom känna en viss andakt? *)

THAM TILL THORILD.

Dahla, Mars 1792.

Jag ser pag. 30 i sista delen af Kritik öfver Kritiker, att Min Herre tror "alla skälmarna dränkta i syndafloden" (Franska revolutionen), fastän visst "också med några goda själar" **). Detta — ännu med bifall! Det var då icke min Herre, som ville skona Sodom för tio rättfärdiga.

Men hvarför fick jag icke svar på mitt exempel i politiken (af visen i bikupor och myr-stackar), att Naturen gifver oss exemplen på de bäst styrda stater — genom envälde? Eller känner Min Herre någon stat i Naturen bättre styrd? Min Herre måtte tro, såsom orthodox i sin lära, att man hellre skall tjuta med vargar och lefva med dem. Också om man är ett får? Läs nu *Gazette de Leide* N:o 10 (Bihanget), och admirera, i National-Församlingen, det "höga och majestätliga" af villfarelser! ***)

A propos: Det berättas, att dessa verser blifvit funna i Ludvig XVI:s kabinett i Versailles:

Nous demandons, en toute humilité,
Que notre Roi devienne notre Esclave;
Nous l'invitons à souffrir, qu'on le brave,
Qu'on le trahisse — en toute loyauté!
Quand une fois il aura la bonté
D'abandonner son sceptre, sa couronne,
Avec le tems nous rendrons sa personne
Le plus grand Roi de la Chrétienté.

Hvad tycker herr Thorild om dem?

---

*) Härvid må — om än i förväg — tilläggas, hvad Thorild skref till samme man ännu från Greifswald, i October 1797: "Det i hjertat gläder mig, att se M. N. Herre citera Olof Rudbeck. Hvad är, rentaf, M. N. Herres tanke om honom? Jag är i hela själen en Göt: och känner fröjd af allt detta; och fägnas långt mer af fornhäfd, än af nyhet".

**) Dessa ord förekomma på det första af de ställen, som i det öfversända exemplaret voro supplerade af Thorilds egen hand.

***) Thorild slutar nämligen så det af Tham klandrade stället: "Ja, jag påstår, om denna revolution ock med menniskosnille kunde visas vara orätt, att den dock evigt är den mest höga och majestätliga af de dödliges villfarelser".

Jag fann Recensionen i Posten emot herr Manderfelt *) dråpelig. Pjesen var kanhända ett politiskt agn: men det nappar icke alltid. Kanske har herr Manderfelt ändrat sina ungdomsfel; kanske ock endast bredt aska öfver glöden. Alla negativa fel äro alltid att ursäkta. De positiva äro, stundom åtminstone, synd emot den Helige Ande.

Pag. 56. "Någongång skrifva sig fånarne, likaom klokt folk: *Pro Sensu Communi*". — Det första, som denna societeten skref, gjorde min största glädje och förundran; — allas. Mina och Min Herres gerningar eller skrifter, anser jag för linien AB **), uppkommen af kraften F (den rätta sanningen) och kraften E (enskildt agg, privatgräl), som i en punkt sammanträffat. Jag reducerar åter directionen AB: så förvandlas den i directionen AD (den triviala stråten, fiendskapen mot *Pro Sensu*) och i directionen AC (allt det vackra, det höga af herr Thorilds tänkesätt, och hvilket jag fullt värderar).

Detta är mathematik: som Min Herre med skäl citerar ***). Visst är det indifferent, om en skomakare är en Plato, endast han gör sitt arbete habilt. Deri har min Herre rätt; och detsamma är med en mathematicus. Men också, utom den vetenskapen, ligger i alla andra vigt på personen. Min Herre har knappt två afgjorda sanningar i politiken; i financen, ingen. Att betala sin skuld, är ingen finance: det är den simplaste räkning, eller mathematik, i verlden. Antingen kalla nu alla sciencer mathematik eller ock ligger i alla andra mera visshet — mera nämligen hos personen, än uti saken.

Jag ville i Skara äfven inrätta ett sällskap *pro Sensu Communi*. "Vett och verksamhet" hade jag till valspråk; kung Fredrik II till Heros; och den 24 Januari till samlingsdag (födelsedagen på engång för två) †). Några gånger voro vi tillsammans. Jag skref något, som nu är undanlagdt. Men min kärlek för sundt förnuft är qvar.

TILL THAM.

19.

Stockholm den 20 Augusti 1792.

Jag tackar Gud för det "behof att höra något från mig", som han gifvit åt en man, hvilken annars är så långt öfver alla behof. Men

*) En författare, i Stockholms-Posten grymmeligen gisslad; af Thorild lifligt försvarad och berömd.

**) I brefvet finnes härvid uppritad en mathematisk figur.

***) Jag är oviss, på hvilken, bland åtskilliga Thorilds utlåtelser, här syftas. Måhända på denna, i hans skrift om financerna: "Tala om Moralen i ren och öppen Handel, är som att tala om Moralen i Mathematiken".

†) Nämligen Fredrik II och Gustaf III.

han — Gud — består sig sjelf denna yppighet af ett stort hjerta, att fråga äfven efter det minsta.

"Beviset mot Adelskap" *) är utur min skola. Men ur min, som ur allas skolor, kommer ingenting bättre, än Vår Herre lät det göras. Alla slags hufvuden gå i skola. Boken är ett rafs af mina conversationer. Auctor är en medicinæ doctor Philipson. Han har gjort ett hocuspocus-recept af mina icke så dåliga ingredientier.

Får jag trycka M. N. Herres *Antidotum*, fastän det är något emetiskt? Med — till slut — några ideer af mig till högre eftertanka? Det är: ett rigtigt med och mot i frågan; så att riksdag i nationen kan bli öfver ämnet.

— — Zibet är en tankekruka. Han har mycket af en lång uppfostran i verlden; men ingen själ. — Min gamla, sanna, alltid lika heliga vördnad till hennes nåd! Hon förekommer mig, jag vet icke hur, som en symbol af den fordna republiken; hvars anda nu återlefver i min själ. — Nordencrantz, som jag nu läser, det var en ärans man; som ensam hade, i sitt hjerta, en hel nations nit **).

P. S. För de två rader, som jag i poemet utmärkt med tecken, — och som jag hade skrifvit dit med mera, — blef Lidner, för några dar se'n, kunglig secreter, fick en present, och löfte om första lediga pension . . . . *Sic vos non vobis* . . . .

Det vid brefvet bilagda poem, som i postscriptet åsyftas, var Lidners sång "Till H. K. Höghet Regenten, öfver Tryckfriheten". — Efter denna skrifvelse inträffade, såsom det synes, ett nytt afbrott i Thorilds och Thams brefvexling; och ett långvarigare, än tillförne. Okända äro oss de orsaker, som vållat det. Ovänliga voro de dock visst icke: tonen i de skrifvelser, med hvilka den återbörjar 1797, skulle ej då vara lika varm. Möjligt är ock, att jemväl i den mellanliggande tidrymden bref verkligen, och ömsesidigt, blifvit skrifna; fastän de nu, i Thorilds handskriftliga qvarlåtenskap, ej finnas.

---

*) "Bevis, att det såkallade Bevis, för ärftligt Adelskap, är intet Bevis": en under senare hälften af 1792 utkommen skrift. Den har ända hittills ansetts författad af Thorild sjelf.

**) Just af bemälte financier och statshushållare, så namnkunnig under "den fordna republikens" tid, var Thams maka, Henrika Nordencrantz, en dotter. Thorild satte ett stort värde på denna fru, och förgäter i sina bref sällan att till henne helsa med utsökt artighet.

Hvad jag här af denna brefvexling meddelat, skall troligen äfven lätta möjligheten att begripa Thorilds ekonomiska ställning under hans sista vistelse i Stockholm. Den ingen förmögenhet och ingen tjenst innehafvande Juris Candidaten kunde af många skäl underskrifva sig, — såsom han i brefven till Tham vanligtvis gör, — "M. N. Herres Thorild": ty, om vi undantaga hvad han förtjenade på utgifna skrifter under de sista aderton månaderna af sitt Stockholmslif, då hans verksamhet såsom svensk författare var lifligast och hans popularitet stod högst, ägde han i Tham sin egentliga inkomstkälla. Af denne understöddes han med (åtminstone) hundrade riksdaler årligen: en summa, hvilken, om hon beräknas enligt förhållaudet af dåvarande myntvärde och varupriser till nutidens, är på långt när icke så obetydlig, som det i våra öron ringa siffertalet.

Men om Thorild likafullt, under förloppet af året 1792, blef en mera försumlig brefskrifvare: så får dervid ej glömmas, att han nu befann sig invecklad i en belägenhet af litterär mångstrid och mångslöjd, som strängare än någonsin fordrade odeladt användande af all hans kraft och all hans tid. Den framskymtar redan, såsom vi sett i de sista af de meddelade brefven. I timlig måtto, förde honom dessa stridigheter till olycka. Deras utgång blef, att han ej längre tilläts lefva i ett fädernesland, hvaraf han dock företrädesvis genom dem gjorde sig förtjent. Ty deras egentliga mening, å hans sida, var en polemik emot polemiken; ett krig för frid och ädelmod; en granskningslära, som hade till valspråk: ej förstöra, utan lifva.

[illegible]

[illegible]

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03000 1385

1-7
839

